

M A G Y A R

TÖRTÉNELMI TÁR

A TÖRTÉNETI KÚTFÖK ISMERETÉNEK

ELŐMOZDÍTÁSÁRA

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTMÁNYA.

NEGYEDIK KÖTET.

PESTEN,

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI, ÜGY GEIBEL, HARTLEBEN,
KILIÁN EGYETEMI, LAMPEL, LAUFFER ÉS STOLP, PFEIFER PESTI, HAAS BÉCSI
KÖNYVÁRUSOKNÁL.

MDCCCLVII.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI TÁR

A TÖRTÉNELMI TÁR ÉRTEKESÍTÉSÉNEK

ALAPÍTÁSÁRA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI KÖZÖSSÉGE

M. N. MUZEUM
Levéltári Osztálya
Cs. Sándor Imre
gyűjteménye
1934. év 40. szám.

A M. TUDOM. AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTMÁNYA

1857-ben.

B. EÖTVÖS JÓZSEF bizottn. elnök

ÉRDY JÁNOS

PODHRADCZKY JÓZSEF

SZALAY LÁSZLÓ.

TOLDY FERENC bizottn. előadó és szerk.

WENZEL GUSZTÁV.

TARTALOM.

	Lap
I. Liptói regestrum 1391-ből. Érdy Jánostól	3
II. Sáropataki magyar krónika 1523—1615. Toldy Ferentől	43
III. Budai regesták az Anjouk korában. Wenzel Gusztávtól	91
IV. Oklevelek Bethlen Gábor 1619—20-ki hadjáratai történetéhez. Szilágyi Sándortól	185
V. Római magyar regesták. Nagy Ivántól.	227

I.

LIPTÓI REGESTRUM

MCCCXCI-BŐL

—
KÖZLI

ÉRDY JÁNOS.

A jelen történeti emlék egy, a következő kettős hitelesítéssel ellátott, másolat után közöltetik :

„Copiam praesentem cum suo coram producto genuino, ac indubitato in pargamena libelli instar oblonge convoluto, alias tempore Judicatus Curiae Regiae Comitum olim Emerici Bubeck, anno videlicet, prout in contextu pag. 30-a diserte exprimitur, millesimo tercentesimo nonagesimo primo conscripto, ejusdemque Comitum Judicis Curiae Regiae sigillo authentico in Zona sericea rubra pendentem corroborato originali registro per nos infrascriptos collatam, in dictionibus pagina 2-a *fierent*, pag. 29-a *protestationalibus*, pag. 34-a *filiis* correctam : pag. vo 40-a post vocem : particulae intralinealit. addita voce *Terrae*, demum pag. 48-a post : de Vidafelde ob illegibilem Documenti statum spatiolo ducta expleto, taliterque eidem de positione ad positionem in omnibus punctis, clausulis et articulis conformem esse in fidem subscripti testamur, atque recognoscimus. Signat. Budae die vigesima quinta mensis martii anno Dni millesimo octingentesimo decimo sexto (L. S.) Sigismundus Marculin mp. ad Ex. Cameram R. H. Aulicam RCaalis archivi Regestrans (L. S.) Ioannes Laczkóczy mp. Ejusdem Regio-Cameralis archivi Indicans.

Infrascripti praesentis copiae authenticum sub pendentem Judicis Curiae Regiae sigillo emanatum originale, prouti et ejusdem per praeinserta Regio-cameralis archivi Individua authentice copiatum transumptum coram nobis reproductum existere, Copiamque praesentem cum mentionato transumpto collationatam eidem, adeoque originali (suo) vetusto, et ideo lectu difficiliore in omnibus conformem esse in fidem subscripti recognoscimus. Sig. Trenchinii, Die 4-a may 1816. Nicolaus

Lukácsy ICottus Trenchin. S. VComes mp. (L. S.) Josephus Ordódy ejusdem ICottus Trenchin. Judlium mp. (L. S.) Florianus Kubicza ejusdem ICottus Tren. Jurassor mp. (L. S.)

REGISTRUM DE LIPTO.

Nos comes *Emericus Bubek* Judex curie Serenissimi Principis Domini Sigismundi Dei Gracia Regis Hungarie Dalmatie Croacie etc. Marchionisque Brandenburgensis etc. ac inter ceteros honores comes Liptoviensis notum facimus universis presens scriptum inspecturis : quod cum celsitudo ipsius Domini nostri Regis pululata multiplicatione maleficorum ac pravorum, et iniquorum actuum *Joannis* Litterati maledicte memorie pridem pro suis subsequenter factis malitiosis juxta suum demeritum per nostrum vice-comitem et iudices nobilium in presentia nobilium, et alterius Status hominum dicti comitatus Liptoviensis suplicio ignis incendii condempnati, in cujus videlicet domo et scrinio nuper multa falsa sigilla, litere nequiciose, et regista inventa fuerant ac reperte, prefatoque Domino nostro Regi, ac prelatis et Baronibus suis ad Budam exstiterant apportata et exhibite, per ipsosque Dominum nostrum Regem, Prelatos et Barones suos stupenda ammiratione revisa, et perlegi facte, sub eorundem Sigillis inclusa nostris manibus ad conservandum, et ad dictum Comitatum deferendum, et sub scripto nostro coram universitate nobilium exponendum et promulgandum erant tradita et assignate Prelatorum et Baronum suorum maturo consilio prehabito, pro exterminatione hujusmodi errorum et periculi, quod juribus ejusdem Domini nostri Regis ac memoratorum nobilium dicti comitatus Liptoviensis et aliorum Regni possessionatorum hominum ex premissis evenisset, et posset evenire in futurum; nos ad congregacionem generalem Universitati Nobilium predicti comitatus Liptoviensis celebrandam sua Regia autoritate suffultam destinasset committendo, et precipiendo firmissimo Regio sub Edicto memoratis nobilibus dicti comitatus ut iidem unanimiter ad ipsam congregacionem nostram celebrandam confluere, Jura-

tosque assessores more solito preficere, et universos nocivos homines extradare, ac in omnibus signanter superius latius explicatis iudicio et iudicatu nostro parere ac reverenter obedire, ac universa eorum literalia instrumenta super iuribus eorum possessionariis, ac libertatibus quoquo modo actenus emanata pro tollenda premissa ambiguitate per nos sagaciter revidenda, in sigillis et scripturis sumptu examinanda protinus et indilate nobis afferre et apportare, recepturi, quod iuris ordo exigit et requirit; justos tamen non offendere, et pravos non defendere deberent, vel tenerentur; volensque ex literis suis mediantibus nobis firmiter precipiens idem Dnus noster Rex ut possessiones illorum, qui fortassis ex ipsis nobilibus sua literalia instrumenta nobis afferre, et exhibere recusarent, aut rei et culpabiles palam in his reperti fierent, confestim pro sua teneremur maiestate occupare, et perhempniter easdem tribuere, et conferre suis! Regiis fidelibus, quibus mallems, plena Regie auctoritatis potestate nobis in hac parte attributa; nosque ex ipso speciali, et literatorio Regio Edicto *feria quarta proxima post Festum natiuitatis Beate virginis* in villa *Bodogazonfalva* vocata universitati predictorum nobilium dicti comitatus Liptoviensis congregationem celebrassemus generalem, et in ipsa congregatione nostra generali inter omnia alia regalia mandata prescripta universa literalia Instrumenta prescriptorum nobilium dicti comitatus coram nobis singillatim per eosdem afferri et exhiberi petivissemus; Tandem *Emericus filius Johannis de Hlenyk* in sua et fratrum suorum divisionalium personis nostram accedens in presentiam exhibuit nobis quasdam *duas literas* privilegiales, unam Dni Karuli olim Regis Hungarie sub anno Dni millesimo trecentesimo vigesimo tercio secundo Kalendas Decembris, Regni autem sui anno similiter vigesimo tercio, super perpetua donacione ejusdem Terre vacue usui duorum aratrorum sufficientis in Districtu de Liptó existentis a *possessionibus Hodaz et Varalya* excise emanatam, ac legitimam statutionem ejusdem in se continentem, per eundem Dnum Karulum Regem Ladislao filio Harabor facta; et aliam Domini Ludovici pridem similiter Regis Hungarie anno Dni millesimo trecentesimo septvagesimo secundo,

octavo Kalendas Septembris, regni autem sui anno tricesimo primo super confirmatione prescriptarum literarum Dni Karuli Regis privilegialium per eundem Dnum Ludovicum Regem Emerico filio Johannis, filii Ladislai, filii Harabor facta confectam; asserens ad nostram requisitionem nulla plura instrumenta in facto dicte terre se habere, et posse exhibere. Que quidem littere privilegiales in omnibus suis partibus vere, juste, et legitime emanate fore sunt adinvente, nobis presentavit.

2 Super Kouachau : Item magister David, filius Zaz de Zazfalva exhibuit nobis quedam *quinque privilegia*, unum videlicet olim Dni Bele regis Hungarie anno ab incarnatione Dni millesimo ducentesimo quinquagesimo sexto, tercio nonas septembris, regni autem sui anno vigesimo primo super donacione et legitima statucione, ac metarum erectione cujusdam sylve deserte, seu Terre habitatoribus destitute in Provincia Liptoviensi supra villam *Zelniche* adjacentis per eundem Dnum Belam Regem comiti Andree Villico Beszterzebánya factis: et aliud Dni Ladislai sub anno gracie millesimo ducentesimo octuagesimo septimo super confirmatione dicti privilegii Dni Bele Regis confectum : Tertium Dni Andree Regis sub ao Dni millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, easdem duas literas confirmans, Quartum Dni Karoli olim similiter Regis Hungarie super corfirmatione prescriptarum literarum anno Dni millesimo trecentesimo decimo nono exortum; Quintum vero, et ultimum Dni Ludovici pridem felicis Regis Hungarie super Donacione possessionis *Kouachau* vocate in comitatu Liptoviensi existentis ac confirmatione quarundam literarum in eodem conscriptarum pro predicto magistro David in anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo nono; quinto Idus Decembris, Regni autem sui anno tricesimo octavo editum asserens: per nos requisitus, nulla plura instrumenta preter preexhibita se habere et posse exhibere, que quidem quinque privilegia vere, juste, et legitime existunt emanata.

3 Super Damyanfelde : Item Mathe filius Georgii filii Michaelis de Damyanfelde exhibuit nobis duas literas, unam Dni Ladislai Regis privilegialem super collacione et statucione cujusdam particule sylve vacue, *inter fluvios Pa-*

lugya, et Poloschyn adjacentis, quam Michael Comes Zolien-
sis de mandato Dni Stephani Regis Paznano clavigero ejus-
dem statuisset, et metas ejusdem erexisset sub anno Dni mil-
lesimo ducentesimo octvagesimo primo, quarto Kalendas Ja-
nuarii, regni autem sui anno nono emanatam, et aliam Dni
Karuli olim similiter Regis Hungarie in Visegrad feria quarta,
proxima ante festum beati Andree apostoli, anno Dni millesimo
trecentesimo quadragesimo patenter confectam, prescriptas lite-
ras privilegiales Dni Ladislai Regis confirmantem, asserens :
nulla plura instrumenta super eadem possessione Dany-
anfelde habere, et posse exhibere : que vere et juste sunt
adinvente.

Super possessione condicionali *Zabopalfelde* :
Item Stephanus literatus filius Phila de *Zabopalfelde* exhibuit
nobis quasdam quinque literas, unam olim Dni Bele sub anu-
lari ejusdem sigillo pendenti super collacione terre unius
aratri *Jezerna-Luchka* vocate Nicolao filio Galici Bastini statu-
endo eundem nobilem Jobagionem esse, per Dnum Belam Re-
gem facta sub anno Dni millesimo ducentesimo sexagesimo sex-
to, et aliam comitis Michaelis Zoliensis et de Scepus, super statu-
tione dicte possessionis in festo beati Petri apostoli anno in
eodem emanatam : terciam Dni Ladislai Regis de verbo ad ver-
bum in se continentem, et confirmantem pretactas literas Dni
Bele regis privilegiales in anno Dni millesimo ducentesimo sept-
uagesimo octavo, Regni autem sui anno septimo privilegialiter
exortam : quartam vero conventus de Turoch, clausam et ob-
cisam, capiteque sigilli olim comitis Jacobi de Scepus judicis
Curie Regie inpressam super Concambiali permutacione et
statucione cujusdam particule terre *Zabopalfelde* nuncupate,
per Dnum Karulum Regem Paris, Petro, et Benach filiis Ni-
colai ac Johanni filio Deseu filiis ejusdem Nicolai in Concam-
bium dicte terre *Luchka* date, et collate in anno Dni millesi-
mo trecentesimo quadragesimo primo exortam, metasque
ejusdem terre *Zabopalfelde* in se continentem; quintam vero
et ultimam Ladislai prepositi, et conventus de Turoch in festo
divisionis apostolorum anno Dni millesimo trecentesimo oct-
vagesimo septimo privilegialiter editam, transscribentem
pretactas literas clausas ejusdem conventus de Turoch asse-

rens : nulla plura instrumenta super dicta terra *Zabopalfelde* se habere et posse exhibere : que vere et juste emanate esse cernebantur. Item idem exhibuit in quarto folio quasdam literas Capituli Budensis privilegiales super possessione *Parisháza*, quam alio nomine *Zabopalfelde* vocari dixit.

§ Super possessionibus Akalichna, Poruba, Zentestfan, Chemperna et Harankfyaháza vocatis; Item Johannes et Serephil filii Markus de Akalichna exhibuerunt nobis quodam privilegium Dni Ludovici Regis ultimo suo novo sigillo pendenti duplici consignatum anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo nono confectum in quo continebatur : quod licet Johannes filius Petri *tempore quo olim Dnus Karulus Rex Hungarie universa instrumenta omnium nobilium Comitatum de Zolio, de Turoch, et de Lipto, quorum titulo ipsi possessiones in dictis Comitatibus conservare dinoscerentur, cum suis prelati, et Baronibus diligentissime examinasset*, Instrumenta sua, quorum vigoribus Possessiones *Akalichna, Poruba, Zenthstefan, Chemerna, et Harankfyaháza* vocatas in comitatu Liptoviensi existentes conservasset, in presencia dicti Dni Karuli Regis, ac prelatorum, et Baronum exhibere nequivisset, propter quod eedem possessiones in manus regias de jure devolute exstitissent; tamen quia prefatus Johannes filius Petri dicto Domino Ludovico Regi, et Regno suo specialiter tunc in partibus Transmarinis in resumptione Vindicte acerbæ mortis condam Dni Andree Regis cum effusione sui sanguinis, et eruicione unius oculi, ac captivitate nec non cede quam plurimorum clientum suorum, aliisque suis actibus in eisdem specificatis laudabiles actus pro fidelitate sacre regie corone exercuisset, ideo in recompensationem suorum servitorum premissorum Idem Dnus Ludovicus Rex prefatas possessiones Akalichna, Poruba, Zenthstefan et Harankfyaháza vocatas in dicto comitatu Liptoviensi existentes cum omnibus earum utilitatibus eidem Johanni filio Petri, et per eum Marco, Laurentio, et Serephil fratribus suis ac ipsorum heredibus, et successoribus universis dedisset, et donasset perpetuo et irrevocabiliter possidendas; *Registrum quod tempore examinacionis predictorum Instrumentorum in facto dictarum possessionum contra eundem*

Johannem filium Petri in suo Libro regio esset intitulatum, cassasset, et revocasset. Dehinc iidem filii Marcus licet super dictis possessionibus quedam plura literalia instrumenta, Dnorum videlicet Ladislai, Andree et Karuli Regum, nec non quorundam Capitulorum, et Conventuum ac Judicium privilegiales, et patentes diversis annis et terminis diversimode emanatas, et loquentes coram nobis exhibuerint, tamen quia vigorem conservationis predictarum possessionum dictum privilegium ipsius Dni Ludovici Regis in superioribus conscriptum firmiter observare apparebat, ideo series aliorum instrumentorum presentibus inseri obmisimus.

6 Super terra Basefelde, alio nomine Kouachfelde: Item iidem filii Marcus adhuc exhibuerunt nobis quasdam literas patentes dicti Dni Ludovici Regis super donatione et legitima statucione cujusdam terre, seu sessionis Basefelde, alio nomine Kouachfelde vocate, medium aratrum, vel paulo plus in se continentis, per dictum Dnum Ludovicum Regem Marco de Akalichna, et ejus heredibus facta in anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo nono feria tertia proxima post festum corporis Christi Bude emanatas, que quidem prescripta omnia literalia instrumenta ipsorum filiorum Marcus vera, et justa esse videbantur.

7 Super possessione Nagpalugya. Item Dominicus filius Martini, et Valentinus filius Johannis filii Philippi in suis, ac Petri filii ejusdem Johannis personis super possessione eorum Nagpalugya vocata exhibuerunt nobis quedam duo privilegia, unum Dni Karuli in anno Dni Millesimo trecentesimo decimo septimo, tredecimo Kalendas septembris, regni autem sui anno similiter decimo septimo super donatione dicte possessionis Nagpalugya vocate in Districtu Liptoviensi existentis, per dictum Dnum Karulum Regem magistris Othmar, Petro, Philippo, et Martino filiis Marceus facta confectum, et aliud Dni Ludovici Illustrium Regum Hungarie duobus suis pendentibus authenticis et duplicibus sigillis, uno videlicet in partibus uzure deperdito, et alterius novo consignatum super confirmatione prescripti privilegii Dni Karuli Regis in anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo, quarto Idus Februar. Regni autem sui anno undeci

mo emanatum, asserentes per nos requisiti. Nulla plura Instrumenta habere preter premissa.

8 Super possessione Vidafelde : Item Dnus Andreas Plebanus de Bobroch filius Jan de Vidafelde in sua, et fratrum suorum personis super eadem possessione ipsorum exhibuit nobis privilegium Dni Bele Regis super dominacione, et legitima statucione, ac metarum ereccione ejusdem possessionis Vidafelde vocate, per ipsum Dnum Belam Regem Gekemino, et Tyuan factis sub anno Gracie millesimo ducentesimo sexagesimo septimo, regni autem sui anno tricesimo secundo emanatum, asserens ad nostram requisitionem : nulla plura instrumenta habere, quod justum et vero modo emanatum fuisse compertum exstitit.

9 Super possessione condicionali Akalichna : Item Laurencius filius Gregorii, et Ladislaus filius Bartholomei servientes de Akalichna in suis, et aliorum fratrum eorum personis exhibuerunt nobis literas Dni Ludovici Regis in Visegrad in festo Beati Johannis apostoli et Evangeliste anno millesimo trecentesimo sexagesimo quarto patenter emanatas majori sigillo consignatas, in quibus continebatur inter alia, quod idem Dnus Ludovicus Rex ad humillimam supplicationem servientum de Mártonfalva tenorem privilegii Dni Ladislai Regis in suo Registro requiri, et reinveniri faciens, Conspexisset inter alia evidenter in eodem — quod Nicolaus filius Demetrii Comes de Zolio quandam particulam terre Martini filii Zalok, et Mathie filii Zalok filiorum Jobagionum regalium de Akalichna, quam cum populis ville ejusdem mixtim habuissent eisdem Martino et Mathie certis metis a predicta villa Akalichna distingvendo perpetuo possidendam resignasset, ideo ipse Dominus Ludovicus Rex ex hujus modi reinventi tenoris serie certificatus super eadem terra predictas literas suas duxisset concedendas. Dehinc prefati servientes quasdam literas capituli Scepusiensis dicto Dno Ludovico Regi ad suum literatorium preceptum rescriptas metas possessionis eorum juxta fluvium Kalichna pataka vocatum adjacentes in se continentes quarto die nativitatis Beati Johannis Baptiste in anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo septimo emanatas nobis demonstrarunt asserentes : nulla plura In-

strumenta in facto dicte possessionis se habere ad nostram requisitionem. Que quidem litere ambe vere, et juste esse sunt reperte.

10 Super terra condicionali Fiathafalva, alio nomine Cheurma vocata. Item Nicolaus filius Stephani, et Nicolaus filius Gregorii de Fiáthafalva exhibuerunt nobis duo privilegia, unum Dni Ladislai Regis anno Dni millesimo ducentesimo septuagesimo nono confectum, et aliud Conventus de Turoch sub anno Dni millesimo trecentesimo sexto emanatum : in quibus terram Fiathafelde alio nomine Churma vocatam trium aratrorum servientibus Jobagionibus Regalibus pertinentem, metisque in dictis literis Conventus de Thuroch contentis circumdatam fore comperimus evidenter. Que quidem litere vere et juste apparebant.

11 Super possessione Marcellfalva vocata : Item Stephanus et Thomas filii Andree, filii Marcelli de Marcellfalva exhibuerunt nobis quasdam tres literas, unam Dni Ladislai olim Regis Hungarie super donacione cujusdam terre in qua quidem homo Haurau nomine resedisset, juxta fluvium Vagh, et Medekus pataka existentis per eundem Dnum Ladislaun Regem Nicolao et Marcello filiis Ilarii facta sub anno Domini Incarnationis millesimo ducentesimo octuagesimo sexto ; septimo Idus Julii, Regni autem sui anno quarto decimo emanatam, et aliam Dni Andree Regis sabbato proximo ante festum Beati Dominici Confessoris anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo primo super remissione Terre seu possessionis Marcelli filii Ileres eidem per ipsum Dnum Andream Regem facta confectam ; tertiam autem Dni Karuli Regis feria tertia proxima post octavas festi pasce Dni anno ejusdem millesimo trecentesimo quadragesimo primo exortam, tenores prescriptarum literarum privilegialium dicti Dni Ladislai Regis in se de verbo ad verbum transscribentem et confirmantem, asserentes : nulla plura instrumenta super dicta possessione eorum se habere, que suprascripta vera sunt atque justa.

12 Super Terra condicionali duorum Aratrorum Solmus vocata : Item Stephanus filius Demetrii, filii Damiani filii Fyatha presentavit nobis quasdam literas privilegiales Dni Ladislai Regis anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo

nono, regni autem sui anno decimo octavo super confirmacione quarundam literarum Nicolai Comitis de Zolum pro Damiano filio Fyatha filio Jobagionis de Liptó confectarum, in quibus terram duorum aratrorum de possessione Solmus vocata, per ipsum comitem Nicolaum sub Testimonio Conventus de Turoch prefato Damiano statutam et metas ejusdem erectas fore comperimus manifeste emanatas. Que quidem litere privilegiales vere esse sunt agnite.

13 Super p'ossessione Kispalugya. Item Johannes filius Andree de Kispalugya exhibuit nobis quasdam quinque literas, unam Dni Ladislai olim Regis Hungarie super donacione unius ville, minoris Palugya vocate in Districtu de Liptó existentis, per ipsum Dnum Ladislaum Regem Magistro Andree filio Petri notario Magistri Demetrii Comitis de Zolum perpetuo facta sub anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo sexto Regni autem sui anno quarto decimo emanatam, aliam autem Domini Karuli privilegialem in anno Dni millesimo trecentesimo vigesimo quarto, Regni autem sui anno similiter vigesimo quarto; terciam ejusdem Dni Karuli Regis patentem secundo die Festi beati Nicolai Confessoris anno Dni Millesimo trecentesimo quadragesimo confectas, prescriptas literas dicti Dni Ladislai Regis ambas comprobantes: quartam Conventus de Turoch, Dno Andree Regi rescriptionalem in festo beati Martini Confessoris: Quintam vero et ultimam Capituli Strigoniensis in festo beati Nicolai Confessoris ambas super erectione metarum dicte possessionis Kispalugya vocate, in anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo nono clause emanatas et capite sigilli Dni Ladislai Ducis pridem Palatini impressas: asserens per nos requisitus, exceptis literis super nigra sylva emanatis, plures literas non habere facto super premissis. Que vere sunt adinvente.

14 Super Terra Bodafalva de terra Palugya excisa: Item Emericus filius Jacobi de Bodafalva exhibuit nobis quasdam quinque literas, unam Dni Ladislai Regis privilegialem in anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo quinto, Regni autem sui anno tredecimo confirmantem et de verbo ad verbum transscriptive in se habentem: quasdam alias literas patentes, ejusdem Dni Ladislai Regis super Do-

nacione et metarum ereccione cujusdam possessionis seu sylve, aut terre arabilis de terra Palugya excepte, per eundem Dnum Ladislaum Regem Boda filio Ladislai facta sub anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo tercio confectas : et aliam Dni Andree Regis super collacione terre minoris Palugya vocate; per eundem Dnum Ladislaum, et Andream Reges predito Boda filio Ladislai facta sub anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo emanatam, terciam Dni Karuli Regis secundo die Festi beati Nicolai Confessoris, anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo exortam, prescriptas Literas Dni Ladislai Regis privilegiales transcribentem, et confirmantem : quartam Dni Nicolai olim Regni Hungarie Palatini super reoptencione terre seu possessionis Palugya vocate, sub anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo octavo privilegialiter emanatas; quintam autem et ultimam Dni Ludovici pridem Regis Hungarie sub duobus pendentibus suis sigillis sub anno gracia millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo similiter privilegialiter exortam, pretactas literas annotati Dni Karuli Regis patentes in se de verbo ad verbum transscriptive et confirmative in se habentem; nulla plura Instrumenta per nos requisitus referens se habere in facto principalis possessionis prenotate. Que quidem litere vere juste et legitime emanate fore apparebant.

15 Super terra Bensefya Andreasfelde. Item Thomas filius Marcus de Rasztoka in sua et fratrum suorum, personis exhibuit nobis duas literas privilegiales, unam videlicet Dni Ludovici pridem Regis Hungarie duobus sigillis suis pendentibus duplicibus vallatas super donacione et legitima statucione, ac metarum ereccione possessionis seu terre Bensefyandreasfelde, alio nomine Bethlenfelde vocate sub anno gracia millesimo trecentesimo sexagesimo, tercio Kalendas Septembris, regni autem sui anno decimo nono emanatam, et aliam Comitis Nicolai de Zeech olim similiter Judicis Curie regie super legitima ereccione metarum dicte possessionis Bethlenfelde, et Bensefelde in anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo Adjudicatoriam emanatam : asserens plura Instrumenta facto in premissis non habere, que juste emanate esse videbantur.

Item idem Thomas super possessione Rasztoka exhibuit nobis quasdam literas Conventus de Thuroch Dno Ludovico Regi ad suum literatorium mandatum rescriptas tenoresque literarum regalium Verbaliter in se habentes feria secunda proxima ante festum nativitatis beate virginis anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo secundo super reambulacione dicte possessionis, et metarum ejusdem erecci-
one ad mandatum dicti Dni Ludovici Regis pro Thoma dicto Tóth filio Marci, ac Marco, et Briccio filiis Beke facta, et habita emanatas veras, justas et legitimas, asserens nulla plura Instrumenta in facto ejusdem se habere.

16 Super Dobrava: Item idem Thomas adhuc exhibuit nobis quasdam tres literas, unam olim Dni Bele regis privilegiam super collacione cujusdam terre inter fluvios Seremnapataka Vocatos adjacentis per eundem Dominum Belam Regem Demetrio filio Pauli facta sub anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo quarto emanatam, et aliam Dni Ludovici Regis super restitutione dicte possessionis Dobraua inter predictos duos fluvios Cheremna vocatos adjacentis, predicto Thome dicto Toth Marco, et Briccio filiis Beke facta in vigilia festi corporis Christi anno ejusdem millesimo trecentesimo septuagesimo secundo; Terciam vero conventus de Thuroch sub anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo quinto emanatas transscribentes preattactas litteras domini Ludovici Regis patentes veras et justas asserens: nullas alias se habere.

17 Super possessione Libele. Item Nicolaus filius Philippus de Libele exhibuit nobis tres literas privilegiales; unam capituli Ecclesie strigoniensis super donacione possessionis Libele vocate, in concambium alterius possessionis Likva vocate per Dnum Karulum Regem Saad filio Myloth, Philpus Martino, et Georgio filiis ejusdem Anda, et Jako filiis Petri, Georgio et Mathe filiis ejusdem Anda, Lackk Nicolao et Petro filiis ipsius Jako, Nicolao et Anda filiis Patauch facta sub anno Gracie millesimo trecentesimo quadragesimo primo emanatam, et aliam Capituli Scepusiensis sub anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo octavo confectam preattactas Literas Capituli Scepusiensis transscribentem: Terciam ve-

ro Dni Ludovici pridem Regis Hungarie duobus sigillis ejus pendentibus duplicibus sub anno graciae millesimo trecentesimo quinquagesimo quarto exortam, similiter perscriptas literas Capituli Strigoniensis verbaliter in se transcribentem, et confirmantem veras justas et legitimas, asserens plures non habere.

18 Super possessione Párisháza alio nomine Zabopalfelde condicionali. Alia instrumenta super eadem alias sunt scripta. Item Stephanus Literatus de Párisháza exhibuit nobis quoddam privilegium Capituli Ecclesie Budensis super donacione et vendicione dicte possessionis Parishaza vocate, quarto die Festi Epiphaniarum Dni anno ejusdem millesimo trecentesimo septuagesimo quinto confectum, alphabetoque intercisum juste et efficaciter emanatum.

19 Super terra inter Fluvios Zarazprezek et Zelnicze existente, nunc Prozek nuncupata: Item Nicolaus filius Martini de Prozek exhibuit nobis quasdam tres literas, unam Dni Ladislai super collacione et concambiali donacione cujusdam terre, et sylve inter Zarazprozek, et Zelnicze existentis sub anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo septimo, octavo Kalendas Aprilis, regni autem sui anno sedecimo privilegialiter emanatam, metas etiam ejusdem terre et sylve in se continentem: et aliam Dni Andree Regis anno ab Incarnacione Domini millesimo ducentesimo nonagesimo sexto similiter privilegialiter confectam: terciam vero Dni Karuli Regis Hungarie die dnico proximo post festum conversionis Beati Pauli apostoli anno dnicae Incarnacionis millesimo trecentesimo quadragesimo primo exortam, ambas confirmantes, et transcribentes pretactas literas privilegiales dicti Ladislai Regis, asserens nullas plures se habere, que juste et vero modo emanate sunt invente.

20 Super possessione Magyerfalu. Item Alexander filius Andree de Magyerfalu exhibuit nobis quatuor literas, unam olim Dni Bele Regis Hungarie super collacione possessionis, seu ville Magyarfalu vocate anno Gracie millesimo ducentesimo tricesimo nono tercio Kalendas octobris, Regni autem sui anno quarto privilegialiter emanatam; aliam Dni Karuli Regis in festo beati Nicolai confessoris anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo patenter confectam, pre-

scriptas literas Dni Bele regis confirmantem; terciam Dni Ludovici pridem piissimi Regis Hgrie secundo die festi beati Jacobi apostoli anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo tercio super remissione seu restitutione dicte possessionis Magyerfalu vocate prius per Comites Liptovienses occupate, Symoni, Marco, Paulo et Stephano filiis Benedicti, Johanni, et Bodon filiis Thome, Alexandro, filio Andree, Andree filio Laurentii, Andree filio Pauli, et Michaeli dicto Veres per ipsum Dnum Ludovicum Regem facta : ac quartam et ultimam Capituli Ecclesie de Scepus super legitima statuione et metarum ereccione cujusdam possessionis Magyerfalu vocate, anno Dni millesimo trecentesimo octuagesimo privilegialiter editam, legitimas et efficaces : asserens nullas plures se habere.

21 Super Kananuka : Item Stephanus filius Petri de Kananuka exhibuit nobis quasdam quatuor literas; unam videlicet conventus de Turoch super legitima statuione et Reambulacione metarum dicte possessionis Kananuka, secundo die festi Beati Nicolai confessoris anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo primo aliam Dni Ludovici Regis in Festo sancte Trinitatis anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto emanatam, transcribentem pretactas literas conventus de Turoch : terciam ejusdem Conventus de Turoch feria tertia proxima ante festum beati Vincentii Martyris patentem, quartam autem similiter ejusdem Conventus privilegialem ambas super quadam ordinativa compositione et metali sequestracione predicte possessionis Kananuka sub anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto, rite et legitime emanatas, asserens : nulla plura se habere.

22 Super Olazy Condicionali. Item Petrus literatus filius Johannis de Olazy exhibuit nobis quasdam duas literas, unam olim Dni Bele regis super donacione terre quatuor aratorum site in Lipto per eundem Dnum Belam Regem magistro Johanni Galico sub ea libertate : ut idem Johannes et sui successores tempore exercitus regii generalis remaneret, sicut miles in castro Liptó in custodiam ipsius facta anno Dnicæ Incarnacionis millesimo ducentesimo sexagesimo secundo, regni autem sui anno vigesimo septimo emanatam, et aliam Dni Ladislai Regis anno Dni millesimo ducentesimo

septuagesimo octavo emanatam, transcribentem, et confirmantem, de verbo ad verbum pretactas literas Dni Bele Regis justas et veras.

23 Super terra unius aratri Libele. Item idem exhibuit nobis quoddam privilegium Dni Ladislai Regis super donacione et legitima statucione cujusdam terre unius aratri de villa Libele excise per ipsum Dnum Ladislaum Regem magistro Johanni Gallico facta anno ab Incarnacione Dni millesimo ducentesimo septuagesimo octavo, Regni autem sui anno septimo. Item idem exhibuit nobis tres literas; unam M. Comitis de Zolum, et de Scepus super assignacione cujusdam prati in Lipto inter villas Topla et Latniam existentis, per ipsum M. Comitem de precepto Dni Bele regis Magistro Johanni Gallico facta sub anno graciae millesimo ducentesimo sexagesimo quarto emanatam, aliam Dni Ladislai Regis super confirmacione ejusdem prati eidem magistro Johanni Gallico facta anno Dni millesimo ducentesimo septuagesimo octavo patenter confectam. Terciam vero magistri Danch super dimincacione duelli, ac adjudicacione predicti prati per ipsum magistrum Danch Gregorio filio Johannis lata; in anno Dni millesimo trecentesimo decimo quarto facta emanatam, que omnes predictae litere per dictum Petrum literatum modo, quo supra producte, vere et legitime emanate existunt. Asserens in premissis plures non habere.

24 Super possessione Bakonya, alio nomine Vár-alya condicionali. Item Nicolaus filius Jacobi de Bakonya exhibuit nobis quasdam duas literas patentes Domini Ludovici pridem Regis Hungarie, unam super collacione Terre Bakonya alio nomine Váralya vocate ad tria aratra sufficientis sub ea condicione, ut unus homo panceriatus de predicta terra in quolibet regio Exercitu sub vexillo regio semper servire teneatur, per eundem Dominum Ludovicum Regem Petro filio Johannis, et Nicolao fratri suo, ac aliis eorundem fratribus, et filiis facta sub anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo tercio in vigilia Festi Pentecostes confectam, et aliam in festo undecim millium virginum anno Dni millesimo trecentesimo sexagesimo quarto emanatam, prescriptam priorem Literam confirmantem veras atque justas; asserens: nulla plura se habere.

25 Super terra Libele : Item Johannes filius Nicolai de Kereztur exhibuit nobis quasdam quinque Literas, quatuor videlicet Dni Karuli olim Regis Hungarie, unam privilegialem, et tres patentes, quintam vero Magistri Danch Comitis Zoliensis, et de Komárom similiter privilegialem, quarum una videlicet ipsius Dni Karuli Regis, in se literas Dni Ladisla; Regis, et Conventus de Thuroch super donacione terre duorum aratorum per ipsum Dnum Ladislaum Regem Iposch filio Rachtlon, et Leustachio filio Aladarii facta, ac legitima statucione ejusdem terre emanatas continens et confirmans anno Dni millesimo trecentesimo tricesimo, secundo Idus aprilis, Regni autem sui anno similiter tricesimo; alia autem ejusdem Dni Karuli Regis litera, in octavis Festi omnium sanctorum sub anno Dni millesimo trecentesimo tricesimo secundo patenter exorta, pretactas Literas ejusdem privilegiales confirmabat : Tercia autem earundem videlicet eiusdem Dni Karuli Regis litera patens in Festo beate Lucie virginis et martyris in anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo inter alia explicabat : quod ipse Dnus Karulus Rex privilegium Dni Andree Regis super donacione dicte terre duorum aratorum, quam donacionem idem Dnus Andreas Rex Dnico Rutheno pro suis servitiis ob suspicionem mortis cujusdam serui sui, ut dictum exstitisset, per eosdem Iposch, et Leustachium facte ab eisdem auferendo perpetuo fecisset, ex Racionabilibus Cautelis cassans et revocans, memoratis filiis Leustachii, et Iposch remisisset, et restituisset : quartam autem earundem super statucione ejusdem terre sub anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo patenter emanatam : quintam vero et ultimam dicti magistri Danch Comitis in Visegrad in octavis Festi beati Martini Confessoris sub anno Dni millesimo trecentesimo tricesimo secundo, inter alia : Gregorium et Leustachium filios Leustachii in facto dicte particule terre una cum Lucasio et Paulo Patribus Sauli diucius in lite procedendo, tandem ex racionibus in eisdem conscriptis eandem particulam terre reoptinuisse comperimus manifeste, asserens, nulla plura se habere, preter transcripcionem earundem, que juste et vere esse videbantur.

28

26

Super quadam particula terre condicionali. Item Andreas filius Emerici exhibuit nobis privilegium Dni

Bele Regis super collacione cujusdam particule terre trium aratorum inter Riuulos Chemerna et Libele vocatos adjacentis, per eundem Dnum Belam Regem Sebastiano Dank et Stenk filiis Jobagionum de Lipto ad utendum facta anno Dni millesimo ducentesimo sexagesimo secundo, Regni autem sui anno vigesimo septimo confectum; presentavit eciam quasdam literas Conventus de Thuroch clausas, super legitima reambulacione, et metarum ereccione predicte terre trium aratorum, in die Beati Galli confessoris anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo emanatas veras et justas, asserens : nullas plures se habere.

29 27 Super terra Meseháza condicionali. Item Thomas filius Nicolai de Meseháza exhibuit nobis duas literas unam Dni Ladislai Regis super donacione libertatis exercitancium per ipsum Dnum Ladislaum Regem Mese, et filiis suis, Ladislao videlicet, Thome, Petro, et Johanni facta in Dnica Reminiscere anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo octavo patenter emanatam, et aliam Dni Andree Regis in crastino Pasce Dni, in anno ejusdem millesimo ducentesimo nonagesimo tercio confectam, pretactas literas annotati Dni Ladislai Regis confirmantes, et transcribentes que vere et juste exstiterunt, asserens : plures non habere.

30 28 Super Benefalva Condicionali. Item Nicolaus filius Petri de Benefalva exhibuit nobis quasdam duas literas, unam Dni Ladislai Regis privilegiam super donacione libertatis Jobagionum de Lipto per eundem Ladislaum Regem Martino et Bene filio Zenche facta anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo septimo, decimo Kalendas aprilis regni autem sui anno sexto decimo emanatam, et aliam Dni Karuli Regis in Festo beati Nicolai Confessoris anno gracie millesimo trecentesimo quadragesimo emanatam, pretactas literas Dni Ladislai Regis confirmantem, justas et veras, asserens plures non habere.

31 29 Super Malatyn. Item Gregorius filius Stephani de Malatyn cum fratribus suis exhibuit nobis quasdam duas literas, unam Capituli Ecclesie Strigoniensis super concambio inter Dnum Regem, et Andream filium Andree filii Lukach, filii Ond, ac filios et fratres eorum Literis in eisdem nomi-

natos eo modo : quod idem Dnus Rex possessiones suas Malatyn et alteram Malatyn, alio nomine Mechefelde vocatas, predictis nobilibus, iidem vero nobiles possessionem eorum Belezka vacatam ipsi Dno Regi tradidissent, facto et inito feria secunda proxima ante festum assumptionis virginis gloriose anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo primo, et aliam Dni Ludovici pridem Excellentis Regis Hungarie anno Dni millesimo trecentesimo suptuagesimo octavo, secundo nonas mensis Augusti Regni autem sui anno tricesimo septimo, ambas privilegialiter emanatas, prescriptas literas annotati Capituli Strigoniensis transcribentes et confirmantes justas et veras, asserens plures non habere.

Super Hochfeu Condicionali. Item Laurencius filius Martini dicti Korch exhibuit nobis quoddam privilegium Conventus de Thuroch super donacione cujusdam terre, quondam Dmine Aka in superiori parte ville majoris Bobroch vocate penes fluvium Jaloch existentis, per eandem Dominam Martino filio Paneste, et filiis suis de consensu et voluntate magistri Danch Comitum Zoliensis facta in quindenis festi nativitatis beati Johannis Baptiste anno Dni millesimo trecentesimo decimo septimo exortum verum et justum asserens : nullas plures literas se habere.

Super quinta parte possessionis Roztoka alio nomine Bobroch. Item Johannes filius, Myko et Blasius filius Thome de Roztoka in suis et fratrum eorum personis exhibuerunt nobis quasdam tres literas privilegiales super assignacione seu dacione quinte partis totius possessionis eorum in Districtu Lipto existentis acquisitice per filios Dantitka, Dyonisium Filium Mark, et quosdam alios fratres eorundem Paulo et Myko filiis Aladarii Martino filio Sepere, Stanislao filio Seleu, Paulo filio ejusdem, Gorch, Bethlen, Matheo filiis, Seriphil, Thome, Stephano, Matheo, Mark, et Jan filiis Bend tradita feria tertia proxima post festum nativitatis Dni, anno ejusdem millesimo trecentesimo tricesimo sexto emanatam, et aliam capituli Scepsiensis in crastino festi beati Bartholomei apostoli anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo super arbitrativo Decreto divisionis possessessionis Bobroch in quinque partes inter

Radon et Demetrium ab una, et Aladarium filium Supere, Teodorum, et Stepko parte ab altera fieri debende emanatum. Terciam vero Comitis Jacobi de Scepus, olim similiter judicis Curie regie super adjudicacione pretacte quinte partis dicte possessionis Roztoka, sedecimo die octavarum festi beati Michaelis Archangeli, anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo quarto, exortam, veras et justas : asserens : plures non habere exceptis tenoribus earundem.

Super possessione Byhorfyaytul. Item Stephanus filius Ivanka, Michael filius Behar, et Johannes dictus Nemes cum fratribus eorum exhibuerunt nobis quasdam quatuor literas, unam Clementis Curialis Comitis de Lipto super dimicacione duelli, et reformatione cujusdam pacis super quadam terra inter villam Bobroch, et villam Tarnoch adjacenti sine anno, secundo die sancti Nicolai Confessoris : Tres vero Dni Ladislai Regis, duas videlicet in anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo tercio, et terciam sine anno, omnes super restitutione particule terre predicte emanatas, veras et justas : asserens nulla plura Instrumenta se habere.

Super possessione Oztoy : Item Nicolaus filius Georgii dicti Kurmus de Oztoy exhibuit nobis quasdam tres literas, unam Capituli Ecclesie Strigoniensis super reambulatione, et metarum ereccione possessionis Oztoy vocate octavo die festi beate Lucie virginis, et Martyris anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo primo; aliam Dni Ludovici pridem incliti Regis Hungarie sub anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo quarto, quinto Kalendas aprilis, Regni autem sui anno tredecimo privilegialiter sub duobus sigillis suis pendentibus emanatam, pretactas literas annotati Capituli Strigoniensis confirmantem et transcribentem. Terciam vero ejusdem Dni Ludovici Regis super restitutione dicte possessionis Oztoy vocate per Comitem Liptoviensem prius occupate, Georgio Kurmus dicto et Petro suo fratri patrueli per dictum Dnum Ludovicum Regem facta in anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo secundo patenter emanatam, veras et justas, asserens : plures non habere.

Super possessione Turapataka. Item Stephanus filius Petri, Valentinus filius Thome, et Stephanus filius An-

thony de Turapataka exhibuerunt nobis quasdam duas literas, unam Dni Ladislai olim Regis Hungarie super donacione cuiusdam terre Turapataka vocate, per ipsum Dnum Ladislaum Regem Thome, et Symoni filiis Marcelli, Alberto et Dyonisio filiis Sybor in Concambium terre ipsorum Topla vocate, facta, anno gracie millesimo ducentesimo septuagesimo octavo, Regni autem sui anno septimo emanatam, et aliam Dni Karuli Regis in Festo beati Nicolai confessoris, anno Dni millesimo trecentesimo quadragésimo confectam, pretactas literas Domini Ladislai Regis transcribentem, et confirman-tem justas et veras, asserentes : plures non habere.

Super possessione Mayocho. Item Nicolaus filius Mese in sua Martini et Laurencii fratrum suorum, et aliorum in personis, nec non Ladislaus filius Michaelis, Stephanus filius Jacobi et Martinus filius Michaelis de Mayocho exhibuerunt nobis quasdam duas literas, unam Conuentus de Turoch Dno Karulo Regi rescriptionalem super reambulacione, et metatarum ereccione cuiusdam sylve, seu terre inter Castra Liptóvár et Arva existentis in octavis Epiphaniarum Dni anno ejusdem millesimo trecentesimo decimo nono, et aliam Dni Ludovici pridem Regis Hungarie duobus sigillis suis pendentibus super collacione cuiusdam terre, seu possessionis Mayocho vocate octo aratorum per ipsum Dnum Ludovicum Regem Michaeli et Mese filiis Ladislai, ac Philippo filio Leustachii filii ejusdem Ladislai, ac fratribus et heredibus eorundem facta sub anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto, tercio Kalendas mensis augusti. Regni autem sui anno quarto decimo emanatas.

Super terra trium aratorum condicionali. Item iidem exhibuerunt quoddam privilegium dicti Dni Ludovici Regis super donacione terre trium aratorum sub ea libertate: ut de ipsa terra duo homines armati tempore Guerre, et ardue expeditionis ipsius Castri Liptó fidelia servicia exhibere tenerentur, per ipsum Dnum Ludovicum Regem Michaeli et Mese filiis Ladislai, ac Philippo filio Leustachii filii ejusdem Ladislai facta anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto, tercio Kalendas augusti Regni autem sui anno quartodecimo sub duobus sigillis suis duplicibus pendentibus ema-

natum, efficax et verum. Cum predictis, asserentes : plures non habere exceptis casualibus.

Super quadam particula terre trium aratorum Brezna vocata. Item nobiles Dne Anna, Margaretha, et Dorothea vocate filie Mayus de Brezina exhibuerunt nobis quasdam quatuor literas, duas conventus de Thuroch, unam super donacione cujusdam terre inter Verbeche et Akalichna existentes per Paulum filium Myke, de Akalichna Myke genero suo et Dne Cathe sorori sue in perpetuum facta sub anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, et aliam anno Dni millesimo trecentesimo tricesimo, pretactas priores literas privilegiales transcribentem : Terciam quoque Comitum Nicolai Druget olim judicis Curie Regie super nova donacione, et ratificacione predictae collacionis pretactae particulae terre trium aratorum, per Marcum et Serephil filios Petri de Akalichna facta in Dnica invocavit sub anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto; quartam autem comitis Nicolai de Zeech pridem judicis Curie Regie privilegiam super adjudicatione dicte particulae terre, seu porcionis possessionarie vigesimo sexto die octavarum Festi beati Michaelis Archangeli anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo emanatas, justas, et veras, asserentes : nullas plures se habere.

Super Gergerfalva Sculteciali. Item Michael filius Johannis exhibuit nobis quasdam duas Literas, unam Dni Georgii Bubek Magistri Tauarnicorum Reginalium Comitum Liptoviensis super collacione scultecie ville Gergerfalva vocate sub condicionibus Literis in eisdem specificatis per eundem Dnum Georgium Johanni filio Nicolai facta Sabbato proximo ante festum Sancte Trinitatis anno Dni millesimo trecentesimo octuagesimo; et aliam Dni Ludovici Regis in Festo beati Egedii abbatis in anno Dni millesimo trecentesimo octuagesimo primo confectas, pretactas literas dicti Dni Georgii confirmantem legitime et juste emanatas; asserens : plures non habere.

Item Ladislaus filius Georgii, et Petrus ac Blasius filii Johannis, dum super possessione eorum Kisolazy vocata condicionali Instrumenta exhibere debuissent, allegarunt : quod ipsi super ipsa possessione

eorum efficacia haberent Instrumenta, sed quidam frater eorum Nicolaus filius Johannis novissime in presentem regium exercitum profectus eadem Instrumenta secum detulisset, ut ibi in ipso regio exercitu per sua servitia a Regia majestate libertatem nobilitatis posset ipsis invenire, et ideo eadem ad presens non valerent exhibere.

Super Vezuerys. Item magister Andreas filius Bogo in sua et fratrum, ac filiorum suorum personis exhibuit nobis duas literas; unam Dni Ladislai olim Regis Hungarie super resignatione possessionum Nádasd Vezuerys, et Magyerfalu vocatarum, quarto die post festum nativitatis beate virginis sub anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo quinto, et aliam Dni Andree Regis sub anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo tercio emanatas, transcribentem, et confirmantem in se continentem tenorem quarundam literarum privilegialium olim Dni Bele Regis super collacione cujusdam planicie Terre Vezuerys appellate continentis in se de terra arabili circa aratrum per ipsum Dnum Belam Regem Comiti Bagamerio facta, anno Dnice Incarnacionis millesimo ducentesimo sexagesimo tercio Regni autem sui anno vigesimo octavo confectarum efficaces et veras.

Super terra seu possessione Magyerfalu. Item idem exhibuit nobis quoddam privilegium Dni Ladislai Regis super collacione possessionis Magyerfalu vocate per Dnum Andream Regem, cujus litere patentis tenor in eisdem literis verbaliter conscriptus habebatur Beucha videlicet et Hauk Palko facta anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo tercio, Regni autem sui anno undecimo emanatum, efficax et verum.

Super Nádasd. Item idem exhibuit nobis quasdam tres literas unam Dni Bele super Concambiali donacione terre, seu ville Nádosd vocate, per eundem Dnum Belam Regem Bagamerio filio Lautyni pro terris ejusdem Palouha, et Sagra vocatis facta in Crastino sancti Dominici Confessoris sine anno emanatum; et aliam Domini Stephani Regis privilegiam anno Dni millesimo Ducentesimo septuagesimo, Regni autem sui anno primo: Terciam vero Dni Andree Regis anno Dnice incarnacionis millesimo ducentesimo nonagesimo tercio, ambas tenorem quarundam literarum privilegialium dicti Dni

Bele Regis, super premissa concambiali donacione dicte terre Nádasd vocate anno Dni millesimo ducentesimo sexagesimo nono, Regni autem sui anno tricesimo quarto emanatarum, veras et justas.

Super Bobroch apud manus regias habita. Item idem exhibuit nobis quasdam quinque literas quatuor videlicet Dni Ladislai Regis unam privilegialem anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo octavo, quartodecimo Kalendas maji, regni autem sui anno sedecimo, et aliam patentem feria sexta post dominicam Letare in eodem anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo octavo, terciam autem et quartam clausas sine anno, quintam vero Nicolai Comitis de Zolum in anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo tercio rite et legitime emanatas concambialem permutacionem possessionis Bobroch vocate per predictum Ladislaum Regem in concambium possessionum seu villarum Lipche, Cheremne, et Salamonfelde vocatarum Comitis Bagamerii eidem contulisset, contingentes et exprimentes. Item idem exhibuit nobis quasdam literas capituli Scepsiensis patentes super facto ereccionis metarum inter possessiones Nicolai et Bodo filiorum Comitis Bagamerii, et fratrum suorum ab una, et terras abbatis Ecclesie sancte Marie de Scepus positarum in crastino festi beati Martini confessoris anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo octavo emanatas. Et adhuc presentavit quasdam literas Dni Karuli Regis super donacione fori Bogo, Nicolao, Johanni, ac magistro Laurencio Strigoniensis, et Scepsiensis Ecclesie Canonico, nec non Bagamerio filiis condam Comitis Bagamerii data, et collata, in vigilia festi nativitatis Beati Johannis Baptiste anno Dni millesimo trecentesimo decimo exhibuit eciam quasdam literas Dni Ladislai Regis patentes tercio die octavarum festi sancti Jacobi sine anno confectas, in quibus idem Dnus Rex literas Comiti Bagamerio concessisset: ut nullus in terra ipsius, et specialiter in aqua et fluvio Bacha vocato aurum querere, vel lavare, vel aliud aliud opus exercere deberet, nisi ex licencia ejusdem. Item idem exhibuit nobis quasdam literas Dni Ladislai Regis patentes super exempcione de numero hospitem, et aggregacione in collegium nobilium Regni Comiti Bagamerio, et filiis suis, ac

3
 filiis Serephil, simul cum terris, et possessionibus ipsorum, videlicet Nádasd, Vezuerys, Magyerfalu, Bobroch, Vasych et Chorba vocatis, nec non terris et possessionibus dictorum filiorum Serephil Zenthpéter, Zenthmiklos et Hogfalva vocatis per ipsum Dnum Ladislaum graciose facta in octavis apostolorum Philippi et Jacobi anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo sexto emanatas. Item idem Andreas filius Bogo adhuc exhibuit nobis quasdam duas literas, unam Dni Bele olim Regis Hungarie super collacione cujusdam Sylve deserte existentis inter aquam Gybe, et limites seu terminos Comitatus de Scepus, in qua quidem sylva pratum Turapola, et pratum Vyhodna, et riuulus Vanych nuncupatus haberentur, per ipsum Dnum Belam Regem Comiti Bagamerio, et suis heredibus in perpetuum facta feria sexta proxima post festum Beati Luce Evangeliste anno Dni millesimo ducentesimo sexagesimo nono patenter emanatam : et aliam Dni Ladislai Regis super collacione ejusdem sylve anno Dni millesimo ducentesimo septuagesimo tercio, Regni autem sui anno primo confectam; que omnia instrumenta predicta vera et justa esse censentur, asserentes : plura, exceptis quibusdam literis metalibus, prohibitoriis et protestacionalibus, ac tenoribus, non habere.

Item magister Johannes filius Egedii de Cholto in sua, et Martini fratris sui uterini personis exhibuit nobis quasdam tres literas, unam Dni nostri Sigismundi Regis super donacione possessionis condam Johannis literati ignis incendii supplicio propter suam falsariam condempnati Madachfelde vocate, per ipsum Dominum Sigismundum Regem eisdem Johanni et Martino, pro eorum fidelitatibus et seruiiciis in perpetuum date in Themesvár feria secunda proxima ante festum beati Michaelis Archangeli in anno Dni millesimo trecentesimo nonagesimo patenter emanatam; et aliam Capituli Sepsiensis super legitima statucione ejusdem possessionis sabbato proximo post octavas festi beati Martini confessoris anno in eodem confectam privilegialem; Terciam vero nostram super ereccione metaru n ejusdem possessionis duodecimo die presentis Congregacionis nostre generalis universitati nobilium Comitatus Liptoviensis feria quarta proxima post festum nativitatis beate virginis in anno Dni mil-

lesimo trecentesimo nonagesimo primo prope villas Bodogazonfalva celebrata similiter privilegialiter exortam, veras et justas, asserens : plures non habere.

Super possessione Zenthpéter, et aliarum subscriptarum. Item Gregorius et Ladislaus, Egedius, et Sandur filii Nicolai filii Alexandri de sancto Petro exhibuerunt nobis quoddam privilegium Dni Ludovici Regis, duobus sigillis suis pendentibus, uno videlicet in partibus Bozne deperdito, et alio novo consignatum, super nova donacione possessionum Zenthpéter, Tornalya, Jamnek, Zenthlylek, Chikkoteleke, Damsteleke, Vayryson, et medietate possessionis Vicarisyaaylyse nuncupatarum quarum inuencionis privilegium pristinum ignis incendio exustum fore predicto Dno Ludovico Regi Nicolaus filius Alexandri in sua, item Petri et Andree fratrum suorum personis querulose dixisset, eisdem per ipsum Dnum Ludovicum Regem facta anno Dni millesimo trecentesimo sexagesimo; octavo Kalendas Julii, Regni autem sui anno decimo nono exortum efficax et verum, asserentes : in facto eandem possessionem nullas plures se habere. Exhibuerunt etiam quasdam literas patentes ejusdem Domini Ludovici Regis super donacione fori in dicta possessione Zenthpéter celebrari consveti per eundem Dnum Ludovicum Regem facta in festo conversionis beati Pauli apostoli anno Dni millesimo trecentesimo sexagesimo tercio confectas similiter veras.

Super Zentmiklos, et aliis. Item Andreas filius Pangracii, et Jacobus filius Serephil, exhibuerunt Nobis quoddam privilegium Dni Ludovici Regis, duobus sigillis suis pendentibus, uno videlicet in partibus Bozne deperdito, et alio novo duplicibus vallatum super nova donacione possessionum Szentmiklos, Jalochemelleke alio nomine Hakylise, Perbenye, Jauor, Thraduk, et Vicarisyaaylise vocatarum, quorum pristinum privilegium super adquisicione earum confectum Pangracius, de sancto Nicolao ignis incendio exustum fore prefato Dno Ludovico supplicatiue retulisset, per eundem Dominum Ludovicum Regem simul cum donacione fori in dicta Zentmiklos celebrari consveti memorato Pangracio, Andree, Johanni et Petro filiis suis, nec non Jacobo et Philippo filiis Serephil fratribus ejusdem Pangracii patruelibus in perpetuum facta

anno Dni millesimo trecentesimo sexagesimo octavo Kalendas Julii Regni autem sui anno decimo novo emanatum, verum et justum; asserentes : plures non habere.

Super libertate Ciuitatis Lipche. Item Hans Iudex libere ville Lipche vocate in sua ac Juratorum Civium et universorum hospitem ejusdem libere ville personis exhibuit nobis quasdam literas patentes Dni Karuli Regis olim Hungarie in festo beati Martini Confessoris anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo emanatas, continentes in Se transcriptiue, et confirmantes literas Domini Ladislai Regis privilegiales anno Dni millesimo ducentesimo septuagesimo quarto privilegialiter confectas transscribentes et confirmantes tenorem quarundem literarum similiter privilegialium olim Dni Stephani Regis super libertate eorundem Civium, et Hospitem regalium de Lipche modo, et ordine literis in eisdem declarato eisdem per ipsum Dnum Stephanum Regem facta sub anno Dni millesimo ducentesimo septuagesimo, octavo Kalendas Julii regni autem sui anno primo confectarum, veras et justas; asserens : plures preter tenorem earundem non habere eo : *quod dum Iudex ejusdem Ciuitatis in anno, cujus jam tertia instaret revolutio, in exequendis causis ejusdem ciuitatis ad Curiam Regiam transire voluisset, et primordiales literas dicte libertatis eorum secum detulisset, quidam malefactor in Zolio cum sua vigilia, in qua eadem Instrumenta literalia ipsius civitatis condita, et reposita exstitissent apud domum Nicolai filii Nicolai de Cheren simul cum ejusdem duobus equis furtive recessisset, et sic eadem Instrumenta eorum ab ipsis essent alienata, et deperdita, ut hoc cunctis Zoliensis et Liptoviensis provinciarum nobilibus, et alterius status hominibus constaret evidenter.*

Super libertate Rosumbergh. Item Hans Iudex de Rozumbergh in sua et civium juratorum, ac ceterorum Hospitem de eadem Rosumbergh personis exhibuit nobis quasdam duas literas Dni Karuli olim Regis Hungarie, ambas patentes super libertatibus ejusdem Civitatis Rosumbergh; et pertinenciarum suarum feria tertia proxima post festum Beati Martini Confessoris anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo emanatas, unam earundem metas ipsius Ciuitatis in

se continentem, efficaces et veras; asserentes: plures non habere.

Super libertate Gybe. Item Nicolaus Judex Civitatis, seu libere ville Gybe vocate exhibuit nobis quasdam literas Dni Andree Regis sub anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo septimo, Continentes tenorem quarundam literarum Dni Ladislai Regis privilegialium anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo quinto, Regni autem sui anno decimo quinto, transcribentem et confirmantem quasdam literas Dni Stephani Regis privilegiales, que privilegium Dni Bele Regis anno Dni millesimo ducentesimo sexagesimo quinto, duodecimo Kalendas augusti, regni autem sui anno tricesimo, super libertate predictae libere ville, per eundem Dnum Belam Regem eidem facta confectum, metas ejusdem ville in se continens; asserens plura non habere.

Super una sessione seu Curia in Cheremna. Item Nicolaus filius Johannis et Johannes filius Thome de Akalichna exhibuerunt nobis quoddam privilegium Capituli Scepusiensis in crastino festi Beatorum Philippi et Jacobi apostolorum anno Dni millesimo trecentesimo sexagesimo super quadam compositione inter magistros Marcum et Serephinum filios Petri de Akalichna ab una, ac Johannem et Mochk filios Myko. Nicolaum, Gregorium, Thomam, Niklinum, et Michaelem filios Johannis facta emanatum; in qua videlicet compositione iidem magistri Marcus et Serephil quandam sessionem, seu fundum curie cujusdam possessionis ipsorum Cheremna vocate cum terra arabili unius aratri regalis mensura prenominate filiiis Miko, et filiiis Johannis in perpetuum dedisse dinoscuntur; Idem vero filii Myko et filii Johannis omni Juri possessionario, quod in dicta Akalichna, vel aliis quibuscunque possessionibus dictorum Marci, et Serephil habuissent, renunciassent perhibentur, veras et justas; asserentes: plures non habere.

Super quadam particula possessionaria in Zelnicze alio nomine Benkháza vocata condicionali. Item Jacobus filius Nicolai dicti Beulch in sua et ejusdem patris, nec non Georgii, Jacobi, Andree, Nicolai, Philippi, et Alberti fratrum suorum personis exhibuit nobis quasdam tres literas, unam videlicet magistri Dnici olim Comitum Zoliensis

anno Dni millesimo trecentesimo quarto super donacione cujusdam particule terre, quam Benk filius Dobron de Zelnicze cum populis et villanis de villa Zelnicze Communiter usque tunc tenuisset, sub metis literis in eisdem conscriptis, per ipsum magistrum Dnicum Comitem predicto Benk filio Dobron in perpetuum facta condicionali emanatam; aliam magistri Georgii Bubek Tavarnicorum Regalium magistri, feria tertia proxima post Dnicam Epiphaniarum Domini, anno ejusdem millesimo trecentesimo octvagesimo octavo, super donacione unius sessionis Benkháza vocate, et unius molendini, ac pertinenciarum earundem Nicolao dicto Beulch et filiis suis prenominatis sub ea condicione, ut iidem Comiti Liptoviensi [pro tempore constituto cum uno equo exercitualiter seruire tenerentur per ipsum magistrum Georgium Bubek facta emanatam; terciam vero magistri Johannis filii Egedii vicecomitis, et iudicum nobilium Comitatus Liptoviensis super divisione dicte porcionis possessionarie, seu sessionis in quatuor partes, et statucione trium partium earundem memorato Jacobo filio Nicolai Beulch dicto, quarte vero partis earundem Thome filio Pethrech, et Benedicto filio ejusdem sub distincione metarum literis in eisdem conscriptarum, per ipsos vicecomitem et iudices nobilium factis feria quarta proxima post festum beati Michaelis Archangeli anno Dni millesimo trecentesimo nonagesimo exortam, hoc subjungendo, quod prenominatus olim Benk filius Dobron sine heredibus sexus masculini ab hac luce decessus exstitisset, et pretacta porcio sua possessionaria condicionali sibi per prenominatum Georgium Bubek Comitem Liptoviensem sub prescripta servitute condicionali sibi ac Patri, et fratribus suis premissis modo tradita exstitisset; excepta quarta parte ejusdem memoratis Thome filio Petrech et Benedicto filio ejusdem pro quarta puellari Dne matris ejusdem Thome, sororis Benk prenotati, plures autem literas non haberent, que juste sunt reperte.

Super particula terre de Tarnouch excisa condicionali. Item Laurencius filius Pauli, et Michael filius Zurchek filii Pauli, filii Benes exhibuerunt nobis quasdam sex literas, unam Dni Andree Regis super collacione cujusdam particule terre de terra ville Tarnouch superate Liuben, Mar-

tino Liubach, Paulo et Stephano filiis Benes, per dictum Dnum Andream Regem sub metarum in eisdem literis conscriptarum Cursibus per ipsum Dnum Andream Regem sub condicionaria servitute filiorum Jobagionum Liptoviensium facta anno Dni millesimo trecentesimo, undecimo Kalendaras Augusti, et aliam ejusdem Domini Andree Regis super eadem collacione anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo nono patenter emanatas; Terciam conventus de Turoch compositionalem, metas dicte terre in se continentem, in predicto anno Dni millesimo trecentesimo confectam; quartam ejusdem conventus de Turoch anno Dni millesimo trecentesimo decimo nono, quasdam literas magistri Danch super donacione dicte porcionis possessionarie per Lybach Thome filio Lyben coram ipso magistro Danch facta in octavis Pasce Dni anno ejusdem millesimo trecentesimo decimo quarto emanatas in se transcribentem : quintam vero predicti conventus de Thuroch super tradicionem tercie partis cujusdam terre seu porcionis Lynbach per Andream filium Stephani Johanni filio Martini et quibusdam fratribus suis data anno Dni millesimo trecentesimo vigesimo secundo. Sextam vero predicti Conuentus de Thuroch anno Dni millesimo trecentesimo tricesimo primo confectam, tenorem literarum magistri Danch Comitum Zoliensis in facto donacionis loci unius molendini in octavis festi Beati Jacobi apostoli anno in eodem exortam veras et justas; asserentes : plures non habere.

Super quodam Molendino. Item Frank Civis de Lipche in sua et Petri de Palugya personis exhibuit nobis literas patentes Domini Ludovici pridem Excellentis Regis Hungarie in die cinerum anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo primo confirmantes, et transcriptive in se habentes quasdam duas literas, unam scilicet ejusdem Dni Ludovici Regis patentem sub secreto suo sigillo super collacione cujusdam loci molendini in fluvio et Civitate Lipese Liptoviensi habiti, per ipsum Dnum Ludovicum Regem Johanni filio Alexandri de Izkaros gracieose dati, et collati feria quarta proxima post festum Pentecostes anno Dni millesimo trecentesimo sexagesimo nono emanatam; aliam vero prepositi, et Conventus monasterii de Thuroch super legitima statucione ejusdem loci

Molendini eidem magistro Johanni facta, feria sexta proxima post festum beati Jacobi apostoli anno Dni in eodem confectam, veras justas et legitimas, hoc subjungendo, quod predictus magister Johannes filius Alexandri, cui videlicet dictus Locus molendini premissis modo donatus exstitisset, predictum locum molendini sibi et annotato Petro de Palugya in perpetuum vendidisset, sed ipsorum litera venditionalis, seu rescricionalis ad presens apud ipsum non haberetur, nisi in termino ulteriori posset inveniri.

Super Vidafelde. Item Ladislaus filius Nicolai de Vidafelde exhibuit nobis tres literas privilegiales: unam magistri Thome filii Petri Comitis Liptoviensis et Crisiensis super divisione possessionis Vidafelde inter Nicolaum et Johannem filios Bartholomei Petrum et Johannem filios Andree, filii ejusdem Bartholomei parte ab altera facta, et habita, octavo die quindenarum Festi beati Johannis Baptiste anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo emanatam et aliam, Dni Nicolai Konth olim Regni Hungarie Palatini in octavis festi Pasce Dni anno ejusdem millesimo trecentesimo sexagesimo primo confectam, pretactas literas privilegiales annotati Comitis Thome de verbo ad verbum transcribentem, Terciam vero Egedii prepositi, et conventus de Turoch, super divisione iterata dicte possessionis Vidafelde, inter Mathiam et Ladislaum filios Nicolai, filii Bartholomei ab una, et Johannem filium Andree, Gregorium et Ladislaum filios Petri parte ab altera juxta arbitrium proborum virorum metali sequestratione literis in eisdem specificata mediante facta in Dnica Invocavit. Anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo septimo exortam, justas et veras, asserens: plures non habere.

Super quadam particula terre unius aratri in Topla apud manus regias existenti. Item Johannes filius Nicolai de Iwankahaza exhibuit nobis quasdam quatuor literas, unam Conventus de Turoch super donacione Concambiali Cujusdam particule terre in Topla existentis per magistrum Demetrium Comitem de Zolum usui unius aratri sufficientis, metis, literis in eisdem declaratis a terris populorum de eadem Topla separate. Iwanka filio Zalok data et tradita anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo octavo; et aliam

Dni Andree Regis sub anno Dni millesimo trecentesimo confectam, pretactas literas conventus de Turoch transcribentem et confirmantem; Terciam magistri Danch Comitis de Zolio, super collatione cujusdam particule terre in Modokus penes terram Jakobi filii Iwanka existentis, eidem Jakobo et suis heredibus sub distincionibus metarum, literis in eisdem conscriptarum, per ipsum magistrum Danch Comitem facta in octavis sancti Nicolai confessoris anno Dni millesimo trecentesimo tricesimo secundo confectam; quartam vero et ultimam predicti conventus de Turoch anno Dni millesimo trecentesimo tricesimo quarto privilegialiter emanatam, prescriptas literas ipsius magistri Danch confirmantem, veras et justas, asserens : plures non habere.

Super quadam particula terre duorum aratorum de superiori Palugya excisa condicionali. — Item Laurencius filius Stephani exhibuit nobis tres literas, unam Dni Ladislai Regis super donacione et statucione cujusdam particule, terre duorum aratorum de minori villa Palugya excise per magistrum Demetrium Comitem Zoliensem ad mandatum Dni Ladislai Regis Benedicto, Marco et Mauricio filiis Jobagionum metali distincione mediante, literis in eisdem specificata facta et habita, et per ipsum Dnum Ladislaum Regem confirmata anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo septimo emanatam; et aliam Iwanka prepositi et conventus de Turoch super vendicione pretacte particule terre duorum aratorum per prenomatos Marcum, Benedictum et Mauricium, Nicolao, Paulo, et Petro filiis Chyma Iwachin, Johanni Ivanka, et Chyma filiis Jobagionum pro novem marcis denariorum facta, metas ejusdem in se continenti, feria secunda proxima post festum Beati Galli Confessoris anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo octavo exortam; Terciam autem Dne Elisabeth Regine preceptoriam in facto molestatedicte particule terre Comiti Liptoviensi transmissam, justas et veras, asserens : plures non habere.

Super quadam particula terre juxta fluvium Cheremna existente. Item Andreas filius Emerici exhibuit nobis quasdam duas literas, unam conventus de Turoch privilegialem super perpetuali vendicione Cujusdam particule terre

1264.
quam Demetrius filius Pauli cum filiis suis, Fabiano videlicet Markalf, Ipolito, Nicolao, et altero Nicolao sub privilegio Dni Bele Regis piissimi, pro tunc se possedissee, per eosdem pro quindecim marcis fini argenti, a Nicolao et Paulo filiis Ztenk eorumque heredibus possesse feria tertia proxima post Dnicam : misericordia Dni, anno ejusdem millesimo trecentesimo sexto emanatam; metas dicte particule terre in se continentem; et aliam Dni Ludovici pridem Regis Hungarie feria quinta proxima post festum Beati Stanizlai Martyris anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo emanatam, magistris Stephano et Georgio Bubek Comitibus de Liptovia in facto dicte terre empticie preceptorie loquentes, justas et veras, asserens plures non habere.

Super Selniche, que nunc vocatur Isipfalva, Item nobilis Dna relicta Nicolai filii Iwanka de Isipfalva, exhibuit nobis quasdam duas literas, unam olim Dni Ladislai Regis super collacione libertatis filiorum Jobagionum Liptoviensium per ipsum Dnum Ladislaum Regem Benedicto et Stephano filiis Kenel in villa Selniche facta, tertia die beatorum Philippi et Jacobi apostolorum anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo sexto, et aliam Dni Ludovici Regis secundo die festi beati Egidii confessoris anno Dni millesimo trecentesimo sexagesimo primo emanatas magistro Georgio dicto Bubek Comiti Liptoviensi preceptorie loquentes, et directas, seriem dictarum literarum Dni Ladislai Regis in se continentes, justas et veras, asserens : plures non habere.

Super terra Lazan condicionali. Item Petrus filius Mathe, et Laurencius de Lazan exhibuerunt nobis quasdam duas literas Dni Ludovici Regis in festo beatorum Petri et Pauli apostolorum in anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo octavo; et aliam feria quinta proxima ante festum Beati Demetrii martyris anno Dni millesimo trecentesimo sexagesimo quarto, in quibus continebatur : ut idem Dnus Ludovicus Rex viso Registro super examinatione Instrumentorum nobilium Comitatus Liptoviensis confecto, agnoscens Dnum Karulum Regem patrem suum Literas Dni Ladislai Regis in sui presencia exhibitas acceptasse, et in Registro conscribi fecisse, magistris Georgio, et Stephano dictis

Bubek Comitibus Liptoviensibus mandasset, ut gratiam et libertatem, per ipsum Dnum Ladislaum Regem predecessori- bus Pauli filii Iwan factam et concessam deberent firmiter observare, nec eundem Paulum ad facienda servicia rusticalia compellere deberent, servicia autem filiorum exercituancium facere tenerentur, justas et veras, asserens: plures non habere.

Super Sceuniche. Item Petrus filius Stephani filii Johannis de Sceuniche exhibuit nobis quasdam duas literas Dni Ludovici pridem Regis Hungarie, unam videlicet super nova donacione dicte possessionis Sceuniche, cujus Instrumenta literalia casualiter combusta exstitisse per predictum Stephanum patrem ipsius Petri, dicto Dno Ludovico Regi dicta exstitissent, eidem Stephano sub eisdem metis, quibus per eundem usque nunc usa exstitisset, et possessa; per ipsum Dnum Ludovicum Regem facta, in vigilia festi assumptionis beate virginis anno Dni millesimo trecentesimo octuagesimo, aliam vero sabbato proximo ante Dnicam Judica, anno Dni millesimo trecentesimo octuagesimo primo transcribentem de verbo ad verbum, et confirmantem quasdam literas capituli Scepsiensis super reambulacione, et metarum predictae possessionis ereccione confectas, et ipsi Dno Ludovico Regi rescripcionales justas et veras; asserens: plures non habere.

Super quadam particula terre, que nunc Veres Myhalfyahaza vocatur. Item Ladislaus et Nicolaus filii Michaelis de Tarnochfeu exhibuerunt nobis duas literas, unam magistri Danch anno Dni millesimo trecentesimo nono emanatam, in qua continebatur: quod Benedictus, Thomas, Laurencius, et Theodorus filii Detrici ipsum magistrum Danch petiissent, ut porcionem Theodori fratris ipsorum Egedio cognato et proximo eorum consentiret redimendam; unde idem magister Danch ipsam terram seu porcionem Teodori predicto Egedio, et suis successoribus pro decem marcis argenti dedisset, et statuisset perpetuo possidendam de consensu et voluntate predictorum; aliam vero conventus de Turoch in festo Beati Marcelli confessoris anno Dni millesimo trecentesimo decimo confectam, in qua continebatur: quod Thomas, Laurencius, et Theodorus filii Detrici pro se et pro fratre ipsorum Benedicto ab una, Egidius filius Panyk ex altera, in

lit. consens.

2

lit. fa. 25.

presencia dicti conventus confessi fuissent : quod cum Theodorus partem terre sue ordine Iudiciario decem marcarum perdidisset, iidem filii Detrici ipsum Egedium generum dicti Benedicti bona voluntate, et consensu extra porcionem terre Raden permississent pro decem Marcis remutare : alii autem quidam articuli, et mete dicte terre in eisdem continentur, iustas et veras : asserens plures non habere.

Super terra quatuor aratrorum, que contiguatur terre Latinorum, et ex alia parte adjacet prope terram Comitis Mathe, que nunc *Zenthniklós* vocatur apud manus regias habita. Item Petrus filius Philpus exhibuit nobis quoddam privilegium Dni Bele Regis super collacione cujusdam terre quatuor aratrorum cum loco curie et Ecclesie quam idem Dnus Bela Rex, Marcus de Lipto et Nicolao filio ejusdem perpetue contulit possidendam sub anno Dni millesimo ducentesimo sexagesimo octavo, Regni autem sui anno tricesimo tercio emanatum, efficax et verum.

Super Zelniche. Item Andreas filius Thome de Zelenchefew in sua et Ladislai filii Petri personis exhibuit nobis quasdam literas privilegiales capituli Ecclesie Budensis die Dnico proximo post festum beati Jakobi apostoli anno Dni millesimo trecentesimo octuagesimo quarto emanatas, transcribentes de verbo ad verbum quasdam literas privilegiales Dni Karuli Regis super collacione cujusdam possessionis, seu ville Zelniche vocate per Dnum Ladislaum Regem Mychaeli filio Zudine et Mathie filio ejusdem, ipsorumque heredibus facta anno Gracie millesimo trecentesimo tricesimo, Regni autem sui anno similiter tricesimo emanatas, hoc subjungendo, quod prescripte litere privilegiales ipsius Domini Karuli Regis ad presens apud ipsos non haberentur, sed eodem in conservatorio seu repositoio Condam magistri Johannis de sancto Salvatore Pridem Prothonotarii nostri eidem in exequendis quibusdam causis eorum producte, et exhibite haberentur, quas in termino ulteriori, si necesse esset, de predicto conservatorio excipiendo valerent exhibere; plures autem non haberent.

Item Andreas filius Emerici exhibuit nobis, quasdam duas literas, unam conventus de Turoch Dno Ludovico

Regi ad suum literatorium mandatum rescripcionalem in festo beati Galli confessoris anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo emanatam, continentem, quod homo regius et testimonium dicti conventus, de Turoch metas ejusdem terre inter quosdam riuulos Cheremna et Libele vocatos habite ad tria aratra sufficientis reambulando, regalique mensura mensurando ad tria aratra sufficientem fore reperissent, et metas ejusdem undique erigendo, eandem terram Andree filio Nicolai, Mychaeli, Stephano, Nicolao, Petro, Lucasio, et Paulo filiis ejusdem Andree, Petro et Nicolao filiis Thome, Nicolao filio Nicolai, Johanni et Semeoni filiis Laurencii, Nicolao filio Pauli, Andree et Stephano filiis Emerici statuissent: aliam vero ejusdem Dni Ludovici Regis in vigilia assumptionis beate Virginis anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo tercio emanatam magistris Stephano et Georgio dictis Bubek Comitibus de Lipto in eo: ne iidem memoratos nobiles in eorum juribus et terris legitimis molestare presumpnerent, preceptorie directas, veras et justas; asserens plures non habere.

Super Kelemenfalva. Item Johannes filius Pauli et Paulus filius Ladislai de Kelemenfalva exhibuerunt nobis quasdam tres literas, unam Dni Bele olim Regis Hungarie anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo quarto: aliam Dni Ladislai Regis in festo beati Galli confessoris sine anno: terciam vero ejusdem Dni Ladislai Regis anno Dni millesimo ducentesimo septuagesimo octavo privilegialiter exortas super donacione terre ad tria aratra sufficientis per predictum Dnum Belam Regem Clementino sub metarum distinctionibus facta, et per ipsum Dnum Ludovicum Regem confirmata, emanatas, veras et justas; asserentes: plures non habere.

Item Petrus filius Martini de Roztoka exhibuit nobis quasdam quinque literas, quatuor videlicet Comitis Jacobi de Scepus, olim Judicis Curie Regie, quintam vero conventus de Turoch; quarum videlicet una dicti comitis Jacobi adjudicatoria decimo die octavarum festi beati Michaelis archangeli anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo quarto emanata, alia vero ejusdem Comitis Jacobi feria quinta proxima ante Dominicam Letare, super resignacione quarte

1
Turoch
Turoch

3

2

partis recte quinte partis possessionis Roztoka per Bricium, et Paulum filios Beke Petro et Johanni filiis Martini facta anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo quinto; tertia ejusdem comitis Jacobi super resignacione totalis porcionis possessionarie eorundem filiorum Martini per Thomam filium Marci Lachk filium Fabiani et Demetrium filium ejusdem Fabiani eisdem Filiis Martini facta sabbato proximo ante festum Beati Martini confessoris anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo sexto patenter confectam; quartam predicti conventus de Turoch super resignacione quarte partis directe quinte partis possessionis Roztoka per Bricium filium Beke, et eundem Beke Patrem, ac Laurencium fratrem ejusdem Petro filio Martini facta in festo beatorum Petri et Pauli apostolorum in dicto anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo sexto; quinta autem et ultima pretitulati videlicet Comitis Jacobi privilegialis quarto die vigesimi sexti diei octavarum festi Penthecostes anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo septimo exorta, prescriptas literas patentes dicti comitis Jacobi transcribentes, habebantur, justas, et veras; asserens : plures non habere.

Item Paulus filius Ladislai, Simon filius Ladislai, Lucas filius Georgii, ac Valentinus filius Benedicti exhibuerunt nobis quasdam literas patentes magistri Danch Comitis Zoliensis super donacione cujusdam particule terre de terra ville Topla certis metis, literis in eisdem conscriptis separate per ipsum magistrum Danch Stephano, et Jacobo filiis Lachk perpetuo facta anno Dni millesimo trecentesimo vigesimo emanatas, veras et justas, asserens : plures exceptis tenoribus earundem, non habere.

Item iidem exhibuerunt nobis quasdam literas dicti Conventus de Turoch in octavis festi beati Michaelis archangeli, anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo quinto, transcribentes quasdam literas Comitis Michaelis, vicecomitis Liptoviensis, et quatuor Judicum nobilium super extradacione quarte puellaris Domine Matris Pooch Ladislai, et Egidii, eisdem Pooch Ladislao et Egidio filiis Stephani Beke filii Petri Mark, et Michaeli filiis Mylath per Johannem filium Pauli et Stephanum filium Martini de eorum possessione cum possessio-

naria dacione facta feria sexta proxima post festum Beati Jacobi apostoli anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo quinto emanatas, veras, justas, et legitimas; asserens: plures non habere.

Item Alexander filius Andree de Magyerfalu super eadem possessione Magyerfalu, exceptis aliis suis Instrumentis, prius per ipsum coram nobis exhibitis, et presenti Registro insertis, adhuc quasdam literas Capituli Ecclesie Scepusiensis alphabeto intercisas, super ereccione metarum dicte possessionis Magyerfalu vocate a possessione Akalichna facta anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo emanatas, veras et justas, asserens plures non habere.

Item Johannes filius Phile exhibuit nobis quasdam duas literas, unam Conventus de Turoch super inpignoratione unius quartalis terre, ac curie, et edificiorum ejusdem, per Fabianum filium Lachk Andree filio Pauli de eadem in eadem possessione Zelnichefeu tradita feria quinta proxima post festum beati Jacobi apostoli anno Dni millesimo trecentesimo septuagesimo secundo, et aliam Johannis filii Egidii vicecomitis, et judicum nobilium Comitatus Liptoviensis super extradacione quarte filialis cum possessione per Fabianum filium Lachk Domine Catharine sorori sue facta feria quarta proxima post octavas festi Pasce Dni, anno ejusdem millesimo trecentesimo octuagesimo, justas et veras, asserens: plures non habere.

Item Michael Literatus de Vidafelde exhibuit nobis quoddam privilegium Dni Ladislai Regis anno Dni millesimo ducentesimo septuagesimo nono emanatum, transcribens de verbo ad verbum et confirmans quasdam alias literas ejusdem patentis super perpetua vendicione medietatis terre Vidafelde vocate per Tynau de Vidafelde — Teodoro filio Vjlau pro duobus et media Marcis perpetuo facta, anno Dni millesimo ducentesimo septuagesimo nono, pridie Kalendae Septembris Regni autem sui anno septimo emanatas, justum et verum, asserens: plures non habere.

Item Michael filius Gregorii de Parishaza exhibuit nobis quasdam literas Conventus de Turoch privilegiales super extradacione quarte filialis per Paris, et Petrum filios Nicolai, Marcum filium Benech, et Johannem filium Benech de possessione ipsorum Parishaza predicta. Isak, et

Prictio filiis Stephani ac Nicolao filio Petri, nec non Phile filio Gregorii, et Michaeli filio Stephani cum possessionaria dacione facta secundo die festi decollacionis Beati Johannis Baptiste in anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo emanatas, justas et veras, asserens : plures non habere.

Item Mathe, et Martinus filii Nicolai de Iposchfalva exhibuerunt nobis quasdam tres literas, unam Nicolai viceComitis, et quatuor Judicum nobilium Comitatus Liptoviensis super extradacione quarte filialis sub metis in eisdem conscriptis per Serephil Paulum, et Livasium filios Iepoch de possessione eorum Ipoochfalva vocata Dne Agathe filie Iepoch Consorti Jacobi, avic scilicet ipsorum Mathe, et Martini cum possessione dicta anno Dni millesimo trecentesimo quinquagesimo octavo feria quarta proxima post Dnicam Ramis Palmarum emanatam; et aliam magistri Johannis filii Egidii viceComitis, et quatuor Judicum nobilium dicti Comitatus super resignacione medietatis dicte quarte filialis per nobilem Dnam Elisabeth vocatam dicte Agathe memoratis Mathie, et Martino facta feria quarta proxima post festum assumptionis virginis gloriose proxime preteritum. Terciam vero nostram pretactas duas literas transcribentem in festo beati Mathei apostoli, et Evangeliste nunc elapso confectam, veras et justas asserens plures non habere.

Item Sebirth de Lizkfalva exhibuit nobis literas nostras super libertate per nos, et condam Dnum Georgium Bubek Patrem nostrum sibi concessa feria quarta proxima ante festum beati Mathei apostoli et evangeliste anno in presenti emanatas, veras et justas; asserens : plures non habere.

Item Lucas filius Georgii de Benedukfalva exhibuit nobis quasdam literas privilegiales prepositi et Conventus de Turoch super extradacione quarte puellaris per Ladislaum filium Stephani, Nicolaum et Paulum filios ejusdem de Benedukfalva nobilibus Dnabus Katerina, et Lucia Vocatis de dicta possessione Benedukfalva facta die dnico proximo ante festum nativitatis Dni anno ejusdem millesimo trecentesimo Septuagesimo quinto emanatas justas et veras; asserens plures non habere.

Item Thomas et Benedictus filii Johannis de Stoizafalva exhibuerunt nobis tres quasdam literas, unam

Dni Bele Regis Hungarie anno Dni Millesimo ducentesimo sexagesimo tercio super relaxacione solucionis decime, et censuum per ipsum Caniferis suis, Bosey videlicet, Stoysa, Sadrek, Cosme, Koyzlo, Vitko, Egidio, et Milath facta confectas, aliam Colomanni prepositi, et Capituli Strigoniensis, ac terciam Conventus de Turoch ambas privilegiales in anno Dni millesimo trecentesimo tricesimo sexto confectas, tenorem quarundam literarum magistri Danch super divisione terre Poch filii Thome, Johannis, Nicolai, Dominici, et Deseu fratrum ejusdem, ac Dobak, Mathe, Gregorii, et Laurentii filiorum Stephani modo literis in eisdem facta anno Dni millesimo trecentesimo tricesimo quinto confectas, justas et veras; asserentes: plures non habere.

Super terra trium aratrorum sub novo castro Lipto habita condicionali. Item Nicolaus filius Mese in sua et aliorum Fratrum suorum personis exhibuit nobis quasdam tres literas, unam Dni Bele Regis anno Dni millesimo ducentesimo sexagesimo secundo. Regni autem sui anno vicesimo septimo privilegialiter emanatam, duplici suo sigillo consignatam super collacione terre trium aratrorum sub novo castro Lipto existentis, per ipsum Isombar Balistario et Hongh lapicide facta, aliam Dni Ladislai Regis majori suo sigillo consignatam in Lipto in Dnica Ramis Palmarum anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo septimo emanatam, transcribentem de verbo ad verbum, et confirmantem quasdam literas magistri Demetrii Comitis de Zolum in Turoch quarto die beati Jacobi apostoli, anno Dni millesimo ducentesimo octuagesimo sexto emanatas, super restitutione *cujusdam terre prope et sub Castro Lipto existentis Hongfelde* vocate Ladislao filio Mese facta: Terciam Domini Karuli pridem Regis Hungarie sub Majori suo sigillo patenter editam in Visegrad Sabbato proximo ante dnicam ramis palmarum anno Dni millesimo trecentesimo quadragesimo primo prescriptas literas annotati Dni Bele Regis de verbo ad verbum transcribentem et confirmantem.

Super silva Nabokovina, et prato Gregorii. Item idem exhibuit nobis quasdam duas literas Dni Andree olim similiter Regis Hungarie, unam prope Posonium in Festo omnium Sanctorum anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo septimo: sub Majori suo sigillo patenter confectam, et

aliam anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo nono, Regni autem sui anno decimo privilegialiter exortam, super collatione cujusdam silve Nagbokovina vocate juxta terram empticiam Ladislai filii Mese juxta fluvium Sestriche a parte meridionali site cum prato Gregorii, et filii sui suspendio suis demeritis interemptorum, metarumque ejusdem erectione, per ipsum Dnum Andream Regem annotato Ladislao filio Mese facta.

Preterea idem exhibuit nobis quasdam literas Valentini prepositi, et Conventus de Turoch anno Dni millesimo trecentesimo tredecimo privilegialiter exortas super divisione terre Malocharyte dicte, ac aliarum literis in eisdem expressarum inter Ladislaum filium Mese ab una, ac Thomam, Petrum, et Jan filios ejusdem Mese parte ab alia modo et ordine literis in eisdem facta, justas et veras; asserens: demptis quibusdam literis Dni Ludovici Regis privilegialibus duplicibus suis sigillis consignatis, super facto dicte possessionis Malocharite, ac aliorum articulorum literis in eisdem declaratorum confectis, et emanatis plures non habere.

Premissarum itaque omnium literarum per prenomina-
tos nobiles, et possessionatos, ac libertates conservantes ho-
mines pro tollenda premissa ambiguitate, et extirpanda mali-
ciosa falsitate per prenomina-
tum condam Johannem Litera-
tum combustum comissa, et perpetrata coram nobis produ-
ctarum et exhibitarum revisis, et perlectis, ac seriose expositis
tenoribus et continenciis, una cum notariis nostris, et aliis
literatis videlicet scientificis viris, in earum scripturis, dicta-
minibus, pergamenis, seu Cartis, ac sigillis diligenter exami-
nantes, veras, justas, et legitime emanatas fore comperientes,
presentique Registro duplicato compendiose intitulari facientes,
pro eisdem nobilibus, et aliis exhibitoribus earundem, quibus
de jure suffragari concernunt auctoritate regia nobis in hac
parte attributa perpetuo valere confirmantes; alias vero, sique
actenus emanate apud quemcunque remansissent conservate,
cassantes, et viribus carere Comittentes, unum par presentis
Registri in domo Tavernicali dicti Dni nostri Regis reponi,
aliud vero universitati dictorum nobilium comitatus Liptovi-
ensis emanari et assignari facimus pro meliori commodo et
memoria futurorum. (L. S. p.)

II.

SÁROSPATAKI

MAGYAR KRÓNICA

MDXXIII—MDCXV.

KÖZLI

TOLDY FERENC.

ELŐSZÓ.

Az itt közlött korjegyzetekkel Kazinczy Gábor úrnak, a magyar történelmi források buzgó és szerencsés nyomozójának számos év előtt a sárospataki ref. collegiumi könyvtár egyik kézírata után készült másolatából ismerkedtem meg. Ebből adtam itt a szöveget, miután a codexet sem közelebbi Patakon voltomkor nem láthattam, sem midőn e krónikát sajtó alá adtam, az nem került volt még elő. Azonban Erdélyi János tanár s akadémiai tag buzgó igyekevének végre is sikerülvén azt feltalálni, s a tanodai felsőbbség tudománypártoló készségéből nekem megküldhetni : mielőtt a krónikairó koráról, személyéről és hitelességéről szólanék, képes vagyok az egész codexet részletesen megismertetni.

Az kisnegyedréiben 86 levélre terjed, csinosan van írva, s egészen ép. Foglalatja : 1. A közlött *krónika* (1—59. l.); 2. *Oratio ad Serenissimum Principem Fridericum Quartum, Electorem Palatinum Romani Imperii, a Statibus et Ordinibus Regni Hung. habita Anno 1605.* (59—71. l.); mutatis mutandis ugyanazon körlevél, mely a többi választó fejedelmekhez is ment, s teljesebben megvan Bethlen Farkasnál, VI. köt. 353. s köv. ll. és Katonánál, XXVIII. 455. s köv. a kalocsai könyvtárból); 3. *Exemplum epistolae ad Serenissimos S. R. Imp. Electores ex Hungaria missae.* Dat. in Corpona A. 1605. (72—81. l.); 4. Jegyzet (magyar) a cs. biztosok budai értekezésökről 1605. (81. l.), utána : „*Summa Legationis Magnif. Caesaris Galli* (Itali) a Spect. et Magnif. Emerico et Johanne a Molart, et Adolpho ab Altham, Commissariis Caesareis ad *Illustriss. Ali Passam Budensem Comaromio expediti*, conti-

nens replicationes et responsa cum eodem Passa ultro citroque habita, fideliter ex lingua Turcica, propriaque ipsius Passae ex ore legati raptim excipientis descriptione translata“ (82—91. l.); „*Paria literarum Ali Passae ad Sereniss. Principem D. Stephanum Bocskaium*, ex corrupto idiomate Hung. translata“ (91—2); *Paria literarum ad Sereniss. Principem D. Bocskaium a Caesareanis Commissariis datarum* (92—3. l.); és : *Sereniss. Principis D. Bocskai Responsum*, Dat. Corpona, 15. Dec. 1605. (94. l.); 5. „*A bécsi pacificátiónak summája*“ cím alatt (95—7. l.) tulajdonkép az 1681 : 25. és 26. törvény-cikkelyeknek alapúl szolgált kir. leirat kivonata, melynek végén e sorok : „És mivel ő Felsége ebben a religiónak dolgában oly nagy természeti kegyelmességét és irgalmasságát bőven öhozzájok mutatta : nincs hát immár semmi egyéb a mit Ő Felségétül ebben a vallásnak dolgában kívánhatnának. Immár mind felső s mind közép rendei az országnak nyugodjanak meg benne, mint az ő Felsége resolútiójában. De reliquo eiusdem Ordinibus omnibus et singulis Caes. atque Regia Majestas suam Gratiam et Clementiam benignissime confirmat. Sopronii A. 1681. 9. novembris.“ 6. „*Anno 1678-ban Szikszai-Újfalu mellett való harcnak leírása*“ (magyarul; 97—100 l.); 7. *Propositiones per Suam Celsitudinem Regni Hung. Palatinum Paulum Esterházy de Galantha Suae Majestati in negotio quartiriorum hybernorum in Comitatus cis et ultra Danubianos distributorum porrectae* (100—103. l., év nélk.). Ezek s három üres lap után következik : 8. *De Christianarum ecclesiarum in occidentalibus praesertim partibus ab apostolorum temporibus ad nostram usque aetatem continua successione et statu*, ex Jacobo Usserio (107—140 l.; a 122. lapon „Posaházi munkája“ is idéztetik a kivonó által, tán az „Igazság istápjá“?); a 140. l. alján áll : „*Finis 1703. 14. Junii.*“ Végre 9. „*Repertorium*. Halotti textusoknak minden alkalmatosságok szerint való consignátioja“ (141—169. l.), s az utolsó lap alján : „*Finis Gesztelyini Anno Tertio supra Millesimum et septingentesimum 24. Junii.*“ Ezek után még három tires lap, mikkel a cod. végződik.

Az egész gyűjtemény azonegy kéz írása, habár némely darabok tompább tollal s hígabb és fejérbb tintával, s azért

öregebb betűkkel iratván a többenél, első szemre különbözni látszanak. A gyűjtő-leiró neve a kötet előtáblája belsején ekép olvasható : „*Stephani Satzszai. Salus tua ó Jehova síi salus mea.*“ (alatta még az egykori könyvtárnok kezével ez áll : Accessit Btñecae Colleg. Ref. S. Patak. Ao 1797. Notante J. Szombathy mpr.). Ki lett legyen Satzszai, arra adatom nincs; hihető, hogy egykor pataki tanuló, s 1703-ban gesztelyi predikátor volt.

A krónika iratása korát illetőleg, különösen három hely fordul elő, mely arra mutatni látszik. T. i. 1614 év alatt e hely áll, a katolikus papokra vonatkozó : „Számkivetésben lévén (a jezsuiták), mind addig *supplicálának az országnak*, hogy *recipiálá*, haza bocsátá őket az ország; azután ismét addig sírának, hogy az ország *az egri káptalannak residentiát mutata.*“ Az utóbbi passus világosan az 1649-ki országgyűlés 38. törvénycikke *után* kelt, melyben „*Capitulo Agriensi locus residentiae Cassoviae ordinatur* ;“ az elsőbbik egy még ujabbra, az 1687-ki 20. cikkre vonatkozik, melyben a „religio soc. Jesu. . . ut *ad*. . . superinde coram incl. Statibus et Ord. *factam demissam instantiam*, in hoc regnum Hung. et partes eidem annexas pro *recepta* et stabilita habeatur, unanimiter sancitum est.“ Látjuk hogy itt a kölcsönös kifejezések is jóformán fedezik egymást. Ezekhez, az 1604. év alatt, l. 64., még egy látszólag végkép döntő hely van : „Úgy el tudák pedig csábítani az ország tiszteinek szíveket, hogy vélek conferálják némelyekben a dolgot, hogy sokan megvakulván, nem látják miben munkálkodnak országok és nemzetségek romlására, *mind e mai napig ad annum 1697.*“ És így háromszorosan meg volna alapítva a XVII. század másod fele, sőt vége, mint e krónika keltének kora.

De egyéb, és fontos, tekintetek egyebet mutatnak. A krónika 1523. évvel kezdi. E jegyzetek 1592-ig soványak, és nem egészen négy lapon hetven évi kört befoglalók, mindamelllett oly részletesek és határozottak, milyen csak *egykoru feljegyzések* szoktak lenni; s valóban semmi kézen forgó szerkezettel nincsenek genetikai rokonságban. Ellenben 1593-tól fogva egész 1615-ig folytonosak s oly bővekk lesznek, hogy e huszonkét év harmincöt lapot foglal el kiadásunkban, tehát

kilencszer annyit. Már maga ez a kiterjedés, a belső folytonosság, a protestáns egyházi ügyre való előkelő tekintet, mely az elébbi részben egészen hiányzik, a koriróktóli szinte teljes függetlenség mellett, oly tárgyak és nézetek, mik világosan és közvetlenül az élő hírből vétettek, továbbá oly egyes helyek, mik vagy jelen időben szólnak, vagy később nem igen keletkezhettek¹⁾, valamint az a neme az ingerültségnek, mely nem könnyen vegyül régi dolgok elbeszélésébe, miket t. i. nem magunk tapasztaltunk, s mik magunkat közvetlenül többé nem érintenek; különösen a Bátori Gábor melletti elfogúltság is, mely ily formában és mértékben csak azon írónál észrevehető, kik e romlott, de geniális és hódító egyéniséggel bírt fejedelem személyes behatása alatt álltak (milyenek a róla kelt verses költemények írói), azt parancsolják hinnünk, hogy az író ez utóbbinak időszakában virágzott. De honnan veszik magokat a XVII. század későbbi éveire mutató helyek? — Ha az elébbi okok állanak, úgy besikkasztásai (interpolációi) egy 1697-ki leirónak; ilyen eljárásra pedig bizonyító példákat hozni fel szintoly könnyű volna, a mily felesleges. Ellenben ha az 1697-ki leiró egyszersmind szerzője az egésznek, úgy nehezen megfogható, miért nem folytatta azt saját koráig, melyet még jobban ismerhetett, s mely elkecsereedett kedélyének újabb vádakra s kifakadásokra nem kevesebb ohajtott anyagot szolgáltatott volna. — Ezekhez járul azon nagy különbség, mely e krónika s a Szikszóujfalu-i harc leírása (6. sz.) közt, előadásra és nyelvezetre nézve annyira érezhető, s azt bizonyítja, hogy a két munka külön írótól s külön korból való, s hogy Satztsai ezekben csak mint gyűjtő és leiró szerepelt.

Felfogásom szerint tehát az előttünk levő krónika írója az első hetven év korjegyzeteinek általírója s azoknak a következő évekre nézve folytatója egyszersmind; ki viszont mintegy nyolevan évvel később (1697.) egy oly másolót lelt, ki vele azonegy politikai és vallási színezetű lévén, fogé-

¹⁾ Ilyen péld., midőn a 85. lapon, 1614. évre, így ír: De legyen áldott az istennek neve: *eszekben vévék* az emberek hol tapogatnak a pápisták, *s nem támadnak fel*; ilyen a 86. lapon egy prágai újságra hivatkozás, melyet egy 1697-ki magyar író csakugyan bajjal ismerhetett.

kony lelke hevében az 1604-ki és 1614-ki korjegyzeteket a kiemelt helyekkel pótlotta. Annyi minden esetre bizonyos — maga beszélvén a dolog — hogy e jegyzetek *anyaga* közvetlen és eredeti, ha *minden*, a mit az érzés, a pártnézet és gyanupör bele szőtt, egy későbbi leíró tollából folyt volna is.

S épen ebben fekszik a krónika hitelességének biztosítéka, t. i. a historiai anyagra, meztelen *tényekre* nézve. Neveli becsét szigorú ügyelete a chronológiára, s a korjegyzőnek, mint látszik, gondos utánjárása a részletekben. Bevallott iránya ellenben, melyet úgy a cím, mint az egésznek folytatja tanusít, ovatosságra int. Ő protestáns, s mint néhány hely gyaníttatja, pap, s a tiszai Magyarországból való : mint ilyen heves ellensége a romai egyháznak és összes katolikus státusnak, valamint a királyi dynastiának, s a német nemzetnek: mihez képest nem fogunk sem felekezeti élességén és keserűségén csodálkozni, sem nézeteiben szigorú bírálat nélkül megnyugodni, s általában mindent, mi ez álláspontjából származtatható, kellő vigyázattal fogadni. Ebbeli kicsapongásai sokszor oly szertelenek, hogy helyenként a törlő kezét is múlhatlanná tették; a tények előadása azonban sehol sem csonkított. S így általadjuk ez emléket is ama szomorú idők történetírásának, mely azt kritikai kételkedéssel ugyan, de kétségkívül nagy haszonnal fogja céljára fordítani.

Egyébiránt, mint érintettem, a krónika kinyomatása után kapván kézhez a pataki codexet, a lenyomatnak ezzeli gondos összevetése részben lényegtelen eltéréseket mutatott, de néhány fontos hibát is, melynek a nyomtatásban előleges kijavítására az olvasót kérni kénytelen vagyok. Az utóbbiak a következők : 55. l. első sorában olv. *praecipuum non tantum Hungariae*, sed stb.; u. ott 4. sor : *die S. Michaelis*; 56. l. 2. s. *devictus*, s a 15. sorban : 15000; a 62. lap 9. s. *városbul* helyett olv. *várbul*; s u. ott a végelőtti sorb. keményen helyett: *kevélyen*; 66. l. 12. septemb. alatt *Bácsbul* helyett teendő : *Pestbül*; 74. l. 29. aug. alatt olv. *Bos fuit in lingua*; a 75. l. alulról 8. sorb. a vessző kitörrendő; 76. l. 20. s. olv. *consensu*; 28. sorb. : *continuationem*; a 31. sor végén az *ut* kitörrendő; a 33-ban *ipsius* olvasandó; 77. l. 5. sorb. olv. *ulterius*; a 77. l. 15. sor. *imposterum* után teendő : *etiam*; 84. l. 12. sorb.

ampliálja reditussát; ott a végelőtti sorban szoknak helyett olv. *szöknek*; s végre a 87. l. első szava legyen: *latorságáért*.

De számot adok ama lényegtelen eltérésekről is. Satztzai (gyakran bizonyosan ő, s nem a régi szerző) éles é-vel írja ezeket: *lész, léssen, lévő, véssen, vévé, méne, néki, véle, bé, béli, jézsuita*; hosszú nyílt á-val ezeket: *visszá, lassán*; s hosszú ó-val ezt: *vólt*; kettőzi gyakran az s-t ilyekben: *várossa, nyeresség, egyenessen*; az l-t e szóban: *gyüllés*; a z-t ezekben: *közzül, közzé*; a vádesetben szereti az o-t: *birodalmot*; mássalhangzó előtt is gyakran a névelőt teljes formájában: *az*; be helyett gyakran *ben-t* ír; a távolító névragokat (egy hely kivételével) mindig u-val írja: *bul, rul, tul*; és *tülök*. Különben állandóan írja: *békeség, jó, jőne, jőnek*; a régi íróból benmaradtak nála helyenként ilyek: *itil, igir, tötték, állandóbban a penig*. Több helyt: *török, collective törökök* helyett.

Külön kívánom a következőket kijegyezni: 51. l. 2. sor olv. *kiválózék*, azaz *kiváltá* magát (ez avult formát találok az 1605-ki karponai cikkekben is Katonánál XXVIII. 443); 57. l. 11. s. *meggyaporodhatnak*; 68. l. 11. s. *reájok* sivalkodnak; u. ott alulr. 9. s. teendő: *utjában érvén*; 78. l. 10. s. olv. *megadassék*; 86. l. alulról a 7. sorb. áll *ajándékért*; végre a 78. l. a cursív sorban a záradék alá tett kérdésem megszűnik, miután a 22. szám a Satztzai kéziratában világos.

Ezzel a kéziratnak a maga idején nem használhatóságából esett hibák és érdekesb eltérések meg volnának igazítva. De vannak Satztzainak magának némely positiv hibái, miket kötelességemnek tartottam a szövegben már kiigazítani; ilyek nála: *Svedi, Romany, Bitják, Bdajlovia, Maria Cistierna, patrinae, subordináltatván, ezek helyett: Svendi (v. Schwendi), Romhány, Buják, Brajlovia, M. Cristierna, patriac, subornáltatván*; 71. l. 2. s: *istennek* helyett *isten*; és 9. s. *Hungariae* helyett *Hungariam*; végre a 64. lapon az 1604: 22. teikk szövegében ejtett leirási kihagyások pótlása. Épen a hűség kívánta a hibás codex megigazítását.

**Emlékezetre való dolgoknak rövid meg-
jedzési, melyek a magyar nemzetet, kivált-
képpen pedig a magyar keresztyén státuso-
kat, jó vigyázásra serkenthetik, mind az
idegen nemzet, s mind az haza gonoszakaró
fiai ellen igen igyefogyott állapotjában.**

Anno 1523. Nagy földindulás vala Erdélyben, és sok
vén emberek halának meg.

Anno 1526. Lajos királyt és a püspököket a török csá-
szár megveré Mohácsnál keresztelő János fővétele napján.
Item lön Tisza s Duna közinek pusztulása. *15. Septembris*
Szulimannus, post miserabilem interfectum Ludovicum Hun-
garie Regem ferro et igne vastavit utramque ripam Danubii
usque ad Strigonium, nemine resistente occupatam Budam
regum hungarorum sedem diripuit.

Anno 1527. Ferdinándot Prágában a csehek megkoro-
názák királyságra 27. febr. Valami pártos magyar urak
hozák be a királyságra János király ellen, kibül ország vesze-
delme, és a magyar nemzet romlása támadta..... Ujlaki Imre
ekkor erdélyi vajdává léssen.

Anno eodem. Ferdinánd János királyt Budábul kiüzé,
és ott megkoronáztaték.

Anno 1528. János király megvereték Ferdinánd népétül,
mely miá Lengyelországban szalada. Török Bálintnak és Pe-
troviknek fogsága.

Anno 1529. 26. Sept. Szulimán császár Bécsset megszállja
kétszáz ezer törökkel, húszszor ostromlották. 10. 8bris el-
mennek alóla; elveszett a törökben fegyverrel és hideg miatt

80000. Philippus Comes Palatinus Rheni volt az helytartó benne. Visszamenőben János királyt Budán helyébe ülteté. Báthori István Erdélyben a szász városakat meghódoltatja János királynak. Szeben hét esztendeig tartotta magát Ferdinándnak.

Anno 1541. Szulmán császár Budát megvéshi 2. septembris. Török Bálint fogságra vitetik.

Anno 1542. A római hitet Erdélyből kiköltözteték.

Anno eodem. Szulimán császár Valpót, Siklóst, Esztergomot, Székes-Fejérvárat és Pécsét megvéshi az uraknak visszavonások miatt, kik közül egyik a másiknak kárát csak neveti vala. Egervárat Ferdinánd véshi oltalmában. Hat nap látszik az égen.

Anno 1551. Ferdinánd népe megvéshi Zágrábot¹⁾, Lévát, Szithnát és Murányt. Ez nagy német hadat küld Erdélyben.

Anno 1552. Tömösvárat megvéshi a török, a németet először segítségre hívja; de rák hátán menván, meg nem segíté; övé vala pedig immár a korona, az országgal együtt.

Egervárat megszállja száz hatvanezer török 10. septembris, és 38 napig vitták : de mivel Dobó István vitézivel belől erősen és bátran oltalmazá, nagy károokra szégyennel a törökök elmenének alóla. Isten tartá meg.

Anno 1553. A németek Erdélyből ismét kimennek.

Anno 1556. A németek megvéhék Tarkó várát Tarcsai Györgytül, és Nagyidát Perényi Ferentül, melynek kőfalait földig leronták. Onnan Szádvára alá mennek, s megvéhék. Onnan Krasznahurka alá. De Bebek György reájok jöve 500 törökkel, és Rozsnóbányánál szörnyen megveré; 13 szép algyúkat elnyere. Hírmondó is kevés szalada ela németekben, kik ötezeren valának.

Anno eodem. Az oláhok 40000-ren a Nyírséget dúlják. Erdély János király²⁾ mellé áll. Váradot János király fia megvéshi Ferdinándtul.

Anno 1558. Ferdinánd király német császárrá lesz. A keresztési mezőn három kő esik le az égbül, 28 fontot nyomók. Bebek György levága Kassánál 4000 törököt.

Anno 1560. Filekvárat a török lopva megvéshi.

¹⁾ Helyesben : Csábrágot. ²⁾ Értetik II. János.

Anno 1563. Mágocsi Gáspár török kezébe esék, Bebek Györggyel együtt. Mágocsi kiváltoték, és a summa bevitele után igen üzék a törökök, hogy ujonnan elfoghatnák, vagy megölnék. De el nem érheték. Bebek Györgyöt pedig iffiu János király hozá ki.

Anno eodem. Ferdinánd megvészi Szatmárt Svendi Lázár kapitánya által, és Erdődöt, Husztot, Munkácsot.

Anno 1564. 25. Julii. Ferdinánd császár meghal

Anno 1563. Németi Ferenc Tokajbul az erdélyi pártrul ellenkezik Perényi Gáborral, sárospataki úrral, és e lön Tokajvára megszállásának alkalmatossága : hogy Németi Ferenc Perényi Gábort mind feleségestül Visolytul fogva Füzerváráig üzette a tokaji haddal, kin Perényi Gábor megbusúlván, a császárhoz méne, és arra bizá hogy Tokajt megszállassa.

Anno 1565. Svendi Lázár Tokajt megszállá 5. febr. a pataki úrral, és a Tiszán túl való hadakkal, és 11. febr. megvévé; mivel belől meglötte a maga Corneliussa Németi Ferencet. Akkor szakadott el Tokaj Erdélytül.

Anno 1566. Szigetvárát szultán Szulimán császár megszállja, és meghal alatta. De Mahomet bassa eltitkolván a császár halálát, csak víjja, és 3. septembris Gyulát megvészi, Szigetet pedig 7. septembris.

Anno eodem. Sziget megvétele után a tatár a király fia mellé jöve. Tokajt megszállja; a tatár nagy rablást tön mind kassai kőhidig, negyvenezer rabnál többet vún el. Tokajt félben hagyván, haza indul a király fia egyik basa tanácsábul, ki megsugallotta, hogy nem magának keres, és megszánván a sok magyar rabokat, megharcola a tatárokkal, és számtalan rabokat szabadíta meg tőlük a beszerményi nagy gátnál, a tatároknak nagyobb részét ugyanott mind levágatá.

Svendi Lázár Kassa alatt való táborábul senkit árultásbul a tatárok ellen ki nem bocsáta; hanem szemek láttára a sok magyar rabokat el hagyá vinni. Székely Antal keserves szívvel nézi és nagy búsulással a rabok vitelét : de ki nem bocsáttatik a táborbul, és erre fakada ki : Bizony elárulták az országot.

Anno 1577. A Ferbat fileki bék a szikszai sokadalomra szent Márton napján reá üte. Sok népet és marhát vún el.

De az úristen békével el nem bocsátá; hanem erősen megvereték Szentpéteren túl minden hadával 11. IXbris Vadnánál az hegy és Sajó között, Praepostvári Zsigmond által, véle lévén a sárgák és veresek.

Anno — 78. A Ferbat fileki bék elküldé hadát rablani Torna-Újfalura. De az úristen ott is megveré hadát Rákóczi Zsigmond által, holott sok főfő törökök veszének.

Anno — 80. Sásvári béket megverik Nádudvarnál 19. julii, 11 zászlókat nyertek tüle a magyarok, rab törököket 300-nál többeket hoznak Kassára.

Anno — 82. A mely törökök Mohira jövének és Olnádot is megégeték, visszafordulván megveretének Hidvéginé. Sokan voltak, sásvári bék volt vélek. A magyarok németekkel együtt voltak ötszázan.

Anno — 83. Horvátországban 10000 törököt megvernek a keresztyének, és sok rabokat szabadítanak.

Anno — 88. Szikszóra jöven 13000 török sz. Mihály estin 7 órakor, igen megveretének harmadszor a magyaroktól, kik harmadfél ezeren nem valának. A tiszték ezek : Rákóczi Zsigmond, egri kapitány, Homonnai István; ott voltak a fekete seregek, sárgák és veresek, és a végbeli vitézek, kassai hadak; a tokaji haddal Bornemisza a dopszai halmokrul nézte. Ott a tekintetes Homonnai István török kézben rabbá esett volt; de az isten a maga eszessége, bátorsága és vitézsége által megszabadítá; mert levágá a törököket, a kik viszik vala.

Anno — 92. A szepsi templomot kőfállal megkerítették.

Anno — 93. Horvátországban a Kupa¹⁾ vizénél megveretik 40000 török 12000 keresztyének által; elvesze a törökben fegyver és víz miatt 18000, a magyarok és németek közül 50 alig esék el.

1. IXbris. Székes-Fejérvárnál 20000 törököt megvernek az odafel való urak : Nádasdi, Botthyáni, Zirinyi, Pálfi. 14000 veszé el a törökökben sok békekkel; a budai basa, ki vélek volt, sebben esvén, elszaladott, és megholt; nyertek 32 tarackokat, a mieinkben estenek 200 sebes és holt. Hic dictum : hátra magyar.

^{*)} Kulpa.

6. IXbris. Szabadkát megszállá és megvötte a magyar tábor, sáncot sem vetének, sem nem lövék álgyúkkal; hanem mindjárt ostromnak menének; mely gorombaság volt, mert míg az árkot megtöltötték, sokan elhullottak lövéssel. De ugyan lóni kellett az után is álgyúkkal, és megvévén, a benne levő törököket mind levágák. E táborban jelen voltak ezek : Tiffenbach Kristóf, Báthori István, Rákóczi Zsigmond, Dobó Ferenc, Homonnai István, Forgács Simon, Bánfi János, Tökölyi Sebestyén. Onnan Filekvára alá menének, és megszállák azt.

11. IXbris. A megnevezett magyar uraknak hada megveré a törökök hadát Romhánynál, mely jött vala Filek segítségére. 14 zászlókat nyertek tőlük, sokat levágtak, és sok fejeket hoztanak Kassára. (A magyar tábort akarta ugyan megütni az a segítség, de a kímek által nyelvet kapván a magyarok, ők mentek reájok, és hajnal előtt ütötték meg). Ezek között volt az híres Neni agának is feje, ki annakelőtte esztendővel a magyaroknak gondviseletlensége és vigyázatlansága miatt, egy menyekezői lakadalom alatt, mely a városban vala, ott lévén a várbeli gondviselők és tisztartók, a várat egy ablakrul, annakelőtte rabságában a rostélyt kitekervén belőle, és behálózván vagy helyre tatarozván, hatta vala, meghágtá és meglopta vala. Kassán a több fejek előtt, az első kapuban legmagosban tétetik, és az isten így tartá meg a büntetésre. Csak Kassára hoztak akkor 97 török fejet.

17. nov. Megadják a törökök hitre Filek várát. Első ok indította a külső segítségnek megverettetése, kiktől elnyert zászlókat a magyarok egy parton mind rendre felverték vala, hogy a várbul látnák a törökök. Második indítá őket a szomszúság; mert azhol a kőfal között esőn a víz bément a várban, egy paraszt ember intimátiójábul, a faltörő öreg álgyúk oda szegeztetének, és kisüttetvén úgy elronták a kőfalt, hogy a csőn kifakadott a víz. Harmadik az erős szorongatás és ostromlás. A törökök, kik házok népével 1900 voltak, békével elbocsáttának, a rabok megszabadítottának, a pribékek megfogatván. Murányi Haszon, Szaros Jakab megsüttetének. Egyözedelmen az egész magyar nemzet megörüle, és istennek hálákat ada.

Egy héttel Filek megvétele után az úristen egynéhány végházakat ismét kézben ada, u. m. Szécsént, Hajnácsköt,

Somosköt, Kékköt, Hollóköt, Divínt, Bujákot, Drégelyt. Ezekből a törökök mind kiszökének, és pusztán hagyták; kár nélkül adta meg isten.

A végbeli magyar vitézeknek csak az énekekből is megtetszik, mely igen gyűlölte a magyar nemzet a törököt, amint a Balassa Bálintban is láthatni.

Anno 1594. Mátyás herceg Nógrádot megvászi alkuvással 2. marty. 21. *aprilis* a budai basa 40000 törökkel jöve Hatvan segítségére; kiket az úristen Turánál kevés keresztyének által csudálatossan megszégyeníte és megvere, a török tarackinak kilövése alatt az egész magyar gyalogság mind a földre leborúlt, és semmi kárt nem tettek a tarackok benne, azután mind talpra állván, úgy kezdettenek harcolni és löni; nyertek a törököktől 27 zászlókat, 800 török fejet hoztanak csak Kassára, azonkívül Egerben és minden várakban vittének.

A sléziai fekete seregek, fegyveresek, nem fizetvén nékik, a császár zászlóját Tiffenpachnak visszavetették.

17. julii. Husztnál kijöven a tatárok, az urak sokat harcoltanak vélek, hol vitéz Balassa Ferenc elesék az harcon. Volt ez harc Pályinál (Debrecenen alól); nem bírván a tatár a kevés magyar haddal, elfuta Szolnak felé, és elpusztíták Kecskemétet, Túrt, Hatvany környékét. Rákháton méne Tiffenpach a tatárok ellen való harcra a német haddal, kiért pirongatás esék rajta a nagyságos Dobó Ferentül sic : Bizony inkább hiszem hogy azt akarta volna, hogy rakásban levágva találta volna a tábort és urakat, hogy a várakot császár számára foglalhatta volna. Báthori Zsigmond, az erdélyi fejedelem, nagy öt uraknak véteti fejeket Kolozsváron : Kendi Sándornak, Iffiú Jánosnak, Kendi Gábornak, Forró Jánosnak és Szegedi Gergelynek, hogy a török frígyétül való elhajlását nem javallának. Báthori Boldizsárt és a cancellariust felakasztatá Szamos-Újvárbán.

21. julii. Szinán bassa törökökkel és tatárral Tatavárát megszállja, és harmadnaprá a sz. Márton hegyen való kastélyt megvévén, a várat is a bennevalók feladák.

29. sept. Nagy-Győrt Szinán bassa megvászi, melyet sz. Jakab havának vége felé megszálla. Valaki errül így írt :

„Jaurinum praecipuum opp. Hungariae : Sed universae christianae Reip. adversus turcas propugnaculum, duorum mensium intervallo a turcis gravissime oppressum, obsessum, et oppugnatum, tandem die 5. Michaelis, mane circa horam decimam Szinani bassae vezerio, a Ferdinando comite Hardeccio arcis praefecto, permissa sibi et suis vitae incolumitate, una cum omni apparatu bellico traditur. Jaurino dedito Papa quoque a praesidiariis hungaris incensa et deserta in potestatem Turcarum ipsis calendis octobris pervenit.“

Komáromot Szinán bassa megszállja; erősen tartják a bennevalók, meg nem veheti; hanem nagy kárával elszáll alóla 13. oct. Két álgút és egynéhány tarackokat ott hagyja, és megrémülvén a felsőmagyarországi uraknak hadaitul és táboroktul, mely segítségére siet vala menni oda fel Komáromnak; meg nem várá őket, hanem táborostul Budára szalada.

Anno eodem. Nagy-Győr körül és Mátyus földében a tatárok szörnyű rablást tevének, alájövéen Debrecen körül is szörnyen rablánek.

Anno 1595. A moldvai Áron vajda és az havasalföldi oláh Mihály vajda Báthori Zsigmond mellé hajlánek a töröktül.

Februáriusban. Rudolfus császár frígyet vet Báthori Zsigmonddal, az erdélyi fejedelemmel, Moldvával és Havasalföldével a török ellen való harcolásra. Ugyanazon februáriusnak végében a tatárok haza akarván menni Magyarországbul a nagy sok prédával és rabokkal, Moldvában a Neszter vize mellett Orissog várossánál az erdélyi és havasalföldi hadtul szörnyen megveretének, 4000 rabokat szabadítának el tülök. Haszon basa meg akarván a tatárokat segíteni, ő is megveretett.

Anno eodem Albertus Király, exercitus principis Transylvaniae in Valachia Transalpina praefectus, trajecto Danubio *die 16. martii* in tria turcarum millia incidit, quibus maxima ex parte laesis, profligatis, plurimisque una cum vexillis captis Silistriam oppidum Bulgariae igne injecto incendit, et destruxit, et die sequenti Danubium transmeans Brajloviam arcem ad Danubii ripam vi et armis in potestatem suam redegit.

Circa initium junii. Tartari in Valachiam et Transylvaniam magno exercitu irruituri, a valachis, cossacis, et tran-

sylvanis in finibus Valachiae caesi, et paulo post Ferhates bassa prope Nicopolim cum suis copiis praelio devicto, et ipsa urbs Nicopolis, excepta arce, quae illaesa remansit, ferro et igne devastata est.

Anno eodem. Ferdinánd Hardek kis grófnak, hogy Nagy-Gyórt hiti ellen Szinán bassának megadta, először jobb kezét elvágják, azután fejét vészik Bécsben *15. junii*. Sic lotharingiai Miklósnak, a győri német strázsamesternek.

Anno eodem. Maximilián herceg alá jöve Kassára, véle elhozván a Károly herceg leányát Mária-Cristiernát, kit feleségül Erdélyben Báthori Zsigmondnak vének. Ez az idegen nemzetbül való házasság veszté őtet. Tasnádon volt a lakodalma *29. junii*.

4. augusti. A Szinán bassa fia Mahumet beglerbék 1500 (?) törökkel jöve Esztergom segítségére, ki mikoron sokaságában bizakodnék, megvereték szörnyen. 5000 török veszett el, kik között taláztatott a nagy-győri Osmány bassának és hat békeknek testek; 27 zászlót nyerének el, a koppányi béket elevenen elfogák. A mi hadunkbul ötvenen alig hullottanak el.

Anno eodem. Báthori Zsigmond Mahumet bassával Havasalföldében megütközött erős ütközettel, holott az erdélyi gyalogságnak nagyobb része a török által elesett, a maradéka, mintegy 400, éjtszakára kelve, a tábor helyét meggyújtotta hogy eljőjön a török előtt. De az isten megrémíté a törököket, a kikkel nappal erősen harcoltak vala, azt gondolván a törökök, hogy a gyalogok rájuk készülnek, előttök elfuta. Egy pribék jöve a magyarokhoz, a tön hírt, és a gyalogok úgy menének a török táborára, minden hadi szerszámokat: álgyúkat, tarackokat készen találván elnyerének.

Anno eodem. Sigismundus Báthori Transylvaniae Princeps, Tergovistiam, ad Jablonczam fluvium, Valachiae Transalpinæ Metropolitim et Sedem Vajvodæ (ex qua biduo ante Szinán bassa vezerius cum Haszone bassa Bucarestum profugerat) *18. 8bris* sub vespera expugnavit, et caesis ultra 600 praesidiariis, Mahumetem bassam Carameniae, et Ali-Becum Albaniae, praesidiariorum Turcicorum praefectos cepit.

Ez időben a török nemzet rettegni kezdte vala a Báthori Zsigmond hatalmát és jó szerencsáját, Magyarországnak is nagy reménysége vala felőle.

Anno 1596. Hatvan várát 3. *sept.* estve felé 4 órakor megvészik ostrommal, 2000 töröknél többet vágnak le, mind háznépestül, hirtelen meg nem csinálhatván, a török császár ereje előtt kijönnek belőle, és 9. *sept.* porral mind elhányaták.

Ez időben kezde a pápistaság és a német nemzet a magyar nemzet ellen ismét álnok tanácsot forralni, hogy ne fogják szívek szerint a magyarokkal a dolgot: „mert ha derék-képen megszabadítjuk országokat, és meggyarapodhatnak jól, ismét úgy bánnak velünk és országunkkal, mint azelőtt; hanem bocsássuk mindenütt elől őket a törökre, nézzük őket, ne segéljük, hadd fogyassa el a török és tatár őket, mi csak a várakat őrizzük erősen a lancokkal, és ha látjuk hogy megfogyatkoznak, üssük el láb alól a maradékját, és foglaljuk el országokat, mert kár önekik e jó földön lakni.“ Ez a veszedelmes tanács szakasztá félben Magyarországnak a török birodalma alól való felszabadulását, amint az idő és példák idealá megmutatják; sőt a praktika lassan-lassan a cselekedetből kinyilatkozván, alkalmatosságot ada a magyar nemzetnek, hogy jövő állapota és megmaradása felől gondolkodnék, és a sindelt a praktikások után hordaná, artem arte eluderet, tromfot tromffal ütne.

Anno eodem. A török császár derékerejével személy szerint jöven Magyarországra, utában meghallá Hatvan megvételetét, és a törököknek a németektül való lekoncoltatását, az holttesteknek nyúzását, felhasogatását, férfiaknak és asszonyállatoknak nemző testeknek elmetszetését (a magyar elevenen fogja vala mind őket; de kezében is általverik és levágják vala a németek), megbúsula rajta, és hogy vindikálna érette, erejével a mi földünkre fordula. 19. *sept.* azért megszállá Eger várát másfélszáz ezer törökkel, három felől szörnyen löveté és rontatta. Végre a bástyáját is megásván, porral felvettette, és sok ízben ostromlotta három hétig. Nem bizhatván a bennevalók a külső segítséghez; noha Maximilián megesküött vala nékiek, hogy megsegíti, 12. *oct.* hitre feladák a várát. Elvesze az ostromokon Eger alatt a törökben 20

ezer, a vitézlő rendet mind a magyart, németet levágatá hiti ellen a török, parasztságot megfosztván, békével bocsátá. Nyári Pál a főkapitány és helytartó megfogattaték, és a várbán a császár 10000 törököt hagyta.

Anno eodem. 26. oct. A török császár hadával megharcola Maximilián és Báthori Zsigmond 40000 magyarokkal Keresztesnél. Elsőben a magyar had lön győzedelmes, és mikor a császár hadát megfordították volna, és a török táborban is vágnák immár őket, prédálásnak esének a magyarok, elhagyván az üzést, kit mikor látott volna valami török sereg, hátra fordula, és a széljel eloszlott kapdosó magyart megfutamtatá, az egy veres lovas német csak seregenként veszteg áll vala, és meg nem segíté a magyar hadat, az előbbi gonosz tanácsbul... A keresztesi harcon hatezer magyar és német maradott oda, a törökökben 2000. Lette nagy harc a nikapoli veszedelem után, mely volt 1396. esztendőben, utánna 400 esztendővel.

Anno 1597. Báthori Zsigmond az aranyas gyapjas vitézek közé számláltatik II. Rudolfus császártul Prágában a cerimonia szerint 6. martii, és nevezék Princeps Sacri Rom. Imp....

Die 22. maji. Tata várát Pálfi Miklós és Nádasdi Ferenc, a kapuját faálgyúval belővén, kár nélkül megveszik, hora nona ante meridiem, és a benne lévő törököt mind levágák.

Die 9. sept. Maximilián Nagy-Győrt megszállja; de keményen tartja a török, és Mahumet bassa is nagy erővel érkezvén, Tatát megszállja, és 12. oct. megvévé. Die 3. et 4. Nagy-Győr alól elszálla, Komáromhoz mene, onnan Esztergomhoz, az holott meg akara harcolni a basa Maximilián táborával: de keves voltát látván hadának Maximilián, bésáncolá táborát, és 6. novembr. a török a táborra méne, ostromlá a tábort, de hijjában; mert 700 jancsára vesze el az ostromlásan, és az eszéki basa is, melyet látván, második nap frígyrül akara traktálni, és az hitadás alatt más nap elszalada, Vácot megégeté, és Budára méne. A magyarok Vácot megszállák és megépíték.

Anno 1598. Nagy-Győrt visszavették a töröktül a magyarok.

Eodem. Sigismundus Transylvaniae Princeps jesuiticis consiliis mutato vitae instituto, Rudolpho II. Romanorum

Imperatorii Regionem suam Transylvaniam occupandam, possidendam et contra Turcas defendendam Albae-Juliae in conventu ordinum Transylvaniae, praesentibus imperatoris legatis die 4. april. tradidit (ad periculum sui et Regni). Proceres, nobiles et subditos omnes eidem juramento fidelitatis et obedientiae obstrinxit. Transylvaniae gubernator a legatis Imperatoris Rom. Maximilianus archidux Austriae designatus et unanimi omnium ordinum consensu receptus est. Szintén úgjára Báthori Zsigmond fejedelem, mint a kit a kertben megrijasztanak, ki akar hágni, és a csipkebokorhoz kapván, kezét megsérti, mint az Aesopusnál való róka. Könnyű általlátni, mi végrenéztek... midőn Báthori Zsigmondot kiszínlék és kibeszéllék Erdélyországbul, és magokat iktaték bé az országban : megmondják a tanácsnak végét Erdélyben az halmokban rakott magyar testek.

Sigismundus Transylvaniae Princeps tradita Rudolpho II. Romanorum Imperatori Transylvania, mense Junio duos Silesiae ducatus, Oppoliensem et Ratisboliensem sibi ad tempora vitae duntaxat ab Imperatore rom. (addita annua... pensione) concessos occupavit (gubán gubát cseréle), et sedem rerum et fortunarum ibidem collocavit; verum duos vix menses in Silesia commoratus, praeter omnem spem et exspectationem (mert megnyitá isten szemét és füleit) eandem rursus deseruit (volt miért), et per Poloniam ac Scepusium in Transylvaniam celerrimis itineribus contendens, die 21. augusti Claudiopolin rediit. Igen bánák ezt a németek, hogy a praktikát Báthori Zsigmond eszében vette, és mindenképen azon igyekezének, miképen hamarébb elüthetnék láb alól.

Anno eodem. Michael Valachiae Transalpiniae vajvoda exercitu 5000 Valachorum armatus, trajecto sub finem 7bris supra Nicapolin Danubio, in Bulgariam irruptionem fecit, et in 13000 Turcarum millia incidit, cum quibus velitando primum, postea aperto Marte dimicando, adeo feliciter pugnavit, ut non minima exercitus ipsorum parte delecta et profligata, reliqui cum Ducibus suis profligati, dissipati et in fugam versi sunt. Unde prosperum victoriae cursum urgens, ipsam Nicapolin aggressus est, eandemque igne incensam totam ferme exussit, omnesque incolas turcas, una cum bassa praefecto urbis trucidavit. Item Bodonum, Plevinta, Uraacadum,

Florintinta et Orchavichotum oppida turcica experta sunt similem fortunam. Quae idem vajvoda mense 8bri cum multis pagis exussit, vastavit atque evertit. Ita tamen quod turcis caesis tantum, Christianorum et Bulgarorum utriusque sexus sedecim circiter millia, una cum bonis et fortunis ipsorum ex turcicae immanitatis jugo liberati, et Danubio trajecto in Valachiam deducti fuerint.

Anno eodem. Buda regni Hungariae metropolis ab archiduce Mathia, ab *initio oct.* usque ad finem ejusdem mensis, selectissimo et florentissimo 30 circiter millium exercitu circumsessa, strenueque oppugnata est. At etsi turcae praesidarii, illam pro viribus propugnarent et defenderent, et continua quoque pluviae et inde secuta Danubii eluvia, praeclaris nostrorum conatibus, cuniculos nimirum inundando et impressiones susceptas impediendo, remoram injicerent : tamen suburbio versus Danubium primo, postea civitate satis ampla et bene munita, castello denique in monte S. Gerardi a nostris summa vi expugnatis, turcae ultra duo militum suorum millia, et inter hos, duos bassas, magnam commeatus variaequae suppellectilis copiam, et ultra 80 tormenta aenea amiserunt, et cladem haud exiguam acceperunt, cumque plura et majora Archidux, ob dictas causas efficere non posset, arce ipsa tormentorum fulmine gravissime diverberata et concussa, oppido et suburbio eversis, molis ultra 100 exustis, vallis in duabus Danubii insulis sole aequatis, earum colonis numero 7000 abactis, jumentis et pecoribus in veteris caesaris fundos redactis (?) obsidionem *die 2. nov.* solvit, exercitumque dimisit.

Anno eodem. Varadinum superioris Hungariae arcem validissimam et munitissimam Mahometes bassa vezarius, et chamus tartaricus, et Ismael bassa Temesvariensis, exercitu centum et quadraginta millium plus minus turcico et tartarico instructi, castris undiquaque positos, *die 29. sept.* obsidione arctissima cingere, et conjunctis viribus oppugnare ceperunt. Verum cum totis 36 diebus, muros tormentis feriendo aeneis, munimenta et propugnacula arcis, cuniculis actis rumpendo, extrema omnia tentassent, et continuis ferme impressionibus acerrime, sed frustra oppugnassent, obsidionem spe omni abjecta solverunt, et multis suorum millibus amissis, *die 3. nov.*

summo cum dedecore discesserunt; ex praesidiariis militibus, qui ab initio 2000 fuerunt, et rabiem tam animose sustinuerunt, ac represserunt, 700 superstites remanserunt; interfecti sunt mille et trecenti. Nyári Pál volt főkapitány benne, és Melchior Redem a németek kapitánya; mert immár Báthori Zsigmond ismét a törökhöz kezdett hajlani, eszében vévén a német praktikát.

Anno 1599. Invocavit vasárnap a tatárok szörnyű rablást tőnek a Tiszán túl, Miskolc táján is; az egri törökök is velek voltanak, a sárgákat és vereseket Vámosnál megverik. Sokan maradnak oda, kit megöltek, kit rabságra vittek. Sz. György napján a tatárok ismét Szendrő körül, az egész Csereháton, Forróig rabolnak, a forraiak az ostromlás után kiszaladnak (dementes), a tatárok útokban sokat levágnak benne. Buzitán, Restén égetnek, Péderbül is rabokat vittek. Buzitán a kastélyt Bécs Ferencné megoltalmazá a tatároktul, és megtartja; mert ez asszony megbátorítván magát, vett egy szakállost, melylyel nagy erősen és bátorságosan lőtt a tatárookra nagy kiáltással, és látván az ellenség a benne való merészséget, oda hagyá. Jó asszony volt ez is akkori időben; sok kellenc olyan in armis martialibus Hungariae.

Anno eodem. A hajdúk Szolnok városát felverik, és megégetik. Akkor kezdé a hajduság szaporodni Rottal János a szendrei német kapitány alatt, kit is a hajdúk jól meggazdagítanak.

Anno eodem. A török és tatár nagy rablást tett Magyarországon és Mátyus földében; annakutánna Szécsén felé tért, Filek és R.-Szombat körül Rozsnóig rablott; magyar, német és egyéb hadak is elfutottak előttök. Básta György Szepsibül álgyuival és hadaival Kassára szalad, a tatár tábor az ódaluton akart általmenni Patak felé, és Husztra által, hogy arra menjen haza. De az úristen csudálatosan meggátolá útjokat és megszégyeníté őket; mert Szendrő táján 700 hajdú éjtszaka az egész táborra üte, mikor szintén le akartak fekünni, szörnyen lövék őket, az egész tatár tábor elfuta Eger felé előttök, 13000 lovakat nyerének túlök, a rabokat elszabadíták, és sok prédát nyerének. Akkor véteté Dobó Ferenc S.-Patak hóstátit körül sánccal oltalomnak okáért.

Anno 1600. Januáriusnak kezdetén Kassán 60 mázsa

puskapor veté fel magát nagy rettentéssel a portörő malomban, 12 óra után éjjel; a portörőket, kik ott háltak, mind elszaggatta, az egész Kassa városa megreszketett a por hatalma miatt, boltok szakadtak, ablakok lehullottanak, kemencék romladoztanak, pléhes ajtók bezárolva lévén megnyilatkoztak, éjtszaka nem tudták mire vélni, azt itélték hogy ítéletnek napja leszen, igen megijedtenek.

Húsvét előtt való héten az hajdúk éjjel meghágák Eger városát, sok törököt vágának le benne, a basa a városbul reájok kiüte, erősen harcolának; a törökben 520 vesze, a hajdúkban is száznál többen hullottak el.

Die 16. junii. A hajdúk Gyula városát meghágák, s felverék, s megégeték, nagy gazdag nyereséget hozának, és valamint rablott vala a tatár Magyarországbán, úgy kezdének a hajdúk bánnia a törökökkel. Beeskereket is megvették.

Anno eodem. *Decemberben.* Az új kalendáriumot nagy birság alatt bevéteti a császár a pápa akaratjából az országgal. 1000 forint vala a birság; az ekklezsia is Telki-Bányán generális gyűlésben cum protestatione felvési.

Anno 1601. Básta György megveré Báthori Zsigmondot Poroszlónál 3. *augusti*, ott volt Mihály vajda is, és a magyar hajdúk. Sok magyar vesze ez harcon.

Sz. Bertalan napján pénteken Básta György a németekkel Mihály vajdát a maga sátorában meglövöldözteti, általvereti, fejét véteti, a fejét a maga fejr lovára kötözteti, a táborban széljel úgy hordoztatja, és azt kiáltatja: Áruló volt! A vitéz magyar Bekényi Jánosnak is véle együtt fejét véteti, Rákóczi Lajost nyakon vágják, kicsinyen múlt, hogy fejét nem vették. Nosza titkos praktika! még sem igen vevék eszekben az emberek.

Epitaphium Michaelis vajvodae.

Hic jacet ille ferus, latro merus, et Nero verus;
Cacus atroxque Dacus, scelerum lacus, atque Valachus;
Hic qui transibis, bis, terve cacabis et ibis.

Anno eodem. Kanizsát a németek megszállják magok, magyarok nélkül, hogy az ő vitézségeket magyar ott nem lévén megmutassák; a várnak megvételét keményen igérvén magoknak. De nagy veszedelemmel és szégyenvallással elsza-

ladnak alóla. Innen kele ama mondás : *Katsó Kanyisa*, és valamikor a németek szemekre vetik vala a magyaroknak a székesfejérvári megfordulást mondván : *Hátra magyar*, ottan a magyarok is azt vetik vala szemekre a németeknek : *Katsó Kanyisa*.

Anno 1602. A miskolci hajdúk közül 20 vesznek az hevesi erdőn részegség miatt. Hatvani, szolnoki, egri törökök mind rajtok voltak, ugyan fekvőhelyekben ütötték meg őket, talám csak heten szaladhattak el benne.

Anno eodem. Dobó Ferenc Eperjesen meghalván, a sárospataki templomban temettetett el, kinek minden kincsét az Erdélyországra menő német hadak zsoldjokra fordították.

Anno 1603. 2. martii Liszkán Básta György zsoldot kiáltat, gyalognak flo 5., lovasnak 7. Erdélyre mégyen a magyar nemzetet fogyatni.

Anno eodem. Az olaszok abban praktikálnak, hogy miképen a magyaroknak kijövelelek előtt Erdély romaiak provinciájok és coloniájok volt Havasalföldével : úgy ismét övékké tehetnék, deleálván a magyar nemzetet.

Anno 1604. 11. januarii Jakab János¹⁾, az olasz új gyenerális Kassán, a magyarországi német és olasz praesidiáriusokat behivatván fegyveres készülettal, a templomot elvészi erővel a mieinktől, és mindjárt misét mondat benne; a városbelieknek meg nem engedi hogy prédikáltassanak, a keresztelést is megtiltja, és a megholtaknak keresztyéni ceremóniákkal való temetéseket. Szabó György házánál egy vasárnap prédikállani kezdettek volt az oda gyülekezett keresztyénségnek. De a király képe Jakab János álgyúkkal akará reájok rontatni a házat, Szabó Györgyöt megfogván minden marháját elfoglalá és pecsétlé, vont rajta 75 hordó bort és 3000 forintokat. Ilyen tanácsbul vévék penig el a kassai templomot : a fejét nyomjuk meg először, azután könnyű a farkával bänni. Ekkor kezdék el Magyarországbán a persecutiót, és gonosz tanácsbul ezt a csalárdságot találták a Básta György magyar ellen adott veszedelmes tanácsának nevelésére, hogy a magyar pápista urakot magokhoz édesítvén, a németekkel együtt fogják a dolgot a keresztyén magyarságnak fogyatásában. Úgy el tudák pedig csábítani az ország tiszteinek sziveket, hogy

¹⁾ Belgiojoso.

vélek conferálják némelyekben a dolgot, hogy sokan megvakulván, nem látják miben munkálkodnak országok és nemzetiségek romlására, mind e mai napig ad annum 1697.

Ez időben kezdék a tiszteket a pápistáknak osztogatni, melyre nézve sokan pápistákká is lesznek.

Anno eodem 6. *augusti*. Hallatik hogy Jakab János a kassai gyenerális Magyarországbán közönséges persecutiót akar a császár akaratjából indítani, a magyar nemzetnek a pápistaságra való hajtásának színe alatt elfogyatására, az ország híre nélkül a clerustól és praelátusoktól írott articulusoknak effectuálására igyekeztvén, a pápa akaratjából : Per Religionem Regio quaeritur nunc in Hungaria.

Ez időtájban egy astrologus Sebaldu Brandinus a római császárnak és az austriai familiának szerencséje és velek együtt az imperiumnak jövő állapotja felől az ő jövőmondását kibocsátá, melyek betöltek.

Anno eodem. Rudolfus császár országgyűlésre hívja a magyarokat. Bátori István Ecsedvárából nem akar kimenni; azt mondotta : „Elmennék a gyűlésben, ha Ecsedvára eljönne velem;“ sokat is áskálnak utánna, hogy kivehessék, az országgyűlésére felmenvén. Articulusokat ír, az ország hazamenetele után, ország híre s akaratja ellen, azok között egy magyar nemzet romlására s persecutióra szolgáló articulust írnak.... Ez az articulus 22-dus, mely egyenesen és nyilván a magyar nemzet elrontására s fogyatására szól, mint azon articulusnak ez egynehány szavaiból is kitetszik : „Cum Sua Sacratissa Caes. Regiaque Mattas, instar Divorum Progenitorum et praedecessorum suorum et sacrosanctam Religionem Catholicam et Romanam fidem profitentium, illam quoque in Regnis et provinciis suis, ac praesertim in hoc suo Hungariae Regno ad laudem et gloriam omnipotentis dei, ex tot falsis opinionibus et sectis erutam ubique dilatate vult, ac ex debito Regiminis officio pro virili etiam tueri sataget ect.“

Ez egészen a magyar igaz keresztyénség persecutióját és elfogyatását nézi, a mint látod. De isten megszegyénítette a Babel építőit. Azért ez az articulus sok tanácskozást szerzc.... Az ország protestál, hogy nem acceptálja ez articulust; sőt a státusok a császárnak a pecsétes articulusokat visszaküldék;

mivel az ország eloszlása után irattatott ország híre nélkül ez az articulus.

Anno eodem. Rudolfus császár a regale brachiomot készíti az articulusoknak exequálására Jakab János a kassai generális által.

Anno eodem. A magyar hadak gyűlnek a zsold kiáltására Jakab János mellé a császár számára, az hajduság is igen mégyen. A hajduság felől penig ilyen vélekedésben voltak a pápisták, mondván : „De csak az hajdúknak adjunk zsoldot, mind atyjokat s mind anyjokat levágathatjuk vélek, ha a zsold mellett szabad nyereséget is adunk nékiek.“ Megesalá őket ez a vélekedés; mert ellenek készíté isten a vesszót.

Die 15. augusti. Rakomazra gyűlnek az hajdúk mindenfelől, az had gyűlésben és indulásban; a német generális Jakab János azt tettet vala, hogy az ország javára igyekeznek Gyulát akarván a török kezébül megszabadítani. Ezért jó szívvel mennek a táborban, fizetésre; sed latebat angvis in herbis.

Ez Jakab János indulásában ilyen omen esék : mikor ki akar vala menni a kassai házábul, a lovasok oda gyűlnek a koronazászlóval, a zászlótartó a házbul kijöve, és a kassai piacon az ház előtt megállá, azonban a ló tapodni kezdé, és nagy búsulva bészalada a generális házában, és mikor ott is szöknék a ló, a koronazászlónak a nyele megakada a bóthajtásban, ketté törék, és a zászló leesék. Ebbül eszében vehette volna mint jár, ha akarta volna.

Ez idő alatt Pethc Márton is, a locumtenens, a Rudolfus császár patens mandátumával Pozsonybul alájő, hogy a több szabad királyi városokban is a templomokat elvégye, maga i autoritásával is azon volt, maga neve alatt patens mandátumot készített, mely két mandátumok Liszkán akadtak a mi-einknek kezekben.

Die 9. sept. Jakab János Kassábul alájövéen Tokajban, a templomot el akará venni; de Ruber György tanácsábul nem engedének néki; noha a tanácsbeli embereket a bíróval együtt fenyegeti vala; de állhatatosak lőnek a tokajiak. Eszekben vévék a magyar keresztyén urak, kik az ekklézsiának és a magyar nemzetnek megmaradására vigyáznak vala, mint a te-

kintetetes nagyságos Báthori István, Boeszkai István s a t., hogy ez articulusoknak continentiajok szerint a persecutiót akarnák elkövetni..... Látván ezt az alkalmatosságot a feljövő vezér bassa, a magyar nemzettel való frígyet igen kezdé jár-tatni. A magyarok ettül kényszerítettvén, hogy mind a két részről nagy hatalmas ellensége ne lenne, a törökkel frígyet tőnek.

Die 11. sept. Rakomozhoz szálla táborban Jakab János, a magyar hadakat megmustrálván arra erőlteti, hogy a zsoldot felvévén, esküdjének meg néki, hogy valaki önéki ellensége, és valakire viszi, azok lesznek önékik is ellenségi. A magyar hadak eszekben vészik, hogy latet angvis in herbis, megjelentik a keresztyén uraknak ez iniquum postulátumot : kiknek nem tetszik, azért az hajduság meg nem esküvék úgy; hanem így : Hogy hívek lesznek, ha a törökre viszi őket; mert a vala simulativa intentiója a király képének, hogy törökre viszi.

Die 12. sept. Bácsbul a magyarok a vezér bassa előtt ki-jönnek, porral felvetették és pusztán hagyák. Hatvanbul is ki-jönnek és török száll belé.

Anno eodem. A török Esztergom segítségére jó, kit Básta megszállott vala, hogy a magyarok a német tanácsát eszekben ne vennék.

Die 19. sept. Rettenetes veres égbeli jegyek láttatának.

26. sept. Pethe László Liszkán a templomot s parochiákat elfoglalja, a prédikátor kiüzetik, jézsuiták vitetének bé. Ez a Pethe László a császárnak tanácsossa vala, és mezei generális. Egyszer Liszkán kifakasztván mérgét, azt mondotta : „Hat esztendő t vetek néki, hogy a ti hiteteknek e világon csak az híre marad.“ Ezt is mondja vala : „Jobb ti esudáljatok másokon, mint mások tirajtatok.“ Eszében végye a kinek esze vagyon, mire mégyen ez a szava : Mortem spirat.

Ismét Pethe Márton locumtenens Lőcsére ment a császár mandátumával; kéré a várostul a templomot, de meg nem adák néki; tanácsot megrekesztette vala egy házban; mikor azért kényszerítené őket a templom megadásáért, a megbúsult kösség házára méne, és szégyenvallással kiszalada Lőcsérül, ki árnyékszékre, ki hová búhatik, szolgálai közül.

Jakab János a pápista magyar urak tanácsából Ecsedre megyen kímlelni, micsoda állapottal legyen Báthori István, kellene-é tüle félni vagy nem; mert ott fekszik vala a pásztor a bokorban, a kitül a fenevadak igen rettegnek vala. Az úr eszében vévé a dolgot, főember szolgálait, kik sokan valának, mindenfelől béhivatá Ecsedben, drabantit megszaporitá, és Jakab Jánosnak üzen: hogy örömet elvárja. Amaz elméne, álmélkodék a számtalan udvarnépen. A főnemesi rendek néhul székben ülnek vala a gyalogok között, kiknek kezeket fogja vala, azt kérdezvén: Ez-e az úr? Végre bémenvén az várban az úrhoz, köszönték egymást; az úr nem kele fel előtte, megmarasztá ebédre, és megvendégelvén, ebéd után pénzt kér vala az úrtul császár számára kölcsön, a nervust akarván álnokul kicsalni. De vévé eszében az úr a praktikát, azt felelé: Látja kegyelmed, nekem sok udvarnépem vagyon, ezeknek mindenkoron kell fizetnem. Jakab János kijövé Ecsedből, azt mondá: Nem nagyságos úr ez az ember, hanem herceg.

Ismét Jakab János a váradi német haddal Sz. Jóbot elfoglalá Bocskai Istvántul. Itt látszik meg kicsoda az ő töröke. Kereki alá is nyargalókat bocsáta, hogy néki kérjék; ezt a táborban való hajduság meghallá, eszekben vévék hol halász Jakab János, ezt mondván egymásnak: nem török vár Szent-Jób, sem Kereki, hogy..... azokat foglalja, más dolog ez.

Ilyen álnok tanácsot tartottak vala penig az üldözésnek módja felől. A török birodalomnak szomszédságában legszelen kezdjük el (úgy mond) az üldözést, hogy valamiképen megbusúlván a magyarság, a török köziben ne szaladjon, és ott valamit ne indíthasson, hanem onnan alól Jakab János indítsa fel őket; innen felül penig Básta György legyen rajtok, egymásra üzzék őket, hogy sem egyfelé, sem másfelé ne szaladhassanak, úgy fogyassuk el őket.

De áldott légyen az istennek sz. neve, ki nem aluszik; hanem vigyáz az ő anyaszentegyházára... Az ő híveinek oltalmazására ugyanis (ki feltámadá mimellettünk, és az ő istenes jóvoltát s hatalmasságát felmagasztalá mirajtunk a mi ellenségünk ellen) Bocskai Istvánt támasztá, ki az istennek dicső-

sége és nemzetéhez való szeretetibül. . . . az hajdúkat felébreszté; . . . megesküvének az hajdúk Bocskai Istvánnak hűségére, hogy mellette lesznek mind halálig. Viro se praestabunt, pro libertate Patriae et Religionis. Azért Bocskai István, a megromlott magyar nemzetnek hajnalcsillaga, feltámadva, megesküvék ő is az hajdúknak, hogy gondviselőjük lesz.

Die 13. et 14. oct. Hópénzt ad Jakab János az hadaknak estve későn, mind gyertyánál olvassák a pénzt számokra. Éjtszakára kelvén, az egész magyar hajduság éjfélkor felkele. . . és mikor egy része a Jakab János hadának Kereki alá menne, mind rajtok sivalkodnak, erősen harcolának és levágák. . . Diószegnél. Peis Jánost, a ki Kerekit meg akará szállani, megfogák és fogva vivék.

Így szakasztá isten ketté a csalárd üldözőknek ellenünk megvetett hálójokat; mert az országbul kiindíták őtet és lassan - lassan kitisztíták az országbul. Immár sem úri rendnek, sem nemesi rendnek becsületek előttök és túlök nem vala. . . .

Jakab János és Pethe László elszaladnak Váradrul, az hajduság utánok vala; de nem éré. Nem arra vitte a kalaúz, a merre várják vala, Tokajhoz érkezik estve, általjó, és a deszkákat felszedeti utána, a rácok oda által setétülnek, az hajdúk reájok érkezvén levágják, a Tiszában is sokan vesznek. Az ott való jezsuita, szűrben öltözvén, valami boros szekertetején kocsismódra elszalada. Pater Vásárhelyi Lelesztre illanta.

Die 29. oct. Kállót megadják Bocskai számára. Jakab János Kassáru Szepesvárában szalad, Tarjáni Demeter reá száll, a várat löveti, de meg nem veheti. Feleségét Jakab Jánosnak az hajdúk utjában esvén, megfertéztetik.

Die 30. oct. Kassát feladják Bocskai Istvánnak. Ezen hírre Szendrőt is megadják. Szádvárát is a németek pusztán hagyják. . . .

Die 14. nov. Alája jó Bást György tizenegy ezereddel magával; Németi Balázs vakmerőül, keveseddel magával, vélek megharcolva, megvereték, és maga nagy kínnal megöleték.

Die 28. nov. Bást megütöközék Edelenynél a Bocskai István hadával, és megfordúla az had a Bást hada előtt.

Die 30. nov. Bocskai Göncre szálla táborban, az hajduság mellé gyülekezék. Básta Szendrőt visszavészi.

— 3. dec. Básta Kassát megszállja, Lócsét is, de nagy kárával.

— 7. dec. Elszáll alóla, Eperjesre szalada; mert megjede a fejedelem hadátul.

— 9. dec. Bocskai István a fejedelem hadaival együtt Kassára mégyen, és hadai a németekkel igen megcsatáznak.

— 10. dec. A németek kiütének a sánkra Tokajbul, igen megcsatáznak a magyarokkal. A németeknek színe kinn vesze.

Anno 1605. Lippai Balázs Kassán megöletik *10. januarii*. Szakmárt a németek megadják, kimennek belőle, bírták 92 (sic)esztendeig. Az útban levágnak a fejedelem akaratja ellen. E napokban Bocskai az hajduságot elbocsátván telelni, alkalmatosságot vön Básta, hogy Tokaj várában Rúber Györgyöt megsegítené, és éléssel megtöltené. Azért a német had mindenütt, valahol elment, nagy szörnyű dülást, fertelmességet cselekedvén, mindenféle éléssel megrakodván Tokajban méne, a Tokaj alatt lévő őriző vármegye-hada a német tábor előtt elszalada. Tokajbul a németek zsákmányra menvén Szakmárra, az hajdúktul megveretének. Básta György, nem bizván magát, minden hadával Pozsony felé indúla, hogy Magyarországbul felmenne. Az hajduság mind utánna méne, a Liptóságon igen úzék s vágák őket; Pozsonynál pedig hadának egy részét levágák. Jakab János még azelőtt elszökék Szepesvárából. Semmi mezei praesidiáriusi nem maradának Rudolfus császárnak Magyarországbul. Ekkor írták de Georgio Basta ex Hungaria armis pulso, Anno 1606.

Ne fuge, sta Basta, sta ne fuge, sta bene Basta;
Sed fugis, et vasta tua copia sternitur hasta,
Copia non casta, miserorum sanguine pasta,
Te pariter Basta, perdat male vasta catasta.

Sequuntur res quaedam non supervacaneae, promiscuo tamen et vulgari idiomate.

Anno 1605. Mense majo. Olyan csuda dolog esék Apátfalvánál : az égből mint egy nagy hordó füst szállott alá, kitül az ott való erdő, a nagy nyers fák, sőt még a föld is sokáig füstölögve égett, közel két hétig. Ugyanakkor az égben álgyulövések, trombitaszók hallattanak, nagy seregek láttatának. Báthori István szolgáját küldötte meglátni, valóságos dolognak találta; sőt annakfelette nagy csuda dolgokat látott. Egy ősz emberrel is beszélvén, az mondotta néki : A te urad ha meg nem tér az ő vétkes cselekedetibül, meghal; köz vélekedés volt felőle, hogy angyal volt. Ezen esztendőben bizonynyal meg is hala Báthori István. Ez az igaz vallást fundamentom szerint tudta, bibliothekában igen gyönyörködött, vallásunknak terjesztésében s oltalmazásában költségével sokat használt, egy szóval fidei et libertatis patriae defensor volt.

Anno eodem. Bocskai István Erdélyben mégyen, és Meggyesen ország fejedelmévé választatik.

Anno eodem Esztergamvárat a törököknek adják a németek a magyarok kárára s bosszúságára. Érsekujvárat Homonnai löveti és ostromoltatja 26. *Sbris*.

Anno eodem. Érsekujvárat, Lévát, s több várakat megadnak a németek a magyaroknak 13. *IXbris*.

Anno eodem. A vezér passa a török császár akaratjából a fejedelmet megkoronázá a görög császár koronájával, és megajándékozta a rácországi koronával, egy botot és kardot küld a császár a fejedelemnek; negyven ezer forintra becsülötték a kettőt.

Anno 1607. Rákóczi Zsigmond erdélyi fejedelemmé tétetik.

Rudolfus császár az országot convocáltatja Pozsonyban 27. *IXbris*; a bécsi pacificációt cassálni akarja, azt mondván hogy Mátyás herceg nem hírével cselekedte, és az okon nem is tartja meg a végezést; hanem insurrectióért vindikálni akarja. A magyarországi követek ezt hallván, protestálának : „hogy valaki a confoederációt felbontja, ha mi romlás esik valamely országon és nemzetségen, Magyarország oka nem

lészen; Magyarország a pecsétes confoederációhoz s hűséghez tartja magát, különben ha mi romlás következik, isten annak okát büntesse.“ Azonban Rudolfus császár az imperiumbéli státusokhoz követeket küld, segítséget kér, hogy a confoederáció ellen hadd állja meg bosszúját... Az imperiumbéli státusok gyűlést tartván, a császár kívánságának nem satisfaciáltak, a követek által ilyen választ írnak :

1. Imperium nunquam tulit arma in Hungaros.

2. Num nos oppugnabimus Hungariam, antemurale christianitatis?

3. Violenta media contra Hungaros nunquam valebunt.

4. Fidem datam esse servandam cui libet, etiam gentili, satagemus.

E feleletet hallván és értvén Rudolfus császár, a bécsi pacificációt helyben hagyá; nem volt mit tenni.

Anno eodem 20. oct. Az hajduság ismét másodszor feltámadta, Nagy András lévén kapitányok; a népet ujonnan esketik az ország és a fejedelem hűségére Rudolfus ellen. Az hajduság Homonnai Bálintot erővel akará fejedelemmé tenni; de semmiképen fel nem vevé; nagy nehezen nagy kártételek után leszállíták az urak az hajduságot, Rudolfus helyben hagyván a bécsi pacificációt.

Anno 1608. Rákóczi Zsigmond Erdélyben az országtul elbucszúzik, kijövé Magyarországra.

Die 5. martii. Mágocsi Ferenc kassai generálisságra mégyen.

— 18. sept. Báthori István nagy haddal általjöött a Tiszán Ecsedbül tarackokkal és Tarcalra szálla.

Anno eodem. Mátyás herceg, mellé vevén a magyarokat, Csehországban Prágára méne a magyar koronáért, és Rudolfustul a koronát kivévén, haza hozá Magyarországra, kiért a magyarok Mátyás herceget 19. nov. Pozsonyban magyarországi királlyá megkoronázzák. Ekkor, Illyésházi palatinussá tétetik, Homonnai Bálint judex curiae, Mágocsi Ferenc generálisságban hagyatik, s confirmáltatik, Homonnai Györgyöt, Kollát Istvánt, Bornemisza Jánost, Kékedi Györgyöt, szentelt vitézekké tötték. Czobor Mihályt komáromi kapitánynya, Boeszkai Miklóst szakmári kapitányságban hagyják.

Anno eodem. Báthori Gábor az hajdusággal mégyen erdélyi fejedelemségre.

Anno 1609. Rákóczi Zsigmond, ki hazájának és isten anyaszentegyházának sokat szolgált, meghal, s eltemettetik 21. januarii.

Anno eodem. Thurzó György palatinussá választatik.

Anno eodem. Homonnai Bálint a magyar nemzetnek és az isten anyaszentegyházának egyik nagy oszlopa, meghala cum suspicione veneni. Nyergét kenték volt meg méreggel, s a miá rothadott a teste, s úgy holt meg. Eminden bizonynyal a praktikus istentelen irigyektül esett rajta. Ekkor jöve szegény országunknak nagy úri rendeire az alattomban való veszedelmes étetés, mérges pohár, székeket s egyéb helyeket akkor kezdettek hinteni mérges porral, és veszteni titkon s alattomban országunknak nagy oszlopit, hogy fogyatván ezeket, inkább procedálhassanak a magyar nemzet rontására, és így a tisztviselések rájuk szállanának.

Anno 1610. A pápisták az erdélyi fejedelemséget károlják a keresztyén istenfélő evangélikus Báthori Gábor fejedelemnek : kár (ugymond) az erdélyi fejedelemség eretnek embernek. Kimutatók fogok fejéret; mert a pápista urak conspirálnak ellene, azt végezik titkon, hogy öljék meg éjjel a szállásán. Ebben hogy előmehessenek, a mely szállásra (hihető faluban, vagy másutt, maga háza s udvara kívül volt a dolog) a fejedelmet rendelték, azon háznak az ajtajárul a zárokat pléheket lehúzták s tekerték, hogy hamar béronthassanak. Ezen igyekezettel a praesidiárius kék gyalogakat messze rendelték volt a szállástul, hogy míg hírekkel lenne, addig megejtenék rajta. De mivel az isten a jó fejedelmeket, mint jobb kezének férfait oltalmazza, e gonosz tanácsokat magok veszedelmökre szolgáltatá; mert egy inasok megjelenté az árultatást éjjel a fejedelemnek, s mindjárt a fejedelem lovára üle körülötte való fő szolgálival, kit amazok a proditorok megértvén, hogy a fejedelem eszében vette volna az árultatást, szaladozni kezdének; de némelyiket, elfogván, törvény szerint megöletének; Kendi István a cancellarius elszaladván, ötöd nap alatt Kassára érkezett Erdélybül. Bórit félti a róka s azért fut.

Anno eodem. Szakmárt gyűlés celebráltatván, jelen van mind a fejedelem, mind a palatinus. A fejedelem az áruló urakat kívánja kézben; de nem adja a palatinus, kin a fejedelem megharaguván táborban száll. Ekkor a mezőben szemben akarván lenni egymással, mindenik léptetve s vontatva megyen vala elő, és hogy Báthori Gábor a palatinushoz nem ment, superioriornak nem agnoscálta, a palatinus ezért sokáig haragudt.

Anno eodem. A palatinus országgyűlést tartat Kassán *die 4. augusti*. Azt végezik hogy a fejedelem ellen táborba szálljanak. A fejedelem a Tiszán túl táborban lévén az hajdusággal, az áruló urakat kívánja vala.

Die 15. augusti. Megbékéllik a palatinus a fejedelemmel Mágocsi és Sennyei intercessorok által; örömet lövik Kassán *23. augusti*. A palatinus Kassáruul Bécsben felmegyen a királyhoz. . .

Anno eodem. Starincki Lengyelországban híván az hajdúkat segítségre, míg bejutnak, Starincki megöletik, az hajdúk prédálva jövének vissza. Magyarország híre nélkül és ország törvénye ellen cselekedének.

Anno eodem. Báthori Erzsébetet Csejtén kő közé rakták; mivel egynehány leányasszonyit megölé.

Anno 1611. Báthori Gábor (haraguván a szászokra Bástá idejében tett insolentiájokért, mivel ekkor a magyarokon *occulto marte* ők is rajta voltak, a kulcsos városokban *refugii causa* befutott embereket titkon ölték, s a magyarokat minden injuriákkal illették, a németben bízván, ebeknek hívták) stratagémával Szebent megvészti, hadát az hóstátban hagyván, magát ötven magával bebocsáták, s megvendéglik; más nap reggel az hadak trombitaszóval felülnek, a fejedelem másodszer ötven magával bemegyén a városban; mikor ki akar jönni, a kész hadak a végezés szerint reá ütnek azon kapura, megvévék a kaput, és minden hadak beszállának.

Die 29. junii. Forgács Zsigmond a kassai generális kiszálla Kassáruul táborban az hajdúk ellen, kik Báthori Gábor mellett valának. Ilyen omen esik akkor : A kaput, melyen kiment Forgács Zsigmond, megütötte a mennykő, azután a közép-németi hidacskánál sereggel szállott a kópiás seregének kópiájokra az apró madár, a katonák öszvezörgették a kópiájokat, még is nehezen úzhették el.

— Die 6. julii. Nagy András elhajol a fejedelemtül Forgács Zsigmond mellé.

— Die 8. julii. Brassónál megharcol Báthori Gábor Raduly vajdával, a szászok árultatása miatt megveretik, azután Szebenbe szálla. Raduly vajdával az áruló urak valának, lengyel urakkal és kozákokkal. A török császár megharagszik a lengyelekre, hogy adófizető országára s oltalma alatt való fejedelemre támadott, frígyben lévén vele.

Anno eodem. Forgács Zsigmond Erdélyben mégyen az hadakkal, megbízáván magát, hogy a fejedelem hada megvertetett Radulytul.

Anno eodem. Az hajduság visszaállván Báthori Gáborhoz, Pálfi Jánost, Bosnyák Tamást (ezek pápisták valának), Forgács Miklóst (ez ubiquitousus) megveré Diószegnél, kik Forgács Zsigmond után sietnek vala menni Erdélyben, hogy ha Báthori Gábort elveszthetnék, Forgács Zsigmond lenne fejedelemmé, és az erdélyi tisztekkal őutánna felosztoznának; mert nem sok idővel ennekelötte Forgács Ferenc a kardinál ez ígérettel tevé pápistává az öcsését Forgács Zsigmondot, hogy erdélyi fejedelemségben állítja. Más volt a mit az isten végezett e felől

Ez időközben a palatinus az olasz Császár Gállal¹⁾ igen tanácskozáék, mindennap a maga hintóján vitette fel, hogy a mint tülök lehet, igen igyekeznék a dolgot Báthori Gábor ellen promoveálni innen hazúl tanácsokkal.

— Die 29. augusti. A palatinus országgyűlést tévén Kassán, az országot (mivel Possuit in lingua (sic) a státusok kökertben valának) a végre hogy az erdélyi fejedelemre fegyverrel támadjon, táborban szállítá maga mellé. Tokajban megmondák néki akaratjokat.

— Die 18. sept. tájban Forgács Zsigmond panico terrore perterritus Erdélybül Báthori Gábor fejedelem előtt harc nélkül megfutamodott, minden sátorokat, társzekereket, ezüst marhákat, lövő szerszámokat elhagytak, s úgy szaladtak. Nem is Magyarország felé jöttek vissza, hanem Havasalföld s Moldva határiban való határokon szaladtanak, azok között holygottanak, nagy havas eső és hideg lévén, fegyverderekokat, páncéljokat, sisakjokat elhányták, sokan meg is holtak, ele-

¹⁾ Cesare Gallo, kit Mátyás király gyakrabban használt követül.

ségek nem lévén lovak húsára szorultanak. Itt mondotta egy jezsuita a lómájra pénteken : hogy fiat piscis. Maradtanak fegyver és éhség miatt oda mindenestül hatezeren. E veszedelemnek az oka volt az olasz praktika, 1. hogy a nagy emberek s a vitézlő rend kevesedjék, 2. A fejedelem ellen való simultássa a palatinusnak kitetszenék, 3. Forgács Zsigmondnak ambíciója, ki a kardinál ígéreti által fejedelemséget keres vala. Így szégyeníté meg isten. Az ómen itt telék bé rajta; mert igaz az, hogy Deus superbis resistit. Gloria nolentem sequitur, fugitque volentem.

— Die 15. oct. Jó híre Kassára, hogy Sennyei Miklós-nak Nagy András fejét vette.

Az hajdúk Kállóvárát megszállják 16. 8-bris, hatezeren Bosnyák Tamásra és Forgács Miklóstra, kik az istenért kérik a palatinust, hogy megsegítse, mert oda lesznek. Azért 16. oct. a palatinus Kassán dobot üttet, hogy táborra kiszálljon, ki is szálla, s Tokajban méne, az urakat vármegyéket is táborban szállítá 28. oct. Az hajdúkra általbocsátja a Tiszán a palatinus Szécsi Tamást, az hajdúkat Kálló alól elfutamtatá, mivel kétfelé szakadt vala az harcon, mindazáltal mind a két félben is a nagy köd miá nem sokan estek el. 31. 8-bris. Az hajdúk elnyerik az port és golyóbist, kit Kállóban akart küldeni a palatinus.

Die 27. oct. Mágocsi Ferenc hazánknak s vallásunknak egy oszlopa megbetegül, s meghal 21. IXbris, kit igen szána az ország, mivel jól szolgált hazájának. Ez is cum suspicione veneni holt meg, mint Homonnai Bálint. A Mágocsi családjának itt szakada magva a fiúságon. Eltemettetett Beregszászban Anno 1612. 28. febr.

Anno 1612. Forgács Zsigmond az erdélyi bújdosás után Lengyelországon általjövén Kassára, haza érkezék hadának nagy kárával, trombitálás és dobolás nélkül hadastul, kópiák nélkül. Mint valami nagy csudára úgy futottanak minden rendbeli emberek ennek nézésére. E nagy rút szégyenvallást Forgács el akarja vala temetni, hadát reparálni akarja vala, és ismét Erdélyre menni ancipiti fortuna et eventu; az ország opponálá magát, és ilyen protestációt ada bé ellene Tokajban a palatinusnak a táborbeli gyűléséből :

Protestatio Statuum et Ordinum Regni Hungariae coram Illustrissimo Dno Comite Palatino in Castris facta. Illustris-
trissime Dne, Dne nobis gratiosissime! Servitiorum nostrorum
addictissimam semper commendationem: Intelleximus Splen.
ac Magnificum Dnum Sigismundum Forgács de Ghymes,
Generalem Capitaneum Sacrae Regiaeque Majestatis Superio-
ris Hungariae Partium, ac Judicem Curiae etc cum suo attrito
exercitu jam post multas miseriarum perpeffiones multorum-
que suorum millium militum horrendissimas caedes ex alienis
Regnis in Hungariam penetrasse, cujus adventu non minus
gratulamur; quam multorum emeritae militiae Virorum Reg-
nique nostri Hungariae, contra varios hostes profectorum
jamque penes ipsum D. Generalem occisorum amissione cru-
ciamur. Quod utinam de alienis potius, quam defensoribus
et militibus fratribusque nostris audivissemus. Verum utut
ista praeterierunt, saltem futura nobis erunt praevidenda et ca-
venda. Quae ita judicio nostro commode fieri poterunt, si de-
positis armis evitatoque intestino bello (quo nihil funestius
esse potest) pace pia nobis, et nationi hungaricae consultum
voluerimus. Quam pacem consensus Statuum hujus Regni
Hungariae per Vestram Illustrissimam Dominationem, quo
aptius fieri poterit, tractari et concludi, instantissime adhuc
petimus. Quia vero annotati D. Sigismundi Forgács animum
eum esse certo certius intelleximus, quod extraneum suum
exercitum cum patriae maximo detrimento, gratis in certis co-
mitatibus aleret, bellumque per ipsum D. Forgács insciis et incon-
sultis statibus hujus Regni Transilvaniae illatum continuaret,
cujus belli continuatione non minori cum periculo, quam antea
fieri posse animadvertentes, iterum atque iterum Vestrae Illus-
trissimae Celsitudini supplicamus, dignetur ex officio suo, ani-
mo ipsius D. Sigismundi Forgács mutato, ita providere, ne ut
ulterius quippiam damni et periculi hoc Regnum Hungariae
patiatur. Milites vero ipsique D. Sigismundi Forgács, unum
quemque in suas aedes, stipendiarios vero in sua loca pro com-
muni patriae defensione statim dimittere ac pacem exoptatis-
sime tractare, salvaque et intacta Suae Majestatis Ditione eti-
am concludere. Hoc cum inconveniens esset, si ipsi milites,
in nostris rebus jam extreme exhaustis haerentes, nobis quo-

que hic in persona, penes Vestrae Illustrissimae Celsitudinis personam in castris existentibus et attenuatis, adhuc miseros Colonos nostros premerent. Protestamur igitur eo nomine universi status et ordines regni hic in castris constituti, quod si ultimum in hoc regno suum exercitum cum extrema paupertate Colonorum nostrorum aluerit, nos simul et semel ad unum nostroque cum omni bellico apparatu existis modernis castris insurgere, ac nos et bona nostra contra exercitum bona nostra expilantem, ac publicam pacem et statuta regni violare satagentem defendere velle; cum ipso vero principe Transilvaniae, salva coronae et S. R. que Matis ditione permanente, omnino bono modo, ut Illust. Celsitudo Vestra concordet, et confoederationem cum eodem provinciaque Transilvanica conservet, instamus, et tamquam palatinum regni Hungariae petimus, ut iam nobis imposterum. . . in hoc tutum sit, petimus per Vestram Illustriss. Dominationem literas protestatorias superinde authentice extradare. Illustriss. Celsitudinis Vestrae Universi Status et Ordines, Servitores addictissimi, Regni hic in castris constituti etc.

A magyarországi státusoknak ezen instantiájokra a palatinus a fejedelemmel megbékéllik ismét, de színnel inkább mint szível. A simultás benne megmarad, melytül viseltetvén nem sok idővel azután tüle ilyen szó esék: Még az egyet megpróbálom, és ha ezzel nem árthatok, ám éljen a beste kura fia énfelölem mind örökké. Mi volt légyen az az egy, ki tudja? Az ország is az intestinum bellumnak eltávoztatásáért, a keresztyén státusoknak megegyezéséből s akaratjából, sőt a palatinus előtt azon való instantiájokbul confoederál Erdélylyel ilyen bizonyos condíciókkal:

Első. Hogy az erdélyi fejedelem meghitt becsülletes szolgálját mindjár ő felségéhez király urunkhoz expediálja, előtte viselvén ebben király urunk ő felsége becsülletit; a következő magyarországi gyűlésre penig Magyar és Erdélyország részéről bizonyos fő követeit bocsássa, kiknek jelenléttekben a mit ultro citroque proponálnak, azoknak componálására elégségesek lehessenek.

Második. Hogy az hajduságközül a jobbágyokat és a parasztságot ő felsége kiadja, a régi hajduságot is, a tél elmúl-

ván, a maga ditiójában szállítja, és úgy constituálja, hogy soha semmi háboruság ne légyen.

Harmadik. Hogy ő felsége a fejedelem a meglett békeség után minden injúriákat és violentiákat coerceáljon, a jövőknek s menőknek szabad utat aperiáljon; itt kinn pedig az Erdélyhez tartozó vármegyékben, a kiktől mostani disturbiumban jószágok elvétettek, ő felségek megadatják. Ezekhez penig úgy accedált ő felsége, hogy innen a mi részünkről is mindeneknek szabad jövések és menések engedtessek, és jószágok is az ő felsége híveinek és szolgálainak megadattassék.

Negyedik. Ab utraque parte elvett marhák megadassanak, melyek megtaláltatnak. Innét errül a részrül generális uram, és a végbeli kapitányok adassák meg.

Ötödik. Mivel ok nélkül és ártatlanul sok nemes személyeknek történt azhajdúktul megölettetések : azért az erdélyi fejedelem az olyanokat, kiket a laesa pars megmutathat és bizonyíthat, érdemlett büntetésekkel kedvezés nélkül büntesse meg.

Hatodik. Mind a két részrül assecuratoria levelek adatassanak a felől megírt dolgokról.

Hetedik. A fegyver egyszersmind mindjáraást mindkétfelől letétessek.

Act. in Oppido Tokaj Die 22. (27?) 7bris Anno 1611.

Anno 1612. 2. Januarii. Felmégyen a palatinus a királyhoz.

Die 20. Januarii. Rudolfus császár meghala Prágában.

Die 1. martii. Hallatik hogy a tatárok Lengyelországban ütöttek. Item. Hogy a török császár csauzát küldötte a lengyel királyhoz, ilyen követséggel : Hogy ha a pártosokat, kik Báthori Gábor ellen támadtanak volt Erdélyben az elmúlt 1611-ben, ki nem adja, tűzzel vassalországán lészen, a frígylevetet is néki visszaküldé. Akkor Moldvából a vajdát kiüzé, hogy a lengyelhez hallgatott. A tatárok tizenötöt visznek el Lengyelországbul.

Die 16. martii. A Tekintetes és Nagyságos Homonnai Bálint megmaradt fia István, mint az atyja, suspición meghal. Az előtt való nap vendégelte meg Homonnai Györgyöt, harmad nap mindjárt beszáll Homonnai György Ungvárbán.

Anno eodem in junio. Forgács Zsigmond a királyhoz mégyen.

Die 13. junii. Mátyás király római császárságra választatik 29. Junii. A generális Kassára haza érkezvén, az öreg álgyúkkal örömet lóttet, hogy királyunk császárrá tétetett.

Die 25. augusti. Hallatik hogy a fejedelem Báthori Gábor Nagy Andrást lovárul leverte, de mi volt benne, senki nem tudja.

Ugyanekkor hallatik mint verte meg a muszka és tatár a lengyelt, másfél száz lengyel nagyságos úr veszett, a kik ugyan nagy zászlós urak voltak, heten vesztenek.

Anno 1613. 25. febr. Pozsonyban országgyűlést hirdetett Mátyás király, mely tartott husvétig. Ezen országgyűlésre eljön a szégyenvallott Jakab János, kit felkergettek volt Magyarországbul, a felesége megszeplősítéséért fenyegetőzik, hogy még egyszer Magyarországbul jövéen, minden éktelenséget cselekszik ő is a magyar főrendek feleségével. Azt felelék néki az urak : Ha éktelenkedni akarsz, elég kurvát találsz Magyarországbul; ha pedig a mi jámbor feleségeinkre igyekezel, nehezebben szaladsz ki, félő, úgy mond, másodsor országunkból. E gyűlésben sok, úgymint 37, postulatúmok voltak a császártul; de kiváltképen romlásunkra célozik azok közül három vagy négy, brevitatis causa :

Artic. 3. Bona, inquit, tempore Bocskai donata, inscripta et in pignora, legitimis dominis restituantur.

Artic. 4. Capitulo Agriensi certa residentia concedatur.

Artic. 5. Regnicolis personaliter insurgendum. Maga¹⁾ békesség vala, semmi ellenség nem vala az országban; de ez az hajdúk ellen való praktika volt.

Artic. 14. Universa oppida et possessiones subjaceant contributioni, quae alias non fuerunt.

Artic. 16. Confinia Hungariae germanis compleantur. E miatt volt s lesz is örökké a veszekedés.

Artic. 17. Germanicam nationem hungari in regno Hungariae in antiquum statum redigant. Ez utolsó postulatúmot vagy articulust urgeálta leginkább a császár, kívánván az

¹⁾ Ámbár.

országatul, hogy a németeket ismét bebocsássák az ország váraiban; midőn pedig az ország nem acceptálná, megharaguvék a császár, és midőn solicitáltatnék az országatul, hogy a törökkel való szövetséget megújítaná, hogy valami bántások ne lenne a magyaroknak, azt mondotta haragjában. . . .

Die 22. junii. Halljuk hogy a vezér Szkender bassa Havasalföldében lopva a Csiga havason béereszkedik ló terében, Báthori Gábor ellen; két okát mondják, miért haragudt meg a török császár a fejedelemre : 1. Hogy midőn azelőtt a csauzát hozzá küldötte vala, az órálás közben a fejedelmet a császár rabjának mondja, kin a fejedelem megbúsulván, az órálást félben szakasztatta, s oda mondta az anyjának, és papucsát levetvén azt mondotta : Hogy annyit ád a császáron mint a papucsán. 2. Azt vitték vala a török császárnak, hogy a német mellé hajlott. Úgyis leve dolga a fejedelemnek; mert elegendő kész hada nem vala, a kivel resistálhatna, hanem a palatinust solicitálja, hogy segítséget küldjön (annak pedig tövis vala a szivében).

Die 17. Sept. A generális Forgács Zsigmond a palatinus akarattul Kassáru kijöve, Rakomozhoz száll táborban, hogy megsegítse a fejedelmet. Csalárd segítség volt ez: 20. 7bris ugyan török követek jövének a generálishoz Göncre, kik azt kívánák, hogy Magyarország Erdélyt meg ne segítse, másként a frígy felbomol. A generális így resolvála, amint köz hírrrel beszéllették : Nem lészen a töröknek ártására az ő hada és kiszállása. Initio oct. Báthori Gábor kijöve Erdélybül a török és a tatár előtt, nem lévén elég hada, és Váradra szálla belől; egyedül vala immár mert a consiliáriusok igen megvesztenek vala.

A generális Rakomoztul a tokaji kapitányt Abafi Miklóst hadakkal Váradra küldé, a fejedelem mellé segítségre, kit nagy tisztességgel fogad Báthori Gábor, megajándékozá, és nagy bizodalmat vön, hogy Erdélyben bémehet, és az ellenséget országából kiűzheti.

Báthori Gábornak az erdélyi fejedelem megöletésének leírása.

A veszedelmére igyekező hamis praktikusok ilyen végezést csinálnak magok között, úgymint : Géczi János Abafi Miklóssal. Géczi így mesterkedik, s azt mondja Abafinak :

Igen kedves ember vagy a fejedelem előtt, és mikor bémegyünk, kezdje kegyelmed dicsírni a kardját, ottan kivonszsza s oda adja; ha kezében adja a kardot, oztán hiszen könnyű etc. Mikor azért bémentek volna, azonképen lön a dolog; dicsírni kezdvén Abafi a fejedelem kardját, kezében adja a fejedelem, mondván: Ihol lássa kegyelmed, hogy jó kard ez; de a fejedelem szívében lehetett valami gondolat; mert mihelyt kezében adá, ottan mindjára fordúla, és a szegen lévő hegyes tört levén, kivoná, s kezében tartá, s forgatá mondván: E még a kardnál is jobb. Azomban egy inas bójuta, és semmi sem lehet ellene; itt letevé Abafi a kardot, s a fejedelem helyére tevé a fegyvereket. Tanuljátok meg itt, nagy rendű emberek: Fide; sed cui, vide.

Más nap ebéd után deljest bémene Géczi a fejedelemhez álnok s veszedelmes tanácsosal, s mondá a fejedelemnek: Kegyelmes uram, odaki az hadban oly hír vagyon, hogy felséged féltében Ecsedvárában ment. Azért a felföldi hadak mind el akarnak menni, imé már mind felültenek (mert álnok tanácsbul tatár hírt comminiscálván, mind felültenek vala az hadak), mely nagy kárára lenne felségednek, ha elmennének. Azért ha felségednek tetszik, menne ki felséged a várbul az hintón, hadd látnák az hadak felségedet. E veszedelmes színes tanácsra mondá a fejedelem: Ha úgy van a dolog, kímégyek; készítsék az hintót. A fejedelem azért kiméne hintón, és mikor az hóstát-utcában haladott volna, a vár kapuját mindjárt felvonák, melyet nem tud vala a fejedelem. Mikor azért immár visszatérne a mezőre, a subordinátus sikkáriusok mintegy hatvan lóval utánna nyargalának, az utcán mintegy kertben szoríták, és Szilasi János, Ladányi Gergely és a tokaji kapitány Abafi Miklós hadabéliek a fejedelmet véletlenül a deljesti predikáció alatt meglövöldözik. Az hintóban járó pár puskát is erőssen lekötözték volt, melyet sem vett eszébe a fejedelem. Hintójából kiugorván, hogy magát oltalmazza, egy fűzfánál megölik, a testét a Pece vizében vetik. Mely dolog az hadaknak kinyilatkozván, igen megzendülének. A vezér Szkander bassa megértvén veszedelmét, igen örüle rajta; mert vitézségétül s jó szerencsétül igen féle. A testet Nagy Balázs Ecsedben viszi, mely sok ideig verítékezett minden em-

bereknek csudájára és álmélkodására. Tökölyi Miklós és többek, a kik körülötté voltak, szemekkel látott tanubizonysági; sőt kezkenőcskével törölték; de ugyan verítezett, talám vindictát példázott. Ugyan eodem

Anno 1613. Betlen Gábor tétetik fejedelemmé a török császár akaratjából.

Anno eodem circa 22. Dec. Mivel az ifju Báthori András, a Somlyai Báthori István fia, a lengyel asszonytul való, sok injuriákkal és gyalázzal illetett vala minden rendeket Ecsedvárában, mind egyiránt a magyarokat ebnek mondja vala, és azzal fenyegeti vala, hogy mind kihányja őket a várba, és lengyeleket hozna belé (idegen nemzetbül való házasságnak gyümölcse), mert azok volnának az ő atyjafiai, mind vér szerint, anyjárul, mind vallásárul: ez okáért hogy idegen nemzet ne jőne az országban, s a várat ne occupálná, a király képenek irának a tiszttartók, ki hadait Ecsedvára alá bocsátván, azt üzeni: Valaki nemesember a várban vagyon, ha meg nem adják a várat a király számára (tanácsbül vala ez), ideki minden jószágát elfoglalnak; és az hadak ott lévén, supplicálni kezdé Báthori András a tiszttartókat, hogy ne hagyják oly nagy szükségben; kik azt felelék: nem kellettünk mi azelőtt tenéked, ebnek hívtál minket, lengyeleket akartál ide behozni, nem gyermeknek való Ecsedvára: királyé az ház, izdóre főre! itt bizony nem lakol. És a várat király számára megadák, kiváltkép ilyen három conditiók alatt:

1. Első. Hogy pápista kapitányt soha Ecsedben nem visznek.

Második. Hogy a vallást meg nem háborítják, a melyben Báthori István halála után hagyatott.

Harmadik. Hogy a mely reliquiákat, u. m. papi drága öltözeteket, oltári ékességeket s a maga bibliothekáját az eklezsiának testamentumban hagyott volt Báthori István, az eklezsia dispensátiójához hadnák szabadossan.

De az első és utolsó hamar violáltaték.

Anno 1614. Elésvén Báthori Gábor a sok praktika által, a pápista clerus nagyobb szarvat emel, igyekezi, hogy a két vallást exstirpálják, deleálják. E gonosz szándéknak promo-veálására tanácsban ilyen dolgokat végeztenek el:

Első. Hogy a nagy urak mellé jezsuiták rendeltessenek, kik igazgassák minden tanácsokban.

Másik. Kollégyiomokban is jezsuitákat tartsanak, kikhez a nagy urak s nemesemberek gyermeki szoktattassanak, hogy a teneris papismust imbibáljanak, s azok által építsék.

Harmadik. A kollégyiomok építésére a pápista urak valamit conferáljanak, és azokban tanító s tanuló jezsuitákat tápláljanak, a romai pápa és a császár gráciájokbul kell emendálni.

Negyedik. Nem oly nyilván kell kezdeni a dolgot mint Jakab János idejében, hanem praktikák által, míg előmennek.

Ötödik. Hogy nem a fején kell elkezdni, mint Jakab János kezlette Kassán; hanem az apró ekklézsiákat kell tántorgatni, és ha a pápista urak a magok jószágokban véghez viszik, tehát inkább fognak változni a több ekklézsiák. Így az emberek sem vennék a dolgot eszekben. . . . utat nyithatnának a szabad városokon való persecutióra.

Hatodik. Hogy a pápista urak az ő ditiójokban sohol más vallást ne patiáljanak sub jure patronatus; mert abbul senkinek injuriája nem lenne. E tanács noha sokat árt az isten anyaszentegyházának, de per accidens inkább használa; mert e lön mintegy próbakő, kik legyenek igaz keresztyének és igaz hazafiai, kik ellenben hazájoknak és nemzetségeknek gonoszakarói az urak közül, mint a példákbul alább megtetszik.

Hetedik. Hogy a quartát és octávát sohol a pápista urak az evang. prédikátoroknak a régi szokás szerint meg ne adják; hanem interminálják, az ő religiójok promoveálására fordítsák. Ezzel azt igyekeznek vala, hogy a mi vallásunkon etc való ifjuság a ministériumtul elidegenülne, és így a ministerium lassan-lassan fogyna, e contra az övék öregbednék.

Nyolcadik. Hogy a praelatus urak az ő praebendájokon tanuló ifjakat tartsanak, hogy inkább szaporodjanak, és a sáttánnak konkolyt hintenének az istennek tiszta búzája közé.

Kilencedik. Hogy minden rendeket hitegessenek a pápistaságra tiszteteknek osztogatásával, és minden mesterségekkel.

Tizedik. Hogy az hajduság dissipáltassék, avagy in totum deleáltassék; mert azok volnának nagy akadályok, hogy

a persecutióban elő nem mehetnének. E tanácsnak effectuálásához 1614-ben hozzá foga a pápista clerus, mind addig méne míg a füstnek oztán lángot kelle vetni, azaz a keresztyén uraknak defenzióhoz kelleték nyúlni, és a persecútoroknak opponálván magokat, kelleték reprimálni.

Homonnai Györgynek aureum vellust hoznak a pápától, és a császártul az arany gyapjas vitézekköziben számláltatik, mint azelőtt Báthori Zsigmond fejedelem, és erős hittel kötelezik a romai hitnek oltalmazására s propagálására, mert az aureum vellust arra adja a pápa. Ezen Homonnai György elvészi a templomot Homonnán, és pápista papokat viszen belé. Ott a jezsuitáknak kollégiomot épít, igen applicálja reditussát, jószágot ad hozzá, igen elszaporodnak, a jezsuiták kollégiomát Dingetamonnak nevezik. Végre kezdik Homonnát is tőle kérni, de azt neheztelli oda adni, mivel onnan neveztetnék. Ezek felől sok éktelenségek hallattanak.

A pápista clerusnak....nyughatatlansága.....igen előment ez időben, a quartát sok helyeken az ekklezsiáktul elfoglalták.

Egy úr igen helyesen mondá őfelölök : nem hiában mondják: Sír barát sír, a kert alá sír; sír a barát sír, ajtó megé sír....Igy jára az ország a pápista papokkal; mert....mikor...exiliumra mentenek az országbul, számkivetésben lévén, mind addig supplicálának az országnak, hogy recipiálá, haza bocsátá őket az ország; azután ismét addig sírának hogy az ország az egri káptalannak residentiát mutata; mostan immár annyira vagyunk, hogy hazánkban is alig maradhatunk miattok. De hadd járjon, hadd rakják; de bizony egyszersmind leontják, megfizet isten nekik. Annyit tön ez a mondás : *Laesa saepius patientia vertitur in furorem*. Avagy : *Lento pede venit vindicta; Sed tarditatem gravitate poenae compensat*.

Anno eodem in Julio. A király képe Forgács Zsigmond táborban akara szállani az hajduság ellen, hogy a praktika promoteáltassék, és csaknem reá vévék a keresztyén urakat és vármegyéket, hogy az hajduság dissipáltassék vagy deleáltassék, ilyen fraussal s hamis intentióval : 1. Mert jobb hogy ismét jobbágyink legyenek, 2. Szolgát inkább kaphatunk starthatunk, 3. Jobbágyink közikbe nem szoknak, mikor az terhes szolgálatot megúnják. De legyen áldott az istennek neve :

eszekben vévék az emberek hol tapogatnak a pápisták, s nem támadnak fel.

Anno eodem 9. oct. tájban. Nagy Balázs, az hajduk kapitánya, a praktikásoktól subornáltatván és informáltatván, Szolnok alá méne, a csordát elhajtá. Itt is a praktikusoknak e vala szándékok : hogy megharagítsák a törököt a frígyfelbontásért, a császár előtt vádolván, és így a török által delettassék az hajduság a régi forralt praktika szerint.

Anno eodem. Lórántfi Mihály meghal Sárospatakon. Ez hazáját s nemzetét szerető istenfélő ember volt.

Anno 1615. januáriusban Homonnai György s Raduly vajda Balanokkal¹⁾ akar az erdélyi fejedelemre Betlen Gáborra menni. Isten meggátolá gonosz szándékokat. Bátori Gábor jó fejedelmet elveszték, és immár ez ellen a második fejedelem ellen forralnak. Az erdélyi fejedelem protestál levele által a magyarországi státusoknak s vármegyéknek.

Anno 4. febr. tájban. Forgács Ferenc cardinál Forgács Zsigmonddal a generálissal Dereglyőre gyűjti a pápista praktikus complexeket, és igen tanácskoznak, miképen vigyék bé Homonnai Györgyöt az erdélyi fejedelem Betlen Gábor ellen; mert gondolják vala, hogy a persecutióban, hic Rhodus, hic saltus. Magyarúl : itt a bökkenője. Félnék vala, hogy a keresztyén vérontásra a persecutióknak tengerén elindított sebes gályákat megtartóztatná ez a kis Echeineis halacska, és ők megszegyenülnek.

— Die 17. febr. Zemplény vármégye ugyan Zemplényben gyűlést tévén, az erdélyi fejedelem protestációjára (látván is a praktikusoknak szándékát) azt végezi, hogy senki az erdélyi fejedelemre ne menjen, ha szintén a generális az ő felsége mandátumával parancsolná is a felülést. Ugyanezen dologrul a vármégye a palatinushoz követet bocsáta, és a deliberációt megüzene, instálván azon, hogy interponálja magát, hogy a veszedelmes praktika ne procedáljon, kasszáltassék. Ezen dologon igen lecsapják a praktikusok fülöket, mintha se tötték, se vötték; hallgatnak hogy menjen feledékenységben a dolog.

— 27. julii. A magyarországi keresztyén státusok megújítják a frígyet a török császárral, melyet Bocskai István fe-

¹⁾ Wallónokkal?

jedelem szerzett volt, ismét húsz esztendeig. A pápistaság minden országokban igen ellenzette ezt a békességet; sőt micsoda gonosz praktikát koholtanak a keresztyének ellen, a következő írásból megláthatod, melyet Prágából küldének alá:

Nova Pragensia anno 1615. 19. Sept. Pragae prodita.

Az ittfen lévő török követnek Amhet Tihájának Gratiánussal (olasz követ vala, a kit a császár ottben a portán tart vala) die 15. Sept. volt kegyelmes urunknál s császárunknál audientiájok. Az ő felsége lovas szekeren vitték fel oda őket a felső várban, és az audientiára nem csak magokat, ugymint követeket, hanem mindeneket, a kik akartak, bebocsátottak. Mikor azért ő felsége szeccelekben ülven, a követ az ő felsége kezét megcsókolta volna, először az ő császára nevével ő felségének köszönnén, azután maga képében ő felségének hosszú életet és sok ideig való birodalmat és a szent békességnek nem csak 20 esztendeig, hanem örökképen való megmaradását a török császárral, kiváltképen egy szép fiú magzatot és ifjú császárt kívánván, idvezlett volna, a mellett a mennybeli istenre esküven hogy valamit a békességnek traktálásában mondott, nem magátul, hanem mindeneket az ő hatalmas császárok parancsolatjából: Hogy penig a békesség tökéletesen megtartassék, kéri azon ő felségét, hogy ezután a végházakban ő felsége egy magyart, vagy más nemzetet ne tartson; mert a török a magyarnak nem hihet, mivel miolta a békesség véghez ment, sokszor megszegte a békességet (Nagy Balázs szolnoki csordaelhajtását teszi ez), melytül ezután sem tiltatnak meg a magyarok. A mellett ő felsége se bízzék bár a magyarok hűségéhez, melyet leveleikkel is megbizonyíthatni, hogy a magyarok között vagynak olyanok, kiknek kétfelől való ábrázatok vagynak: egyikkel ő felségére néznek, másikkal adományért és ajándokért hizelkedvén a török császárra néznek. Annakokáért ő felségének országának sokkal hasznosabb, hogy a magyarok otthon házoknál maradjanak, pórok legyenek, és szántsanak, és a várak tisztességbéli németekkel rakattassanak meg.

E veszedelmes praktikát Gratiánussal koholták a portán, kit isten nem sok idő múlva érdeme szerint megbüntetett,

bátorságáért fejét vették. Azt kívánja ezzel hogy a magyarok mind elvesznének. Mint az egerek is hogy a macskák etc.

Továbbá azon kérte ő felségét, hogy e békesség ellen ha kik tanácskoznak, annál inkább a kik aperte violálni akarnák, kedvezés nélkül megbüntesse, a mint a török császár is cselekedett, melyről a megölettetett Nazu bassa elég példa lehet. Ha pedig ő felségében e dolog iránt valami fogyatkozás lészen, protestál, hogy a békesség felbomol, ezt sem akarván eltitkolni, hogy vagynak oly magyarok, kik, csak török császár legyen mellettük oltalmúl, ők szintén olyan rebelliót szereznek mint Bocskai idejében volt; de azok is (úgymond) semmi válaszszal bocsáttattak a török császártul. Azt is kívánta a Tihája, mikor ő felsége valami oly dolgot akar végezni, és forgatni, a melyben ők is interessátusok, ő felsége commissáriusokat küldjön arra. Utolsó kérése ez volt : a török császárhoz fő német követet küldjön végezni. Végezetre azzal concludálta beszédét : hogy, ha ő nagysága a bécsi püspök oly nagy szíve szerint e traktában nem munkálkodott volna, e véghez nem ment volna. Melyért az egész keresztyénségtül méltó gráciát kell várni. Klezel kardinál volt ez. Átalláthatni a kardinálok nyughatatlanságát, praktikálását, szántszándékkal akarnak rebelliót csinálni. Igazán reájok quadrál, a mit sz. Pál apostol mond 2. Thess. 2 : 7. Peragunt mysterium impietatis.

Ő felsége, az imperium vicecancellarius által azt felelte ezekre : Hogy valamit e dologban elvégeztek egyszer, ő felsége megtartja, és úgy accommodálja magát, hogy a nagy szultán is contentus lehessen vele. Így a praktikás complicesek nyughatatlan forralásátul a török. a magyar nemzet rontására egyez; de az isten nincsen ebben a tanácsban. Ezen mind a német mind a magyar pápistaság igen örült, napról napra mind inkább tanácskoztak s praktikáltak az isten anyaszentegyháza ellen.

III.

BUDAI REGESTÁK.

WENZEL GUSZTÁVTÓL.

MÁSODIK KÖZLÉS.

BUDAI REGESTÁK.¹⁾

B. BUDA AZ ANJOUI KIRÁLYOK KORÁBAN.

Az anjoui királyok uralkodása Magyarország történetének egyik legnevezetesebb szaka, melyben nem kevesebbé annak hadi dicsősége, mint politikai, sociális és közgazdászati virágzása nagyra emelkedett. Ezen felvirágzásnak jelei Buda városa állapotában is mutatkoznak. Mert ámbár Róbert Károly Vissegrádot választotta királyi székhelyéül, s ehez képest kezdetben inkább Vissegrádon mint Budán látszottak összpontosúlni a magyar politikának fonalai; még is az országglás súlypontja már Nagy Lajos alatt Budára tétetett által, minek folytán ezen város jelentősége csakugyan egyéb tekintetben is napról napra növekedett. *A budai vár vagyis Pestújvár* ezen egész időben a Duna bal partján fekvő Ó-Pesttel még egy várost képezett; melytől mind *Új-*, mind *Ó-Buda* különböztek.

Mind a három városra vonatkozik a nemzeti muzeumban létező, mint látszik eredetileg, a XIII. század végéből vagy a XIV. század első tizedéből származó, s a XIV. század későbbi évei és a XV. század jegyzeteivel beírt 16-tod réttű kézirati hártya-codex, melyet Mátray Gábor úr 1854-ki július 10-én mutatott be a magyar akademiának²⁾, és mely ezen időből, egykét érdekes budai személyiségnek és Buda városa néhány nevezetes épületeinek képeit tartalmazza. Ezen képekre itt annál inkább hivatkozom mindenek előtt, mert az interre-

¹⁾ Az első közlés a Tört. Tár I. k. 71—124. ll. áll.

²⁾ Lásd az Akademia Értesítőjében az ezen napon tartott ülést, és

gnumnak (1300 — 1308) Róbert Károly uralkodására való átmeneti idejéből veszik leginkább tárgyaikat. Név szerint találhatók abban Mátray úr magyarázata szerint :

a) Buda és Pestújvár városai és vidékek tájképe a mostani Pest éjszaki oldaláról tekintve, (a codex 1. lapján) ezen felirással : Buda an. adu. dni. M-o ter. p. Q.“ (Buda anno aduentus domini millesimo tercentesimo primo). A Gellért-hegy alatt éjszak felé torony látszik, mely az általunk már (Tört. Tár. I. k. 87. l.) említett sz. Erzsébet temploma lehetett. Egyébiránt az előtérben látható épületet a nagybudai királyi palotának vagyok hajlandó tartani.

b) Simeon vagy Sempronius budai prépost mellképe (a codex 3. l.).

c) Két budai templom, Mátray szerint sz. István temploma és sz. Imre kápolnája (u. o. 4. l.). Felirata ezen képnek : „aedes st. Step. bud.“ és „cap. st. Ener.“

d) Hihetőleg Budán vagy Budához közel fekvő két kolostor (u. o. 6. l.).

e) Egy budai kolostor és a budai sz. Péter temploma rajzai (u. o. 14. l.) ezen felirattal : „Claustr. \overline{cvp} . bud.“ és „ecl. St. Petri“ (Claustrum cum praepositura budensis, ecclesia sancti Petri).

f) Sz. Margit IV. Béla király leányának arcképe (u. o. 15. l.) ezen felirattal : „Margyth reg. abat. \overline{yns} . lprum“ és „fyllia reg. vre. b.“ (Margitha regina abbatisa insulae leporum, filia regis Vngariae Belae).

g) Két más budai templom (u. o. 16. l.), ezen felirattal : „par. Step. bud.“ és „Cap. Eccs. bud.“ (parochia Stephani Budensis, capitularis ecclesia Budensis). Mátray szerint alkalmasint sz. István első mártir külvárosi monostora és az óbudai káptalan temploma.

h) Két pompás egyház (u. o. 25. l.) e felirattal : „ecl. cath. bud.“ és „ecl. fyllia bud.“ (ecclesia cathedralis budensis, ecclesia filia budensis). Mátray azt tartja, hogy az előbbik szintén lehetne az óbudai káptalan temploma.

i) Pest, Buda és Ó-Buda városai tájképe (u. o. 27. l.) Feliratuk balról : „Pestyn;“ jobbról : „bud. ue. pr.“ (Buda vetus praesens).

k) László, Verner fia és budai városbírónak mellképe (u. o. 28. l.) ezen felirattal : „Ladisls. Uerner. Judex bud^s. pp^s.“ (Ladislaus Veneri Judex Budensis pro praesenti). Ezen Lászlóról **80., 84., 85., 88., 90., 117., 164., 165.** és **188.** számok alatt van szó.

l) Két pompás épület (u. o. 29. l.) ezen felirattal : „caste. sup. bud.“ és „dom. reg. bud.“ (castellum supra Budam, domus regia Budensis). A felirat oda mutat, hogy itt Új-Budának két legjelesebb épületét látjuk.

m) Két templom (u. o. 31. l.) ezen felirattal : „Paroh. bud.“ és „Claust. Jac. bud.“ (Parochia Budensis, Clastrum Jacobi Budense). Létezik ezen lapon de üres helyen, még egy harmadik felirat : „reg. dus. in arce bud.“ (Regia domus in arce Budensi). Ezen feliratok is Új-Budára mutatnak, s a második névszerint Sz.-Jakabfalvára, mely annak tőszomszédságában a mai Császárfürdőn felül feküdt, és később annak alkatrészévé lön.

n) A Margitsziget (u. o. 33. l.) ezen felirattal : „Insula bud. w. m.“ (insula budensis virginis Margarethae).

o) Két mellkép (u. o. 41. l.) egyikök ezen felirattal : „Tomas pryor st. Joan. hyer. bud.“ (Thomas Prior sancti Joannis, Hierosolymitani Budae). Láttuk már regestáinkban (**100** és **106.**), hogy Új-Budán, vagy inkább az annak egyik részét képző és — mint látszik, utána úgy nevezett Sz.-Háromság-városában, a mai Császárfürdőnek helyén a keresztes vitézeknek sz.-háromsági cenventje létezett.

I. Buda-Pest, azaz a budai vagyis pesti új vár és Pest városa németül : Ofen.

Róbert Károly király uralkodásának kezdetén Pestet (azaz a német Ofent) már nem csak a Duna jobb partjára, s névszerint az ú. n. Új-pesti hegyre is kiterjedettnek látjuk; hanem terjedelmesebb bázison, mint azelőtt találjuk kifejlett váresi életét leginkább az ezen keletkezett várban központosulni, melyre a Buda név is alkalmaztatott. Az ekkép rendezett városnak további történetére a következő adatok vonatkoznak :

116) 1307. october 8. a Rákoson országgyűlés (Actum hoc apud ecclesiam Beati Petri in Rakus anno Domini MCCCVII., in crastino

Beati Dionysii martiris), hol Róbert Károly magyar királynak elismertetik.

Ezen országgyűlésen jelen voltak maga a király; Tamás esztergami és Vince kalocsai érsekek; a többi püspökök (praesentibus. . . aliis Episcopis); továbbá Ugrin mester, Pous fia, Csák nemzetségből; Domonkos mester, István mester fia, Ratholth nemzetségből; Omode nádor (az okmány „praelatus“-t mond „palatinus“ helyett) Abanemzetségből; Kopasz nádor, Borsa nemzetségből; István nádor Irén bán fia, Akus nemzetségből; Roland nádor, László bán, Kakas mester és Dezső mester Ratholth nemzetségből; Miklós vajda, Móric fia, Puk nemzetségből, Miklós vajda, István nádor fia, és számos más főurak (barones) „cleroque ac magna Regni frequentia in eadem solempni congregatione adunata.“ Néhány főurak mindazáltal nem voltak ott; névszerint sem Csák Máté nádor trencsini gróf, sem Apor László erdélyi vajda.

Róbert Károly személyes viszonyaira nézve megjegyzendő, hogy ő már 1297. Dalmát- és Horvátországban királynak elismertetett és koronáztatott; hogy 1301. Esztergamban Gergely esztergami érsek őt magyar királlyá koronázta (mindkétszer nem az országos koronával); hogy egyébiránt mindamelllett, és dacára annak, miszerint az ország nagyai közt már akkor számos hívei voltak, ellenkirályai Vencel és Ottó irányában magát még sem tarthatta fenn. Leginkább VIII. Bonifác és V. Kelemen római pápák segítségének s ellenségei balfogásainak és egyenetlenségeinek köszönhető, hogy 1307-ben elnyerte a királyi hatalmat. Mindjárt kezdetbeli hívei közül a krónikák Mátét és Ugrint Csák-nemzetségből, és Omodét Aba nemzetségből nevezik; az oklevelek pedig ezenkívül Pált Csák nemzetségből, Domonkost Ratholth-nemzetségből és néhány másokat, kik, midőn az ellenpárt budát elfoglalta, a Dunán túli részeknek megtartása által Károly hatalmát istápolni ügyekeztek. Erdélyben is, melynek nemességét Gergely esztergami és István kalocsai érsekek 1303. intették: „ut Domino Regi Karolo, tanquam Domino Regni et rite coronato obedirent, fidelitatis servitia illi, et non alteri impendendo.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. I. r. 133. l.), úgy Péter püspök és Péter és Lőrinc vajdák az ő részén voltak. Rudolf ausztriai herceggeli frígye által is megerősítette magát (Fejér u. o. 158. s k. l.); másrésről pedig, miután Vencel az ország koronáját magával vivén Csehországba tért, ez ellen a korona visszaszerzése végett háborút indított, és Csehországba tört (Hornecki Ottokár Peznél, *Scriptores Rerum Austriacarum*, III. k. 721. l. V. ö. Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. I. r. 370, és 434. ll.) Utóbb Ottóval küzdeni kénytelen, különféle viszontagságokon ment keresztül úgy, hogy darab ideig Kakas mestertől fogva is tartatott (Hornecki Ottokár u. o. 751. l. ezt „Kokec“-nek nevezi). Végre 1307. a rákosi országgyűlésen találjuk őt, hol Kakas mester már mint egyik híve jelenik meg.

Az ezen országgyűlésnek igen fontos végzése a következő:

„Nos Regni bonum statum et commodum ex animo intendentes, di-

ligenti collatione praehabita Dominum nostrum Karolum ac posteritatem ejus, prout legalis successio exigit, in Regem Hungariae ac naturalem Dominum perpetuum suscepimus, obedientiam ei ac reverentiam, regiae magnificentiae debitam, exhibentes, nullo unquam tempore facto nostro seu consilio contra personam, honorem, res vel prosperitatem ipsius aliquatenus processuri. Quicumque autem dignitatem aliquam, seu possessionem, tributa vel jura aliqua ad regalem magnificentiam vel reginalem pertinentia obtinet, absque contradictione aliqua libere eidem Domino nostro Regi restituat, nisi forte hoc suum esse valeat evidentiter ostendere. Possessiones etiam seu jura alia ad ecclesias, nobiles homines vel quoscunque alios pertinentes, qui occupata detinent, nisi super eis legitima instrumenta ostenderit, ea suis dominis sine difficultate qualibet restituant, nullo unquam tempore ad eadem usurpatione qualibet redituri. Nobiles quoque Regni Hungariae, quos hactenus indigna servitute oppressisse dignoscuntur, juxta naturalem ipsorum libertatem cuicumque et ubicumque voluerint servire, seu propriis rebus curam impendere, sine omni contradictione permittant. Si quis vero in ipso Regno Hungariae obstinato animo eidem Domino nostro Regi obedire contempserit, velut infidelem et hostem publicum singuli reputabimus.“ A fennlített főurak ezen határozatok megtartására magokat következőleg kötelezték: „Haec omnia suscipimus observanda praestito in manus venerabilis patris Domini Thomae Archiepiscopi Strigoniensis corporaliter juramento; obligantes nos, ut si quis huic ordinationi contraire praesumpserit, infidelis Regi ac Regno, hostisque publicus deputetur, et sententiam excommunicationis, quam idem Dominus Thomas Strigoniensis ac Dominus Vincentius Colocensis Ecclesiarum Archiepiscopi cum plurimis aliis Coepiscopis ibidem promulgasse dignoscuntur, incidat, et persona ipsius ac res ad manus Regias absque contradictione qualibet devolvantur.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. I. r. 221. l.).

117. 1307. Boldog Móric a Csáki nemzetségből, Budán adja keresztyén buzgósága és ajtatossága tanujeleit. T. i. Omode nádor leányával jegyben járván, a szerzetes élet iránt a legélénkebb hajlamot kezdé érezni; s bár e házasság megkötötet, mégis három év alatti házasi élete folytán nem csak maga maradt meg szent terve mellett, miszerint a dömések szerzetébe lépjen, hanem nejét is arra bírta, hogy apácává legyen. Omode nádor, hogy ezt megakadályoztassa, László, Werner fia, budai városbíró segítségével vejét őrizet alá tette, és másfél esztendőig zárva tartotta. Azonban sem Csáki Móric, sem annak neje el nem állottak szándokuktól (Schier, Buda sacra sub priscis Regibus, Bécs 1774. 95. l. V. ö. Ferrari Zsigmond: De rebus Vngaricae provinciae sacri Ordinis Praedicatorum, Bécs 1637. 143—153. l., és Ungaricae Sanctitatis Indicia, 2-ik kiad. Nagyszombat 1737. 69. l.).

118. 1308. *Gentilis bibornok* (Gentilis de Montefiori ex ordine S. Francisci, tit. S. Martini in montibus Presbiter Cardinalis), kit V.

Kelemen pápa még 1307-ben (datum Pictavis pridie kal. Augusti) Róbert Károly királyi jogainak támogatására Magyarországra követül, küldött (Raynald után Katona: *Historia Critica Regum Hungariae*, VIII. köt. 130. l.); miután e küldetésében 1308. június 26-kán Spalatóban partra szállt, június 17-kén Trauban, június 16-kán és 27-kén Scardonában, július 27-kén és aug. 8-kán Jadrában, s augusztus 23-kán és szeptember 1-jén Segniában különféle egyházi ügyeket elintézvén (Farlatus, *Illyricum sacrum*, IV. köt. 363—365. l., és III. köt. 300. l.; Fejér *Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 260. l.*, és VIII. k. 7. r. 52—56, és 66 l.), szeptember 9-kén és 25-kén Zággráiban működött (Fejér, *Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 261. l.*, és VIII. k. 7. r. 56. l.), a honnan utazását Budára folytatta *November 4-kén öt már a budai várban azaz Pestúváron találjuk* hol Liborius traui püspök és a traui egyház procurátorai közti, hozzá felebezett, ügyben ítéletet mond, kelt „anno domini MCCCVIII., indict. VI. tempore D. Clementis PP. V. die lunae IV. mensis Novembris actum Budae in loco Fratrum Praedicatorum de Castro.“ (Farlatus, *Illyricum sacrum* IV. k. 368. l.; Fejér, *Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 263. l.*).

119. Róbert Károly azalatt, hogy Gentilis a pápa által Magyarországra küldetett, Horvátországban tartózkodott. Ezen Szlavóniában és Hovátországbani tartózkodására vonatkozik Kerchelich, említvén hogy Gvercsei János tudósítása szerint 1308. június közepén Szlavóniában volt, s hogy több okmányokat azon idő tájban részint Zággráiban, részint az ottani várakban adott ki (*Histor. Cathedr. Ecclesiae Zagradiensis*, 101. l.). Egyébiránt kár, hogy Kerchelich ezen okmányoknak keltét határozottabban nem közli. Úgy látszik miszerint Károly, még szeptember 29-kén (III. kal. Octobris) a Száva vidékein tartózkodván, midőn Gentilis közeledett, Budára sietett. A pozsonyi krónika (ed. Toldy, Budán 1852. 44. l. úgy tudósít, hogy, midőn a pápai követ Budára érkezett, Károly már ott volt: „Cum ergo Carolus Rex Bude moraretur. . . frater Gentilis tit. S. Martini in Montibus presbiter Cardinalis ex auctoritate summi Pontificis anno Domini MCCCIX pro Rege Corolo in Hungariam venit.“ Bármit tartunk ezen tudósításról (**118.** alatt megmutattuk, hogy Gentilis már 1308. november 4-kén volt Budán), annak hitelessége annyiban még is alig esik kétség alá, a mennyiben Károlynak ugyan akkor már Budán lételéről értesít.

120. 1308. november 18-kán (in octava sancti Martini), Gentilis bíbornok Magyarország főpapjaival Budán egyházi zsinatot tart, mely az ország viszonyairól fontos határozatokat hoz, u. m. : „Constitutiones Regni Hungariae editae 1309 (a kihirdetés ideje) Indict. VII. Pontif. Clementis V. anno quarto per. Rev. Patrem Dominum G(entilem) Dei gratia tit. S. Martini in Montibus Presbyterum Cardinalem in Regno Hungariae ac partibus illi conterminis Apostolicae Sedis Legatum. I) De statu Regis; — II) de immunitate Regis; — III) de corona Regis; IV) de bonis regalibus et reginalibus non occupandis et occupatis resti-

tuendis; — V) de non offendendis Praelatis; — VI) ut nulla ecclesiastica persona praebeat auxilium, consilium vel favorem alicui laico contra ecclesias, ecclesiasticasque personas; — VII) ne quis recipiat ecclesiasticum de manu laici; VIII) de non occupandis et occupatis restituendis bonis ecclesiasticis; — IX) de magistris habendis in ecclesiis cathedralibus; — X) de poena publicorum concubinariorum; — XI) de practica electionum habenda; — XII) de observantia divini cultus; — XIII) de prohibita depraedatione; XIV) ne quis nuncios vel litteras Legati impediatur et de citatione in sua curia facienda; — XV) de his qui contumaciter substinent excommunicationem; — XVI) de receptione et publicatione constitutionum in Synodis ad requisitionem Regis; — XVII) Incipit decretum electionis.“ Az egyházi zsinat határozatainak ezen áttekintését Dudik Béda adja Rómában a „sancta Maria in Vallicella“ nevű templom mellett létező könyvtárban (Bibliotheca Vallicelliana) tett legújabb kutatásaiban (kézirati Codex B. 12.; lásd annak „Iter Romanum“ I. kötet. Bécs, 1855. 41. l. Mi a határozatok tartalmát illeti, már Péterfi (Sacra Concilia Hungariae I. köt. 154. s k. l.) adta azt nagyobb részt; Fejér (Cod. Dipl. VIII. k. 7. r. 58. l.; és VIII. k. 1. r. 270 s k. l.) egyes fontosabb töredékeit, gróf Batthyány Ignác pedig (Leges Ecclesiasticae Regni Hungariae, III köt. 21—44 ll.) egész szövegét. Dudik a következő szavakkal fejezi be közlését: „Eine getreue Copie von diesem wichtigen Acten stücke übergab ich dem Landesarchiv.“

Ezen budai egyházi zsinat határozataira nézve megjegyzendő még hogy a zsinat december 3-kaíg tartott el (123. sz.) s hogy végzeménye 1309-ben Gentilis bíbornoknak májustól júliusig tartott budai tartózkodása alatt (150. 152. 178. és 179.), Pozsonyban pedig novemberben 182. sz.) hirdették ki.

121. 1308. november 27-kén (Actum in loco Praedicatorum prope civitatem Pestensem ultra Danubium ex opposito dicti, azaz Budensis castris) *Róbert Károly az országgyűlésen királylyá választatik*, miről az ünnepélyes okirat Pontecorvoi János és Sanginettoi Guitto pápai és császári nyilvános jegyzők által készült (Péterfi, Sacra Concilia Hung. I. köt. 150. s k. l.; Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 264. l.). A választásról ebben a következő tudósítást olvassuk:

„Post adventum domini Legati Budam per nuncios ipsius et litteras pro ejusdem Regni negotiis suae commissis legationis officio promovendis feliciter, generali Praelatorum ac Baronum et Nobilium aliarumque notabilium personarum tam ecclesiasticarum sive saecularium concilio ad octavam festi beati Martini confessoris tunc instantis solenniter convocato, circa ipsam octavam ad idem concilium eorundem Praelatorum ac Baronum plurimi ac multitudo nobilium ac personarum ipsarum copiosa personaliter; aliqui vero eorundem Baronum, quorum personalem adventum ad id concilium longa distantia praepedivit, per procuratores idoneos convenerunt. Sane Henrico magistro et Bano Slavoniae ac nonnullis Baronibus aliis ac

nobilibus, quibus ad superius castrum Budae, ubi tunc Legatus ipse cum sua curia morabatur, propter armatorum multitudinem, quam secum habebant, nequaquam patebat aditus, ultra Danubii flumen, ex ipsius castris opposito constitutis, ipse dominus legatus una cum praefato Rege (Róbert Károly) aliisque Praelatis et Baronibus citra flumen ipsum cum eo manentibus spatiosam fluminis ejusdem planiciem cymba transiit, ac in loco fratrum Praedicatorum juxta flumen ipsum sito cum ipso domino Legato Paelatorum, Baronum et Nobilium et dictarum personarum multitudo, cives etiam et advenae copiosi convenerunt.

Quibus in ejusdem domini Legati praesentia constitutis; dicto domino Rege ac Thoma Strigoniensi ac Vincentio Colocensi Archiepiscopis, et Haba Vaciensi, Benedicto Wesprimiensi, Joanne Nitriensi, Petro Quinque Ecclesiensi, Martino Agriensi et Augustino Zagrabiensi Episcopis et Nicolao postulato Jauriensi ad dextram; et Henrico praefato magistro et Bano Slavoniae, magistro Nicolao filio Gregorii nepote ejus; Homodeo Palatino de genere Haba, magistro Dominico, magistro Kokos, et Ladislao Bano de Ratold, Kopos Palatino pro se et Beke Magistro Tavernicorum dominae Reginae fratre suo, filiis Thomae de genere Borsoe, ac Petro filio Compoldi de genere Haba ad sinistram ipsius domini Legati sedentibus; et nunciis seu ambasciatoribus et procuratoribus magnificorum virorum Ugrini Magistri Tavernicorum Regis, et Ladislai Vajvodae Transilvani et Comitis de Zolnok, ac Mathaei Trenchin Palatini (továbbá, „Thoma Episcopo Wegliensi, FF. Paulo Priore Praedicatorum et Haymone Ministro Minorum Fratrum ordinum Provincialibus, et Salomone Vicario Prioris Provincialis Fratrum Eremitarum in provincia Hungariae, cum eorundem Ordinum fratrum multitudine“) ibidem praesentibus, ac pressa nobilium aliorum et vulgi stante corona; *idem dominus Legatus* proposuit verbum Dei, assumpto illo evangelico themate: „Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo?“ etc. seriose retexens agri semina, id est Regni Hungariae, quae in illo dominus seminarat, ex quibus Reges Catholici tanta sanctitatis et vitae claritate conspicui prodierunt, quod sanctorum adscribi catalogo meruere, quodque coronam Regni primus Rex Hungariae sanctus Stephanus a Romano Pontifice consecratam acceperit, prout Ungarorum historiae, quas Legatus ipse praenoverat asseruit protestari; alias etiam thema ipsum ad suae intentionis propositum super statu ejusdem Regni mirabiliter reducendo. Post quae sub specie tuendae libertatis ejusdem Regni inter ipsos *Barones et Nobiles* murmur, quod ipsius domini Legati attigit aures, per querelam patulam in publicum productum exoritur; videlicet, quod volebant, nec erat aliquatenus intentionis eorum, quod Ecclesia Romana vel ipse Dominus Legatus ejus nomine saepe dicto Regno de Rege ullatenus provideret; sed placebat eis, quod illum, quem ipsi ex antiquo et approbato ejusdem Regni more vocaverant et in Regem assumserant, praefatus dominus Legatus ejusdem Ecclesiae nomine, in verum Regem Hungariae confirmaret, et quod etiam perpetuis futuris temporibus veri summi Pontifices et

ipsa Romana Ecclesia haberet jus confirmandi et coronandi Reges Ungariae de vera regali progenie propagatos, quos ipsi unanimiter et concorditer de dicta progenie ducerent eligendos. Ipse vero *dominus Legatus* ad consummationem coeptorum per eum feliciter ferventer anhelans, ad eorundem Praelatorum, Baronum et Nobilium supplicationem, petitionem et expressum consensum praefatum dominum Carolum de praedictorum Regum Ungariae ex domina serenissima domina Maria Siciliae ac Ungariae Regina illustri, nata clarae memoriae Stephani Regis Ungariae vera progenie propagatum; cujusque in eodem Regno successio legitima per eandem Ecclesiam declarata, sibi que de jure deberi Regnum hujusmodi diffinitum in solemnitate debita confirmavit et praedictae ipsius Ecclesiae Romanae nomine acceptavit; et consequenter omnes unanimiter et concorditer post confirmationem hujusmodi tam adhaerentes, quam adversantes hactenus eidem domino Carolo, receperunt et recognoverunt singulariter et divisim ipsum dominum Carolum verum Regem ac Regni Ungariae successorem, sibi que servire et obedire teneri tanquam vasalli legitimi et fideles domino naturali.

De quibus etiam per eos firmiter adimplendis et inviolabiliter observandis junctas manus, prout solet a profitentibus regulas fieri, infra saepe dicti domini Legati mittentes manus, juramentum et fidem super verae Crucis lignum, ipsique ac dicto domino Regi singulariter pacis osculum praestiterunt; statimque ipsum dominum Carolum Regem catervatim elevatum sustollentes manibus, plausu ac vocibus extulerunt regium laetis ad sidera nomen, subsequenter *Te Deum laudamus* solemniter decantando.“

122. Ugyanazon 1308. november 27-ki országgyűlésen Marnavich Tomko János tudósítása szerint sz. Ágoston zágrábi püspök Károlynak választása mellett híres beszédet tartott, melynek szövegét szinte Marnavich közlése után adta Ferrari Zsigmond (De rebus Ungaricae provinciae sac. Ord. Praedicatorum, Bécs 1637. a függelékben Ágoston életírásában 24. l. és utána Kerchelich, Historia cathedr. Ecc. Zagrabiensis. 111. l.). A beszéd, s az indoklási mód, melyet abban találunk, a magyar jogtörténet szempontjából felette érdekes volna, ha Schier Xistus be nem bizonyítja, hogy legalább a Ferrari által közzé tett szöveg nem Ágoston, hanem Marnavich munkája (De duobus sermonibus Augustini primum Zagrabiensis, dein Lucerini Episcopi a Joanne Tomco vitae beati hujus viri insertis, Bécs 1765.).

123. 1308. december 3-kán (Datum Budae anno Domini 1308, indicti-one VIII., III. nonis Decembris) a november 18-kán megkezdett budai egyházi zsinat befejeztetik, s határozatai ünnepélyes okmányba foglaltnak (lásd **120.**). Ekkor tehát Róbert Károlynak királylyá választása már megtörtént, s így a zsinati végzemény utolsó határozata arra vonatkozhatott.

124. 1308. december 4-kén. „Actum Budae in loco Fratrum Praedictorum in aula ipsius Domini (Gentilis értetik) immediate post missam; praesentibus venerabilibus viris Dominis Philippo Canonico Arboren.,

Vanne Canonico Auximan. supradicti Domini Auditoribus, Magistris Philippo de Cingulo, Angelo de Sancta Victoria, supradicti Domini Legati Notariis et familiaribus suis.“—Azon ügyben, mely egy részről Miklós pécsi éneklő kanonok, más részről pedig Tamás esztergami érsek és Péter pécsi püspök közt forgott fenn, mivel Miklós Pétert törvényes püspöknek elismerni vonakodván a püspöki jogokat elfoglalta, s azért Tamás érsektől Ostiai Miklós bíbornok és pápai követ intézkedéseinek folytán egyházi átokkal (excommunicatio maior) sújtatott; vagyis Tamás érsek és Péter püspök meghatalmazottja a perbeni állítása szerint „Quod dictus Magister Nicolaus sit excommunicatus majori excommunicatione per constitutionem a bonae memoriae Domino Nicolao olim in Ungariae Regno Apostolicae Sedis Legato editam contra occupatores et detentores Ecclesiarum et ecclesiasticorum bonorum; eo quod dictus Magister Nicolaus contra dictam constitutionem Ecclesiam Quinque-Ecclesiensem, castrum et alia bona plura ipsius violenter occupavit et detinet occupata.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 305. l.; — v. ö. Koller, Historia Episcopatus Quinque-Ecclesiensis. II. köt. 241. s k. l.); Miklós most vádlóképen lép fel Gentilis bíbornok előtt, ki „usque ad definitivam sententiam proferendam, quam sibi reservavit in posterum per ipsum ferendam, Magistrum Bonumsegnam (de Perusio, decretorum Doctorem, Canonicum Ravennatensem, Camerarium suum) Auditorem specialiter deputavit, mandavitque sibi, quod eisdem partibus et cuilibet earundem super his faceret justitiae complementum.“ Az eljárás azonnal meg is kezdetett. (A vatikáni levéltárnak egyik XIV. századi kézirata szerint Koller u. o. 248. l.; Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 283. l.)

125. 1308. december 5-kén. „Comparentibus et in iudicio constitutis coram praenominato Domino Auditore sedente pro Tribunali ad jura redendum Magistris Philippo de Cingulo et Angelo de Sancta Victoria asserentibus se procuratores seu substitutos partium praedictarum,“ — ezek az említett ügyre nézve meghatalmazási leveleik felmutatására utasítatnak; mi megtörténvén, az ügy tárgyalására december 9-ke határoztatott (Koller u. o. 250. l.; Fejér u. o. 285. l.)

126. 1308. december 5-kén (Budae Vesprimiensis Dioecesis, Nonis Decembris). Gentilis bíbornok elismervénye: „Quod nos recepimus per manum Francisci Lapi Bochetti de societate Spinorum de Florentia mercatoris nostri a venerabili in Christo Patre Domino Vincentio Dei gratia Archiepiscopo Colocensi infra terminum constitutum dante et solvente pro parte et nomine suo et capituli ac Cleri exempti ac non exempti, civitatis et Dioecesis Colocensis rationem procurationum nostrarum primi anni legationis nostrae de quantitate eis imposita centum et quadraginta unam marcas fini et puri argenti.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 7. r. 57. l.)

127. 1308. december 9-kén. A **124.** sz. a. ügyben „comparentibus et in iudicio constitutis Magistris Philippo de Cingulo procuratore substituto Magistri Nicolai Cantoris praedicti ex parte una agente, et An-

gelo de Sancta Victoria procuratore praedictorum Patrum (Tamás esztergami érsek és Péter pécsi püspök) ex altera defendente coram praenominato Domino Auditore sedente in ejus hospitio ad jura reddendum, "Fülöp mester mint a vádlónak meghatalmazottja átnyújtja a keresetlevelet, t. i. „Quod ipse Dominus Archiepiscopus (Tamás) praedictum Dominum meum Magistrum N(icolaum) Cantorem contra Deum et justitiam et canonica instituta excommunicavit, si excommunicatio dici potest, et eum excommunicatum publice nunciavit, et de facto vitavit et vitat, ac facit ab aliis evitari in ipsius Cantoris injuriam non modicam et jacturam. Quare peto nomine quo supra dicto Magistro N(icolao) Cantori et mihi nomine ipsius ex vestro officio provideri, et dictam sententiam, si sententia dici potest, tamquam latam a non suo Judice, nullam pronunciari, et ipsum Cantorem non esse nec fuisse ligatum, vel si aliqua forsitan appareret, peto eam procuratorio nomine quo supra tamquam injustam revocari et eum seu ipsos mihi ad expensas et interesse condemnari stb.; peto etiam ante omnia procuratorio nomine Magistri Nicolai Cantoris absolutionis beneficium ad cautelam mihi impendi." Erre „idem Dominus Auditor dicto Magistro Angelo procuratori ad deliberandum, respondendum et excipiendum ipsi libello exhibito sibi trium dierum terminum perhent. assignavit, et alias utrique ipsorum ad procedendum in causa ulterius, prout justum fuerit." (Koller u. o. 258. l., Fejér u. o. 293. l.)

128. 1308. december 12-kén ugyanazon ügyben „comparentibus et in Judicio constitutis coram dicto Domino camerario Auditore sedente in ejus camera pro tribunali ad jura reddendum Magistris Philippo et Angelo supradictarum partium procuratoribus, quolibet pro parte sua, idem magister Angelus procurator procuratoris nomine" beadja az ellenbeszédet, mire „dictus Dominus Auditor dicto Magistro Philippo procuratori substituto dicti Cantoris ad replicandum ad diem Sabbati ante vespas terminum peremptorium assignavit, et medio tempore ad accipiendum copiam dictarum exceptionum supra exhibitarum, si sibi videbitur expedire." (Koller u. o. 260. l., Fejér u. o. 295. l.)

129. 1308. december 13-kán (Idibus Decembris) Gentilis bíbornok a Magyarországon létező paulinusok (Priori Provinciali et Fratibus S. Crucis de Eremo per Hungariam constitutis) azon kérésére: „Quod quondam Provincialis et alii Priores ac Fratres diversorum locorum vestrorum (a paulinusok értetnek) olim ad felicis recordationis Urbani Papae IV. praesentiam accedentes sibi humiliter supplicarunt, ut eis Regulam Beati Augustini, ad quam de cultu Eremitico se transferre cupiebant, concedere dignaretur, quorum precibus misericorditer annuens bonae memoriae Paulo Wesprimiensi Episcopo, suis dedit litteris in mandatis, ut eis, dummodo, de quibus sustentari possent, facultates haberent, Regulam ipsam Apostolica autoritate concederet, si ei expediens videretur; et quia per inquisitionem ipsius Episcopi compertum exstitit, quod tunc temporis non erat eis competentia facultatum, quae sufficeret ad observantiam Regulae memoratae, concessioni hujusmodi supersedens, eadem

authoritate indulsit eisdem, ut in praedictis locis et domibus, quibus tunc erant tanquam licita Collegia, in cultu Eremitico liceret ipsis de cetero Deo famulari. Cum itaque in tantum, ut asseritis, vestrae largitione divina excreverint facultates, quod de ipsis potestis juxta exigentiam ipsius regulae congrue sustentari, vobisque non liceat auctoritate propria novum ordinem instituere, aut etiam recipere aliquam de regulis approbatis, nobis supplicastis humiliter, ut eandem sancti Augustini regulam, per quam in salutis semitam valeatis dirigi, ab eo, qui via, veritas et vita est, vobis concedere dignemur; “— azt végzi: „Nos vestris piis precibus annuentes dictam sancti Augustini regulam vobis auctoritate, qua fungimur, duximus concedendam.“ (Fragmen panis corvi protoeremitici, Bécsben 1663. 101. l.)

130. 1308. december 14-kén, a **124.** alatti ügyre nézve „comparentibus et in Judicio constitutis coram Domino Auditore praefato in loco solito pro tribunali sedente ad jura reddendum Magistris Philippo et Angelo supradictarum partium procuratoribus quolibet pro parte sua, idem Magister Philippus contra exceptiones per dictum Magistrum Angelum exhibitas“ beadja a választ, mire „dictus Auditor ad audiendum voluntatem suam super exceptionibus ad proferendam ad diem lunae proxime futurum ante vespas terminum peremptorium assignavit et intendit ad allegandum et dicendum, quidquid dicere et allegare voluerint super praedictis.“ (Koller u. o. 262. l., Fejér u. o. 297. l.)

131. 1308. december 16-kán „comparentibus et in judicio constitutis coram praenominato Domino Auditore sedente in ejus camera ad jura reddendum Magistro Philippo de Cingulo procuratore substituto Magistro Nicolai Cantoris ex parte una agente et Magistro Angelo de Sancta Victoria procuratore venerabilium Patrum Minorum (Thomae) Archiepiscopi Strigoniensis, et (Petri) Episcopi Quinque Ecclesiensis ex altera defendente,“ Perugioi Bonumsegna Gentilis bíbornok és pápai követ auditora a következő végzést hozta „Visis: commissione nobis ad instantiam dicti Magistri Nicolai Cantoris facta, libello seu petitione pro parte dicti Magistri Nicolai oblatis, nec non exceptionibus et replicationibus hinc inde in Judicio coram nobis exhibitis et non admissis, auditis allegationibus utriusque partis, quas dictae partes super his dicere et allegare voluerunt ore tenus et in scriptis, ipsisque cum diligentia recensitis et nobiscum super his omnibus et cum peritis viris deliberatione praehabita diligenti, Christi nomine invocato, dictum Magistrum Philippum procuratorem substitutum in personam dicti Magistri Nicolai Domini sui et ejus nomine, et pro eo recepto ab eo prius corporali juramento de parendo mandatis dicti Domini Legati suaeque Curiae ac illius, qui dictum Nicolaum) excommunicavit, si apparuerit eum juste fuisse excommunicatum, secundum formam Ecclesiae et tenorem suae petitionis pro tribunali sedentes in his scriptis sententialiter absolvimus ad cautelam, ipsumque restitimus ecclesiasticis sacramentis; alia vero, quae in dicta petitione sua continentur, tempori disputationis ferendae sententiae reservamus;“ — jelen

lévén ezen végzés kihirdetésénél „Philippo Canonico Arborensi, Vanne Canonico Auximano ejusdem Domini Legati Auditoribus, Petrutio Hermannii de Fulgineo et Philippotio de Cingulo ejusdem Domini Familiariibus testibus.“ — Egyszersmind „dictus Dominus Auditor dicto Magistro Angelo“ meghagyja, hogy „ad cras ante vespervas coram eo debeat comparere ad contestandum litem supra libello supra porrecto, et alias ad proponendum omne id, per quod non debeat contestari rationabiliter super dicto libello.“ (Koller u. o. 264. l., Fejér u. o. 299. l.)

132. 1308. december 17-kén az említett ügyben Perugioi Bonumsegna előtt „stantis in aula dicti Domini Legati“ a felek közt a vitatkozás arról folyt, vajjon szent Victoriái Angelo, ki közvetlenül az ügy érdemének bebizonyításába bocsátkozva az ellenfél nyilatkozatait, mivel egyházi átok alatt van, mellőztetni kívánja, a „litis contestatio“ és a „juramentum calumniae“-ra köteleztetik-e vagy nem? — mire határozott: „Quod cras ante tertiam et peremptorie coram dicto domino Auditore debeat comparere contestaturus litem super primo libello per dictum Magistrum Philippum procuratorem substitutum in Judicio exhibitam coram eo; alioquin a dicto termino in antea litem mandavit et haberi voluit pro contestata“ mely határnap ellen Angelo mester szóval jelenti ki felebbezését. (Koller u. o. 267. l., Fejér u. o. 303. l.)

133. 1308. december 20-kán „hora causarum ante tertiam, coram praenominato domino Auditore pro tribunali sedente in aula supradietti Domini Legati ad jura reddendum“ Angelo mester viszkeresettel akarván élni, Fülöp mesternek az eziránti keresetlevelet (libellum reconventionis) kívánja átnyújtani, mit ez el nem fogad, Angelót magához az általa képviselt félhez utasítván. A pápai követ auditora erre Fülöp mesternek „ad recipiendum dictum libellum a dicto Magistro Angelo exhibendum hodie die dicta in vespervis terminum peremptorium assignavit;“ — és Fülöp mester kérésének folytán Angelo mesternek a keresetlevél ellen december 17-kén felhozott kifogásaira nézve közbeszólólag azt határozza (interloquendo pronunciavit): „Exceptiones praedictas esse nullatenus admittendas, et statuit terminum dicto Magistro Angelo octo dierum et peremptorium ad probandum exceptiones praedictas, et mandavit sibi ad instantiam dicti Magistri Philippi petentis, quod antequam ab ipsius praesentia recederet, deberet litem super dicto libello contestari, alias habebit eam super ipso libello pro contestata.“ Ezen határozat ellen Angelo mester a felebbezést szóval jelenti ki; Fülöp mester pedig „in contumaciam partis ipsius adversae animo contestandi litem super dicto libello (a keresetlevél) dixit narrata non esse, quae in dicto libello continentur, et petita sibi fieri debere, et super his praestitit calumpniae corporaliter juramentum de veritate dicenda et utenda in tota sua causa, clausulis ad juramentum hujusmodi oportunis.“

Ugyanaz nap „hora vesperarum comparentibus in judicio coram dicto Domino Auditore sedente pro tribunali in camera sua Magistris Angelo et Philippo,“ Angelo mester Fülöp mester ellen „libellum (recon-

ventionis) exhibuit ipso Domino Auditori, quem libellum Dominus Auditor praedictus recipere recusavit, dicens quod ipsum libellum non intendit recipere, nisi prius litem contestetur cum dicto Magistro Philippo super libello supra exhibito per ipsum Magistrum Philippum (a keresetlevél), et mandavit eidem Magistro Angelo sub poena excommunicationis, quod antequam de ipsius Domini Auditoris praesentia recedat, super dicto libello per dictum Magistrum Philippum primo porrecto cum eo litem debeat contestari alioquin excommunicationem ipsam eundem incurrere voluit ipso facto. „Ezen határozat ellen is szóval jelenti ki Angelo mester felebbezését „et protestatur instantissime, quod suus libellus recipiatur, et detur terminus ad respondendum eidem, ut ordo postulat rationis.“ (Koller u. o. 270. l.; Fejér u. o. 305. l.)

134. 1308. december 21-kén (die Sabbati quatuor temporum vigesimo primo scilicet mensis Decembris in ecclesia Beatae Mariae de castro Budensi) Péter pécsi püspök : „In missarum solemnibus de mandato (et) speciali commissione Reverendi Patris stb. Gentilis stb. ordines cum solemnitate debita celebrantes, sancti spiritus gratia invocata, — Diaconum, filium — de loco — Dioecesis repraesentatum per Archiepiscopum ad titulum Ecclesiae — post diligentem examinationem de eo per nos factam idoneum et capacem inventum ad sacerdotium digne promovimus juxta formam ecclesiae consuetam.“ (Batthány, Leges Eccles. III. k. 60. l.; Fejér Cod. Dipl. VIII. k. 7. r. 67. l.)

135. 1308. december 24-kén (die Veneris in vesperis) „coram dicto Domino Auditore (Bonumsegna) sedente pro tribunali in ejus hospitio,“ a fennemlített meghatalmazottakon kívül Péter pécsi püspök személyesen is megjelenik, Fülöp mester Miklós pécsi éneklő kanonoknak meghatalmazottja a pápai követ meghagyásából más ügyben eljárni kénytelen, eltávozván előbb „Pellolum de Spello praesentem procuratorem substituit.“ Kinek ez iránti ovakodó tiltakozása után „dictus Dominus Auditor sedens pro tribunali. . . petente dicto Magistro Angelo procuratore, habito consilio prius cum jurisperitis et secum habita deliberatione solempni, Christi nomine invocato, interloquendo pronunciavit exceptionem excommunicationis in scriptis propositam in judicio coram eo per dictum Magistrum Angelum contra Magistrum Nicolaum et ejus libellum exhibitum per dictum Magistrum Philippum in Judicio nomine dicti Cantoris esse admittendam, ipsam seu ipsas admittit non obstantibus replicationibus pro parte dicti Cantoris exhibitis, et statuit terminum octo dierum dicto Magistro Angelo praesenti et petenti ad probandam dictam exceptionem peremptorium.“ (Koller, Hist. Episcop. Quinque Eccl. II. k. 272. l.; Fejér, Cod. dipl. VIII. k. 1. r. 308. l.)

136. 1309. január 2-kán „coram Venerabili Viro Domino Bonumsegna de Perusio stb.“ a **124.** alatti ügyben „de voluntate ipsorum procuratorum litis contestatio facta est super dicto libello (a keresetlevél) inter eos legitime, et uterque ipsorum corporale sellempniter praestitit uramentum calumpniae stb;“ — mire „dictus magister Angelus. . . in

causa exceptionis excommunicationis per eum propositae contra dictum Cantorem. . . articulos exhibuit inferius adnotatos et testium nomina infrascriptorum super probatione dictorum articulorum,“ ezeknek kihallgatását kérvén. A kérdő pontok a következők : „(1) quod bonae memoriae Dominus Nicolaus Apostolicae sedis Legatus in Regno Hungariae tempore dictae legationis constitutionem publice edidit et publicari fecit, in qua majoris excommunicationis sententia in omnes et singulos occupatores seu violentos detentores Ecclesiarum vel bonorum ecclesiasticorum suae legationis promulgatur; — Item (2) quod dictus Nicolaus post duos menses a tempore dictae publicationis occupavit per violentiam Ecclesiam Quinque-Ecclesiensem; — Item (3) quod dicto tempore occupavit per violentiam castrum Quinque-Ecclesiensis Ecclesiae; — item (4) quod occupavit per violentiam alia bona dictae ecclesiae, illis exceptis, quae in comitatibus; — Item (5) quod post dictam occupationem tenuit occupata per violentiam dictam Ecclesiam, castrum et bona praedicta; — Item (6) quod dictus Nicolaus adhuc tenet occupata dicta ecclesiam, castrum et dicta bona; — Item (7) quod praedicta sunt et fuerunt nota et notaria in partibus Quinque-Ecclesiensibus; — Item (8) quod de praedictis est publica vox in Regno Hungariae.“ — A tanúk pedig, kiket kihallgattatni kíván, ezek : Frater Johannes Prior loci Albensis Regalis Ordinis Eremitarum B. Augustini; Frater Antonius Prior de Insula magna Ordinis Eremitarum B. Augustini; Thomas Petri de Quinque-Ecclesien.“ (Koller u. o. 274. l. Fejér u. o. 213. l.)

137. 1309. január 6-kán, Perugiai Bonumsegna mindazon tanúknak megidéztesét rendeli el: „quos dictus Magister Angelus duxerit nominandos, ut cras ante tertiam coram eo debeant comparere personaliter et peremptorie perhiberi testimonium veritatis super quibusdam articulis exhibitis in causa praedicta per dictum Magistrum Angelum procuratorem.“ (Koller u. o. 278. l., Fejér u. o. 317. l.)

138. 1309. január 7-kén „ante tertiam“ jelentés tétetik, hogy „Gregorius Archi-Diaconus Quinque-Ecclesiensis Ecclesiae“ és „Frater Antonius Praepositus de Jasso Ordinis Praemonstratensium“ tanúkúlidézve vannak, kik „coram praedicto domino Auditore pro tribunali sedente“ meg is jelentek s kiknek formaszérenti megesketeése és a **136.** alatti kérdő pontokrai kihallgatása iránt a két fél közt törvénykezési vita foly. Bonumsegna által végezve lévén : „quod jurent dicere veritatem super dictis articulis per ipsum Angelum porrectis in hujusmodi causa tam pro una parte, quam pro altera;“ a tanúk „de mandato dicti domini Auditoris juraverunt super dictis articulis dicere puram et meram veritatem corporaliter tacto libro, remoto odio, amore, timore, prece, pretio vel precibus cum omnibus capitulis ad juramentum hujusmodi praestandum.“

Ugyanaz nap „hora vesperarum coram dicto Domino Auditore sedente pro Tribunali in camera sua ad jura reddendum“ — Fülöp mester „procuratorio nomine quo supra contra positiones supra exhibitas per dictum magistrum Angelum exceptiones exhibuit infrascriptas;“ t. i.

„quod ad ipsas positiones respondere cogi non debeo, quia de solito ordine judiciorum est, quod ubi fiunt probationes super aliquo, si super eodem deberent fieri positiones, primo fiant, et postea negatae probentur; unde si primo probare per testes assumpsit de positionibus nihil dicens, eis super eodem renunciasse videtur, unde postea ponens super eodem, non est audiendus, cum gravari elegerit, qui potuit relevari.“ Mégis „dictus Dominus Auditor ad instantiam dicti Magistri Angeli petentis mandavit eidem Magistro Philippo in ejus praesentia constituto, quod antequam ab ipsius praesentia recederet, deberet singulis positionibus respondere supra per dictum Magistrum Angelum exhibitis, alias dixit idem Dominus Auditor, quod eas habebit pro confessatis.“ Ezen végzés ellen Fülöp mester szóval jelentette ki a felebbezést. (Koller u. o. 278. l.; Fejér u. o. 317. l.)

139. 1309. január 8-kán (Budae Vesprimiensis Dioecesis VI. Idus Januarii) Gentilis bibornok egy másik igen fontos perben, melyet az erdélyi káptalan Erdélynek számos esperestei, lelkészei, papjai és egyházi testületei (t. i. Capitula de Sebus, de Spring, de Kozd, de Kyzd, de Crys, de Kukullu majori et de Kukullu minori Transilvaniae Dioecesis) ellen indított előtte: „super quibusdam injuriis, offensionibus et excessibus, nec non censibus debitis, decimis, redditibus et rebus aliis,“ — miután ezek kellőleg idézve lévén meg nem jelentek, s így mint makacsok „excommunicationis, ac universitates et capitula interdicti sententiis“ elítéltettek; meghagyja „Christiano Priori Praedicatorum de Bistrice (Beszterce), et Petro Lectori Minorum Ord. de Varasio (Szász-Város), ac Magistro Reynaldo Plebano de Stozenberg (Stolzenburg, Szelindek),“ miszerint az említett ítélet kihirdetésénél megtörténvén, hogy „Frater Henricus de Cybinio Ordinis Praedicatorum in nostra Curia excusator comparuit pro eisdem, asserens citatos praedictos impedimento detentos legitimo nequiuisset infra statutum eis terminum ad praedicta in Curia eadem comparere, paratus ipsorum nomine de impedimento praedicto nostrae Curiae facere plenam fidem,“ — „vos omnes vel duo aut unus vestrum super articulis, quos praedicti excommunicati vel interdicti vel alius pro eisdem super hujusmodi impedimento legitimo exhibere voluerint, probationes recipiatis, quas produxerint coram vobis, ipsasque fideliter in scriptis redactas intra triginta dies a receptione praesentium sub sigillis vestris ad nos per fidelem nuntium remittatis; testes autem, qui fuerint nominati, si se gratia, odio, vel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam compellatis veritati testimonium perhibere; citantes nihilominus ex parte nostra peremptorie partes praedictas, quod vigesima die post citationem vestram compareant in dicta Curia coram nobis (Budán), visurae publicationem probationum ipsorum et alias in eodem negotio mediante justitia processurae; diem quoque citationis hujusmodi et formam, et quidquid inde feceritis, nobis per vestras litteras continentes harum seriem rescripturi.“ (Batthány, Leges Ecclesiasticae III. köt. 72. l. Fejér Cod. Dipl. VIII. köt. 5. r. 42. l.)

Erre a bíbornok megbizottjai Alvincről april 5-ke' alatt (*Datum in Vinc inferiori Sabbatho in Albis, nonis videlicet Aprilis*) azt felelték, hogy ők ugyanazon helyen és napon (a „*Sexta feria proxima post festum Resurrectionis Domini*“ szintén megfelel april 5-ik napjának) az ügyet megvizsgálván, a vádlottak részére több tanú s több általok felmutatott levél bizonyosságot tett arról, mikép ezek Bertholdot keldeneki plébánost és a szent-katalini plebanust meghatalmazottjokúl Budára a bíbornok ítélőszéke elé küldötték, kik azonban László erdélyi vajda fenyegetései miatt útnak indulni nem mertek; egyébiránt a vajda más részről ezt tagadta: „*tam per suum nuncium, quam per suas litteras in dicto termino coram nobis suae intentionis asserens non fuisse eos plebanos vel procuratores eorumdem ab incepto itinere praepedire;*“—és hogy ők határnapul rendelték „*vigesimum diem a dato praesentium partibus memoratis coram Paternitate Vestra peremptorie comparendi in causa memorata*“ (u. o.)

Az innen keletkezett per ugyanazon esztendőben Gentilis bíbornok ítélőszéke előtt Budán martius hónapban kezdetett meg (v. ö. 146.).

140. 1309. január 8-kán „*coram Domino Auditore (Bonumsegna) sedente pro tribunali mane hora causarum in aula Domini legati*“ a **124.** s. k. alatti perben a **138.** alatti tárgyalás folytattatván, Miklós pécsi éneklő kanonok meghatalmazottja Fülöp mester ujonnan felszólíttatik: „*Quod responderet singulis positionibus supra exhibitis per dictum Angelum super exceptione excommunicationis praedictae, et quod ante responsionem suam faciendam praestaret corporale juramentum;*“ ki ellenben azt állítja, hogy nem tartozik felelni, és hogy „*non intendit dictis positionibus, nec earum alicui respondere, nisi eatenus, quatenus (az auditor Bonumsegna) sibi expresse mandaret respondere*“. Az ennek folytán keletkezett vitatkozás sem bírja Fülöpöt arra, hogy feleljen. (Koller. *Historia Episcop. Quinque Eccles. II. köt. 284. l.; Fejér, Cod. Dipl. VIII k. 1. r. 323. l.*)

141. 1309. január 10-kén ezen vitatkozás eredmény nélkül folytatattatván, „*dictus Dominus Auditor assignavit procuratoribus terminum hoc sero in vespertis ad comparendum coram eo, audituri, quicquid pronunciaré intendit tam super dicto contemptu dicti Philippi procuratoris, quam publicatione testium receptorum super exceptione praefata, et aliis, prout expedire viderit.*“ (Koller u. o. 285. l.; Fejér u. o. 324. l.)

Ezen per több oknál fogva felette érdekes további menetéről már nines tudomásunk. „*Quis demum causae hujus finis fuerit, mond Koller, nos latet; cum codex Vaticanus, cui uni litis ipsius notitiam debemus, in actis diei 10. Januarii ante causae decisionem desinat.*“ (U. o. 242. l.)

142. 1309. január 15-kén (*Datum Budae in Curia Domini Legati*, azaz Gentilis bíbornok udvarában) Perugioi Bonumsegna Roffinus vagyis Robertus Albert fiának (Roffinus Alberti de Civinio) részére, kit a bíbornok mint pápai követ pécsi kanonokká nevezett ki, a pécsi püspöknek és káptalannak meghagyja, „*quatenus praefatum Robertum vel procuratorem suum ejus nomine et pro ipso. infra sex dies a publicatione vel denun-*

ciatione praesentium vobis facta immediate sequentes. . cum plenitudine Juris Canonici recipiatis in vestrum et vestrae Ecclesiae Canonicum stb. (Batthyány, Leges Eccles. III. köt. 62. l.)

143. 1309. január 15-kén (Datum Budae 18. kalend. Februarii) Gentilis a magyarországi paulinusokhoz (Priori Provinciali et Fratribus S. Crucis de Eremo Ord. S. Pauli primi Eremitae per Hungariam constitutis) „Cum B. Augustini regulam vobis nuper duxerimus concedendam (**129.**), nobis humiliter supplicastis, ut condendi constitutiones aliquas in ordine vestro licentiam largiremur. Nos itaque, ut vos Priores, et fratres vestri Ordinis in provinciali vestro Capitulo congregati constitutiones, ordinationes et statua facere possitis, quae sint stb. concedimus facultatem.“ (Fragmen panis corvi protoeremitici, 104. l.)

144. 1309. Róbert Károlynak a paulinusok szerzete s névszerint azoknak Buda melletti sz. Lőrinc-kolostora iránti gondoskodása és kedvezményei, melyekről már **86.** alatt szó volt, smelyek kétség kívül a **129.** és **143.** alatti adatokkal összefüggésben álltak, hihetőleg 1309-re vonatkoznak; mert csak ezen esztendőől fogva történhetek általa olynemű intézkedések, hogy a hazai krónikák azt mondhatták „Rex Karolus beatae memoriae fratres ordinis praedicti (Eremitarum Beati Pauli primi Eremitae) introduxit.“ (Küküllői János Turócinál III. rész 42. fej. Chronicon Budense, 63. l. f.; Podhradczky kiad. 333. l.) Eggerernek e tekintetbeni kétségei (Fragmen panis. 100. l.) azon oknál fogva alaptalanoknak látszanak, mivel Róbert Károly már 1307. végén a magyarországi rendek által királynak volt elismerve (**116.**). E szerint Velencei Pál budai polgár is (Paulus Venetus civis Budensis), kiről szintén már **86.** alatt volt említés, ugyanezen 1309. évben lehetett Buda város lakosa.

145. 1309. Úgy látszik, ezen ténykörülmenyekkel függ össze Eggerer tudósítása : „Praesidente Laurentio (a paulinusok szerzete generalisa) congregatio patrum universalis in monasterio sancti Laurentii supra Budam celebrata est.“ (Fragmen panis 100. l.)

146. 1309. martius hónapban (die Veneris mensis Martii) az erdélyi káptalan s több erdélyi esperestek és plébánosok közt Budán Gentilis bíbornok ítélőszéke előtt kezdődik a **139.** alatt említett per. Itélő bírónak rendeltetett „Philippus de Sardinea Decretorum Doctor, Canonicus Arborensis, Curiae Reverendi Patris et Domini Domini Gentilis stb. Generalis Auditor causarum.“ (Batthyány, Leges Ecclesiast. III. k. 71. l., Féjér, Cod. Dipl. VIII. k. 7. r. 82. l.)

147. 1309. aprilis 21-kén (Actum Budae in domo, in qua habitat dictus Johannes, azaz „Johannes de Aretio Capellanus Venerabilis Patris Domini Fratris Gentilis stb.). Henrik szászsebesi plébános és több erdélyi esperestek és plébánosok meghatalmazottja (Henricus Plebanus Muhlubach procurator Minorum Bertoldi Decani de Zebus Plebani de Kelneke stb, nomine meo ac procuratorio nomine praedictorum) az említett Arezzói Jánosnak megigéri „dare et solvere huc ad quindecim

dies proxime venturos viginti marchas boni et fini argenti ad pondus Budae pro salario advocacionis, qua tenetur in nomine quo supra assistere in Curia Domini Legati praedicti, quo usque durabit ipsa legatio in tribus causis, videlicet quas habeo nomine quo supra cum Capitulo Ecclesiae Transilvanorum videlicet in causa census, quem dictum Capitulum petit a praedictis vel aliquibus eorum; — Item in causa gravaminis illati praedictis per ipsum Capitulum in impositione procurationum seu taxatione procurationum dicti Domini Legati; — Item in causa injuriarum, quas dictum Capitulum asserit sibi illatas a quibusdam de praedictis, videlicet a praedialibus.“ (Batthány u. o. III. k. 123. l.)

148. 1309. aprilis 30-kán „comparentibus in iudicio coram dicto Domino Auditore (Philippo de Sardinea), Sancto (gr. Batthány ezen nevet „Szántó“-nak értelmezi) Archidiacono de Karazna Canonico Ecclesiae Transylvaniensis ex parte una, et Domino Bertoldo Decano de Kelneke plebano ejusdem loci procuratoribus infrascriptis.“ stb.; ezek a **146.** alatti perben egyszersmind előmutatják meghatalmazásokat (Batthyán u. o. 75. l.)

149. 1309. május 5-kén. Az említett perben folynak a tárgyalások, névszerint „Dominus Auditor de ipsorum procuratorum consensu pronunciavit supradictos testes et litteras fore apertas et publicas.“ Mind a két fél előleges vitatkozásba ereszkedik. (Batthány u. o. 77. l.)

150. 1309. május 8-kán (VIII. Idus Maii) Gentilis bíbornok, ki idő közben (martius 1-jén vagyis Sabbato proximo ante Dominicam Oculi) Esztergamban tartózkodott (lásd Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 344. és 349. ll.), a budai zsinatnak I., II. és III. fejezeteit Budán hirdeti ki. (Batthány u. o. III. k. 24. s k. l.)

151. 1309. május 9-kén. Szántó az erdélyi káptalan meghatalmazottja „substituit in dicta causa (**146.**) et ad omnes alias motas et movendas Magistrum Philippum de Cingulo.“ Arezzói János is jelen van. A pernyilatkozatok folytattnak. A káptalan meghatalmazottja az iránt tesz kifogást hogy az esperestek és plébánosok **139.** alatt említett kimaradásának indokolása el nem fogadható többé. (Batthány u. o. III. k. 78. l.)

152. 1309. május 10-kén (Idus Maii) Gentilis bíbornok a budai zsinat V. és XIV. fejezeteit hirdeti ki. (Batthány u. o. III. k. 30. és 38. ll.)

153. 1309. május 13-kán. Az erdélyi esperestek és plébánosok meghatalmazottja a **151.** alatti kifogásra válaszol, s e tekintetben több okmányt hoz fel. (Batthány u. o. III. k. 81. l.)

154. 1309. május 15-kén. Az esperestek és plébánosok meghatalmazottja ugyanazon perben még egy okmányt hoz fel. (Batthány u. o. III. k. 86. l.)

155. 1309. május 17-kén, 20-kán és 27-kén. Ugyanazon perben hátránnapok elhalasztásai. (Batthány u. o. III. k. 86. l.)

156. 1309. május 30-kán. A káptalan meghatalmazottjának ugyanazon perbeni nyilatkozata. (Batthány u. o. III. k. 87. l., Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 7. r. 71. l.)

157. 1309. június 3-kán az ellenfélnek erre való válasza (Batthyány u. o. III. k. 89. l., Fejér u. o. 72. l.)

158. 1309. június 7-kén. Ugyanazon perben a káptalan meghatalmazottja „exhibuit in iudicio articulos et exceptiones infrascriptas petens eas admitti et recipi, et testes quos nominandos duxerit citari, recipi et examinari diligenter super ipsis. Quos articulos dictus Dominus Auditor admisit salvo jure impertinentium et non admittendorum;“ egyzersmind a tanúk idézését és az ellenfélnek júni. 9-kéni kihallgatását is megrendelvén. Ezen tanúcikkek háromféle tárgyra vonatkoznak :

1) Az esperestek és plébánosok előbbi meg nem jelenése igazolásának elfogadhatására vagy mellőzésére, s az e tekintetben felhozott ténykörülmenyek bebizonyítására (Batthyány u. o. III. k. 91. l.).

2) „Quod cum Capitulum Ecclesiae Transilvanorum esset in possessione et quasi percipiendi annuam pensionem seu censum, videlicet marcam unam fini argenti ad pondus Budense desexaginta fumis dicando in parochiis ejusdem Capituli; ipsum Capitulum de Sebus pensionem seu censum praedictum a duobus annis cum dimidio citra Capitulo Ecclesiae Transilvaniae subtraxit injuste et eum (sic) solvere indebite contradicit in ejusdem Capituli Transilvani praejudicium et gravamen“ : — minek folytán a káptalan ennek kellő fizetését követeli. (Batthyány u. o. 114. l.; Fejér u. o. VIII. k. VII. 7. r. 7. s k. l.)

3) „Quod procuratores et nuncii dictorum Capitulum (de Sebus, de Spring, de Kyzd, de Kozd et de Crys, de Kukullu majori et de Kukullu minori Transilvaniae Dioecesis), videlicet Bertholdus plebanus de Kelnek, item sacerdos de sub castro Petri, Andreas de Orbõn et alii quam plures sacerdotes dicti Capituli de Sebus de voluntate, licentia, mandato et consensu septem Capitulum, anno praeterito et de mense Februarii injuriose ac violenter hostiliter cum magna comitiva equitum, clericorum et laicorum armatorum ecclesiam Beati Michaelis Transylvaniae intraverunt, ostia praedictae ecclesiae claudendo ac custodes ibidem ponendo, et insultum fecerunt in canonicos ejusdem Ecclesiae, fugando etiam et trudendo canonicos praedictos, et aliis ignominiose et turpiter transfugando ipsos usque in sacristiam ecclesiae supradictae; quam injuriam nollet praedictum Capitulum sustinuisse pro mille marcis fini argenti ad pondus Budense.“ Ennek folytán kéri „eundem Bertoldum procuratorem procuratorio nomine praedictorum in praedicta quantitate marcarum nomine injuriarum formaliter condemnari.“ (Batthyány u. o. III. k. 117. l.; Fejér u. o. VIII. k. 7. r. 76. l.)

159. 1309. június. 9-kén. Az esperestek és plébánosok meghatalmazottjának óvásai mellett az erdélyi káptalannak négy tanú az első pont-ra nézve kihallgattatnak. (Batthyány u. o. III. k. 91. l.)

160. 1309. június 11-kén (III. Idus Junii) Budán Gentilis a római pápa követe tekintetbe vévén, hogy az országos korona, „cui multum reverentiae atque auctoritatis ex Regni (Hungariae) incolarum opinione defertur, quasi in eo sit jus Regium constitutum“ míg László, erdélyi

vajdának hatalmában van, az ország főpapjai és főurai beléegyezésével „idem diadema, donec sic occupatum existeret, ne cum eo Reges ungerentur aut possent coronari, interdixit“ és „egregio opere ex auro et lapidibus pretiosis novum fecit diadema parari, quod etiam cum magna solennitate coram cleri et populi numerosa frequentia tertio Idus Junii, id est die festivitatis beati Barnabae apostoli per ipsum dominum Legatum cum missarum solemnibus benedictum stb est,“ miszerint ezen korona Róbert Károly koronázásánál használtassék, azon túl pedig országos korona gyanánt tiszteltessék és őriztessék. (Magyarország főpapjainak ünnepélyes nyilatkozatát Budán u. a. évi június 24-kén lásd a 171. szám alatt.)

161. 1309. június 12-kén. Az erdélyi káptalan meghatalmazottja „petebat novum terminum sibi dari ad probandum exceptiones et articulos suos praedictos;“ mire „dominus Auditor per totum cras terminum peremptorium assignavit.“ (Batthyány u. o. III. k. 95. l.)

Ugyanazon napon az esperestek és plébánosok meghatalmazottja a káptalan második és harmadik pontja ellen kifogást tesz, t. i. a másodikra nézve: „Quod occasione dicti census est ex parte Capituli de Sebus contra Capitulum Albense ad Sedem Apostolicam appellatum, quae appellatio est ab eadem Sede admissa, sicque nullus inferior Judex de quaestione super dicto casu quocunque mota vel movenda se intromittere potest.“ (Batthyány u. o. III. k. 115. l.; Fejér u. o. VIII. k. 7. r. 75. l.); — és hogy a harmadik pontra nézve felelni nem tartoznak, „eo, quod dictum Capitulum Albense dictam questionem Sede Albensi vacante intentare non potest. (Batthyány u. o. III. k. 118. l.; Fejér u. o. VIII. k. 7. r. 77. l.)

162. 1309. június 13-kán. Az erdélyi káptalan tanúi a **146.** alatti perben a **158.** alatti első pontra nézve „juraverunt ad sancta Dei evangelia dicere veritatem stb.“ (Batthyány u. o. III. k. 95. l.)

163. 1309. június 14-kén. Az esperestek és plébánosok meghatalmazottjának kérésére, hogy az erdélyi káptalan meghatalmazottja az első pontot illetőleg néhány kérdésekre felelni köteleztessék, ez „de mandato Auditoris respondit, praestito per eum prius ad sancta Dei evangelia juramento in anima sua.“ (Batthyány u. o. III. k. 96. l.)

164. 1309. június 15-kén „in maiori ecclesia sanctae Mariae de castro Budensi“ Róbert Károly harmadszor is királylyá koronáztatik (v. ö. a **116.** sz.) ezen alkalommal sem az országos, hanem a **160.** sz. a. említett koronával; — „Reverendo in Christo patre et domino, domino fratre Gentili, tit. S. Martini in montibus Presbitero Cardinali, Apostolicae Sedis Legato juxta majus altare ipsius ecclesiae sanctae Mariae sedente, ac venerabilibus in Christo patribus T(homa) Strigoniensi Archiepiscopo ad coronationis magnifici Principis domini Caroli Hungariae Regis Illustris et missarum solennia celebranda ante ipsum altare stante parato, et V(incencio) Colocensi Archiepiscopo, E(merico) Varadiensi et J(oanne) Nitriensi Episcopis eidem Strigoniensi

Archiepiscopo assistentibus, Seraphino Praeposito Poseniensi in diaconatus, et Michaele Canonico Strigoniensi in subdiaconatus ordinibus praefato Strigoniensi Archiepiscopo administrantibus, ac Johanne Praeposito, Johanne Custode, Petro, Stephano, Paulo, Jacobo, Johanne et Nicolao Canonicis Albensis Ecclesiae dictae Vesprimiensis dioecesis regalia paramenta, ut moris est, supra altare ipsum praeparantibus; nec non magnificis ac nobilibus viris Hungariae Regni Baronibus, videlicet Homodeo Palatino pro se et filiis suis, Cocos et Lozcho, Demetrio magistro filio Nicolai, et Philippo de Sancto Geroldo pro se et pro Matheo Palatino de genere Chaak, Stephano filio Bagim de Posega, Aladard de Forro, Petro et Marco filiis Stephani de genere Chaak, Becca magistro pro se et pro fratribus suis, magistro Dyonisio Aynardi, et magistro Benedicto pro se et pro magistro et Ugrino, Magistro Tavernicorum domini Regis Hungariae praedicti, Radislao Venerii Comite Budensi, ac venerabili patre fratre P(etro) Archiepiscopo Spalatensi pro Paulo Bano Croatorum et Bosnae, Domino, Nicolao postulato ad Ecclesiam Jauriensem pro magistro Henrico Bano Slavoniae, et pro magistro Nicolao ejusdem magistri Henrici nepote, et Petro Archidiacono de Chasma in Ecclesia Zagrabiensi pro Stephano, Yvano et Radislao filiis Bobonich Magnis Comitibus Slavoniae ante altare praedictum astantibus: — in praefata quoque ecclesia Sanctae Mariae venerabilibus in Christo patribus M(artino) Agriensi, Abba Vaciensi, P(etro) Quinque Ecclesiensi, A(ugustino) Zagrabiensi, B(enedicto) Chanadiensi, L(adislao) Sirmiensi, et G(regorio) Bosniensi Episcopis, ac P(aulo) Scepusiensi Praeposito, aliisque Praelatis et Clericis, religiosis et saecularibus, Ministro Minorum et Prioribus Praedicatorum et Eremitarum Sancti Augustini Provincialibus, et eorum ac Sancti Benedicti et aliorum ordinum fratribus; nobilibus insuper, civibus et popularibus civitatum, castrorum et villarum atque locorum Regni Hungariae in multitudine copiosa praesentibus.“

Ezen koronázásról a pápai követ meghagyásából, „Guillelmus de Sanguineto Apostolica et Imperiali auctoritate Notarius publicus“ ünnepélyes jegyzői okmányt (instrumentum notariale) készített, mely e tekintetben a következőket tartalmazza :

„Praedictus dominus C(arolus) Hungariae Rex in manibus praefati Strigoniensis Archiepiscopi et mei Notarii infrascripti librum tenentium flexis genibus ante altare praedictum et coram eodem Strigoniensi Archiepiscopo, tactis et osculatis sacrosanctis evangeliiis infrascripta primo litteraliter lecta, deinde in *Ungarica exposita per saepedictum Strigoniensem Archiepiscopum* inviolabiter servare juravit, videlicet : *Deo subdilecti, legi ejus obsequi, fidem Catholicam, quam universalis mater Ecclesia praedicat et docet, tenere, eandem Romanam Ecclesiam et praefatam Sanctae Mariae et Sancti Adalberti, ceterasque Ecclesias in dictione sibi credita constitutas, et earum Episcopos et Praelatos cum omnibus illis legitime subjectis et ex Deo sibi creditis secundum Deum commendare, honorare et defendere; Papam Romanum et Legatos ipsius Ecclesiae Romanae non impugnare, sed potius defendere, ejusque Ecclesiae Romanae jura non vio-*

lare; Regnum sibi commissum et jura regalia non minuere, nec alienare, sed potius augere, et male alienata hactenus secundum datam sibi gratiam ad jus pristinum revocare; nobiles Regni sui Hungariae in approbato et antiquo jure servare atque a tyrannorum oppressione eripere; legitimo conjugio tantum uti et contentum esse, dicente scriptura: Relinquet vir patrem et matrem suam et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una, et quod Deus conjunxit, homo non separet; populo Dei sibi ex Dei providentia commendato prodesse, et non obesse, et neminem ex eis sine justi legitimeque judicii examinatione condemnare et de terra delere, delectatus psalmistae vocedicens: Beati, qui custodiunt judicium et faciunt justitiam in omni tempore; — promittens, spondens atque pollicens coram Deo, beata et gloriosa semperque virgine Dei genitrice Maria, beato Adalberto martire atque pontifice, et omnibus Sanctis, praelatis, baronibus, nobilibus, religiosis et aliis supradictis omnia praedicta et singula firmiter et inviolabiter observare, in quantum Divino futus adjutorio fuerit secundum scire suum et posse.“

Erre következett az ország hódolata, miről ismét az említett jegyzői okmány így szól: „Super quibus tam Baronēs praedicti praesentes ibidem, quam alii praenominati nomine et pro parte absentium praedictorum a saepéfato Strigoniensi Archiepiscopo singulariter requisiti tactis eisdem sacro sanctis evangeliiis eadem omnia et singula suo juramento firmantes, ipsumque dominum C(arolum) recognoscentes in verum et legitimum Regem Hungariae ac suum et dicti Regni Dominum naturalem, ipsi Regi in saepedicti Strigoniensis Archiepiscopi et mei praedicti Notarii manibus librum tenentium, praestiterunt debitae fidelitatis homagium et solitum Hungariae Regi ab ejusdem Regni Baronibus juramentum.“ (Koller, Hist. Episcop. Quinque Eccl. II. k. 293. l.; Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 333. l.)

165. 1309. junius 15-kén „Ladislaus Vernerii Comes Budensis.“ (lásd **164.** sz. a. és v. ö. **80. 84. 85. 88. 90. 164.** és **188.**)

166. 1309. junius 16-kán, **139.** és **146.** sz. alatti perben az erdélyi káptalan meghatalmazottja a **161.** sz. alatti kifogásra azt válaszolja „exceptionem ipsam non procedere nec litis contestationem impedire de jure,“ mert a per második pontjára nézve „tempora appellationis, infra quae debuit causa appellationis decidi, sunt omnino elapsa;“ a harmadik pontra nézve pedig, „quia injuriae et excessus patrati et commissi, patrati et commissae sunt in persona Capituli, et sic de jure Capitulum etiam sede vacante de ipsis agere potest et injuriarum actionem ejusmodi intentare.“ A pápai követ auditora „assignavit terminum utrisque procuratoribus ad diem Mercurii proxime futurum in vespere ad allegandum quidquid voluerint et disputandum super praedictis et aliis in dicta causa.“ (Batthyány, Leg. Eccles. III. k. 116. és 118. l.)

167. 1309. junius 17-kén ugyanazon perben és annak első pontjára vonatkozólag az esperestek és plébánosok meghatalmazottja tanúinál kihallgatására benyújtja a kérdőpontokat, „quos articulos dominus Au-

ditor admisit salvo impertinentium et non admittendorum.“ (Batthyán, u. o. 98. l.)

168. 1309. június 18-kán ugyanazon perben annak első pontjára nézve az esperestek és plébánosok tanúi idéztetnek és meghiteltetnek: a második és harmadik pontra nézve a tárgyalás június 19-kére halasztatik (Batthyány u. o. 99., 116. és 119. l.)

169. 1309. június 19-kén ugyanazon perben az első pontra nézve a tanúk kihallgatása iránt tárgyalás; a második és harmadik pontra nézve ismét a tárgyalás elhalasztása. (Batthyány u. o. 99., 116. és 119. l.)

170. 1309. június 21-kén ugyanazon perben az első pontra nézve az erdélyi esperestek és plébánosok mellett új tanúk idéztetnek és hitel-tetnek meg: a második és harmadik pontra nézve pedig a felek hosszabb vitatkozása után a pápai követ auditora „assignavit terminum Vagnolo (az esperestek és plébánosok meghatalmazottjának) ad producendum litteras, si quas haberet super prosecutione appellationis sacrae, ut dicitur, in Romana Curia pro parte dicti Capituli de Sebus stb. ad diem Lunae proxime futurum,“ — és „assignavit terminum praedictis procuratoribus substitutis utriusque partis ad diem Martis proxime futurum ad comparandum coram eo audituri interlocutoriam, quam super praedictis proferre intendit secundum quod justitia suadebit. (Batthyány u. o. 100., 116. és 119. l.)

171. 1309. június 24-kén (VIII. Kal. Julii) Magyarország főpapjai, névszerint „Thomas Strigoniensis, Petrus Spalatensis, Vincentius Collocensis Ecclesiarum Archiepiscopi, Benedictus Vesprimiensis, Haab Vacien-sis, Emericus Varadiensis, Johannes Nitriensis, frater Augustinus Zagrabien-sis, Ladislaus sancti Irnei, Petrus Quinque-Ecclesiensis, Martinus Agriensis, Benedictus Chanadiensis et frater Gregorius Boznensis Eccle-siarum Episcopi“ — az ország nevében Budán ünnepélyesen nyilatkoz-nak a koronáról. T. i. előre bocsátván, hogy „postquam soluto justitiae publico vinculo diversis coepit Regnum Hungariae languere periculis, ante hos novem fere annos regale diadema, quod a Summo Pontifice sancto Stephano gentis ejusdem primo Regi destinatum et ab eo trans-missum in posteros, in Albensi ecclesia cum summa diligentia servaba-tur, quo etiam ipsius gentis Reges consueverunt succedentes sibi jure legitimo coronari, improba temeritate ab eadem ecclesia violenter ere-ptum ac per diversas manus non sine multo ejusdem Regni discrimine devolutum adhuc privata violentia occupatum detinetur;“ és különösen kiemelvén, hogy „ad ipsius recuperationem nulla sollicitudo potuisset proficere,“ — a főpapok tudtul adják, hogy elvégre „reverendus pater d. fr. Gentilis stb. cernens, quod ob ipsius carentiam, cui multum reverentiae atque autoritatis ex dicti Regni incolarum opinione defertur, quasi in eo sit jus regium constitutum, unde et detentoris ipsius audacia cre-scere, et regiae dignitati poterat plurimum derogari; omnium nostrum, itemque Baronum Regni Hungariae consilio et assensu idem diadema, donec sic occupatum existeret, ne cum eo Reges ungerentur, aut possint

coronari, penitus interdixit; ac ne semel data eidem genti Sedis Apostolicae in praefato diademate benedictio tali praesumptione deficeret, idem dominus Legatus ex nostro et Baronum beneplacito et assensu, egregio opere ex auro et lapidibus pretiosis novum fecit diadema parari, quod etiam cum magna solemnitate coram cleri et populi numerosa frequentia, tertio Idus Junii, id est in die festivitatis beati Barnabae Apostoli (lásd 160. sz. a.) per ipsum dominum Legatum cum missarum solemnibus benedictum et sacro per nos tactum est crismate, ut tale. . . novum hoc illi antiquo, dum sic detinetur, succederet, vel accederet liberatio, ac. . . ius idem, eademque potestatis gratia nosceretur, ipsum Regno et dominò Regi Karulo illustri Hungariae, nomine Romanae Curiae contulit et donavit ad opus coronationis Regum Hungariae juxta morem antiquum in praefata Albensi ecclesia perpetuo conservandum; cum quo etiam praedictus dominus Karulus Rex illustris sequenti dominica, scilicet septimo Kalendas Julii (lásd 164. sz. a.) cum magno Praelatorum, Baronum et Nobilium, cleri populique tripudio per meas Strigoniensis Archiepiscopi manus ad. . . de voluntate et assensu nostrum et Baronum exstitit feliciter coronatus.“ — (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 337. l.)

172. 1309. junius 24-kén (VIII. Kal. Julii) a Budán együtt lévő magyarországi főpapok, névszerint, „Thomas Strigoniensis, Petrus Spalantensis, Vincentius Colocensis, ecclesiarum Archiepiscopi, Benedictus Vesprimiensis, Haaba Vaciensis, Émericus Varadiensis, Jonnes Nitriensis, Ladislaus Irenei (Sirmiensis), Petrus Quinque Ecclesiensis, Martinus Agriensis, Benedictus Chanadiensis, et frater Georgius Bosnensis Ecclesiarum Episcopi,“ — V. Kelemen pápa előtt panaszt emelnek: „Quod castrum Medved (Medvevár Zágárbtól nem messze) per Philippum quondam Zagrabiensem Episcopum de rebus Ecclesiae et pro Ecclesia constructum de Regis Belae beneplacito et assensu,“ mely „Zagrabiensis Episcopi et Ecclesiae fore dignoscitur pleno iure,“ egyébiránt „a quibusdam temporibus per manum laicalem transiens, tandem ad Marcum sacerdotem de Venetiis, qui ejusdem Ecclesiae Zagrabiensis Canonicus exstitit, est devolutum; dictus vero Marcus Dei timore postposito idem castrum accepta pecunia potestati tradidit saeculari.“ Ezeknek folytán a főpapok kéri a pápát, hogy „oppressae per hoc servitute ecclesiae vestra dignetur pietas providere.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 7. r. 63. l.)

173. 1309. junius 25-kén a 139. és 146. sz. a. perben a 170. sz. a. intézkedéseket folytatva, a felek vitatkozásai után a pápai követ auditora a per első pontjára nézve „assignavit ipsis procuratoribus substitutis terminum ad comparandum coram eo ad audiendum interlocutoriam per eum ferendam super probationibus et reprobationibus memoratis ad diem Lunae proxime futurum;“ — a második pontra nézve az erdélyi esperestek és plébánosok meghatalmazottja „exhibuit et dedit litteras Apostolicas impetratas et obtentas in Romana Curia super appellatione, petens se absolvi a petitione magistri Philippi et pronunciari debere pe-

titionem ipsam et libellum non procedere pendente appellatione praedicta;“ mire az auditor „assignavit terminum peremptorium praedictis procuratoribus ad cras in vesperis ad comparandum coram eo audituri interlocutoriam per eum ferendam in causa praedicta; dicto Vagnolo protestante de expensis factis et faciendis;“ — a harmadik pontra nézve az auditor „interloquendo pronunciavit super dicto libello litem contestandam esse.“ (Batthyán u. o. 101., 116. és 119. l.)

174. 1309. június 26-kán ugyanazon perben a pápai követ auditora a második pontra nézve „interloquendo pronunciavit exceptionem praedictam propositam per dictum Vagnolum nomine quo supra procedere et litis contestationem impedire super libello praedicto, ac pendente appellatione praedicta super dicta causa coram eo ulterius procedi aliquatenus non debere.“ (Batthyány u. o. 117. l.)

175. 1309. június 28-kán ugyan azon perben az erdélyi esperes-tek és plébánosok meghatalmazottja az első pontra nézve ismét új tanúkat hoz fel. (Batthyány u. o. 102. l.)

176. 1309. július 1-jén, 2-kán és 3-kán ezen tanúk kihallgatása (Batthyány u. o. 103—114. ll.)

177. 1309. július 3-kán ugyanazon perben a pápai követ auditora június 26-ki közbeszóló ítéletének folytán a harmadik pontra nézve megtörténik a litis contestatio, s az alperesek meghatalmazottja beadja érdemleges ellenbeszédét. (Batthyány u. o. 121. l.)

Itt megszakad ezen per, melynek további tárgyalása „ad primam diem juridicam post festum sancti Michaelis proxime futurum“ elhalasztatik (Batthyány u. o. 121. l.).

178. 1309. július 13-kán (III. Idus Julii) Gentilis bíbornok a budai zsinat IV., XV. és XVI. fejezeteit Budán kihirdeti (Batthyány, Leges Eccles. III. k. 28., 35. s k. ll.).

179. 1309. július 14-kén (II. Idus Julii) Gentilis bíbornok a budai zsinat VI., VII., VIII., IX., XI., XIII. és XVII. fejezeteit Budán kihirdeti. (U. o. 30. s k. és 44. ll.)

Az eddigiekből látjuk, mily fontos egyházi és politikai országos ügyek tárgyalattak és intéztettek el Gentilis bíbornok ittléte alatt Budán vagyis Pestujváron. Látjuk egyszersmind, hogy Pestujvár, mely a tatárjárás óta már nevezetes városi helységgé alakult, s az előbbi pápai követek (Fülöp formianói püspök és Miklós ostiai püspök bíbornok) otléte és működésének folytán nagy jelentőségre jutott vala, Gentilis ottan tett intézkedései, Robert Károlynak a közeli Rákosmezőn királylyá választatása, és ugyanannak a budai főtemplom-

ban történt megkoronázása által még nagyobb, lehet mondani, országos fő fontosságra emelkedett. S ezen előzmények után talán várni lehetett volna, hogy Robert Károly Budát magának királyi székhelyéül is válassza.

Mindamellett ez akkor még meg nem történt; a király Visegrádot szemelte ki erre.

Robert Károlyra nézve ennek okát a még 1309-ben beállt eseményekben találjuk, melyekre itt figyelmünket röviden fordítanunk szükséges.

Ezen esztendei június 14-dike kétség kívül a legfényesebb nap, melyet Budapest eddigi története mutat. A király koronázása nem csak Gentilis bíbornok, mint a római pápa képviselője jelenlétében történt, hanem az ország főpapjai mind, és a főurak nagyobb része, valamint az alsó papság, a nemesség és a magyar nép is rendkívüli számmal volt azon jelen. S ámbár ez alkalommal az országos korona szinte nem használtatott; úgy látszott még is, hogy a pápai követ különös rendeletei és intézkedései, melyekhez a jelen volt főpapok és főurak is járultak, minden e tekintetben netalán felmerülő nehézségeket elmellőztek.

De csakhamar kitűnt, hogy az eredmény ezen várakozásnak nem fog megfelelni; sőt alig múltak el a koronázás ünnepélyei, Budán nem kevésbé mint Budán kívül a viszonyok oly veszélyes szint öltöttek, miszerint a legszigorúbb ellenintézkedések lettek szükségessé. „Frater Gentilis, mond a hazai krónika, uno anno in pace transacto, anno Domini 1309 constitutione terribili promulgata nobiles Regni anathematis vinculo innodavit stb.“

Nem fekszik itt feladatomban az események menetét részletesen fejtegetni. Sok, mi történt, az országos viszonyok zavart állapotának volt következése. Egyébiránt nem csak László Erdély vajdája, kinek birtokában az országos korona volt; hanem Csák Máté is, kit Gentilis elébb „primicerius, vexillarius, director et propugnator ad Ecclesiae nostrae propositum prosequendum pro statu pacifico Regis et Regni“ címével megtisztelt, Robert Károly pedig „ad Tavernicatus sui magistrum, quod officium in Regno suo dinoscitur principale

nevezett ki¹⁾, és ki magát Károly koronázásánál képviseltette (164), most nem akarta törvényes királynak elismerni, és mindkettő fegyveres erővel lépett fel ellene és hívei ellen. Hozzájuk számos mások szítottak, kiket nagy részben szintén előbb Károly híveinek tartottak, p. o. Omode nádor fiai. S miután ezen külső veszedelmen kívül a budai polgárságrégi pártoskodásai is megújult erővel kitörni készültek, sem a pápai követ, sem Károly király tartózkodása Budán nem látszott többé biztosnak, s mindkettő onnan eltávozott.

Ezeknek folytán Pestujváron új zavarok támadtak, melyekről mindazonáltal a kútfők csak töredékes és határozatlan adatokat nyújtanak.

180. 1309. Gentilis bíbornok Budáról eltávozik. Eltávoztának idejét szorosan meg nem határozhatjuk. De tekintve az erdélyi káptalan s az ottani esperestek és plébánosok közti periratainak közvetlenül a július 3-ki tárgyalások után olvasható tudósítását: „*Prorogatus est terminus in omnibus causis vertentibus inter dictum Capitulum ex parte una, et dictos decanos ex altare ad primam diem juridicam post festum sancti Michaelis proxime futurum*“ (Batthyány, Leg. eccl. III. k. 121. l.); tekintve továbbá, hogy az 1308-ki budai zsinatnak néhány, Robert Károly uralkodását épen legszigorúabban biztosító határozatai Budán július 13-kán és 14-kén kihirdetvék (178., 179.): jóformán azt lehet következtetni, hogy Gentilis működése ott már veszélyeztetve volt; hogy ezek az utolsó kísérletek voltak, melyek által a bíbornok magát megtartani remélte, s hogy intézkedéseivel többé czélt nem érvén, Budát elhagyta. Nincs adatunk, mely minket arról értesítene, hogy sz. Mihály napja után a kitűzött törvéynap Budán tartatott volna meg.

181. 1309. Gentilis eltávozta után szigorú intézkedések Robert Károly ellenei s névszerint a budai polgárság ellen.

A pápai követ Budáról Pozsonyba vonúlt, hol újonan egyházi zsinatot tartván, Magyarország politikai és egyházi viszonyait illető kilenc rendelést bocsátott ki. Ezek közt a nyolcadik, mely a katolikusoknak házasságait ruthénokkal, bolgárokkal, rácokkal, és lithvánokkal szigorúan megtiltja, egyenesen László erdélyi vajda ellen volt irányozva, ki a bíbornok Budáról hozzá bocsátott megintéseinek dacára (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 7. r. 68. l.) leányát a szerb fejedelemnek szánta nőül. A rendeletek november 10-kén (IV. Idus Novembris) hirdetvék. (Péterffy, Sacra Concilia Ecclesiae in Regno Hungariae I. k. 242. s k. l.)

Ugyanazon esztendőben Tamás esztergami érsek szintén tartott egyházi zsinatot Udvardon, melynek egyik határozata közvetlenül Bu-

¹⁾ Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 5. r. 56. l.

dára vonatkozott : „Cum pecuniarius Martinus Sclavus, ceterique cives Budenses per reverendum virum bonae memoriae dominum Gregorium quondam electum Strigoniensem, et subsequenter per reverendum patrem dominum Nicolaum tunc Ostiensem et Veletrensem episcopum Apostolicae Sedis legatum, ac demum per dominum Michaelem piae memoriae quondam archiepiscopum Strigoniensem praedecessorem nostrum ex certis et legitimis, ac evidentissimis et cunctis nomine notis causis excommunicationis, et castrum ipsum interdicti sententiis fuerint irretiti (lásd a 82. sz.) et ipsas sententias a novem annorum cursu animo sustinuerint indurato, cogentes populum castrum Budensis audire missas Ludovici sacerdotis et sociorum ejus excommunicatorum, qui in loco praefato interdicto ab ejusdem temporis spatio actu missas et alia divina officia celebrarunt praedictis excommunicatis et interdictis, et adhuc celebrant Dei timore postposito, praedictas excommunicationis et interdicti sententias per praefatos latas in eosdem innovamus, et nihilominus in ipsos denuo excommunicationis et interdicti sententias proferimus in his scriptis; sacerdotes, qui in eodem loco celebraverunt hactenus, et adhuc celebrant vel celebraverint in posterum, priusquam iidem dicti cives meruerint absolutionis beneficium obtinere, et quod officium eorum audiverunt hactenus, adhuc audiunt vel audiverint in posterum, excommunicavimus in his scriptis praedictos sacerdotes tanquam hereticos et schismaticos declarantes, deputando personas eorundem a fidelibus Christi capiendas, ac bona ipsorum diripienda universa, civium scilicet Budensium et sacerdotum sic celebrantium praedictorum. Et hoc eisdem fidelibus in suorum injungimus remissionem peccatorum. Et nos. . Joannes Nitriensis, Petrus Quinque-Ecclesiensis ac Martinus Agriensis Ecclesiarum Episcopi omnibus Christi fidelibus, qui praedictos sacerdotes et cives Budenses sic obstinatos inpugnaverint, capiendo personas, et bona diripiendo seu auferendo eorundem, quilibet nostrum singulas quadraginta indulgentias dierum duximus concedendas.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 326. s k. névsz. 331. l.)

182. 1309. december 25-kén (Posonii VIII. Kalend. Januarii), Gentilis bíbornok „de consilio et assensu olim per nos Budae Praelatorum et Baronum congregati concilii“ 1308. hozott rendelkezéseinek negyedikét (**121.**), melyet azonban csak 1309. július 13-kán közvetlenül Budáról eltávozta előtt hirdetett ki (**178.**); és a **181.** alatt említett pozsonyi zsinat nyolcadik határozatát érvényesítendő, s az országos korona jogtalan letartóztatása büntetésekül Lászlót erdélyi vajdát egyházi átokkal sújtja, s az egyház közösségéből kizárja. (Batthiány, Leg. Eccles. III. k. 137. l.; Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 5. r. 64. l.)

183. 1310. Ezen esztendő nyarán megint országgyűlés tartatván Pest mellett a Rákoson, miután László erdélyi vajda az országos koronát hosszas tárgyalások után végre visszaadta volna, Robert Károly augusztus 27-kén Székes-Fejérvárat ősi szokás szerint királynak koronáztatott, most már negyedszer. Gentilis szigorú határozatai folytán t. i.

„cum nobiles, mond a hazai krónika, extra cimiteria corpora jacentia conspicerent defunctorum, amaro spiritu perturbati anno 1310 congregati in campum Rakus circa Pest Karolum saepe dictum Regem concorditèr susceperunt.“ (Bécsi Képes Krónika, Budai Krónika, kiadta itt hibásan Podhradczy 232. l., Turóci II. rész 89. fej.) A korona visszaadására nézve, miután László vajda is Szegeden ezen évi április 8-kán (feria 4-a post dominicam Judica) Tamás esztergami érsek és „frater Dionysius lector de Ordine Fratrum Minorum venerabilis patris et domini fratris Gentilis stb plenipotentarius et capellanus“ előtt, Omode nádor és Domonkos mester jelenlétében és hit alatti kezessége mellett ünnepélyesen kijelentette, „quod ab hac hora et die magna dominum Carolum Dei gratia Regem Hungariae recognoscimus et recipimus in dominum nostrum naturalem et legitimum, et eidem fideliter assumimus tanquam domino nostro naturali servitutum in persona propria et propinguis nostris universis“ stb — ezen alkalommal ő egyszersmind megígérte „quod coronam Regni ad octavas sancti Johannis Baptistae (julius 1-jén) eidem reportabimus.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 389. l.) Mindamellet Gentilis bíbornok május 2-ka alatt (Posonii VI. Non. Maji) az addig Erdélyben nem igen tartott interdictumot az ottani püspökhöz írt különös levél által újra sürgette (ezen levél a legrégebb példa, melyet Magyarországon a lenpapirosra ismerünk irva. Ungariches Magazin I. köt. Pozson 1781. 133. l.; Fejér Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 381. l.). De László a kijelölt időben a koronát Károly kezeihez szolgáltatta, s így az ország rendei „Albam properantes feria 5-a in octavis sancti Stephani (Carolus) solenniter cum laetitia coronarunt cum corona a Ladislao Voyvoda restituta.“ (Bécsi Képes, Budai és Turóci-krónikák).

Minthogy nincs kútfői adat, mely Gentilisnek ezen alkalommal Székes-Fejérváratl létéről tudósít, annak Robert Károly negyedik koronázásában részvétéről méltán kételkedünk. Úgy látszik inkább, hogy a pápai követ folytonosan Pozsonyban tartózkodott, hol őt 1311-ben is Magyarország egyházi ügyeiről intézkedni látjuk, p. o. augustus 13-kán (Idibus Augusti, Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 400. l.), és september 9. (V. Idus Septembris, u. o. 399. l.). De közvetlenül ezen utóbbi intézkedése után Pozsonyból bizonyosan eltávozott, mert 1311. september 12-kén őt Bécsújvárbán találjuk. (Benedek erdélyi püspökhöz „datum in nova civitate II. Idus Septembris“ intéz levelet, u. o. 402. l.)

184. 1310. „Vicarius Ordinis Eremitarum S. Pauli Primi Eremitae de sancto Laurentio supra Budam fundatur anno 1310.“ (E szerzet régi kézírata után Péterffynél, Sacra Concilia Eccl. Hung. II. köt. 282. l.); mint látszik, a szerzetesek (145. alatt említett) közönséges gyűlése határozatainak folytán.

185. 1313. A budai vár vagyis Pestújvárnak 1311. és 1312-beni eseményeiről határozott kútfői tudósításunk nincs. De azon körülményből, hogy Robert Károly ez években többször nagy budai várban tartózkodott (lásd alább), következtethetjük, hogy azon háborúban, melylyel

a király ezen időben ellenségeit leküzdeni kénytelen volt, a pestújvári polgárság Csák Máté részén nem állt, s hogy az udvardi zsinat határozata őket valószínűleg Károly iránti hűségre bírta. Úgy látszik, hogy az azon alkalommal ellenök kimondott interdictum alól is fel voltak mentve, midőn az ország főpapjai 1313. november 1-jén ott gyűlést tartottak. T. i.

186. 1313. „*Budae in festo Omnium Sanctorum*“ Imre váradi, János nyitrai, Ágoston zágrábi, István veszprémi, Miklós győri, és György szerémi püspökök V. Kelemen pápához panaszlólag megírván, hogy „quidam aemulus et infidelis domini Regis Matheus nomine de Trenchinio vicinior Ecclesiae Strigoniensi, suam tyrannidem in eadem exercens, omnes possessiones ipsius devastavit, et aliquas, quae non sunt devastatae, occupavit; castrum egregium, quod ad ipsam Ecclesiam Strigoniensem pertinebat, funditus destruxit, et ipsam ecclesiam Strigoniensem in multis millibus marcarum damnificavit, et irreparabile damnum eidem irrogavit;“ kéri a pápát : „Ut paternae consolationis remedia contra tales infideles praedicti domini nostri Regis Hungariae, devoti filii vestri, et destructores Ecclesiarum adinvenire Sanctitas Vestra velit; et specialiter ipsi domino Carolo Regi Hungariae litteras dirigendo, ne cum posse habuerit, ipsam Strigoniensem Ecclesiam in tanto damno deserat esse et permittat, cum sustinuerit illa damna sibi inferri pro eodem; sed de facultatibus et bonis praedicti tyranni tempore oportuno damna praedictae Ecclesiae Strigoniensis et Ecclesiarum sibi subjectarum plene studeat resarcire.“ (Fejér Cod. Dipl. VIII. 1. r. 504. l.)

187. 1313. november 18-kán (dominica proxima post festum S. Andrae Apostoli). A nyúlzigeti apácák jogvédői és a „cives castri Budensis et suburbia ejusdem ac de antiqua Pestensi“ közt a IV. Béla királytól 1255. amazoknak adott vámprivilegiumnak értelmezéseiránt (31.) egyenetlenségek támadván, miután Tamás esztergami érsek „per dominum Regem fuisset deputatus ad audiendum ejusmodi contentionem inter ipsos;“ és „super hoc — mint az érsek mondja — si aliquod ambiguum in iisdem privilegiis inventum fuisset, interpretationi nostrae iidem cives se assentire allegabant, procuratoribusque earundem dominarum (sororum et sanctimonialium gloriosae Virginis de insula leporum) asserentibus et se obligando, quod ipsi similiter nomine dominarum praedictarum interpretationi nostrae libenter assentirent;“ — Tamás érsek az említett privilegiumot értelmezi. A polgárok t. i. azt állították „Quod tributarii dominarum earundem ultra id, quam deberent, tributum a mercatoribus exigerent, et propter hoc gravatos se esse dicebant, cum propter exactionem hujusmodi indebiti tributi pauciores mercatores ad eos se transferrent;“ — mire az apácák jogvédői azt válaszolták : „Quod nunquam aliquos mercatores in exactione tributi gravarent; quod ex eo patet, quod et nunquam aliqui mercatores super exactione indebiti tributi contra tributarios antecedentes sunt conquesti, quod si fuisset factum, ipsa domina seu sorores satisfactionem conquerentibus impendis-

sent; quin verius ipsae quaerulantur in solutione tributi praedicti per cives antedictos, cum pluries per plurimos currus rebus mercimonialibus oneratos, de quibus tributum solvi debeat, sine solutione tributi, in ipsarum damnus et gravamen libere abire permisissent, nec etiam tributarios earum in antiqua Pest, vel in suburbio castrum Pesthensis libere tributum a mercatoribus exigere permetterent; quin potius in exactione tributi in locis praedictis tributarios earum impedirent plurimum et turbarent.“ Erre Tamás érsek: „Perlectis quibusdam litteris principalibus super collatione ejusdem tributi emanatis domini Belae quondam Regis Hungariae inclitae recordationis consignatis inter alia comperimus, quod ipse dominus Rex tributa fori sive solemnis, sive quotidiani in castro Pestiensi, nec non extra districtum ejusdem castrum, quod eidem domino Regi provenire solebat, pro remedio animae suae sororibus seu sanctimonialibus praedictis pro sustentatione earum in perpetuam eleemosynam praebebat; et quia praeceptum clausulae „extra districtum castrum praedicti“ cives asserere videbantur, quod in suburbio et in antiqua Pest tributum solvi non deberet dominabus praedictis; — nos quia comperimus, quod per spatium 58 annorum et de suburbio castrum Pestiensis a tributariis praedictarum dominarum continuo tributum exactum fuerit in locis praedictis; quia etiam comperimus, quod privilegia Stephani (1270. 39.), et Ladislai (1290. 59.) quondam inclytorum Regum Hungariae interpretabantur illud idem expresse de Pest antiqua et in suburbio castrum Pestiensis mentionem facientes, quod ibidem deberet tributum solvi dominabus antedictis; — quam interpretationem dicimus esse justam, cum ejus sit interpretari, cujus est legem condere, cum etsi nulla donatio ab aliquo Rege facta praecessisset tributi praedicti dominabus saepedictis, ipsi tanquam legitimi Regis de novo donare potuissent, pari imo eadem potestate functuri; . . . et in donationibus plenissima et largissima debeat esse interpretatio, et maxima sit causa, quae faciat pro religione;“ — azt határozza: „Interpretamur et exponimus, quod ubique in districtu Pestiensis castrum, sive in suburbio, sive in antiqua Pest tributum solvi debeat dominabus antedictis, cum ea fuerit intentio donantis et ea largientis.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 506. l.)

188. 1316. „Hermannus plebanus ecclesiae Beatae Mariae Virginis de Buda.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 7. r. 116. l.)

189. 1316. julius 7-kén (Avinione nonas Julii). V. Kelemen pápa annak folytán, hogy „conquestae sunt nobis Priorissa et conventus monasterii Sanctae Mariae in insula Danubii Vesprimiensis dioecesis,“ — „quod Hermannus plebanus ecclesiae Beatae Mariae Virginis de Buda dictae dioecesis super quibusdam domibus, redditibus, annuis proventibus, juribus et rebus aliis ad dictum monasterium spectantibus injuriatur eisdem;“ meghagyja a veszprémi püspöknek: „quatenus partibus convocatis audias causam et appellatione remota debito fine decidas, faciens quod decreveris per censuram ecclesiasticam roborari.“ (Fejér u. o.)

190. 1317. november 12-kén (II. Idus Novembris). Robert Károly

királyasoproni polgárok azon kérésére „ut eandem libertatis praerogativam, quam cives Albenses et Budenses fideles nostri, a progenitoribus nostris obtinuerunt, eisdem donare dignemur,“ megengedi, hogy „eandem libertatis praerogativa, qua dicti cives Albenses et Budenses gratulantur, praedictos cives Suprunienses pacifice et quiete fruituros.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. II. r. 73. l.)

191. 1318. május 29-kén. Hermann helyett már Péter található „plebanus de Buda,“ ki Szebeni Rufinus a romai pápának jövedelemszedőjével a javadalma után fizetendő díj iránt egyezkedik. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 2. r. 112. l.)

192. 1318. (datum Temesvár feria 3-a proxima post dominicam Invocavit.) Robert Károly „fidelibus suis universis nobilibus et aliis cuiuslibet conditionis hominibus in Regno nostro constitutis. Cum nos matura consideratione cum Praelatis et baronibus Regni nostri praehabita generalis congregationis nostrae in Rakos futurae, octavum diem B. Joannis Baptistae proxime venturum pro termino duxerimus assignandum, omnes et singulos, qui se Regni nostri membra existimant, ad praefatum locum et diem auctoritate Regia praecipimus convenire.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 2. r. 163. l.)

193. 1318. augusztus 30-kán (Datum Budae tertio Kalendas Septembris) Budapestnek kereskedelmi jelentőségéről nevezetes bizonyágunk van. Már fenn (8., 21., 22., 26. s k. jegyz., 28., 31., 35., 49., 55., 56., 58., 59., 63., 65., 75., 82. stb) több ide vonatkozó adatot közöltünk. Láttuk, hogy kezdetben Pestnek bolgár, később német lakosai leginkább kereskedés által gazdagodtak meg. A XIII. század második felében olaszok is telepedvén le itt, a kereskedésnek új lendületet adtak. Pál velencei származású budai polgárnak példája (Paulus Venetus civis Budensis), ki a paulinusok Buda melletti sz. Lőrinc kolostorának alapításában különös részt vett (86.) egyszersmind arra mutat, hogy Buda a XIII. század végén és a XIV. század kezdetén kereskedelmi tekintetben Velencével közel érintkezésben állt. Úgy szinte azt is láttuk, hogy 1308. egy florenci kereskedelmi háznak itteni ügynöke (Franciscus Bochetti de societate Spinorum de Florentia mercator) a kalocsai érsek megbízásából kifizette erre a pápai követnek, követsége tekintetéből járó pénz (ratione procurationum nostrarum primi anni legationis nostrae) eső részét (126.); mi egyszersmind arra is látszik mutatni, hogy ezen úton Magyarország, és névszerint Buda, s az olaszországi kereskedelmi városok közt váltói összeköttetés volt. Még fontosabb adunktunk van Robert Károlynak 1318. augusztus 30-ki intézkedésében. T. i. Robert Károly megegyezik abban, hogy „in recompensationem dampnorum civibus Venetis et demum domino Vitali Miani per Ladislaum filium Cuuarnarii de Baduaria (Vernerii de Buda; v. ö. 80. 84., 85., 88., 90., 117., 164. és 165.) illatorum;“ — a magyar kereskedők (mercatores nostri) „qui Venetias cum suis mercationibus iverint, de suis mercationibus, quas Venetias portaverint, de centum marchis marcham et mediam infra

sex dies, postquam Venetias intraverint solvere teneantur; ita videlicet, quod una pro centenario convertatur et computetur solummodo in solutione repressaliae dicti domini Vitalis Miani, media vero pro centenario in solutionem alterius dampni antiqui. Et hoc fieri et persolvi volumus a data praesentium infra spatium decem annorum hac conditione adjecta, quod si aliquis scienter non solveret vel praesentaret de eo quod portasset infra dictum terminum, extunc elapso termino sex dierum pro marcha et media poenam quinque marcharum patiatur.“ (Az okmányt közöltem a „Copia de commemoriali“ című velencei státuskönyvek második kötetéből 157. lev. a Történelmi Tár II. kötetében 183. l.)

194. 1319. Datum in nostro ducali palatio (Velencében) die 26. Martii, Soranzo János velencei doge Robert Károly magyar királynak írja, hogy a fenebbi levelet „magister Joannes de Buda“ a király követétől (ambaxiator) kézhez vette, kijelentvén egyszersmind, hogy a megajánlott kármentesítést elfogadja. (Copia de Commemoriali II. köt. 158. l.)

Látjuk ezekből, hogy Magyarországnak akkori külső kereskedése nagy részben belföldi kereskedők kezében volt, kik a külföld kereskedelmi városait szintúgy látogatták, mint az idegen kalmárok Magyarországot. Az itt megnevezett „magister Joannes de Buda“ hihetőleg szintily kereskedő volt, s azon körülmény, miszerint Robert Károly őt Velencébe követül küldte, hogy ott az ország kereskedésének tekintetében egy fontos nehézséget kiegyenlítsen, azt látszik bizonyítani, hogy a polgári rend még külső országos ügyekre nézve is, mennyiben azok annak érdekeivel közelebb összefüggtek, maga magát képviselte és még követségekben is ennek megfelelő tekintéllyel fellépni képes volt.

195. 1320. „Rufinus de Cibinio, olim archidiaconus Tolnensis in Ecclesia Quinque-Ecclesiensi, nuntius a Sanctissimo Patre et domino nostro domino Joanne divina providentia PP. XXII. ad partes Regni Hungariae pro collectione fructuum primi anni beneficiorum vacantium in Strigoniensi et Colocensi civitatibus, dioecesis et provinciis infra triennium per ipsum dominum nostrum camerae suae reservatorum et pro recuperatione certarum pecuniae quantitatum, bonae memoriae domino fratri Gentili tituli S. Martini in montibus presbytero Cardinali dudum in partibus illis Apostolicae Sedis Legato pro suis procuracionibus debitarum specialiter destinatus, recedens ab Avinione *intravi dictum Regnum Hungariae die 22. Octobris apud Zamber Zagrabiensis dioecesis anno nativitatis Domini 1317. et dictum Regnum exivi die 12. mensis Martii praesentis anni 1320.* stb. scripsi omnia beneficia vacantia, quorum notitiam habere potui, quae ibidem infra dictum triennium vacaverunt, et exactiones fructuum, beneficiorum ipsorum, ac persolutiones per me receptas de fructibus“ stb.

„*Infrascripta beneficia vacaverunt in civitate et dioecesi Strigoniensi etc. civitatis et dioecesis Vesprimiensis*: Imprimis pro fructibus plebis de Buda Vesprimiensis dioecesis, quae vacavit semel, cujusque fructus (annui) ascendebant in universo ad summam 48 marcharum fini argent

ad pondus Budense, elegi pro domino nostro medietatem, videlicet 24 marchas ad pondus Budense, quarum quaelibet valet 4 florenos auri. Quas quidem 24 marchas dominus Petrus plebanus dictae plebis a. D. 1318 die 29. Maji promisit solvere, medietatem videlicet infra festum Omnium Sanctorum tunc proxime futurum, et residuum infra festum Resurrectionis Domini, de quibus quidem 24 marchis idem plebanus a. 1319. die 18. Januarii solvit mihi Rufino 14 marchas, quarum quaelibet valet 4 florenos; item postea a. D. 1320. die 11. Februarii idem plebanus solvit mihi residuas 10 marcas.“

„Item postea de fructibus tertiae partis quorundam reddituum *dictae plebis* spectantium ad moniales monasterii Sanctae Margaretae de insula Budensi, qui ascendebant in universo ad summam 19 marcarum et unius fertonis ejusdem fini argenti, elegi medietatem videlicet 9 marcas et dimidiam, et unum fertonem, quarum quaelibet valet 4 florenos; et demum anno, mense, die proxime scriptis idem plebanus solvit mihi dictas 9 marcas et dimidiam, et dimidium fertonem. Et sic sunt universo 33 marcae et dimidia et dimidius ferti valentes 134 florenos et dimidium,“ etc. (Fejér, Cod. Dipl. VIII k. 2. r. 101. és 112. ll.)

196. 1320. junius 7-kén (VII. Idus Junii). Robert Károly azt határozta, hogy miután „honestae et venerabiles sorores monasterii Sanctae Mariae de insula Ieporum ad nostram accedentes praesentiam exhibuerunt nobis privilegium Serenissimi Principis domini Belae D. gr. condam Illustris Regis Hungariae super tributo fori solemnis et quotidiani castris Pestiensis et extra districtum ejusdem confectum et concessum (lásd **31.**) humili cum instantia nobis supplicando petentes, ut ipsum privilegium ratum habere stb. dignaremur;“ ő ezen privilegiumot mindenben megerősíti, és „hoc nihilominus duximus advertendum, quod licet cives nostri Albenses tributum praedictis sororibus exemptionis suae libertates allegantes solvere juxta continentiam ipsius domini Belae Regis privilegii non curassent, et dictae sorores dictos cives traxissent in causam eorum nobis, ipsaque causa diutius extitisset ventilata; tandem maturae deliberationis nostrae, Praelatorum et Baronum nostrorum consilio decrevimus; Quod iidem cives tributum memoratis sororibus, quemadmodum in privilegio praedicto Belae Regis continetur, non obstante contradictione eorundem in perpetuum, prout etiam eadem sorores id juris ordine obtinuerunt, solvere teneantur.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 2. r. 244. l.)

197. 1322. april 3-kán (Sabbato proximo ante dominicam Ramis-palmarum). „Comes Johannes Rector castris novi Montis Pestiensis, jurati et universi cives de eodem“ „viris nobiles amicis ipsorum Ladislao et Frank Comitibus de Scepus“ adják tudtul: „Quod domina Anna relicta Johannis condam concivis nostri servientis videlicet magistri Andreae Comitiss Camerac domini nostri Regis cum Eles filia sua et Petro filio suo ac aliis cognatis ejusdem Johannis coram nobis personaliter constituti retulerunt viva voce, quod concordiam super morte praedicti Johannis

per Philippum et Petrum fratres suos, nostros concives ordinatam acceptassent, firmam et ratam perpetuo servaturi, obligantes se ratione mortis Johanni praenotati nullam de cetero movere questionem, — miért is kéri őket, „quatenus pecuniam pro ipsa morte deputatam persolvi faciatis.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 5. r. 123. l.)

198. 1322. ápril 21-kén (4-a feria proxima post octavas Paschae Domini). Az ó-budai káptalan ugyan „Ladislao et Frank Comitibus de Scepus“ írja hogy az említett felek „coram nobis personaliter constituti“ ugyanazt vallották „viva voce,“ hogy ugyanazon kérést teszik, melyet a pestujvári városi tanács, (Fejér Cod. Dipl. u. o.)

199. 1322. május 8-kán (in quindena Beati Georgii Martiris.) A szepesi káptalan bizonyoságot tesz : „Quod Philippus et Petrus cives Budenses filii Colini“ az éppen említett két levelet (**197.**, **198.**) „Comiti Ladislao de villa Farkasii in nostra praesentia exhibuerint, quas quidem litteras idem Comes Ladislaus recipiens, nobis continuo supplicavit, ut easdem sub sigilli nostri testimonio rescribere dignaremur;“ — mi azonnal meg is történt. (Fejér, Cod. Dipl. u. o. 122. l.)

200. 1322. július 24-kén (in vigilia Beati Jacobi apostoli). Nos Comes Johannes Rector Castri noui montis Pestiensis, Tylmannus, Albertus, Kunchilinus de Megordorf, Wolueng Leb, Mathyas, Hench, Lanthmannus, Nicolaus filius Halmanni, Buedlinus, Petromannus, Nicolaus filius Myko et Johannes de Agria tunc pro tempore Jurati ipsius castri memorie commendantes significamus universis quibus expedit presencium per tenorem : Quod Jekulinus filius Alberti Rufi de Pest coram nobis personaliter constitutus dimidietatem fundi curie situati prope locum fori Sabbati in vicinitate domorum Mark sutoris ab una parte et Dyonisii ex altera jacentis, cum domibus lapideis, cellariis et dimidietate porte, ac aliis utilitatibus existentibus super eadem a parte domorum predicti Mark existentem in suam porcionem pertinentem de consensu uxoris sue et omnium cognatorum suorum nullo contradictore existente vendidit et tradidit magistro Johanni dicto de Hotuon fabro cultellorum conciu nostro et per eum suis heredibus heredumque suorum successoribus jure perpetuo et irrevocabiliter ac pacifice possidendam pro viginti marcis argenti plene receptis ab eodem. Assumpsit nihilominus Jeculinus antedictus eundem magistrum Johannem suosque heredes secundum usum et consuetudinem nostre civitatis ab antiquo approbatam propriis laboribus et expensis expedire ab omnibus racione prenotatae dimidietatis fundi Curie et omnium premissorum existencium super eadem volentibus molestare. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem ad petitionem parcium presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum in vigilia Beati Jacobi apostoli Anno Domini millesimo trecentesimo vigesimo secundo. (Eredetije bõrhártyán, melyrõl a pecsét már lemállott, a veszprémi káptalan levéltárában.)

201. 1323. Pestujvár bírása és polgárai Verner néhai bírónak, mint látszik, utódjai : „Magister Nicolaus Judex civitatis Pestiensis, Comes

Joannes filius Kunch, Comes Gyhaan Jungher dictus, comes Kunchul dictus de Nogurdorph, Comes Petirmanus dictus Karaz, et Nicolaus filius Enthfredycives de praedicto castro.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 2. r. 494. l.)

202. 1323. Az óbudai káptalan bizonyoságot tesz arról: „Quod nobiles dominae, relicta videlicet magistri Ladislai, quondam Rectoris novi montis Pestiensis (lásd, 80.) Agna nuncupata, simul cum filia sua Katina nomine; item domina Clara relicta quondam magistri Jule, nunc uxor magistri Philippi dicti de Sancto Geroldo, soror ejusdem Ladislai, adstante sibi similiter filia sua Chata vocata ab eodem magistro Jula genita ab una parte; item Pous, Andrea, Thomas filii Pous, cives de civitate Pestiensi ab altera constituti coram nobis, eaedem dominae cum filiabus suis jam dictis, quondam possessionem ipsarum T. vocatam in Comitatu Pestiensi existentem ad se jure immediate pertinentem cum omnibus utilitatibus suis et pertinentiis ejusdem universis, sub limitationibus antiquis, prout quondam Michael et Joannes filii Poka, proximi dominorum Pous, Andreae et Thomae filiorum Posa, Comiti Vernerio, quondam Rectori praedicti castri patri ejusdem magistri Ladislai, vendiderant nullo penitus contradictore apparente, cognatis earundem dominarum, vicinis et commetaneis dictae possessionis T. praesentibus et consentientibus confessae sunt se vendidisse, dedisse et tradidisse Comiti Pous, Andreae et Thomae filiis Posa praenotatis pro 80 marcis argenti mercimonialis plene receptis ab eisdem perpetuo et irrevocabiliter possidendam, tenendam et habendam nullo jure seu dominio sibi et suis posteritatibus in eadem possessione T. vendita reservato.“ Az ezen örök bevallásnál jelen volt tanúk közt a **201.** alatt említett budai polgárok is neveztetnek. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 2. r. 493. l.)

203. 1324. január 19-kén (XIV. Kalendas Februarii) Robert Károly azon érdemek tekintetében, melyekkel „magister Johannes filius Hench Rector castri seu civitatis novi montis Pestiensis et castellanus de Owar“ magát kitüntette; névszerint „in expugnatione castri Tholnawar, quod a nostris infidelibus contra nostram detinebatur Majestatem . . . sub quo quidem castro in nostro servitio coram nostrae Majestatis oculis vulnus suscepit lethale, ubi etiam duo sui proximi extiterunt interempti,“ „eidem magistro Johanni Rectori dicti castri novi montis Pestiensis seu civitatis Budensis et castellano de Owar, castrum Simontornya vocatum cum omnibus suis attinenciis“ stb. adományozza. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 2. r. 519. l.)

204. 1324. január 21-kén (XII. Kalendis Februarii) Robert Károly azon kérelem folytán, melyet „accedentes ad nostrae Serenitatis praesentiam Pous, Andreas et Thomas, filii Posa, cives de civitate Pestiensi“ elejébe terjesztettek, az óbudai káptalannak **202.** alatti okmányát helyben hagyja. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 2. r. 522. l.)

205. 1326. február 1-jén (in vigilia B. Mariae Virg.) A pestujvári városi tanács, t. i. „Comes Johannes Rector Castri novi montis Pestiensis, jurati et universi cives de eodem“ bizonyoságot tesznek: „Quod

domina Eusterhelt relicta Johan filii Fohs quondam concivis nostri, et Johannes filius ejusdem coram nobis personaliter constituti quartam partem vineae ipsorum situatae in territorio Tynniensi vocatae in vicinitate vineae Christilini fratris praedicti Johann jacentis a parte vineae ejusdem Christilini existentem, de consensu omnium cognatorum suorum nullo contradictore existente, vendiderunt et tradiderunt Christilino praenotato concivi nostro et per eum suis heredibus heredumque suorum successoribus pro sex marcis argenti plene receptis ab eodem“ stb. (Fejér, Cod Dipl. VIII. k. 3. r. 162. l.)

206. 1324. május 24-kén (IX. calend. Junii). Robert Károly Marost („civitatem nostram Teutonice Neustat, Hungarice Maros vocatam ab altera parte Danubii versus castrum nostrum Visegrad nuncupatum adjacentem“) különös privilegium által városi szabadságokkal megadómányozván, névszerint azt határozza, hogy a városi plébános „obedientiam Sanctae Strigoniensis Ecclesiae Archiepiscopo, quam plebanus ecclesiae Budensis tenetur observare;“ és hogy minden, a privilegiumban nem foglaltakra nézve a marosi polgárok „iisdem libertatum praerogativis, quibus civis nostri Budenses gratulantur, utique gaudeant et fruantur.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 2. r. 516. l.)

207. 1326. július 22-kén (XI. Kalendas Augusti.) Az óbudai káptalan és a budapesti hajósok közt a hajóvám iránti régi egyenetlenségek („super tertia parte nauli seu questus navium ex parte eorundem carinariorum eidem Praeposito et Capitulo juxta formam privilegii domini Ladislai condam Illustris Regis Hungariae debita et proveniente“ (v. ö. 8., 35., 49., 50., 54., 63., 65., 69., 82., 181.)) megújulván, a káptalan az ezen esztendőnek keresztelő sz. János octaváiban tartott törvéynapra Demeter a királyi főtárnokmester elejébe idézte perbe a hajósokat. Az új perlekedésnek mindazáltal barátságos egyesség vette elejét. T. i. „Andreas Praepositus ecclesiae Budensis, Petrus Lector, alter Petrus Decanus et Joannes Canonici ejusdem ecclesiae“ mint a káptalan; és „Ulricus dictus Stalcher judex carinariorum, item Nicolaus gener Inghardi, Henth filius Hyppoliti, Gyan et Henth dictus Thechen, de portu Pestiensis et Budensi“ mint a hajósok meghatalmazottjai Robert Károly király előtt megjelenvén, ezek „ex nostra (a király) et magistri Demetrii (magistro tavernicorum nostrorum) permissione, inclytis Baronibus et Nobilibus Regni nostri, specialiter magistro Joanne filio Hench Rectore castris Budensis et magistro (N.) Judice civitatis Pestiensis ipsos componentibus coram nobis in talem pacis et concordiae devenerunt unionem : Quod praenominati carinarii et cuncti socii eorundem in perpetuum de pretio nauli seu questus carinarum suarum de quolibet curru magno vulgo rudas seu maza dicto, quibuscunque oneribus onerato, quem in carinis eorum transferunt, praedictis domino Praeposito et Capitulo seu eorum hominibus ad hoc pro tempore deputatis, solvent et dabunt 4 denarios regales pro tempore currente. (2) Item de quolibet curru minore, sive ferro, sive cupro, vel plumbo, asseribus, seu

aliis quibuscunque rebus onerato unum denarium. (3) Item de duobus curribus vacuis, sive pisces deferentibus similiter unum denarium. (4) Item pro una carina animalia seu pecudes plene transferente 2 denarios; semiplene vero unum denarium, de animalibus vero infra decem numero nihil teneatur. (5) Item de qualibet tunella vini quarumcunque vinearum, quam transferunt, omni tempore, sive in autumnno sive alio quolibet unum denarium; praeter vina civium Pestiensium a tempore vindemiae usque ad festum S. Martini confessoris in propriis vineis eorundem facta, de quibus nihil solvent; transacto autem ipso festo S. Martini de qualibet tunella vini tam civium, quam aliorum quorumcunque unus denarius persolvetur. (6) Praeterea praedicti carinarii se et suos socios obligarunt, quod currus salibus oneratos, sive sales, sive currus ad eorum carinam recipere, vel eis carinam ostendere non debeant, nec eos transferre praesumant, donec officialibus seu tributariis Praepositi et Capituli praedictorum in tributo eisdem debito, videlicet de quolibet centenario vendito vel non vendito, in tribus salibus fuerit satisfactum. „A hajósok azonkivül kötelezik magokat: „Ut si ipsi vel aliqui eorum ullo unquam tempore palam vel occulte in solutione praedictorum denariorum fraudem vel dolum committerent non solvendo, seu currus non soluto modo supradicto tributo ad carinas reciperent, seu receptos transferrent vel quidpiam de praedictis articulis in faciendo vel solvendo omitterent; extunc eo ipso compositio seu ordinatio praemissa inter partes praemissas habita seu ordinata, esset omnino irrita et inanis, vel penitus viribus caritura; et ipsi carinarii tertiam partem nauli, prout in privilegiis praedictis dictorum Praepositi et Capituli continetur, sine strepitu alicujus iudicii solvere tenerentur eo facto Praeposito, Capitulo et mentionatis.“ Robert király ezen egyességét megerősítette és privilegialis formában adta ki. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 57. l.)

208. 1326. augusztus 25-kén (VIII. kalendas septembris) Róbert Károly helyben hagyja azon privilegiumot, melyet IV. Béla a nyúlzigeti sz. Mária zárdai apácáknak „super concessione tributi de foro montis Pestiensis, et patronatus ecclesiae Beatae Mariae Virginis in eodem Pestiensi monte constructa“ adott (1255; **30.** és **31.**), V. István (1270; **39.**), és Kún László (1290; **59.**) királyok megerősítették. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 97. l.)

209. 1327. június 13-kán (Idibus Junii) Róbert Károly privilegium formájában és kettős pecsét alatt megerősíti IV. Bélának a nyúlzigeti sz. Mária zárdai apácák számára a pestujvári vásári jövedelmek tekintetében 1255. kiadott adományát (**31.**) azon hozzáadással: „Hoc nihilominus duximus annectentum, quod licet cives nostri Albenses tributum predictis sororibus exemptionis sue libertates a quocunque tributo allegantes solvere juxta continenciam ipsius domini Bele Regis privilegii non curassent, et ipse sorores dictos cives traxissent in causam coram nobis, ipsaque causa diucius exstitisset ventilata, tandem mature de liberationis nostro, Prelatorum et Baronum nostrorum consilio decrevimus

quod iidem cives tributum memoratis sororibus, quemadmodum in privilegio Bele Regis predicto continetur, non obstante contradiccione ulteriori eorundem imperpetuum, prout eciam eedem sorores id juris ordine obtituerunt, solve teneantur.“ (IV. László király 1453-ki megerősítéséből, melynek eredetije a budai kamarai levéltárban létezik).

210. 1327. július 1-jén (Avennione kal. Julii). XXII. János pápa Robert Károly kérésére : „Quod fratres, qui Sancti Pauli primi eremite in illis partibus uuncupantur (fő kolostoruk Buda felett volt, l. 86.) ab olim autoritate litterarum fel. record. Urbani IV. PP. elegerunt sub B. Augustini regula perpetuo Domino famulari; et quod postmodum etiam bonae memoriae Gentilis etc tunc in eisdem partibus Apostolicae Sedis Legatus eisdem fratribus ut sub eadem regula perpetuo viverent suae legationis auctoritate concessit (129.); minek folytán csakugyan „quod ultra sexaginta jam domos sub eadem regula in eisdem partibus habere notantur;“ miért is „ut (a pápa) dictam regulam per eosdem fratres perpetuo observandam eis auctoritate apostolica ex certa scientia confirmare, ipsisque concedere, ut possint in generali ipsorum capitulo aliquem ex eorum fratribus in Priorem eligere Generalem stb. dignaremur.“ A pápa a kalocsai érseknek, s a szekszárdi és Garam melletti sz. benedeki apátoknak meghagyja : „quatenus de conditionibus, statu et facultatibus fratrum ipsorum, et eorum circumstantiis autoritate apostolica curetis plenius informare, et quecunque super his inveneritis, nobis fideliter intimetis.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 246. l.)

211. 1328. február 23-kán (VII. Idus Martii). Róbert Károly megerősíti az óbudai káptalan számára II. Gyéza 1148-ki (8.) s illetőleg sz. László királyok privilegiumait „super donatione tributorum et piscaturae“ s névszerint a „tributum portus Pest et Kerepes, navium etiam cum vino sibi cum salibus ascendentium, sive cum aliis venalibus descendentium.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 285.)

212. 1329. november 10-kén (Datum in vigilia beati Andreae Apostoli). A pestújvári városi tanács, névszerint „Comes Tylmannus Judex castris novi montis Pestiensis, Kunchulinus de Megdfeu, Wolfgangus, Jacobus de Agria, Nicolaus de Jaurino, Buchdullinus, Nicolaus frater Tylmanni, Kunchulin filius Joannis, Michael filius Ulmanni, Sedulinus Perenhauer, Petrus filius Miko et Joannes filius Bocuk, tunc pro tempore Jurati ipsius castris;“ — köztudomásul adják : „Quod vir nobilis Comes Johannes noster Rector, Capitaneusque in medio nostri constitutus, quandam vineam suam situatam in territorio Vjmal vocato, in vicinitate vinearum Joseph ab una parte et Henrici dicti Tancher lapicidae ex parte altera jacentem, de consensu magistri Nicolai filii sui, et omnium cognatorum suorum nullo cantradictore existente dedit et donavit Comiti Simeoni, Judici de Pesth cognato suo, et per eum suis heredibus, heredumque suorum successoribus jure perpetuo et irrevocabiliter ac pacifice possidendam ob sincerae dilectionis incrementum, quae de Comite Hermanno, cognato suo, ratione debiti fuerat obligata et perpe-

tuata perpetuo jure dando ipsi Comiti Simoni de praefata vinea servandi, vendendi, legandique in vita vel in morte liberam facultatem.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 386 l.)

A „Comes Simeon Judex de Pesth“ szavak, mint látszik, a Duna bal partján fekvő városra mutatnak, mely már az előtt is Ó-Pestnek neveztetett (lásd p. o. 33., 34.) s melynek birája a városi tanácsnak nem volt tagja.

213. 1330. „Joannes Rector novi montis Pesthiensis“ (Fejér u. o. 423. l.)

214. 1330. Ezen évi april 17-kén (XV. Kalendas Maji) történt hazai krónikánk szerint Zaah Felicián merénye a királyi család ellen Visegrádon. Ezen eseménynek közvetett következése volt később a királyi udvarnak Visegrádról Budára áttétele. Itt közvetlenül azért említendő, hogy az e merény megbüntetése iránt ítélő bírák közt volt „Joannes Rector castri novimontis Pestiensis, Comes Musinensis“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 419. s k. l.), s hogy a krónikák tudósítása szerint Zaah Felicián holtteste darabokra vágatván „caput ejus Budam mittitur, manus et pedes aliis civitatibus destinantur“ (Bécsi Képes Krónika, Chronicon Budense ed. Podhradczky, 213. l., Turóci II. r. 96. fej.)

215. 1330. (Scriptum in Sarus in vigilia festi B. Laurentii martiris) Drugeth Vilerm szepesi és abaujvári főispán végrendelete. . . . „Quoad decimas parvas et magnas, tam in *territorio civitatis Budensis*, quam in terra Syrmieni, per me simul cum magistro Aurifabro pro 270 marcis rationis Budensis emptas et comparatas, taliter dispono“ stb. . . . „Item *Cristianus de Buda* habet 20 tonellas vini de meis stb.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 510. l.)

216. 1331. „Castro Budensi concessae a Rege nundinae quindecim dierum ante et post memoriam decollationis S. Joannis Baptistae“ (Timon, Synopsis novae chronologicae Regnorum Hungariae etc. Series 1270—1423. 25. l.)

217. 1332. február 2-kán (in festo purificationis virginis gloriosae). országgyűlés. Chanadin esztergami érsek így szól: „Apud Budam in congregatione Regni, in praesentia omnium Praelatorum et Nobilium nobis assidentibus“ stb. (Kovachich M. G., Supplementa ad vestigia comitiorum. I. köt. 275. l.)

218. 1332. Budán martius 20-kán nevezetes tűzvész volt. Vonatkozik erre Róbert Károly intézménye az óbudai káptalanhoz, és a káptalannak erre költ válasza. T. i.

Kelt Vissegrád martius 25-kén (in festo annuntiationis B. M. V.) „Carolus stb. Discretus vir magister Stephanus Praepositus Quinque-Ecclesiensis suo, item Nicolai et Demetrii fratrum suorum nomine et vice dicit nobis, quod cum ipse in domo Pethe filii Mikou civis Budensis in eadem habitae scrinium depositum habuisset, in quo inter cetera bona sua quam plurima privilegia nostra regalia et aliorum Regum nostrorum praedecessorum super possessionibus ipsorum stb. propter tutiorem locum deposita et inclusa feria 6-a proxima ante Dominicam, qua can-

tatur officium „Oculi mei,“ ipsa domus praedicta Peteh inter ceteras domos aliorum civium die eadem igne fuisset miserabiliter concremata, et in ipsa domo dictum scrinium suum ac in ipso scrinio inter alia bona sua in eodem habita praedicta privilegia ipsorum dicto igne consumpta fuissent et redacta in cinerem et favillam.“ Miért a király meghagyja a káptalannak, „quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo praesente Nicolaus filius Jacobi civis dictae civitatis, vel Lukacius filius dicti Mikou de eadem civitate homo noster sciat et inquirat super praemissis et singulis praemissorum stb. omnimodam veritatem.“ stb.

Erre a káptalan aprilis 5-kén (in Dominica Judica) jelentést tesz a királyhoz : hogy Lukácszal Mikou fiával Jakab mestert kanonoktársát kiküldte, kik visszatérvén azt jelentették : „Quod cum ab omnibus, a quibus decuit et licuit, et specialiter Judice et Juratis ac universis civibus praedictae civitatis Budensis diligenti inquisitione investigassent et interrogassent“ stb. csakugyan megtudták, mikép az az említett szekrény s az abba foglalt ókmányok stb. „in domo Pethel filii Mikou de eadem civitate Budensi propter tutiorem locum fuissent deposita, quae quidem instrumenta seu privilegia cum ceteris rebus ipsorum in domo ejusdem Pethel filii Mikou feria 6. proxima ante dominicam Oculi mei fuissent concremata et in cineres redacta“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 665. l.)

219. 1332. april 6-kán, XXII. János pápa a nyulszigetű apáczáknak járó budai vámjövödelmek ügyében: „Joannes XXII. Episcopus Servus Servorum Dei, dilecto filio Praeposito Ecclesiae Albensis, salutem et apostolicam benedictionem. Significarunt nobis dilecte in Christo filie Priorissa, et conventus Monasterii regularis monasterii S. Marie de Insula Danubii, alias Leporum per Priorissam soliti gubernari, Ordinis S. Augustini, Vesprimiensis Dioecesis, secundum instituta, et sub cura fratrum ordinis praedicatorum viventes: Quod perceptio emolumenti, quod de foro portae castris Budae dictae dioecesis, quolibet die sabbathi proveniebat, quodque tributum nuncupatur, ad dictas Priorissam et Conventum, quibus licet habere proprium in communi, ex indultu Sedis Apostolicae speciali, de antiqua et approbata, et hactenus pacifice observata consuetudine, dignoscatur pertinere, et tam praefata Priorissa et Conventus, quam illae, quae in dicto monasterio praecesserunt easdem, fuerant in pacifica possessione vel quasi juris percipiendi praefatum emolumentum a tempore, cujus in contrarium memoria non existit. Verum universitas dicti loci castris Budae contra praemissam consuetudinem temere venientes, et ad derogationem Priorissae et conventus et monasterii praefatorum, pravis ingeniis anhelantes, temeritate propria constituerunt nundinas per quindenam ante, et post festum decollationis B. Joannis Baptistae in eo loco Castris Budae annis singulis faciendas, et publice indixerunt, quod nullus aliquod emolumentum vel tributum solveret dictis Priorissae et Conven-

tui, durantibus nundinis antecedentibus, Priorissae, in Conventus et monasterii praedictorum praejudicium non modicum et gravamen; quare nobis eadem priorissa et Conventus humiliter supplicarunt, ut providere ipsis in hac parte de oportuno remedio, curaremus. Quo circa discretioni tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus convocatis, audias causam, et appellatione remota debito fine decidas, faciens, quod decreveris, per censuram Ecclesiasticam firmiter observari. Testes autem, qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel amore subtraxerint, censura simili appellatione cessante, compellas veritati testimonium perhibere. Datum Avenione die 6 Aprilis. Pontificatus nostri anno decimosexto stb.“ (A vaticanumi levéltárból.)

220. 1333. XXII. János és XII. Benedek pápáknak a pápai jövedelmek beszédese végett Magyarországra küldött „collectorai“-nak 1332 – 1337-re vonatkozó s névszerint 1333-ra nézve a veszprémi püspökséget illető számadása. Ebből azt értjük, hogy az említett esztendőben a budai esperestségben 23 plébános vonatott adó alá. (Pray, Diatribe in diss. hist. crit. de S. Ladislao ab Ant. Gánóczy conscriptam. 232. l.)

221. 1334. május 5-kén (Datum in Wissegrad in festo ascessionis Domini) Robert Károly király Tamás erdélyi vajdának azon kérésére: „Quatenus cuidam ipsius possessioni haereditariae Gyungus (Gyöngyös) nominatae in Comitatu de Heves Ujvár existenti, libertatem seu libertatis praerogativam, cum qua et quibus cives seu hospites nostri de Buda ab initio suae foundationis utuntur perfruentes, concedendo dare dignaremur,“ — „eandem suam possessessionem Gyungus dictam privilegio ac immunitatis praerogativa memoratae civitatis nostrae Budensis“ megadómányozza. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 716. l.)

222. 1334. Robert Károly Buda város privilegiumait, s névszerint kereskedelmi szabadságait megerősíti. Erre hivatkoztak a budaiak 1502 az akkori már megint önálló pestiekkal folytatott perökben: „Da swechten wir mer prieff, und vanden ain damit zbain sidell, den het vnss geben kwnig Karell. Der selbig prieff pestettiget vns alla fraihait der niderlag“ (Michnay Endre és Lichner Pál, Buda városának törvénykönyve. Pozson 1845. 263. l.). Ezen privilegiumnak, melynek szövegét nem birjuk, keltét Verbőczy Hármaskönyvének (II. 14. 18. §.) útmutatásának folytán az egykorú okmányok combitiójából következtetjük. Oly fontosnak tartották ezt akkor, hogy különös emlékpénz „LIBERTAS BVDENSIVM“ felirással annak alkalmával veretett. (Rupp Jak., Magyarország pénzei. II. k. Budán, 1846. 20. l; Érdy János, Magyar pénztudományi ritkaság a Tudománytárban 1841. I. köt. 89. l.)

Pénzverő ház is létezett akkor már Budán (Rupp u. o. 21. l. V. ö. 257.)

223. 1335. martius 18-kán (feria sexta ante dominicam Oculi) „Comes Johannes filius Comitum Hench, Comes Mosoniensis et Castellanus de Owar,“ ki 1324. és 1330. „Rector castri seu civitatis novi montis Pe-

stiensis“ volt (203., 213.) bizonyóságot tesz arról, hogy „frater Michael generalis procurator sanctimonialium de insula leporum comparuit coram nobis, petendo nos humili cum instantia, ut occupatores (portus de Jenő) vocari faceremus, convocatisque eisdem, Dionysium videlicet et Paulum filium Joannis, ceterosque socios eorum prohibuit, adstantibus nobis civibus castrum novi montis Pestiensis, ab illicita et injusta occupatione supradictae navigationis.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 4. r. 147. l.)

224. 1335. április 27-kén (feria 4-a proxima post festum B. Georgii martiris). Az említett „Comes Johannes“ ugyanazon ügyben Robert Károly királytól írásbeli meghagyást (litteras) vesz. (U. o.)

225. 1335. május 1-jén (dato in festo Beatorum Philippi et Jacobi apostolorum). Az óbudai káptalan „ad petitionem religiosarum dominarum sororum de insula leporum ab una parte, et Pauli filii Jacobi de Pardy, ac Stephani fratris Chubud de civitate Pestiensi ab alia“ intézkedik a határok iránt, inter possessiones Szent Mihály dictarum dominarum religiosarum, et Pardy dictorum Pauli et Stephani vocatorum in Comitatu Pestiensi existentium.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 4. r. 116. l.)

226. 1335. július 13-kán (Datum Budae in festo virginis Margarethae) Robert Károly „Judici, Juratis et universis civibus de novo monte Pestiensi“ meghagyja, hogy miután a nyulszigeti apácák aziránt panaszt tettek, „quod piscatores in medio vestri existentes piscinam ipsarum, quae in Hungarico *tanya* dicitur, in Danubio in Jenő de jure eis pertinentem in ipsarum praedictarum piscarentur et uterentur, ex eadem nullum jus exinde reddentes eisdem,“ — „quatenus dictos piscatores de piscatura piscinae jam dictae omnino compescatis et prohibeatis nostra auctoritate mediante.“ (Fejér, u. o. 76. és 635. l.)

227. 1335. október 14-kén (sabbato die proximo ante festum B. Galli confessoris). Az óbudai káptalan bizonyóságot tesz: „Quod nobilis vir magister Teuteus filius quondam Comitis de Beche ab una parte; item comes Simon judex de civitate Pestiensi ex altera“ egymással cserét kötöttek akkép, „quod praedictus magister Teuteus quondam vineam suam in territorio Zegmal vocato existentem in vicinitatibus vinearum praedicti Comitis Simonis ac Pauli sartoris immediate adjacentem eidem Comiti Simoni cessisset“ stb.; „in cujus quidem vineae concambium seu permutationem praefatus Comes Simon quondam vineam suam in territorio Ujmal vocato situatam, vineis Fabiani et Joannis Claudi de Calidis aquis, et Michaelis de suburbio castrum novi montis Pestiensis conterminalem et vicinam dedisset stb.“ (Fejér, u. o. 120. l.)

228. 1336. január 6-kán (datum Wissegrád in festo Epiphaniarum Domini) Róbert Károly igen fontos intézkedése Magyarország külső kereskedésére nézve, mely által névszerint annak éjszak-nyugati vonala végkép megállapíttatik.

Már IV. Béla király korában, miután ez 1254. Otakár cseh királlyal Pozsonyban békeséget kötött vala (Fejér, Cod. Dipl. VII. k. 1. r. 300. l.), ezen vonal volt kijelölve; de a később bekövetkezett események

alatt az meg nem tartatott többé. Robert Károly 1335. János cseh királylyal ujonan békességre és barátságos egyetértésre lépven (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 4. r. 66. l.), most a kereskedelmi vonalt végkép meghatározta, és ezen kereskedés magyarországi központjává Budát tette.

„Nos Karolus stb. Quod cum via seu strata publica mercatorum hinc a nostro Regno in Bohemiam et alia convicina Regna transeuncium, et e conuerso a Bohemia et aliis e vicinis Regnis in predictum nostrum Regnum cum suis rebus et bonis mercimomialibus veniencium a temporibus guerrosis et impaccatis propter maleficorum hominum insidias et indebitas exactiones tributorum fere hactenus et usque modo dissueta fuisset; nosque prout incumbemat officio nobis divinitus concredito pro commodiori et tranquilliori transitu eorundem inter cetera nostre consideracionis animum ad reformandum et restaurandum eadem, specialiter dum pridem una cum Sereno et Inclito Principe domino Johanne eadem gracia Illustri Bohemorum Rege fratre nostro karissimo parlamentum habuimus tractatum Specialem circa premissa habendo studiosius divertissemus; tandem eciam utilitatibus utrorumque Regnorum consideratis una cum Prelatis et Regni nostri Baronibus matura deliberacione habita et de consilio eorundem pro eisdem mercatoribus tam nostri, quam Bohemie et aliorum evicinorum Regnorum vias et stratas infrascriptas publicas fore girandas et perambulandas, ac tributa in locis et modis inferius exprimendis exigenda atque ordinanda videlicet stb.“
 A vonal azután következő helységek kijelölése által határoztatik meg : „In primo introitu ad metas Regni Hungarie in Alba Ecclesia vel in wlgar Wywar . . ; item abinde siue in Saaswar, siue in Scynche . . ; et abhinc in Jabluncza circa castrum Kurlathkw . . ; item abinde in loco Bykzaad sive in villa Beyn . . ; preterea a civitate Tyrnauensi usque, Budam . . ; primo in Torkoshyda, preterea in Semptey; item in villis Archiepiscopi Strigoniensis Narhid et Wdword vocatis; item ultra Danubium ex ista parte in Strigonio, postea in villa Chabya; item in villa Sancti Jacobi pro castro Veteris Bude et *in porta Civitatis Budensis*“ stb.
 „Que omnia loca tributorum tam civibus Brunensibus de Regno Bohemie, quam nostris civibus Tirnauensibus referentibus scimus esse a tempore Bele Regis instituta legitima et omnino fore justa.“ stb. (Az okmányoknak bőrhártyára irt eredetijét találtam Brünn város levéltárában; átiratát a prágai és boroszlói levéltárakban. Ezen vonal fentartatott a későbbi királyok által is a XV. század végeig, midőn a prágai, boroszlói, nürnbergi, ambergi, regensburgi, kölni, hoyayi stb. kalmárok magyarországi kereskedésökre vonatkozó privilegiumokat nyertek.)

229. 1336. junius 2-kán (datum in Wissegrad in dominica proxima post festum Corporis Christi) Erzsébet királyné meghagyja az esztergami káptalannak: „quatenus vestrum mittatis hominem, coram quo Johannes de Pylis homo noster reambulet possessionem religiosarum sororum sanctimonialium de insula leporum Jeneu vocatam in Comitatu Pestiensis existentem juxta veteres metas et antiquas.“ Ennek folytán a

káptalan „Nicolaum presbiterum chori nostri praebendarium“ kiküldte, ki Pilisi Jánossal „quinta et sexta feria post festum Corporis Christi ad faciem possessionis Jeneu Simone Judice de Pesth, Petermanno et Petro dicto de Adach juratis, ac aliis concivibus eorundem quam pluribus de eadem; et Praeposito ecclesiae Sancti Michaelis Archangeli de insula leporum, vicinis et commetaneis dictae possessionis ibi comparentibus et praesentibus accedentes“ a határjárás „a parte terrarum Pesthiensis civitatis, et Praepositi memorati“ megtették. Névszerint „metae praefatae possessionis Jeneu a terris saepe dictae civitatis (Pesthiensis) hoc ordine disponuntur: quod prima ejus meta incipit juxta Danubium super magno fossato, quod circuit villam Pesthiensem a parte villae Jeneu, in cujus fossati capite sunt duae terreae metae; deinde vadit per ipsum fossatum usque viam, quae ducit in Vacium, ubi circa eandem viam in fine fossati in loco cujusdam antiquae metae deletae metae, ubi novam metam terream erexissent. Item transeundo ipsam viam pervenit ad duas magnas terreas metas circa eandem viam situatas; deinde circuit versus partem orientalem ad quendam monticulum, prope quem sunt similiter duae terreae metae, ubi etiam antiquitus fuerunt sepulchra paganorum; a quibus parumper descendendo in fine terrae arabilis sunt duae terreae metae. Abhinc vadit similiter ad plagam orientalem inter terras arabiles, de quibus pergit ad quoddam pratium, juxta quod sunt duae terreae metae; inde parumper meando pervenit ad aliud pratium, ubi sunt duae terreae metae. Ab his tendit ad montem sabulosum, quem transeundo pervenit ad duas terreas metas sub ipso monte situatas, de quibus pervenit ad duas vias versus orientem transeuntes, quarum una ducit in Nyr, alia vero in Pardeu, inter quas sunt duae terreae metae et ibi metae supradictae possessionis Jeneu a terris praelibatis (civitatis Pesthiensis) dividentes ipsam terminantur.“ A káptalannak ezen határjárás iránt Erzsébet királynéhoz írt jelentése kelt 1336 „die dominica proxima post octavas festi corporis Christi“ vagyis június 9-kén. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 4. r. 191. l.)

230. 1337. december 12-kén (in vigilia Sanctae Luciae virginis). A pestujvári városi tanács, azaz „Magister Nicolaus Rector castri novi montis Pesthiensis, Tilmannus, Guntlinus de Magendorf, Vleungin, Jacobus de Agria, Ruedlinus, Nicolaus frater Tilmanni, Michael filius Ulmanni, Sedulinus, Perhancz, Nicolaus filius Budranni, Lorandus, Petrus filius Miko, et Joannes filius Matuch tunc pro tempore jurati ipsius castri“ bizonyoságot tesznek arról: „Quod Hannus dictus Vaydner et Dominicus frater ejusdem, concives nostri coram nobis personaliter constituti, dimidiam partem molendini supremi Staimil nominati circa hortum domus hospitalis ecclesiae Sancti Spiritus jacentis, videlicet totam portionem eorum in ipso molendino habitam eisdem jure paterno devolutam cum universis utilitatibus ad eandem spectantibus, de consensu uxoris, puerorum eorum, ac specialiter ex permissione Comitum Unlingii vicini ipsorum nullo penitus contradictore existente vendiderunt et tradiderunt Comiti Lorando jurato et concivi nostro, et per eum suis heredi-

bus, heredumque suorum successoribus jure perpetuo et irrevocabiliter ac pacifice possidendam pro 220 marcis argenti plene habitis et receptis ab eodem“ stb. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 4. r. 292. l.)

231. 1339. május 14-én. „Ego Petrus Gervasii Aniciensis (Sedis Apostolicae Nuncius in Regno Hungariae) recepi de bonis relictis per dominum Jacobum de Lengres Sacristam Carpentoractensem (quondam Apostolicae Sedis nuntium et collectorem) per manus domini Oliverii militis et procuratoris domini Regis Hungariae *in domo Wlingi civis Budensis* septem fertones cum 110to auri tenentes 17 carat etc.“ (Koller, Historia episcopatus Quinque-Eulesiensis, II. köt. 477. l.)

232. 1339. december 13-án (in festo Beatae Luciae virginis et martiris). Robert Károly vonatkozva egyik régibb adományára, mely által „quemdam vacuum fundum molendini Hévizfő vulgariter nuncupatum ad villam Sancti Jacobi spectantem,“ hol idő közben malom építettett, „Nicolao filio Ujen et Vilingo civibus castris, ac Renaldo filio Kunck molendinario de suburbio Budensi perpetuo dedisse et locasse sub certo conventionis numero et censu annuali“ bizonyítatik: „constantibus fidelitatibus et sinceris complacentiis, imo et obsequiosis meritis Comitis Lorandi, jurati civis Budensis fidelis et familiaris nostri perspicue circumspectis, quibus eundem ab eo tempore, quo istud Regnum ratione geniturae nobis debitum intravimus nobis et toti domui et aulae nostrae et consequenter filiis nostris carissimis complacuisse novimus,“ mind a mellett, hogy Drugeth Vilerm nádor idő közben az ő budai káptalan birtokához csatolni akarta, Lóránd érdemeinek elismerésül helyben hagyja azon szerződést, melynél fogva „Hannus et Domimius filii praedicti Nicolai“ ezen malomhelynek s a rajta lévő malomépületnek őket illető fele részét neki 1337. adták el, egyszersmind birtokolási jogát szorosabban meghatározván. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 4. r. 369. l.)

233. 1340. Magyarország, s névszerint Buda-Pest területeis a sáskák által nagy pusztítást szenved. (Katona, Hist. crit. Regum. IX. köt. 168. l.)

234. 1340. A paulinusok nevezetes általános szerzeti gyűlése Budán. (Fragmen panis corvi stb. 122. l.)

235. 1341. május 12-kén. „Petrus Gervasius“ bizonyítja, hogy „recepi a Capitulo Ecclesiae Quinque- Ecclesiensis per manus fratris Johannis *Subprioris Conventus Praedicatorum Budensis* ratione fructuum duarum praebendarum in dicta ecclesia apud Sedem Apostolicam vacantium 120 florenos auri.“ (Koller, Hist. Episc. Quinque. Eccl. II. k. 478. l.)

236. 1342. Robert-Károly király július 16-kán Vissegrádon meghalálozván, s rendkívüli és azelőtt Magyarországbán még nem látott pompával eltemettetvén, a király tetemeinagy pompával Vissegrádból Budán keresztül Székes-Fehérvárra vitettek. „Peractis (in Vissegrad) divinis institutionibus et missarum solenniis corpus ipsum super cimbam per decursus aquae Danubialis in civitatem famosissimam, Budam videlicet est delatum (július 17-kén). Antecedebat autem flebiliter ipsam multitudi-

nem Praelatorum, Baronum et regnicolarum vexillo triumphali miles famosissimus atque manu fortis Laurentius Slavus (Tót Lőrinc, a híres Konth Miklós atyja), cujus intererat tempore vitae ipsius Domini Regis ex officio eidem incumbenti, vexilla Regalia ferre loco oportuno. Ubi omnes cives dictae civitatis famosissimae, sacerdotes et clerici ac viri religiosi, ipsamque inhabitantes alii processive pergentes condolendo, oculis lachrymantibus vestimenta lugubria portantes, obviam ipsius corpori usque ad Danubium processerunt. Et dum in dictam civitatem adduxissent, supra corpus ipsius cantica psallere et alia Divina officia, ut mos est, pro expiratis eorundem per totam noctem preces offerre cantando non cessant Summo Creatori. Tertio namque die obitus ipsius (Julius 18-kán) in eadem civitate medio temporis spatio, quousque Divina officia vel misteria incepta et missarum solennitates more debito peragerentur, tres solemnes dextrarii ipsius Domini Regis Karoli, suis falerati purpureis coperimentis, super quos milites strenui armis ejusdem Domini Regis induti ante fores ecclesiae stantes, quorum quidem militum super uno ipsorum dextrariorum cum armis tornamentalibus Regiae Excellentiae competendis; et alter ad hastiludium aptus; tertiusque dextrariorum preciosior existens, cum armis bellicis ad intrandum etiam exercitus pro Regia Majestate competendis. quorum quidem trium militum dextros tres dextrarios consedentium signa in galeis forma strutionis avis cum coronis aureis circumdatis, quae per ipsum Dominum Regem vita sibi comite haberi et ferri consueverant, habebantur. Universa namque feramenta streparum et habenarum seu rudibularum, et alia eidem spectantia de argento aureato juxta decentiam Regiae Excellentiae fabricata existebant, corrigiarumque cinguli et frena ac similia alia cum antenis et postenis sericae substantiae contexta fuerant. Nobilissimis namque picturis purpureis, gemmis et lapidibus preciosissimis dicti trini dextrarii et milites in persona et spiritu ejusdem Domini Regis super ipsis dextrariis tegebantur: quos, ut dum cujuscunque conditionis homines aspiciabant transeundo, et dicta signa Regalia intuebantur; eo, quod idem Dominus Rex hactenus imperium Regni Hungariae habitis praemissis signis et dextrariis feliciter gubernaverit, mox prorumpabant in fletus, et validissimis aethera ululatibus propultantes. Peractis tandem Divinis institutionibus et missarum solennitatibus, non more aliorum quorundam Regum dudum defunctorum vellata facie, nec corpore ejus alicujus diei spatio celato, prout abusiva consuetudo aliis vicibus quorundam Regum funeribus perhibetur astruxisse: sed manifeste, omnibus praesentibus facie ad faciem manifeste cernentibus ad Albensem civitatem deferebatur dictum corpus tumulandum.“ (Chronicon Budense, ed. Podhradczky, 258. l.; Turóci, II. rész, 99. fej.)

237. 1342. augustus közepe táján. „Ludovicus — — in Regem Hungariae in ecclesia Albae Regalis — — coronatus — — abinde Budam veniens, honore processionum et occursum singulorum statuum exceptus, compositis quibusdam rebus publicis celerem expeditionem

poscentibus in Viscegrad patris morem sequens, moraturus illuc divertit.“ (Dlugossi, Historia Polonica. Lipese, 1711. 1063. l.). Ezen tudósítás annál érdekesebb, mert Magyarországnak azon időben három legnevezetesebb városát: Székesfejérvárt, Budát és Visegrádot sajátosságos jelentőségek szerint tünteti fel előttünk. Székesfejérvárat ugyan a királyok koronázási és temetkezési helyét, Visegrádon azok székvárosát találjuk; Buda pedig ezek mellett azon hely, hol 1342-ben is az ország legfontosabb ügyei elintéztettek.

238. 1343. September 5-kén (feria 5, prox. ante festum nativitatis Beatae virginis). A felhévizi sz. háromsági konvent tanuságot tesz bizonyos egyességről, mely közte és „Comes Kunchlinus filius Johannis filii Kunck juratus civis Budensis“ közt azon perre nézve keletkezett, melyet „frater Paulus Launus seu Gallicus, quondam magister domus hospitalis ecclesiae S. Regis Stephani de Strigonio specialis physicus Domini Regis, magister et dominus noster piaie recordationis“ az említett Kunchlinus ellen „super maierio, terris arabilibus ac pratis ad eundem maierium pertinentibus, inter dictam civitatem Budensem et villam Nyek in valle inter decimas dictae ecclesiae nostrae et nostras existenti“ még Róbert Károly király idejében indított vala. A király ugyan „visis libertatibus dictae civitatis Budensis ipsam causam jurisdictioni seu examini iudicis, juratorum et civium ejusdem Budensis civitatis submittendam decreverat;“ hol mindazáltal az említett Pálnak idő közben bekövetkezett halála után „eadem causa de termino ad terminum prorogata et diutius fuit ventillata. Tandem scita rei veritate, quia ipsum maierum cum suis attinentiis in medio decimarum vini dictae ecclesiae nostrae et nostrarum existens a multis temporibus semper decessores ejusdem Comitis Kunchlini et per consequens idem Kunchlinus usque hodie possiderent et tenerent, et in quolibet anno saepedictae ecclesiae nostrae et nobis unum fertonem persoluissent,“ — a konvent „per ordinationem et amicabilem compositionem proborum virorum“ Kunchlinnal egyességre lép, melynél fogva az említett majort „Comiti Kunchlino et per eum suis haeredibus, haeredumque suorum successoribus jure perpetuo pacifice et quiete possidendum, tenendum et utendum“ átengedi; „tali tamen conditione mediante, quod idem Comes Kunchlinus et sui successores in quolibet anno in octavis festi B. Michaelis Archangeli nobis et ecclesiae nostrae unum florenum dare et persolvere tenebuntur.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 1. r. 151. l.)

239. 1343. october 5.kén (Wyssegrad die dominico prox. post festum B. Michaelis Archangeli). „Magister Nicolaus filius Johannis filii Henk Rector novi montis Pestinensis“ Lajos király előtt panaszt tesz. „quod jobagiones sui et servientes ipsius impositionatiore aliorum jobagionum, in possessionibus suis commorantes ad praesentiam nonnullorum iudicum et justitiariorum Regni nostri in causis quibuslibet, majoribus videlicet et minoribus contra approbatam nobilium Regni nostri libertatem, per eorum adversarios saepe saepius citentur, nulla prius ab

ipso vel suis officialibus justitia, ut conveniens esset, postulata; per quod possessiones suaē desolationes et vastitates plurimas paterentur.“ Lajos király ezt megtiltja. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 1. r. 88. l.)

240. 1344. január 18-kán (in dominica proxima ante quindenas festi Epiphaniarum Domini). A felhévizi sz. háromsági konvent bizonyosságot tesz arról; „Quod religiosus vir dominus Johannes Praepositus Ordinis Praemonstratensium Ecclesiae Sancti Michaelis Archangeli de insula leporum coram nobis personaliter constitutus per modum protestationis nobis significare curavit, quod Judex, jurati et universi cives de civitate Budensi coram Andrea filio Blasii de Istyek homine Regio et nostro testimonio a festo Assumptionis Virginis Gloriosae usque datam praesentium eidem Praeposito et Ecclesiae suae nullam justitiam per ipsum dominum Praepositum multiplicibus vicibus petitam impendissent, nec aliquam satisfactionem ex parte adversariorum dicti Praepositi rejecto Dei timore eidem Praeposito fecissent et exhibuissent in praejudicium ipsius et Ecclesiae suae non modicum et gravamen.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 1. r. 246. l.)

241. 1345. augusztus 1-jén (Datum Budae in festo ad vincula Petri). Erzsébet királyné előtt az óbudai káptalan részéről Robert Károlynak azon okmánya felmutattatván: „in quibus inter cetera inter ipsum Capitulum Budense ab una, et Judicem, Juratos et universos cives et hospites Pestienses parte ex altera super tributo salium, quod ab antiquo in portu Pestiensi pro eadem ecclesia Budensi exigere est consuetum, talis concordiae unionem de ipsius Domini Regis benevola voluntate reperimus ordinatam extitisse: Quod praedictum tributum salium in dicto portu Pestiensi dominus Praepositus et capitulum Ecclesiae Budensis juxta formam privilegii domini Regis Ladislai, litteras privilegiales domini Belae olim similiter Regis Hungariae laudandae memoriae confirmantis, isto modo valerent exigere atque possent, quod de quolibet centenariis salium venditorum et non venditorum, sive civium Pestiensium et Budensium, sive extraneorum quorumcumque per carinas de eodem portu Pestiensi et Budensi in curru sive in carina transferri facientium, tres sales pro ipso domino Praeposito et Capitulo Budensi perpetuo exigantur;“ (–) a királyné „universis civibus, hospitibus et aliis descendens hominibus in Budensibus et Pestiensibus civitatibus, ac aliis quibuslibet villis et possessionibus regnicolarum constitutis, quibus praesentes ostenduntur,“ meghagyja, hogy a fenebbi egyességet pontosan megtartsák. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 7. r. 50. l.)

242. 1346. Ezen esztendőben, mint látszik, tette által I. Lajos király székhelyét Vissegrádról Budára. (Katona, Hist. crit. Regum Hung. IX. k. 426. l.) De történetíróink nem egyeznek meg egymás közt abban, ha vajjon Új-Buda vagy Pestújvár (azaz a már akkor időben általán u. n. budai vár) királyi székhelylyé tétetett-e. A többség ezen nézeteknek elsejét; mások p. o. Engel, Podhraczký az utóbbiakat pártolják.

Alább bizonyítani fogjuk, hogy Új-Budán létezett azon vár, me-

lyet Lajos királyi székhelyül jelölt ki magának. Egyébiránt Pestújvárnak viszonyaiban is történtek már akkor ennek folytán némi változások. Ide számítandó leginkább, hogy az országlás és közigazgatás fonalai nem Új-Budán, hanem Pestújváron kezdtek központosulni. Az erre vonatkozó okmányoknak kelte ugyan általános kifejezéssel egyedül „Budát“ tartalmazza. De Pestújvár előzményei kétségtelenné teszik, hogy nem Új-Budát, hanem Pestújvárt kell érteni.

243. 1347. július 20-kán (feria 5-a proxima ante festum B. Mariae Magdalenae). Pestújvárnak városi tanácsa, névszerint : „Lorandus Judex Castri novi Pestiensis, Kunthlinus filius Joannis, Nicolaus Ulungii, Johannes de Agria, Petrus de Jaurino, Nicolaus de Labinth, Michael filius Kunthlini, Nicolaus Examinator, Johannes Crispus, Nicolaus filius Leopoldi, tunc tempore Jurati ipsius Castri;“ — miután Lajos király és Erzsébet királyné beléegyezésével „conservatores et qui libet alii detentores de ipsa civitate medietatem molendini in capite aquarum calidarum a parte et in vicinitate fratrum cruciferorum ecclesiae Sancti Spiritus existentis ad nostram praesentiam venire, et instrumenta sua, quibus ipsam medietatem dicti molendini et rotae detinerent coram nobis exhibere“ köteleztettek, ez iránt tárgyalást tart és ítéletet mond. T. i. „Dominus Joannes, Rector capellae Comitis Ulwengij bonae memoriae in honorem sanctorum Regum Stephani et Ladislai beatorum et sanctissimi Ducis Emerici dedicatae, literas nostrae communitatis sigillo consignatas nobis praesentavit continentis, quod ipse Comes Ulwengus inter cetera suae donationis dona ipsam capellam cum medietate rotae et molendini in superiori parte et in capite ipsius calidae aquae a parte ecclesiae Sancti Spiritus existentis donavisset.“ Erre a városi tanács „magistrum Nicolaum generum ipsius Comitis Ulwengi, in quem omnia bona tam mobilia, quam immobilia dicti Comitis Ulwengij successerunt et sunt devoluta“ felszólította, hogy nyilatkozzék, „quo jure et acquisitionis titulo ipse Comes Ulwengus ipsam medietatem rotae molendini possidendo et habendo dictae capellae sanctorum Regum praedictorum dare poterit et conferre;“ ki Róbert Károlynak egy adományozási okmányát felmutatta, mely ezen királynak fén (**230. 232.**) említett 1339-ki okmányával megegyezett, s mely által a király „dictam medietatem molendini atque rotae nomine juris Regalis Excellentiae in manus Regis devolutam, pro fidelibus servitiis et sinceris complacitiis ejusdem Comitis Ulwengi annuali sub censu priori populis (így) de Sancto Jacobo, vel cui Regalis Serenitas decrevisset persolvendo, usque suam vitam contulisset habendam et tenendam; post cujus mortem iterato in jus regium devolvendam.“ A tanácsnak ítélete : „Unde quia ipse magister Nicolaus, gener Comitis Ulwengij plura super hoc instrumenta non exhibebat, nec pluries requisitus exhibere a se praesumebat; ideo ipsam medietatem molendini et rotae in capite ipsius aquae calidae existentis, quam praeallegatus Comes Ulwengus non habens in ipsa medietate perpetuitatem aliqualem, minime poterat praetactam cuiquam dare et conferre, specialiter capellae suae

praenotatae, eidem Domino Ludovico Regi et Dominae Elisabeth Reginae, genitrici suae carissimae, Dominis nostris, nomine juris ipsorum Regis et Reginalis adjudicavimus perpetuo possidere, tenere et habere.“ (Fejér Cod. Dipl. IX. k. 1. r. 556. l.)

244. 1347. július 28-kán (5-o Kalendas Augusti). Lajos király „devota supplicatione fidelium nostrorum civium Cassoviensium per Comitum Homius civem nostrum dilectum et fidelem de eadem Cassa *et de Buda* nostrae Majestati in personis eorundem Cassensium concivium suorum porrecta, *libertates more praedictae civitatis nostrae Budensis*, habita deliberatione cum Serenissima Principissa Domina Elisabeth Inclyta Regina Hungariae, genitrice nostra carissima (et cum) Praelatis et Baronibus nostris praematura, eisdem civibus nostris Cassensibus in perpetuum duximus concedendas.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 1. r. 466. l.)

245. 1348. „Datum et actum in Civitate nostra Budensi 8-o die mensis Septembris.“ Miután Lajos király a velencei köztársasággal augusztus 5-kén Velencében követei által nyolc évre fegyvernyugvást és egyességet kötött; most ezen egyességet utólag Budán helyben hagyja és esküvel megerősíti. Az okmányon alá vannak írva az ország következő főurai, kik a királylyal együtt esküttek: „Nicolaus Palatinus Regni Hungariae; Stephanus Vayvoda Transsilvanus; Oliverius Magister Tavernicorum Regalium; Joannes Ecclesiae Vesprimiensis, et Nicolaus Ecclesiae Nitriensis electi confirmati; Tatamerius Praepositus Ecclesiae Albensis Aulae nostrae Vice Cancellarius, Paulus Magister Tavernicorum Reginalium; Nicolaus Magister Pincernarum Regalium; Rivoalba Magister Dapiferorum; Dionysius Magister Agazonum, Thomas quondam Vayvoda nunc Comes de Crasso et de Kewe; Nicolaus quondam Stephani Banus Slavoniae; Andreas filius Locbe Comes Siculorum et de Brasso; Thomas Petri Comes Liptoviensis; Cybo Comes Borsodiensis; Petrus Phar Comes de Ungvár, Ladislaus dictus Sós Magister Dapiferorum Dominae Reginae; Stephanus Praepositus Budensis; Joannes Comes Gურიensis et Chengradiensis; et Leustachius dispensator noster.“ (Az ezen egyességre vonatkozó okmányoknak szövegét más alkalommal közlöm. Kivonatukat lásd Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 6. r. 34. s k. l.).

246. 1348-ról 1349-re. Ezen két évben dühöngött Magyarországon azon rettentő dögvész, mely a fekete halál nevezete alatt ismeretes. Nem szenved kétséget, hogy Buda városa is sokat szenvedett e járványtól; bár arról határozott kútfői adataink nincsenek. 1349-ki július havában a veszedelem hazánktól már eltávozott volt. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 6. r. 42. l.).

247. 1350. Február és martiusban (névszerint „Datum Budae quindecimo die octavarum diei cinerum“) Tamás országbíró Budán törvénynapot tart. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 1. r. 806. és 808. l.).

248. 1350. aprilisban (névszerint „Budae octavo die octavarum festi B. Georgii) Miklós nádor Budán törvénynapot tart. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 7. r. 101. l.).

249. 1350. octoberben (névszerint „Datum Budae octavo die termini praenotati“ azaz „festi Sancti Michaelis“) Tamás országbíró Budán törvénytartást tart. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 1. r. 805. l.).

250. 1351. április 1-jén (feria 6-a prox. ante dominicam Judica). Lajos király vonatkozva arra, hogy „plerisque hominibus, regnicolis nostris et extraneis ac hospitiibus, instantiis eorumdem et supplicationibus intervenientibus“ kegyelmesen megengedte, „ut ipsi nulla in Regno nostro tributa dare et solvere teneantur;“ most magyarul úgy nyilatkozik: „Quia religiosae dominae sanctimonialis de Insula Leporum, quae de tributis earundem ex eleemosynaria donatione et provisa elargitione piorum progenitorum nostrorum olim Illustrium Regum Hungariae beatarum recordationum ipsis facta victum habere dignoscuntur; talisque donatio et provisio eleemosynalis pro praedictis dominabus sanctimonialibus proprio usui earundem facta revocari et nemini relaxari debet;“ — hogy „habita matura deliberatione cum domina Regina inclita genitrice nostra et Praelatis ac Baronibus nostris, omnes et quaslibet litteras nostras, quibuspiam in eo, ut tributum solvere non teneantur datas, in illa parte, ut tributa, quae pro eisdem dominabus exiguntur, revocamus et cassamus“ stb. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 2. r. 73. l.).

Ez által a nyulszigeti apácáknak Pestújvár vámjövödelmeit illető privilegiumai is újonnan megerősítettek.

251. 1351. december 9-én (Budae secundo die octavarum festi B. Andreae Apostoli). Tamás országbíró Budán törvénytartást tart. (Fejér Cod. Dipl. IX. k. 3. r. 648. l.).

252. 1351. december 11-kén (tertio Idus Decemberis). Lajos király miután „Baronum, nec non Procerum et Nobilium Regni nostri coetus et universitatis idemptitas nostrum Regium conspectum adeundo“ töle II. Endre király arany bullájának megerősítését kérték; „consideratis et in memoriam revocatis fidelibus obsequiis et sincerissimis complacentiis eorumdem, quibus in cunctis nostris et Regni nostri negotiis prosperis pariter et adversis, specialiter vero in sumpenda vindicta innoxii sanguinis olim domini Andreae Jerusalem et Siciliae Regis, fratris nostri carissimi beatae recordationis, cujus dira necis acerbitas fere totius orbis fines seu plagas propulsavit, ad dictum Regnum Siciliae nobiscum proficiscendo, inopinatis fortunae casibus et variis personarum periculis summa fidelitate fulti intrepide se submitiendo nostrae Majestati studuerunt complacere et se reddere utique gratiosos et acceptos,“ — az aranybullát néhány módosítással és hozzáadással helyben hagyja. Az okmányon a helynek kelte nincs ugyan kitéve; de akkori országos viszonyainkat tekintve, alig van kétség, hogy ezen fontos törvény vagy a Rákoson, vagy Budán tartott országgyűlésén hozatott. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 2. r. 36. l.; és a magyar Corpus Juris minden kiadásában).

253. 1352. A paulinusok VI. Kelemen pápától „liberationis ab onere decimarum a terris et vineis, quas propriis manibus colerent, ac insuper, ut eorum sacerdotes familiaribus suis necessariis sacramenta

ecclesiastica ministrandi facultatem“ megnyerik. (Fragmen panis stb. 130. l., Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 2. r. 175. l.)

254. 1353. aprilis 20-kán (Sabbato proximo ante festum B. Georgii Martiris). A székesfehérvári káptalan bizonyságlevele: „Quod magister Petrus filius Telmani quondam Judicis Budensis“ előtte megjelenvén, bevallotta: „quod ipse a religioso viro fratre Donato Praeceptore domus hospitalis ecclesiae Beati Regis Stephani de Alba et suo Conventu, et a cruciferis praedictae ecclesiae Sancti Regis Stephani totam portionem possessionariam Cruciferorum de dicta Alba in Gyoch prope Budam et in Comitatu Pesthiensi habitam et existentem cum omnibus utilitatibus suis a data praesentium usque ad diem vitae suae sub anno censu seu feudo annuali, videlicet pro duodecim marcarum cerae purae quolibet anno dictae ecclesiae Sancti Stephani et suo Conventui semper teneret et servaret, sicut ceteri fideles praediales ejusdem Ordinis.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 2. r. 254. l.)

255. 1355. junius 26-kán (VI. Kalendas Julii). Lajos király privilegialis formában erősíti meg a budai városi tanácsnak 1347-ben hozott **243.** sz. alatti ítéletét. (Fejér u. o. 367. l.)

256. 1355. Pestújvárra nézve is igen fontos esemény volt ezen esztendőben Új- vagyis Nagy Budának az óbudai káptalan hatósága alóli definitiv felszabadulása és királynéi várossá (civitas Reginalis) alakulása. (Lásd alább.)

257. 1357. october 28-kán (V. Kalendas Novembris). — Lajos király Zsolna városának megengedi, hogy vásárait „in festo Corporis Christi usque quindenae ejusdem festi ad instar libertatis fidelium civium et hospitem nostrorum Budensium“ tarthassa. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 513. l.)

258. 1359. május 15-kén (Datum in Vissegrad feria 4-a prox. post quindenae festi B. Georgii martiris). Lajos király parancsolata „magistro Stephano filio Behan, Comiti Comerae suae Budensis argenteae“ stb. Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 7. r. 177. l.)

A budai kamara, melyről itt szó van, s mely hazánk nagy részének pénzviszonyait kezelte, különös figyelmünket igényli. „Antiquissima, úgy mond Schöenvisner, signatae monetae Hungaricae loca erant primum civitas Alba Regia et villa Pannonia; dein *Buda*, Strigonium (v. ö. **31.**), Quinque-Ecclesiae“ stb. (Notitia Hung. rei numariae. Budán 1801. 181. l.). Hogy Buda ezek közül csakugyan hamar kitünőbb jelentőségre emelkedett, a „*pondus Budense*“ általános szabályozó befolyásából kitetszik (p. o. 1317-re nézve Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 2. r. 109. l.). Robert Károly, és Nagy Lajos király alatt különös ezüst garasok „*Moneta Budensium*“ felírással verettek. (Rupp Jakab, Magyarország pénzei. II. köt. Budán 1846. 21. és 34. l.)

259. 1359. december 20-kán (Datum Albae Juliae feria 6-a prox. ante festum B. Thomae apostoli). Lajos király minden hiveinek, névszerint „universis officialibus et tributariis in partibus Transilvaniae usque

civitatem Budensem constitutis.“ Az erdélyi kereskedésre nézve, mely, mint látszik, szintén Budán találta öszpontosító irányát, a király azt rendeli: „quatenus currus vassatos diversis rerum generibus oneratos, fidelium civium nostrorum Zebeniensium usque dictam civitatem Budensem transeuntes, justis tributis et tricesimis persolutis, absque impedimento aliquali, transire et abire permittatis salvis personis et curribus ac rebus civium nostrorum praedictorum.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 3. r. 47. l.).

260. 1360 körül. Lajos király „Judaeos ad fidem Catholicam convertere desiderans; propter obstinatum duritiam ipsorum Judaeorum propositum ad effectum perducere non valens: omnes Judaeos per totum Regnum Hungariae licentiavit et expelli mandavit; bona et res ipsorum per usurae voraginem cumulas, ut lutum spernens, noluit habere vel occupare.“ (Küköllői János Turóczinál III. r. 41. f.). Hogy a zsidók kiűzetése 1360. körül történt, kitetszik Nagy Lajosnak egyik 1361-ki okmányából Pozsony városa levéltárában, mely által a zsidók ottani előbbi iskolaépületét, mely azok eltávoztatásának folytán a fiscusra szállt, Ferencz mesternek adományozza.

Hogy Nagy Lajosnak a zsidók ellen szigorú intézkedései leginkább az ország városaira, s talán különösen Budára nézve, hol az országos kereskedés öszpontosult, fontosak voltak, magában világos. Egyébiránt már 1368-tól kezdve ismerék megint számos okmányokat, melyek ismét hazánkban lakozó zsidókra vonatkoznak.

261. 1364. június 10-kén (Datum in Wissegrad feria 2-a prox. ante festum B. Barnabae Apostoli) Lajos király Brassó városának Erdélyben megengedi „nundinas seu fori annui congregationes liberas annis singulis in festo Omnium Sanctorum in jam dicta civitate Brassoviensi perpetuo celebrandas, habendas pariter et tenendas, sub modis, libertatibus, gratiis, indultis, consuetudinibus, et jurisdictionibus his et similibus, quibus in civitate nostra Budensi nundinae sive congregationes annuales solent celebrari ac celebrantur.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 3. r. 431. l.)

262. 1364. július 15-én (Datum in Wissegrad in festo Divisionis Apostolorum). Lajos király „una cum Serenissima principissa Domina Elisabeth Regina Hungariae, genitrice nostra carissima ac nonnullis Praeclatis et Baronibus Regni nostri, de fertiliori et uberiori statu regnicolarum nostrorum anxie cogitantes; praesenti caristiae frugum seu bladorum per oportuna remedia cupientes obviare; statuimus committentes, ut in qualibet civitatum et liberarum villarum (regalium et reginalium stb. talis modus observetur; ut iudices, villici et jurati civitatum et villarum praedictarum in eo, quod blada seu fruges cujusvis generis vel speciei existant, non plura, quam ad sustentationem civitatis vel villanorum ad unum annum sufficientia fore fide eorum mediante cognoverint, retinebunt; residua vero blada et superflua apud quemcunque vel apud quoscunque concives et cohospites suos tam in foveis, quam in aliis locis praevidis seu abditis pro annis futuris reservata et abscondita esse sciverint, pandebunt; ex ea regnicolis nostris defectum bladorum patientibus justo

suo pretio suos concives, ut venditioni exponi faciant, absque quolibet foenore coarctabunt coram testimoniis capitulorum vel conventuum“ stb. Ezen királyi rendelet különösen Budára, hazánknak már akkor egyik legelőkelőbb városára vonatkozott. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 3. r. 408. l.)

263. 1364. october 18-kán (Datum in Wissegrad in festo B. Lucae Evangelistae). „Ludovicus stb. fidelibus suis judici, juratis civibus et universis hospitibus civitatis Budensis. Cum nos ad supplicationem fidelium civium nostrorum de Brassou ad eandem civitatem nostram nundinas seu forum annuum ad instar libertatis nundinarum Budae celebrandarum duxerimus concedendum seu concedendas; fidelitati vestrae firmiter praecipiendo mandamus, quantenus universa jura et libertates fori annui vobis dati, prout in vestro privilegio exinde confecto exprimuntur, Hermanno et Jacobo civibus de dicta Brassow ostensoribus praesentium in transcripto sub vestro sigillo concedatis et emanari facere debeatis.“ (Fejér u. o. 429. l.)

264. 1364. october 28-kán (V. Calendas Novembris). Lajos király privilegialis formában megerősíti Brassó városának fenebbi (**261.**) vásári szabadságát. (Fejér u. o. 430. l.)

265. 1364. december 20-kán (Datum in vigilia festi S. Thomae Apostoli) „Stephanus Lorandi Judex castris novi montis Pestiensis, jurati et universi cives de eodem,“ I. Lajos király, (**263.** alatti) parancsának folytán „tenorem litterae privilegialis condam domini Ladislai Regis felicis recordationis super libertate seu foro annuali nobis concessa (lásd **55.** alatt) confectae et emanatae sub nostro sigillo de verbo ad verbum nihil addendo et nihil diminuendo transscribi fecimus stb“ (Fejér u. o. 458. l.)

266. 1365. február 27-kén (III. Kalendas Martii.) I. Lajos király a nyúlzigeti apácák budai vásárjövedelmeit illető 1351-ki privilegiumát (**250.**) új pecsété alatt ismét privilegialis formában megerősíti. (Fejér, u. o. 493. l.)

267. 1366. Miklós a boldogságos szűz Mária templománál budai plébános (Schier, Buda Sacra. 22.).

268. 1367. január 9-én (Datum in Wysegrad sabbato prox. post festum Epiphaniarum Domini) I. Lajos király „Judici, juratis civibus et universis hospitibus civitatis nostrae Budensis“ meghagyja, hogy az erdélyi nagyszebeni kereskedők azon szabadsággal bírván: „ut iidem et cuncti partis Transilvaniae cives cum rebus et mercibus eorum in Wyenam vel quocumque volunt, transeundi liberam habeant facultatem; nec vos eosdem ad deponendum et reponendum in medio vestri ipsas res et merces possitis coarctare;“ — azoknak ez iránti panaszára, említett szabadságukat ne sértsék. (Eredetije az erdélyi szász nemzet levéltárában.)

269. 1337. martius 24-kén (Datum in vigilia festi Annunciationis Beatae Mariae Virginis). A pestújvári városi tanács, azaz „Michael filius Comitum Kuthlini Judex castris novi montis Pestiensis, jurati et universi cives de eodem“ bizonyosságot tesznek: „Quod magister Stephanus

filius Chernesij, protonotarius magnifici viri Comitis Stephani Bubek Judicis Curiae Serenissimi Principis Domini Ludovici D. gr. Regis Hungariae Domini nostri, ex transmissione religiosarum dominarum sanctimonialium claustrum Beatae Virginis de Veteri Buda in nostram accedendo praesentiam provido viro Comiti Lorando concivi nostro una cum domina consorte sua nostri in praesentia personaliter astanti, in redemptionem rotae dimidiae partis molendini superioris in calidis aquis prope ecclesiam Sancti Spiritus habiti, quod eisdem exhibitione litterarum patentium dicti Domini nostri Regis attinere declaravit, de pecunia, de qua eadem dominae possessionem Matesalkaja vocatam stb. vendidissent, 220 marcas fusi argenti, cum prompto argento florenisque aureis promptis ad rationem praemissi fusi argenti computatis, pro quibus eadem pars dimidia molendini praemissi vigore litterarum patentium Exc. Principis D. Caroli pridem Regis Hung. stb. nostrarumque privilegialium (232, 243.) stb. attinere demonstrabatur, plene persolvit et integre coram nobis“ stb. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 4. r. 110. l.)

270. 1367. május 10-kén (Datum feria 2-a prox. post festum S. Johannis ante portam Latinam.). A pestújvári városi tanács (mint 269.) bizonyoságot tesz: „Quod domina Catharina consors Kuancz de Munyh pellificis, civis nostra coram nobis personaliter constituta 46 jugera terrarum suarum arabilium prope Craynfeld existentia de consensu praedicti Kuncz mariti sui et omnium proximorum ejus, nullo contradicatore existente, vendidit et tradidit Petro dicto Muarosun, et Jacobo filio Frydlini Longhii, ac dominae Elisabeth consorti suae de eadem Craynfeldt et per eos eorum heredibus heredumque suorum successoribus jure perpetuo et irrevocabiliter ac pacifice possidenda pro 46 florenis plene receptis ab eisdem; assumpsit nihilominus praedicta domina Katharina eisdem Petrum et Jacobum ac dominam Elisabeth consortem ejusdem Jacobi ipsorumque heredes *secuudum usum et consuetudinem nostrae civitatis ab antiquo comprobata* propriis laboribus et expensis expedire ab omnibus ratione praenotatarum 46 jugera terrarum arabilium volentibus molestare.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 4. r. 112. l.)

271. Konth Miklós nádornak (1353—1367) háza nagy lírrel bírt Budán. Fényes palota lehetett az, minthogy még 23 évvel a híres nádor halála után okmányilag különösen említették: „Domus condam Konth palatini,“ lásd az 1390-ki okmányt 315. Hajdani fekvését meghatározza már Schier (Buda Sacra, a régi város alaprajzán). Häufler szerint a mai u. n. elnöki épület helyén feküdt volna („Das Konthsche Haus; jetzt Praesidial-Gebäude.“ Buda-Pest, Pesten 1854. 51. l.).

272. 1368. augusztus 17-kén (secundo die festi Assumptionis B. Mariae Virgininis). I. Lajos király „magistro Petro dicto de Chimle Comiti Camerae Budensis“ meghagyja, miként a „lucrum camerae“ ügyében eljárjon. (Fejér, u. o. 140. l.)

273. 1369. június 22-kén (feria 6-a prox. ante festum Nativitatis B. Joannis Baptistae). A Garam melletti szentbenedeki kolostor az óbu-

dai káptalan előtt „quandam possessionem Chon vocatam juxta Ticiam in Comitatu Chongradiensi existentem Nicolao filio Pongrachi civi Pestiensis et filiis suis a festo Nativitatis Domini proxime venturo usque tertiam revolutionem ejusdem annualem servandam et secundum suam voluntatem utendam pro 16. marcis locavit.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 7. r. 288. l.)

274. 1369. december 18-kán (Datum Budae feria 3-a proxima post festum B. Luciae Virginis). I. Lajos király Brassó városnak Erdélyben megengedi; „Ut a modo in perpetuum mercatores et pannorum venditores advenae et extranei, Poloni scilicet et Teutonici ac alii, demptis tamen mercatoribus Regni nostri et specialiter de Cassa, ipsorum pannos in dictis partibus Transylvanis ultra jam dictam civitatem Brasso deferre non praesumant; sed omnes in eandem civitatem pannos eorum apportare, ibique resolvere, et tum in petiis integris justis et falsitate carentibus venditioni exponere debeant et teneantur; *sicut eadem consuetudo et libertas in civitate nostra Budensi fieri inolevit.*“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 4. r. 168. l.)

275. 1370. február 22-kén (VIII. Calendas Martii). I. Lajos király az erdélyi nagyszebeni kalmárok kereskedelmi szabadságaira vonatkozólag meghatározza, hogy : „mercatores praedictae civitatis nostrae Cibiniensis a Vienna in fluvio Danubii usque Budam tam magnas, quam parvas naves seu carinas cum eorum mercimoniis in ascendendo et descendendo secure et absque impedimento aliquali, quodocumque et quotiescumque voluerint descendere valeant atque possint“ stb.; — továbbá: „Ut universi mercatores Cibinienses a Buda versus Jadram, vel a Jadra aut de aliis Dalmatiae partibus versus Budam proficiscentes, tam in eundo, quam in redeundo de omnibus rebus ipsorum mercimonia libus nullum tributum dare et solvere teneantur praeter tricesimam, quam solum Budae exigimus a rebus praenotatis stb. — Libertate civibus nostris Budensibus per nostram Majestatem gratiose ipsis concessa in eo, ut nullus mercatorum Regni nostri vel aliarum partium res suas mercimoniales ultra ipsam civitatem Budensem transportare vel deferre nequeant, sed in ipsa civitate Budensi vendere vel commutare aut ibidem reponere teneantur, non obstante; quibus civibus nostris Budensibus, quantum ad alios mercatores, in ipsorum libertate nullum volumus ex hoc praejudicium generari.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 7. r. 297. l.)

275. 1370. martius 8-kán (Datum Budae feria 6-a prox. ante Dominicam Reminiscere). Lajos király „quandam civitatem nostram munitam Bartfa vocatam in Comitatu de Saros juxta fluvium Tapul vocatum existentem in numerum, collegium et catervam civitatum nostrarum Regalium Cassensis et Budensis de benignitate Regia duximus aggregandam; volentes et committentes, ut a modo in antea fideles cives et hospites nostri de dicta Bartfa tam in lucro camerae, quam in electione judicis ipsorum, quam etiam aliis quibuscumque immunitatibus, libertatibus, gratiis, concessionibus et praerogativis perpetuis temporibus utantur, quibus cives

nostri fideles Cassenses et Budenses gaudent potissimum et fruuntur.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 4. r. 230. l. Ugyanazon okmány 1376. évszám-mal közli Fejér a Codex Diplomaticus IX. k. 5. r. 83. lapján is.)

276. 1370. július 31-kén (Datum in villa Scemniche Zoliensis die crastino festi B. Petri ad vincula). Lajos király megengedi : „Ut universi mercatores et viatores cum rebus mercimonialibus procedentes a solutione tributorum ab eorum mercimoniis de Brassovia in Jadram, et de ipsa Jadra in Brassoviam deferendis facienda in via Jadrensi liberi, absoluti prorsus sint et habeantur; excepta tamen sola tricesima, quam a rebus dictorum mercatorum Budae commissibum solvendam mercatores per eosdem nostrae Majestati.“ Nevezetes ezen engedmény indokolása : „Ob hoc, quod iidem in ipsa via Judrensi procedere asuescant, et exinde Regnum nostrum Hungariae rerum maritimarum copia abundet et exubere-tur.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 4. r. 227. l.) Látjuk ebből, hogy a dalmát tengeri kereskedés Nagy Lajos alatt egész Brassóig, Erdély délkeleti végpontjáig, elágazott, s hogy ezen kereskedésnek fővonala Budán ment keresztül, mely tehát ezen irányban is Magyarország kereskedésének volt központja.

277. 1370. september 21-kén (festo B. Matthaei Apostoli). Lajos király : „Quod nos matura deliberatione cum domina Regina, genitrice nostra carissima, ac Praelatis et Baronibus nostris praehabita, eorundem-que consilio, volentes, ut ad partes Regni nostri Dalmatie et Croatiae quas a tyrannicis nostrorum aemulorum manibus Deo auxiliante recuperando sub nostram reduximus fidelitatem, pleno jure omnibus mercatoribus Regni nostri libera via pateat et segura, Regnumque nostrum Hungariae rebus maritimis et Dalmatiae locupletetur et exaltetur statuimus commitentes, ut omnes mercatores Regni nostri, tam Cibinienses quam alii, res ipsorum mercimoniales“ stb. mint **274.** és **276.**; szintén csak a „tricesima Budae solvenda“ kivételével.

278. 1371. martius 30-kán (in Dominica Ramis Palmarum). A pest-újvári városi tanács, azaz „Michael filius Comitis Kunczlini Judex Castri novi montis Pestiensis, jurati et universi cives de eodem“ bizonyoságot tesznek : „Quod Petrus dictus Kwn concivis noster coram nobis personaliter constitutus quandam domum suam in dicto castro in vicinitate domus domini Othlini dicti de Pazza, et ex opposito capellae S. Georgi, martiris conditam cum universis utilitatibus pertinentibus ad eandem, de qua quidem domo singulis annis et perpetuo circa festum B. Michaelis Archangeli ratione redditus Purchrecht dicti, unam marcam denariorum boni computi magistro Nicolao filio Tylmanni, jurato et concivi nostro dare et administrare tenebatur, conditione sub eodem de consensu dominae consortis suae, puerorum et omnium proximorum suorum, nullo contradictore existente vendidit et tradidit Henslino Bohemo mercatori et dominae Agneti consorti ejusdem similiter concivibus nostris stb. pro 650 (így) florenis aureis plene receptis ab eisdem.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 4. r. 384. l.)

279. 1372. február 2-án (in festo Purificationis Virginis gloriosa). A **270.** alatti haszonbérleti szerződés „Chontelek“-ről újból is három évre köttetik ugyanazok által, mint ott az óbudai káptalan előtt „pro 25 marcis quamlibet marcam cum 10 pensis computando.“ (Fejér u. o. 435. l.)

280. 1372. október 22-kén (Datum in villa Gerencsér secundo die festi undecim millium virginum). Lajos király „judici, juratis civibus et universis hospitibus civitatis nostrae Budensis.“ Annak folytán; „Quod vos vina decimalia ecclesiae Vesprimiensis de vestris vineis et vinis provenientia in ipsam civitatem nostram intromittere, et in medio vestri deponere ac popinae exponere non admitteretis; quod in hac parte episcopo Vesprimiensi pro tempore constituto contradictionis obice obviaretis, vestram allegantes privilegiam libertatem, vina aliena et extranea in ipsam civitatem non admittenda;“ — a király parancsolja: „Cum ipsa vina decimalia non extranea, neque aliena, sed de vestris vineis in patrimonium crucifixi provenire soleant;“ „eaeque sicut civibus Poseniensibus, sic et vobis hac in parte nullatenus consentiremus, ut vina decimalia forensia et extranea intelligantur; sed sicut vestra, ita et eadem vina propria censeantur et libertate fruuntur consueta;“ — „quatenus praetacta vina dictae ecclesiae decimalia propriis a vestris vineis provenientia in praefatam civitatem nostram Budensem absque omni impedimento et renitentia introduci, in eademque vendi et propinare facere libere admitatis.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 6. r. 168. l.)

281. 1373. március 13-kán (Datum in Jaurino Dominico die Reminiscere). „Joannes filius Thomae Magister Janitorum regalium et Comes Jauriensis“ vámszedőinek meghagyja: „Quatenus a civibus Cibiniensibus de partibus Transylvanis Viennam cum mercibus per viam Budensem vel per Albam Regalem proficiscentibus non nisi idem tributum, quod cives Budenses solvere solent, exigatis.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 4. r. 554. l.)

282. 1374. január 13-án (Datum Budae in octavis festi Epiphaniarum). Lajos király a brassói polgároknak a viaszöntési jogot megadja; „ita tamen quod praefati cives de Brasso ipsam ceram ex praemissa annuentia et gratia per ipsos infundendam ad civitatem nostram Budensem vel ad alias civitates Regni nostri, quocumque deferre voluerint, liberam habent facultatem, ibique venditioni exponere.“ (Fejér u. o. 565. l.) Hasonló privilegiumot nyertek 1373. a nagyszebeniek (Fejér u. o. 500. l.)

283. 1374. május 1-jén (Datum in Bychor in festo BB. Philippi et Jacobi apostolorum). Lajos király megengedi: „Ut civitas nostra de Eperjes, ac cives et hospites nostri in eadem residentes tam in venditione et emptione, quam etiam aliis rebus mechanicis omnibus eisdem libertatibus, consuetudinibus et immunitatibus perpetuis temporibus potiantur et utantur, quibus civitas nostra Budensis et cives nostri in eadem gaudent, potiuntur et fruuntur.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 4. r. 575. l.; és IX. k. 6. r. 178. l.)

284. 1374. július 4-kén (feria 3-a prox. post festum BB. Petri et Pauli apostolorum). Lajos király „civibus et hospitibus civitatis nostrae Posoniensis, compatiendo eorum paupertatibus et inopiis, quas in crematione civitatis eorum perpassi sunt,“ megengedi „ut ipsi et eorum quilibet super fluvio Danubii a praefata civitate Posoniensi ad civitates Vissegradiensem et Budensem quaelibet victualia, puta triticum, siliginem, avenam, vinum, foenum et alia quaeque victualium genera quotiescumque opportunum fuerit, in navibus seu carinis ducere valeant atque possint libere et sine tributi ac tricesimae solitione et absque omni impedimento“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 4. r. 569. l.)

285. 1375. április 17-én. Imre Magyarországánádora: „Quod in congregatione nostra generali universitatis fidelium Pestiensis et Pilisiensis Comitatum in quindenis feriae 2-ae prox. post festum Pascae Domini prope villam Zenth Erzsébeth celebrata“ a nyúlzigeti sz. Mária kolostor apácáinak meghatalmazottja „universos vicinos et commetaneos possessionum Jenő et Becz (Uj-Bécs) vocatarum, specialiter autem cives et hospites civitatis Pestiensis ab occupatione, utensione, nec non usu fructuum stb. perceptione facta vel fienda prohibuit.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 4- r. 640. l.)

286. 1375. november 12-kén (2-o die festi B. Martini Confessoris.) „Joannes filius Thomae de Suriyn Comes Jauriensis“ az erdélyi kereskedők érdekében mint **281.** alatt. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 5. r. 79. l.)

287. 1376. Bártfa városa szabadsága Kassa és Buda mintájára. Lásd fenebb **275.** a.

288. 1377. május 16-kán (Datum Budae sabbato proximo ante Pentecostes.) Lajos király a paulinusok számára a máriavölgyi egyházat alapítja, a hova később ezen szerzetnek generalisa (Prior Generalis) áttette székhelyét. „Ecclesiam Beatae Virginis in terra Thall vocata supra castrum Borostyán ab ipso castro et ejus jurisdictione et domino eximendo Ordini fratrum Eremitarum perpetuo dedimus possidendam.“ (Fragmen panis stb. 156. l.; Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 5. r. 162. l.)

289. 1378. „Cives et mercatores Ducum Austriae (értetnek leginkább a bécsi kereskedők) una cum rebus et mercibus suis more alias consuetuo (super fluvio Danubii) de Austria in Hungariam versus Budam proficiscentes.“ (Fejér u. o. 249. l.)

290. 1379. ápril 28-kán (Datum Budae sabbato prox. post festum B. Georgii martiris). Lajos király nyílt parancsa: „Cives et mercatores Ducum Austriae (ismét leginkább a bécsi kereskedők értetnek) nostrae Majestati detexerunt gravi cum querela; quod dum ipsi cum rebus et mercibus eorum consueto more (super fluvio Danubii) de Austria in Regnum nostrum Hungariae versus Budam venirent et proficiscerentur, ad superfluam et indebiti tributi solutionem de eorum rebus et mercibus faciendam compellerentur.“ A király „potissime pro eo, ut dicti mercatores Viennenses cum eorum rebus et mercibus ad dictum Regnum no-

strum ferventius et securius concurrant;“ minden illetéktelen vámszedéseket megtilt. (Fejér u. o. 384. l.)

291. 1380. „Compositio inter Petrum Zudar Regni Slavoniae banum ab una, et Georgium magistrum curiae Regiae, Emericum Episcopum Agriensem, Joannem Praepositum Alba-Regalensem ac Stephanum uterinos : item Paulum et Antonium filios magistri Michaelis patruales fratres omnes Zudar, intuitu domus seu Palatii alicujus Budensis coram Conventu Saghensi confecta.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 6. r. 248. l.)

292. 1381. martius közepe táján *lengyel országgyűlés Budán*. „Elisabeth, mond Dlugoss, Caroli olim Hungariae Regis relicta, genitrix vero Ludovici Hungariae et Poloniae Regis 29-o Decembris in aetate grandaeva in castro Buda (Új-Budán) moritur et in monasterio in insula Budensi sepelitur. Qua excedente Ludovicus Hungariae et Poloniae Rex Praelatis et Baronibus Poloniae conventum apud Budam pro medio Quadragesimae indicit. Ad quam, licet longa distantia porrectam frequens Praelatorum et Baronum numerus ex Poloniae Regno convenisset“ stb. (Joannis Dlugossi Hist. Polonicae I. köt. Lipese, 1711.; liber X. 48. l.)

293. 1381. martius 20-kán. (Fejérnél „Datum in Nova Civitate feria X. prox. ante Dominicam Laetare;“ miszembetűnőleg hibás). „Nos Judices, -jurati ac universi cives civitatum *Budensis*, *Wysegradensis*, *Alba-Regalensis*, *Cassoviensis*, *Trinchiniensis*, *Zagrabiensis*, *Tyrnaviensis*, *Posoniensis* et *Soproniensis*.“ „tactis sacro Sanctis Evangeliiis“ fogadják, hogy azon „matrimonialis contractus“-t, mely „inter illustrem et praeclaram Principem dominam Hedwigem, natam Serenissimi Principis Domini Ludovici Regis Ungariae et Domini nostri naturalis, et inclitum dominum Wilhelmum Ducem Austriae, primogenitum Illustrissimi Principis domini Leopoldi Ducis Austriae conscriptus est et confirmatus“ (Lásd Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 5. r. 376. l.); — „quod nos praefatas matrimonialis contractus litteras, omniaque ipsarum obligatione et permissione contenta in eisdem rata habere volumus ac tenemur; nec unquam contra eas verbis sive factis facere per canonicam nec justitiam civilem, omni dolo et fraude penitus semotis“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 7. r. 446. l.)

294. 1381 május 6-kán (Datum in Chepel in festo B. Johannis ante Latinam Portam). Erzsébet királyné, Lajos király hitvесе megerősíti a **289.** és **290.** alatti intézkedéseket. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 5. r. 487. l.)

295. 1381. július 6-kán (Datum Budae in octavis SS. Petri et Pauli apostolorum). Lajos király, hogy a „tributum carinarum de Pesth,“ melyet „ad falsam suggestionem et tacitam veritatem villici et carinariorum de Pesth eisdem carinariis contulissemus;“ most „demum scita et cognita veritate, quod ipsum tributum ad ecclesiam B. Petri de Veteri Buda per collationem sanctorum progenitorum nostrorum pertrinebat ab antiqua, nos ipsum tributum de carinis pertinens, ac tributum salium, nec non denariorum, videlicet tertiam partem de naulis provenientium, Praeposito

et Capitulo Budensi restituimus et relinquimus pacifice possidendum, tanquam jus eorum haereditarium ab antiquo juxta sanctorum progenitorum nostrorum instituta, eisdem carinariis perpetuum silentium in hac parte inponentes.“ (Fejér u. o. 474. l.)

296. 1381. Lajos király augusztus 8-án a velencei köztársasággal békeséget kötve, titkos feltétel gyanánt kikötötte magának, hogy szent Pál első remetének, kinek tiszteletére Magyarországon a paulinusok szerzete keletkezett, ereklyéi, melyek akkor Velencében őriztetek, neki átadattassanak. Ennek folytán Küköllői János röviden tudósít, hogy „corpus Beati Pauli patris dicti ordinis, de Venetiis ad Hungariam est translatum, et in claustrum eremitarum, apud Beatum Laurentium prope Budam in vertice montis solenniter depositum; in quo loco et beati hujus patris venerantur merita, et populorum laudantium Deum concurrunt frequentia.“ (Turócinál III. r. 42. fej.) Sokkal körülményesb kútfői adatokból merített elbeszélést találunk a Bollandistáknál és a hazai történet többi íróinál (p. o. Kerchelich, Historia Ecclesiae Zagrabiensis 138. l.) Szabadjon itt az eseményt illető szavakat a nemzeti muzeumban létező Erdy-Codexből Toldy Ferenc közlése szerint felhoznom.

„Annakutána mikoron irnának ezer háromszáz nyolevanegy esztendőben, mikoron Magyarországon uralkodnék az Nagy Lajos király, kinek hagyományából és az venecei uraknak engödelmökéből pécsi Bálint püspök és zágrábi Pál püspök egy éjjel nagy csendességgel, hogy a köznép reájok ne rohanna érötte, miért nagy böcsölettel tartják vala, hozák szent Pálnak testét két apró szentöknek testivel Magyarországon, Budának fé es királyi várasában, oly nagy tisztösséggel és készölettel, oly nagy processióval es ajojtatossággal, kihöz hasonlatos soha Magyarországon nem volt; és helyheték Buda várában szent János kápolnájában éjjel és nappal vigyázvan ömellette két remete fráterek. Kinek kihozásán mondhatatlan nagy ereme vala az felséges jámbor királynak, nagy eremek vala mind teljes országbeli szegénynek bódognak: nagyobbban kedég az ő remete szerelmes fiainak. És koronkéd nagy folyamás (sereg-lés, toldulás) vala Krisztus Jezus szent confessorának látogatására. Kevés idő azért elmúlván, az felséges király, az magyar jó uraknak tanácsokból; nagyságos tisztelendő isztragomi (esztergami) Demeter érsek, romai cardinál es gubernátor ez országnak jeles cancellariosa úr pápának kedég ez országra és Lengyelországra választott legátusa, kinek mikoron felséges régi Lajos király mind az urakkal látta volna tekéletes jámborságát, kéré hogy dicsóséges remete szent Pálnak szent testét emelné fel Budáról szent János kápolnájából és vinné bódogságus szent Lőrinc mártirnak egyházában Buda felett, hogy ott az ő fiai mint atyjokat bizony tagok ő fejöket és szerelmes mestereket és tanojtványi nyilván tisztölnék dicsérnék, és éjjel nappal szentlen szolgálnának öneki erekkül erekké. Az felül megmondott érsek azért es legát nagy sok püspököket és egyházi népeket egybe gyűjtvén, és sok szegények bódógok hozjájok gyűlvén, vevé fel a szent testet, és vivé szent Lőrinc már-

tírnak egyházába Buda fölött mindszent havának tizennegyed napján, az szent Bereck confessornak másod napján; és legáti hatalmával meg és confirmálá, hogy azon napon ő szent vitelének innepét illenék; kit megtartnak mind ez mai napiglan az ő szent szerzetében való jámbor ősfiaak.“ — (Toldy Ferenc, A magyar irodalom története, 2-ik kiad. Pest, 1852. II. köt. 168. l.)

297. 1381. „Ludovici Regis Hungariae privilegium, ut in portu Budensi monialibus de insula leporum piae eleemosynae gratia illi etiam tributum solvant, qui alias privilegiati essent.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 5. r. 487. l.)

298. 1382. január 20-ka után. „Nicolaus de Zeech Judex Curiae Domini Ludovici stb. Regis“ hogy a nyúlszigeti apáczaik meghatalmazottja „contra Petrum plebanum seu rectorem ecclesiae B. Georgii martiris de castro Budensi, a quindenis feriae quartae ante festum BB. Fabiani et Sebastiani martirum 26 diebus continuis legitime stetit in termino coram nobis, qui super facto contradictionis statutionis Uj Bez vocatae legitime citatus non venit, neque missit; unde ipsum in iudicio commisimus fore convictum, si se rationabiliter non poterit excusare.“ (Fejér u. o. 622. l.)

299. 1382. februar 4-kén (Datum Budae 3-o die festi purificationis Virginis gloriosae). Lajos király „magistris Johanni Sarraceno et Francisco Bernardi civibus Budensibus comitatum tricesimarum nostrarum intra climata Regnorum nostrorum Hungariae et Slavoniae ubilibet habitarum anno in praesenti duximus conferendum et committendum, universos redditus et proventus dictarum tricesimarum nostrarum per ipsos nobis effective et fideliter administrandos.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 7. r. 451. l.)

Úgy látszik, hogy ezen „magister Johannes Sarracenus“ ugyanazon családból való, mint azon „Sarracenus“ kivel már 1371. és 1375. mint Camerarum Regalium Syrimiensis et Quinque-Ecclesiensis Comes“-ével s Lajos Király adományából Cherso és Absaro dalmatiai szigetek grófjával találkozunk. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 4. r. 337. l., és 7. r. 376. l.) Az itt említett János vagy, mint később neveztetik, „magister Johannes Sarracenus de Meztegneu“ Balázs és Miklós fiaival még 1400 körül volt Dalmatiában a segniai és pagoi sókamarák haszonbérője.

300. 1382. „Ludovicus Rex vertente anno fratribus nostris (Paulinis) magnificum intra Budenses muros domicilium cum ecclesia indito illi nomine S. Pauli concessit; ea quidem intentione, ut si quandoque martialibus disturbis a S. Laurentii coenobio longius inde dissito exsulare cogentur, eo securitatis causa velut ad asylum vacandae pietati commigrent.“ (Fragmen panis stb. 170. l.; Schier, Buda Sacra, 53. l.)

301. 1382. A dömések főkáptalana Budán. (Schier, Buda Sacra, 55. l.)

302. Nagy Lajos a városok, s névszerint Buda-Pest jogviszonyait rendező gondoskodásának néhány példái. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 7. r. 448, 476. s k. l.)

Nagy Lajos halála (1382. szeptember 12-kén) és Mária királyné uralkodásának kezdetekor (koronázott ugyanazon év szeptember 17-kén) legalább tudunkra, Buda különös jelenségeknél nem volt színhelye. Sőt a városnak 1382-beni további eseményeiről alig tudunk többet, mint a német plébános nevét. T. i.

303. A boldogságos asszony főplébániájában, mely német volt „Nicolaus anno 1378 constitutus curio, superstes adhuc anno 1392.“ (Schier, Buda Sacra 22. 1.)

304. 1383. november 5-kén, „Nos Wlingerus filius Nicolai Judex Castri novi montis Pestyensis, jurati et universi cives de eodem memoriae commendamus : Quod Nicolaus filius Andreae concivis noster coram nobis personaliter constitutus quandam mediam vineam suam, cujus alia medictas Mathyae filio Michaelis pertinere dinoscitur, in territorio villae Wrs Naghmal vocato, ex opposito vineae Johannis filii Bulchu habitam cum universis utilitatibus pertinentibus ad eandem de consensu omnium proximorum suorum nullo contradicente existente vendidit et tradidit eidem Mathiae filio Michaelis et per eum suis heredibus heredumque suorum successoribus jure perpetuo possidendam pro tredecim florenis per contum plene receptis ab eodem; assumptit nichilominus praedictus Nicolam eundem Mathiam suosque heredes secundum usum et consuetudinem nostrae civitatis ab antiquo approbatam propriis suis laboribus et expensis expedire ab omnibus ratione praenotatae mediae vineae et universarum utilitatum ejusdem volentibus molestare. In cujus rei memoriam perpetuamque firmitatem ad instantiam et petitionem partium praesentes concessimus litteras sigilli nostri munimine roboratas; promittentes privilegialibus litteris nostris confirmare, dum praesentes nobis fuerint reportatae. Datum in festo S. Emerici Ducis anno Domini M^o CCC^o LXXX° tertio.“ (Az eredeti után, melynek hátára a városi pecsét nyomva van, Kollár kézirati gyűjteményének II. köt. 363. 1.)

305. 1384. június 5-kén (Datum Budae in festo SS. Trinitatis.) Mária királyné Pozson város azon kérésére: „ut nos in medio vestri modum et consuetudinem cambii in mercimonialibus et aliis rebus disponere, nundinasque seu forum annuale liberum vobis et ad dictam civitatem vestram Posoniensem concedere dignaremur;“ — azt válaszolja: „Quod habita praesentium notitia, una cum aliis fidelibus civibus aliarum civitatum nostrarum inibi circumscitarum speciales et maturos habendo tractatus, si nostram Majestatem sic et eo modo de dispositione praemissi cambii et termino celebrationis praedictae congregationis per vestras litteras certissimas informabitis, ut hujusmodi constitutio cambii praedicti, celebratioque dictae congregationis sine defectu jurium nostrorum regalium, specialiter tricesimalium, et absque praejudicio dictarum aliarum civitatum nostrarum, et specialiter civitatis nostrae Budensis fieri et stabiliri potuerit, extunc supplicationem vestram praemissam ad exauditi-

onis gratiam vestram admittemus juxta votum.“ (Fejér, Cod. Dipl. X. k. 3. r. 11. l.)

306. 1384. június 22-kén (X. Kalendas Julii). A magyarországi főurak és nemesek gyűlést tartván, ezen gyűlés vagyis „baronum, nec non procerum et nobilium Regni nostri coetus et universitatis idemptitas“ kérésére Mária király privilegialis formában erősíti meg II. Endre király arany bulláját azon módon, mikép atyja Lajos király azt 1351. helyben hagyta vala. Nincs kétség, hogy ezen gyűlés Budán tartatott. (A magyar törvénytár, Fejér, Cod. Dipl. X. k. 1. r. 148. l.)

307. 1394. december 6-kán (Datum in festo S. Nicolai Confessoris) „Nos Wligerus filius Nicolai Judex Castri novi Montis Pestyensis, jurati et universi cives de eodem memoriae commendamus; Quod Symon judaeus dictus de Wysegrad in nostri medio residens coram nobis personaliter comparendo quandam vineam a domina Elizabeth relicta condam Henrici Surch sibi occasione cujusdam debiti devolutam in territorio Stubuh vocato in vicinitate vinearum Houer pellificis et Vlrici Voldner habitam cum omnibus suis utilitatibus et pertinentiis universis nullo penitus contradictore apparante vendidit et tradidit Symoni dicto Tendeler et dominae Elizabeth consorti suae concivibus nostris et per eos eorum heredibus heredumque suorum successoribus jure perpetuo possidendam pro decem et septem florenis per contum plene receptis ab eisdem. Assumpsit nichilominus praedictus Symon judaeus praedictum Symonem dictum Tendeler ac dominam Elizabeth consortem suam suosque heredes secundum usum et consuetudinem nostrae civitatis ab antiquo approbatam propriis suis laboribus et expensis ab omnibus ratione praedictae vineae et universarum utilitatum ejusdem volentibus molestare. In cujus rei memoriam perpetuamque firmitatem ad instantiam et petitionem praesentes concessimus litteras sigilli nostri munimie roberatas, promittentes privilegialibus litteris nostris confirmare dum praesentes nobis fuerint reportatae. Datum in festo S. Nicolai Confessoris Anno Domini, M^o CCC^o LXXX quarto.“ (Az eredeti után, melynek hátára a város pecsége van nyomva, Kollár kézirati gyűjteményében II. köt. 363. l.)

308. 1385. július 29-kén Budán Lipót austriai herceg megújítja Erzsébet magyar királynéval azon szerződést, melyre az „inter Illustrem Reginam puellam Hedwigem, filiam suam et Illustrem principem dilectum nostrum primogenitum Ducem Wilhelmum „kötendő házasság iránt Lajos királylyal lépett vala. (Fejér, Cod. Dipl. X. k. 1. r. 228. l. és X. k. 8. r. 170. l.)

309. 1385. november 8—15-kén Budán országgyűlés.

Mária királyné: „Quod cum nos sana et matura una cum Praelatis et Baronibus ac Regni nostri proceribus deliberatione praehabita congregationem generalem Budae 8-o die festi Omnium Sanctorum jam praeteriti celebrassemus; sic videlicet, ut de singulis ipsius Regni nostri Comitibus quatuor potiores nobiles ad diem et locum praedictos convenire debuissent;“ akkor „coetus et universitas eorundem per certos et fidedi-

gnos ambasiatores ipsorum Majestati nostrae patefecerunt querulose; quomodo ipsi in illis omnibus libertatibus, immunitatibus, libertatumque praerogativis, quas eisdem sancti et alii Reges beatarum recordationum concessissent, et quas olim genitor noster tandemque nos roborasse, ampliasse et confirmasse perhibemur, prorsus et in toto non haberentur, et in eisdem ipsi imminenti tempore non conservarentur.“ A királyné tehát az országos rendek kérésére ezen jogokat és szabadságokat különös okmány által ujonnan megerősíti. „Dadum Budae septimo die congregationis nostrae praedictae, a. D. 1385.“ (Kovachich, Sylloge decretorum comitialium. I. köt. 53. l.; Fejér, Cod. Dipl. X. k. 1. r. 216. l.)

310. 1385. december kezdetén Durazzói Károly nápolyi király a Mária és annak anyja, Erzsébet királynék kormányával elégtelen magyaroktól, szinleg hogy a haza bajain segítsen, tetteleg hogy a királyi koronát átvegye, Magyarországba hivatván, december kezdetén „versus Budam vertit. Venientem cum vi repellere posse non vident, propinquanti Carolo, graves deglutientes dolores, in curru deaurato, pompaque procerum se comitantium superba, ambae reginae occurrunt: eumque accipientes secum, intra civitatem venit. Et licet per Reginas petatur; non tamen castrum intrare voluit, sed a regalibus tectis abstinuit. Cum igitur hospitium subintrasset stb Reginae ingrato hospiti valedicto; regalia, unde exierant, intraverunt ad palatia.“ (Turóci, Descriptio miserabilis casus Karoli Regis, Caput V.)

„Ut Buda intrata est, tectis regalibus ille (t. i. Károly).

Abstinuit, tempusque dolis caussamque manebat.“ (Laurentius a Monacis, Carmen).

A további eseményeknek színhelye már nem volt többé Buda város, hanem Uj-Buda s névszerint az ottani királyi palota. A városban csak a népizgatás azon jelenségeire találunk, melyek durazzói Károlynak királylyá kikiáltására vezettek s melyekről szintén Turóci (u. o. Capt. VI.) tudósít.

311. 1386. Durazzói Károly 1385. december 30-kán Székes Fejérváron történt koronázását, ezen évben kettős catastropha követte: Károly megöletése (1386. februar 24-kén) s Erzsébet és Mária királynék elfogatása (1386. julius 25-kén). A viszonyok ezen szerencsétlen és egészen váratlan fordulata, mely az országot nemcsak királynéjától megfosztotta; hanem a kormány élén álló férfiakat majd mind elragadta és messze terjedő belzavarokra alkalmat adott, egy ideiglenes kormányhatalom létrejöttét annál inkább szükségessé tette, minthogy Zsigmond a királyné férje is távol volt; s így látjuk hogy az ország rendei közül az arra hivatottabbak a közügyek kezelése végett összeálltak. Ezen rögtönzött kormányról nem sokat tudunk ugyan; de bizonyos, hogy saját pecsétet használt „Sigillum Regnicolarum Hungariae“ körülírással (Fejér, Cod. Dipl. X. k. 1. r. 323. l.); hogy az elesett Gara Miklós helyébe Széchy Miklóst nádornak választotta, s hogy általában az ország rendének fentartásáról, mennyiben tőle csak kitelt, gondoskodott. Hogy ezen kormányhata-

lomnak székhelye Budán volt, nem csak a viszonyok fejlődésének mintegy természetes következése volt; hanem több azon évi okmányoknak keltéből is kitetszik (p.o. Fejér, Cod. Dipl. X. k. 1. r. 307. 314; X. k. 3. r. 34. l. X. k. 8. r. 193. l. stb.). Turóci kronikája is tudósít: „Sigismundus marchio enormis casus Reginarum fama nondum audita, cum Bohemorum armata manu plurima, multis etiam illum partium Regni Hungariae superiorum proceribus comitantibus ad Budam descendit, sponteque ad arcem immittitur;“ és „Postquam Johannes Horwathii Banus marchio nem Budae existere, et proceres illi favere audivit; mente et animo debilitatus graves incidit in curas.“ (Pars IV. Cap. 2.)

Látjuk ezekből, hogy Buda, mint az ország fővárosa és az országos lét középpontja felé hazánk politikai élete akkor önként és általában már gravitált.

312. 1387. Zsigmond pártja által királylyá választatik és martius 31-kén Benedek veszprémi püspök által Székes-Fejérváron meg is koronáztatik. April 4-kén ötödik megint Budán találjuk, a honnan (Datum Budae in die coenae Domini) „fidelibus suis universis nobilibus et alterius conditionis hominibus in Regnis nostris Dalmatiae et Croatiae existentibus“ tudtúl adja: „Quod in brevi una cum fidelibus nostris Praelatis et Baronibus Regni Hungariae deliberabimus oportuna exhibere ostacula, et nostros rebelles de eorum protervia digne emendare. Quare requirimus vestrae fidelitatis universitates, vobisque serius committentes, quatenus in fidelitate, qua hactenus sacrorum Regum temporibus vestri praedecessores, ac etiam vos fideles fuistis, et adhuc vos esse firmiter speramus, persistere debeatis, eisdem ipsis aemulis viriliter resistendo; de quo vobis et cuilibet vestrum volumus generosius reminisci.“ (Lucius, Historia Dalmatiae, lib. V. cap. 2.; Fejér, Cod. Dipl. X. k. 1. r. 330. l.)

Tudva van, mikép Mária királyné leginkább a velencei köztársaság hadi hajóinak segítségével által elvégre a pártütők kezeiből június 4-kén kiszabadított. Zsigmond erre Budából nejének elejébe sietett, kivel július 4-kén Zágrábon találkozott; és „ipsa Regina, velut e flumine erepta, Budensem optatam deducitur in civitatem.“ (Turóci krónikája IV. r. 2. fej.).

313. 1388. Mária királyné Zsigmondot Székesfejérváron az országgyűlésen országlása társának kinyilatkoztatta. (Turóci, IV. r. 3. fej.)

Ugyanazon esztendőnek július 13-kán a pestujvári vagyis budai városi tanács. „Nos Johannes dictus Gleczel Judex Castri novi Montis Pestiensis, jurati et universi cives de eodem memoriae commendamus; Quod magister Michael Hungarus aurifaber concivis noster coram nobis personaliter comparendo domum suam acialem in castro praedicto ex opposito Ecclesiae Beatae Virginis nostrae Parochialis in vicinitate domorum monialium de insula leporum (et) Bülungi habitam cum omnibus utilitatibus suis et pertinentiis universis de consensu omnium proximorum suorum nullo penitus contradicente vendidit et tradidit Onofrio Zenobii de Florencia similiter concivi nostro, et per eum suis heredibus

heredumque suorum successoribus jure perpetuo ac pacifice possidendam pro quadringentis florenis auri plene perceptis ab eodem; assumpsit nichilominus praefatus magister Michael eundem Onofrium Zenobii, suosque heredes seu posteros ab omnibus ratione dictae domus et universarum utilitatum ejusdem impetere intendentibus defendere et expedire propriis suis laboribus et expensis secundum usum et consuetudinem nostrae Civitatis ab antiquo approbatam. In cujus rei memoriam perpetuamque firmitatem ad instantiam et petitionem partium praedictarum praesentes litteras nostras duximus concedendas promittentes privilegialibus litteris nostris confirmare, dum praesentes nobis fuerint reportatae. Datum in Vigilia Beatae Margarethae virginis et martyris anno Domini Millesimo Iridesimo octuagesimo octavo. (Eredeti e papirrairva, melynek hátára a város pecsége van nyomva, létezik a bécsi császári levéltárban).

314. 1390. martius 14-kén (Datum feria 2. prox. post Dominicam Laetare). A pestújvári városi tanács vagyis: „Ulricus dictus Rabensteiner Judex castris novi montis Pesthiensis, jurati et universi cives de eodem“ bizonyoságot tesznek: „Quod Ulricus dictus Schako concivis noster vineam suam Epptel vocatam, in vicinitate vinearum Symeonis fratris Alberti et Joannis dicti Kokos habitam cum semita ab antiquo usuata ceterisque utilitatibus suis et pertinentiis universis vendidit et tradidit Henrico Nigro similiter concivi nostro stb. jure perpetuo ac pacifice possidendam pro 200 florenis auri plene receptis et habitis ab eodem.“ (Fejér, Cod. Dipl. X. k. 1. r. 659. 1.)

315. 1390. december 1-jén nevezetes per a boldogságos szűz Mária és a sz. Mária-Magdolna plébániái közt elintéztetik. T. i. „Coram Rogerio de Cavaciis Juris Utriusque Doctore, fructuum, reddituum et proventuum Curiae apostolicae in Regno Hungariae generali Collectore, ac Sancti Petri de Pozega Quinque Ecclesiensis dioecesis Praeposito; Leonardo de pensauo Decretorum Doctore, Archidiacono Zagrabiensi, ejusdemque et Strigoniensis Ecclesiarum Canonico, nec non Reverendissimi in Christo patris et domini domini Johannis miseratione Divina Sanctae Strigoniensis Ecclesiae Archiepiscopi stb. Vicario in Spiritualibus Generali, Stephano Lectore et Canonico Strigoniensi; Johanne Praeposito Ecclesiae Sancti Thomae martyris de promonterio Strigoniensi; Stephano de Vegla Archidiacono Goricensi et Canonico in Ecclesia Zagrabiensi; Johanne de Saxonia Juris Canonici perito; et Blasio Parvo Canonicis Strigoniensibus arbitris, arbitratoribus et amicabilibus compositoribus per partes infrascriptas, videlicet honorabiles viros dominos *Gregorium Beatae Mariae Magdolnae* actorem ex parte una, et dominum *Nicolaum Beatae Mariae Virginis* reum ex altera *plebanos Budenses Jurisdictionis Strigoniensis*“ per támadván, a sz. Mária Magdolnai plébános mint felperes előadja: „Quod licet ecclesia B. Mariae Magdolnae parochialis existat, metas certas habens tam intra castrum Budense, quam extra; quae metae videlicet intra castrum Budense taliter distinguuntur: A porta claustris

fratrum praedicatorum vsque ad murum Castrî Budensis predicti; deinde de dicta porta protrahitur veniendo *ad domum condam Konth Palatini* ad vicum, qui est penes domum Krazer, deinde transeundo plateam Wolmugi et veniendo ad vicum, qui mediatur per domum Francisci Bernhardi et Johannis Leonhardi, ita quod recta linea protrahitur usque ad muros castrî praedicti et sic versus Sanctam Mariam Magdalenam de parochia ipsius Sanctae Mariae Magdalenae; et quod villa Logoth et Tothfalu, item platea Judaeorum et a Sancto Johanne usque ad curiam Regis fuit similiter de dicta parochia Sanctae Mariae Magdalena.“ még is a boldogságos szüz Máriai plébános ezen határokat meg nem tartja „ministrando et ministrari faciendo parochianis meis ecclesiastica sacramenta et quae juris mei existunt tollendo indebite;“ — miért kéri az alperest oda utasittatni, hogy ezt ne tegye. *Az alperes erre ellenbeszédét adta:*“ Quod ecclesia B. Mariae Virginis est principalis et matrix ecclesia dicti castrî Budensis, suburbiorum et continentium aedificiorum, et quod ecclesia Beatae Mariae Magdalenae est filialis et capella ipsius plebis B. Mariae Virginis, nullamque habet parochiam, sed in certis locis ex concessione et conniventia sui et praedecessorum suorum ecclesiastica sacramenta ministrat et jura parochialia exercet, et omni jurisdictioni plebani B. Mariae Virginis sacerdos, qui in ecclesia fuerit, subest, et ad ipsum institutio et destitutio pertinet, et in signum hujusmodi subjectionis annuatim ipse sacerdos B. Mariae Magdalenae plebano et ecclesiae B. Mariae Virginis ratione census in quatuor marcis et uno fertone argenti obligatur et tenetur, villamque Logoth et Tothfalu fuisse et esse de parochia Beatae Virginis;“ miért kéri, „Ecclesiam S. Mariae Magdalenae pronounciari et declarari filialem et infra limites parochiae B. Mariae Virginis sitam, subjectamque et capellam, atque censualem fuisse et esse, et compelli ad dandum censum usque modo per 30 annos retroactos non solutum, et in posterum singulis annis ad solvendum, et dictas villas Logoth et Tothfalu fuisse et esse de parochia Beatae Virginis.“ *A felperes válasza* arra vonatkozott: „Quod ecclesia B. Mariae Magdalenae erat ecclesia parochialis per se distinctos habens limites, et in nullo suberat, neque tenebatur ecclesiae praedictae B. Mariae Virginis.“ *Az ítélet volt:* „Quod Beatae Mariae Virginis parochia incipiat in porta curiae fratrum claustrî S. Nicolai de ordine praedicatorum usque ad murum castrî; deinde de dicta porta veniendo ad domum Konth palatini ad vicum, qui est penes domum Krazer, deinde transeundo plateam Wolmugi veniendo ad vicum, qui mediatur per domum Francisci Bernhardi et Johannis Leonhardi, ita quod recta linea protrahatur usque ad muros castrî Budensis, ita quod versus meridiem usque ad curiam Regis sit et esse debeat cum villa Logoth extra muros castrî existente de parochia et in parochia B. Mariae Virginis; versus autem septentrionem intra muros et extra muros a via petrosa recta linea usque ad murum seu portam, per quam itur ad Sanctum Lazarum, continuando ultra et extra murum a Sancto Lazaro versus patibulum, quod est prope

viam, et per quam itur ad Sanctum Laurentium monasterium heremitarum S. Pauli cum parte, quae vocatur Tothfalu vulgariter, sit et esse debeat parochiae et de parochia Sanctae Mariae Magdalenae. Taliter quod plebanus, qui pro tempore fuerit S. Mariae Magdalenae in perpetuum ratione census plebano S. Mariae Virginis in die Assumptionis Beatae Mariae Virginis marcam unam argenti communis aut quatuor florenos auri solvere teneatur.“ Ezen ítéletben mindkét fél megnyugodt. Tanúk voltak „Ubertinus Nicolai de Fontana de Placentia canonicus S. Johannis de castro S. Johannis; Gregorius Petri de Topolczana canonicus Strigoniensis; Nicolaus Benedicti de Keresztur presbiter Strigoniensis dioecesis; Michael presbiter de suburbio castri Budensis et Nicolaus filius Elek de villa Logoth.“ (Schier, Buda Sacra 103. l.; Fejér, Cod. Dipl. X. k. 1. r. 622. l.)

316. 1391. martiusban. Miklós a boldogságos szüz máriai plebános Gergely a sz. mária magdolnai és Gellért sz. Péter külvárosi plébánosok ellen plébániai hatóságának igazságtalan megszorításáról panaszt emelt; melynek folytán IX. Bonifác pápa (datum Romae apud S. Petrum II. Nonas Februarii) Donaldot a bécsi skot bencék apátát bírólul kiküldi, ki is (datum Wienae in nostro monasterio 2-o die mensis Martii) a feleket megidézteni. (Schier, Buda Sacra 111. l.; Fejér, Cod. Dipl. X. k. 1. r. 712. l.)

317. 1391. april 22-kén (X. kalendas Maji). Zsigmond király a sz. Lőrinc kolostorbéli paulinusok számára megrendeli: „Ut annis singulis deinceps in antea occurrentibus 300 floreni aurei de collecta civium nostrorum Budensium solita annuali semper in festo B. Georgii martyris viris religiosus priori et fratribus heremitis in claustro B. Laurentii Martyris antefato jugiter Deo famulantibus pro sustentatione et alimentis fratrum heremitarum ad celebrationem Capituli generalis annis et temporibus solitis confluentium indesinenter et perenniter per judicem et juratos cives nostros Budenses modernos et futuros persolvi debeant et assignari effective.“ (Fejér, u. o. 670. l.)

II. Uj- vagy Nagy-Buda.

Uj-Buda 1355-ben teljesen önállóvá válván, nagyobb történeti jelentőségre emelkedik megint. Azon évig t. i. az ó-budai káptalan úri hatóságának még alá vetve lévén, mindamellet, hogy királyi palota létezett ott, különösen érdekesnek nem mutatkozhatott. De 1355-től fogva sajátos városi életben részesült megint, és Nagy-Buda nevezete alatt mint a királyné városa vagyis „civitas Reginalis“ a történetbuvár különös figyelmét vonja magára.

Ehhez képest előbb azon kevés adatokat állítom egybe,

melyek Uj-Budának az ó-budai káptalan hatósága alóli felszabadulását megelőzték; azután pedig az ezt követőket.

Általános megjegyzésül szolgáljon, hogy a királyok 1350 előtt gyakran (p. o. Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 445., 494., 499. ll.; VIII. k. 3. r. 181. l.; VIII. k. 4. r. 76. l. s k.); 1351-től kezdve pedig csaknem rendszeren itteni palotájokban tartózkodtak; hogy a felhévvi sz. háromsági konvent folyvást eljárt jogügyekben (p. o. Fejér, Cod. Dipl. VIII. köt. 1. r. 412. l.; VIII. k. 5. r. 167. l.; IX. k. 1. r. 246. l.); de hogy különösen a helyiségi viszonyokat illető adataink is vannak, u. m.

318. 1315, május 14 kén „Nos K(arolus) Dei gracia Rex Hungarie significamus quibus expedit uniuersis presencium pertenorem : Quod nos cupientes jura Ecclesiarum salua existere et inspicientes litteras nostras priores et eciam aliorum Regum predecessorum nostrorum, mediantibus quibus chybriones, qui de vineis in territorio veteris Bude existentibus propter nostram necessitatem recipere solebamus, sunt relaxate, ad instantes petitiones venerabilium in Christo patrum et Dominorum Thome Dei gracia Strigoniensis Archeypiscopi locique eiusdem Comitis perpetui, Stephani Vesprimiensis aule domine Regine consortis nostre karissime Cancellarii et loci eiusdem Comitis perpetui ; nec non Benedicti Chandiensis Dei gracia Episcoporum fidelium nostrorum, quos prosequi volumus omni bono, et specialiter propter fidelia seruicia discreti viri Magistri Henrici Prepositi Budensis, que nobis indefesse studuit exhjbere, relaxauimus nec amplius excepto anno presenti, ne domus nostra supra veterem Budam constructa victualibus deficiat et infidelibus nostris ad eandem machinari volentibus via pateat malignandi, manus nostras admitemus. Unde volumus et firmiter precipiendo mandamus, vt nullus Rector vel conservator domus nostre predicte ipsos chybriones amplius recipere debeat vel presumpmat. In cuius rei testimonium presentes nostro et predictorum venerabilium patrum sigillis fecimus communiri. Datum in Zeugedino in festo beati Bonifacii Pape et martiris anno Domini M^o CCC^o quintodecimo.“ (Eredetije a veszprémi káptalan levéltárában).

319. 1320. september 10-kén (feria 4-a prox. post festum Nativitatis B. Virginis). Tamás esztergomi érsek : „Ne de decimis religiosarum et Deo devotarum dominarum de insula Budensi quovis quaesito colore se quispiam citra earundem voluntatem stb. intromittere praesumat.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 2. r. 277. l.)

320. 1329. „Litterae causales inter magistrum et fratres cruciferorum domus hospitalis S. Regis Stephani de Strigonio, et dominum episcopum Vesprimiensem ac Capitulum ejus super facto decimarum de

aquis calidis“ stb. „Decretum Pontificis Joannis XXII. super causa decimarum de aquis calidis suo cursu decidenda contra canonicos (?) Strigonienses pro parte domini episcopi Vesprimienseis elargitum“

„Compositio inter dominum episcopum Vesprimiensem et Capitulum ejusdem loci, nec non fratrem Jacobum magistrum cruciferorum domus hospitalis S. Regis Stephani de Strigonio ratione decimarum ad aquas calidas existentium; ut medietas earundem decimarum domino episcopo Vesprimiensi et Capitulo ejus, alia vero medietas domui hospitali crucigerorum cedat.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 7. r. 223. l.)

321. 1333. martius 24-kén (in vigilia Annunciationis B. Virginis). A pozsonyi káptalan: „Quod Dyethlinus Gwarczian de Myser in Chalokuz Jacobo filio suo et per eum suis heredibus heredumque suorum successoribus mediam partem cujusdam vineae suae integrae in monte Budensi sitae et jacentis jure perpetuo et irrevocabiliter dans statuit et donando resignavit. Ita tamen, quod si ipsum Jacobum absque heredum solatio decedere contingeret; extunc ipsa vinea in jus et possessionem dominae Elisabeth uxoris ipsius Dyetlini et matris ipsius Jacobi devolvi dignoscatur.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 708. l.)

322. 1333. julius 15-kén (Avennionibus Idibus Julii). XXII. János pápa Erzsébet magyar királyné kérelmére megengedi, hogy „ad Divini nominis et B. Clarae laudem et gloriam unum monasterium cum ecclesia, coemeterio, domibus et aliis officinis necessariis, in quo decens conventus monialium seu sororum ordinis dictae Sanctae commode valeat immorari, in oppido Budae, loco utique populoso, Vesprimienseis dioecesis, pro tuae ac progenitorum tuorum animarum salute et bonis propriis fundare, constituere et aedificare valeas; — jure tamen parochialis ecclesiae dicti loci et cujuslibet alterius semper salvo in omnibus.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 735. l.) A hely, hol ezen zárda feküdt, okmányokban Ó-Budának neveztetik ugyan; de Ó-Budának azon részén volt az, mely az 1355-diki rendezésnél fogva Új-Budához esatoltatott, miért is itt említették általunk.

323. 1335. januar 8-kán (Datum Perusii VI. Idus Januarii) XII. Benedek pápa az épen említett budai klarissák zárdáját bizonyos szabadságokkal ruházta fel. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 4. r. 101. l.)

324. 1335. „Possessio religiosarum sororum sanctimonialium de insula leporum Jenő vocata in Comitatu Pestiensi existens.“ (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 4. r. 76. 180. 191. l.)

325. 1339. Drugeth Vilerm nádor „habens etiam officium castellanatus castri de Veteri Buda, nomine judicis dicti castri Veteris Budae“ jár el. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 4. r. 369. l. és IX. k. 1. r. 558. l.)

326. 1343. „Vir nobilis et magnificus Teuteus magister Janitorum regalium, Comes Barsienseis, et castellanus de Lewa ac de Veteri Buda.“ (Fejér, Cop. Dipl. IX. k. 1. r. 162. l.)

227. 1346. november 24-én (in vigilia S. Catharinae) „Quod nos frater Crafft magister hospitalis ordinis sacri, specialiter ad calidas

aquas Budenses, ceterique fratres ejusdem domus impignoramus nobili ac strenuo militi domino Thewthews medietatem molendini in villa Sancti Andreae situati et ad domum hospitalis pro 25 florenis aureis“ stb. (Fejér, u. o. 435. l.)

328. 1346. VI. Kelemen pápa „Elisabethae Reginae, ut moniales Sanctae Clarae in civitate Sicambriae (azaz Ó-Budának azon részén, mely 1355-ben Uj-Budához caatoltatott) libere fundare, quas voluerit suscipere, et ipsam quoque abbatissam denominare possit, indulget.“ (Fejér, u. o. 394. l.)

329. 1351. majus 13-kán (III. Idus Maji). Lajos király a budai országgyűlésnek általa megerősített határozataira vonatkozólag az erdelyi rendekhez 1352 (datum Budae in vigilia B. Matthaei Apostoli et Evangelistae) ezeket írja : „Licet pridem in congregatione nostra *Budae ubi nostra residet curia* celebrata, consuetam solutionem decimarum immutandam et cum frugibus seu in specie solvi mandaverimus“ stb. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 2. r. 143. l.) Podhradzky innen azt következteti, hogy az országgyűlés Uj-Budán tartatott. (Buda és Pest stb. 33. l.) Egyébiránt nézetem Uj-Buda fekvéséről Podhradzky véleményétől eltér; s én a fennebbi szavakat csak az országgyűlési határozatoknak királyi megerősítéséről értem.

330. 1351. Idősb Erzsébet királyné „tributum suum in villa S. Jacobi prope civitatem nostram Budensem ab antiquo exigi consuetum“ adományozza az ó-budai klarissa apácáknak; mit Lajos király is helyben hágy. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 2. r. 54 és 80. l.)

331. 1351. „Prior fratrum Eremitarum ad S. Laurentium Budae quamdam vineam suam in promontorio Boros-Jenő nuncupato, Elisabethae Reginae ad rationem monasterii S. Clarae de veteri Buda dividendi.“ (Fejér, u. o. 128. l.)

S ez időben nyerte újra Uj-Buda régi szabadságát az ó-budai káptalan hatóságától. Erre vonatkoznak a következő adatok :

332. 1353. augustus 31-kén (Datum apud Villam Novam Avinionensis Dioecesis II. Calend. Septembris) IV. Ince pápa : „Exhibita nuper nobis pro parte carissimi in Christo filii nostri Ludovici Regis, et carissimarum nostrarum in Christo filiarum Elisabeth matris et Elisabeth consortis Regis ejusdem Reginarum Hungariae illustrium petitio continebat, quod cum ipsi in castro suo de Nova Buda Vesprimiensis dioecesis infra dictum Regnum cum suis familiaribus commorentur; ipsumque castrum situatum existat prope castrum aliud de Veteri Buda nuncupatum ad Ecclesiam Beatae Mariae de Veteri Buda dictae dioecesis, et ejusdem Ecclesiae Praepositum et Capitulum pertinens, et propter hujusmodi propinguitatem castrorum ipsorum frequentes gentes ipsius Ecclesiae nonnulla damna pati et sustinere contingat; ipseque Rex habens super his conscientiam, desideret per viam permutationis alterius castri seu loci Regis ejusdem praefatae Ecclesiae et gentibus praedictis utilius providere, ne dampna seu scandala eis propter vicini-

tatem hujusmodi valeant ulterius provenire;“ — miért a pápa meghagyja a váradi, zágrábi és veszprémi püspököknek, hogy megvizsgálják és neki feljelentsék : „Si ad hoc ipsorum Praepositi et Capituli et aliorum quos praemissa contingunt, accedat consensus, et si ex permutatione hujusmodi conditio ejusdem Ecclesiae et personarum ipsius fieret melior et utilior.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 2. r. 247. l., és más évszámmal IX. k. 6. r. 57. l.)

333. 1353. augustus 31-kén (Datum apud Villam novam Avennione II. kal. Septembris) : VI. Ince pápa a budai klarissák alapítványát és birtokát megerősíti. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 2. r. 248. l.)

334. 1353. „Andreas Litteratus Vice-Castellanus de veteri Buda.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 2. r. 301. l.)

335. 1354. „Comes Thomas filius Petri, magister Janitorum Regalium et castellanus castrorum Csokakeu et Veteris Budae.“ (Fejér, u. o. 320. és 338. l.)

336. 1355. martius 15-kén (in Dominica Laetare). Az ó-budai káptalan bizonyoságot tesz : „Quod domina nomine Margaretha, consors magistri Pauli dicti Magyar, filia Ladislai, filii Andreae, filii Csapo de Gelse possessiones suas Benbach in Zabolch, item Mate, Bel, Szalka, Kiszalka, Jarmutelek, Remetzegh, et Kegeth vocatas in Zathmariensi contigua vicinitate existentes claustro Beatae Virginis per Serenissimam dominam Elisabeth D. gr. Reginam Hungariae in Veteri Buda constructo et sororibus B. Clarae jugiter in eodem Domino devote psallentibus, contulisset“ stb. (Fejér, u. o. 433. l.)

337. 1355. junius 26-kán (VI. kalendas mensis Julii). Lajos király „medietatem molendini et rotae in Capite aquarum calidarum a parte et in vicinitate fratrum cruciferorum Sancti Spiritus existentis, ad nostrum jus Regium mediante judiciaria sententia Judicis et juratorum civitatis nostrae Budensis revolutam (243, 269.) Serenissimae Principissae dominae Elisabeth Reginae Hungariae Inclitae, genitrici nostrae peramandae cum omnibus suis utilitatibus, proventibus, redditibus universis“ adományozza. (Fejér, u. o. 367. l.)

338. 1355. augustus 26-kán (VII. calendas Septembris). Lajos király és idősb Erzsébet királyné ünnepélyes okmány által adják vissza Új-Buda községének előbbi önállóságát és városi szabadságát, melyet Imre király az ó-budai káptalan részére adott adományozása által elvesztett vala. (V. ö. 13.)

Miután t. i. a **332.** sz. alatt említett intézkedéseknek folytán „de juribus Praepositi et Capituli“ különös kiküldésnél fogva Demeter váradi, Miklós zágrábi, János veszprémi, és István nyitrai püspökök; továbbá László Csazmai prépost; Gergely váradi örkanonok; Miklós erdélyi vajda; Ciko tárnokmester; Tamás Péternek fia a királyi ajtóőrök mestere, és Miklós Peteuc az előtt erdélyi vajdának fia vizsgálatot tartottak s azt találták volna : „Praepositum et Capitulum antedictos quoad jurisdictionem et ipsius exercitium, ac tributum fori, chibriones, quae e vineis sub ipsius civitatis seu oppidi territorio constitutis exigere consueve-

runt, clarum jus habere, et in ipsorum consistere possessione pacifica et quieta; sed quod ad dominium proprietarium et tributum navium, quod ad praesens pro castro nostro exigitur, licet jura eorum exhiberent, non tamen in ipsorum possessione a tempore, cujus non extaret memoria eos unquam constabat extitisse vel fuisse;" a király és a királyné, hogy a káptalant kármentesítse és kielégítse, „firmamus jura omnia temporalia supradicta praeter chibriones, quae Praepositus et Capitulum in parte potiori infra specificanda oppidi seu civitatis ipsius, et in illius civibus, nec non tributis tam fori, quam navium, seu jurisdictionem se habere praetendebat, ad manus nostras regias et reginales revocare“ csere mellett, „requisita primitus super hujusmodi permutatione Sedis Apostolicae licentia et obtenta;" t. i. „redditus et proventus 200 marcarum bonae cusionis Budensis eisdem annis singulis constituimus et assignamus perpetuo possidendas; pro quibus possessiones Komar, Galambok, Zent Petur et Koros in Comitatibus Simigiensi et Zaladiensi constitutas cum omnibus stb. duximus jure perpetuo conferendas. Volentes et declarantes, quod iidem Praepositus et Capitulum possessiones ipsas cum eisdem juribus et immunitatibus possidere valeant, quibus antea oppidum sive civitatem ipsam possidebant; specialiter omnes ac cujuscunque conditionis intra ipsarum villarum territoria habitantes, non alterius alicujus, nisi Praepositi Budensis et Capituli (judicatu) adstare teneantur“ stb.

„E converso autem jam dicti Praepositus et Capitulum renunciantes omnibus juribus et dominio, quod se in ea parte civitatis seu oppidi, quam nobis metaliter assignarunt, ac jurisdictioni, nec non tributis tam fori, quam navium, exceptis chybrionibus, quos eisdem duximus relinquendos in nostrum jus Regale ac Reginale et dominium proprietarium transtulerunt, jure perpetuo possidendos stb.; et in eorum possessionem pacificam Thomam filium Petri magistrum janitorum nostrorum ac castellanum nostrum de Csokakeu et dicti castris nostri Budensis stb. introducetes.“ — Az átengedett helység határai ekkép jelöltetnek ki: „Prima meta incipit a parte orientali, videlicet parte Danubii ab angulo claustris Sanctae Clarae de insula leporum, et sic procedendo, et transeundo Danubium versus partem occidentalem venit ad ripam ipsius Danubii ad duas metas lapideas, quarum una separat Budae Veteri, et altera villae Sancti Jacobi Apostoli, et abinde ad eandem partem modicum procedendo venit ad quendam lapidem rotundum in superiori parte dictae Ecclesiae Sancti Jacobi situm juxta viam, per quam de Nova Buda itur ad Veterem Budam, juxta quem est alter lapis pro meta positus, et inde vadit ad crepitudinem vallis, et per eandem crepitudinem usque ad finem ipsius crepitudinis, et ibi sunt duae metae novae recenter erectae, et ibi metantur terrae Thopsa ejusdem Ecclesiae Budensis; deinde reflectitur ad partem septentrionalem ad locum, qui dicitur Huzaháza-hegye, et ibi sunt duae metae terreae recenter erectae, quarum una separat praedictae terrae Thopsa et alia

Domino Regi; et idem inde per eandem plagam vadit ad montem, qui dicitur Mogyoródhegye, et ibi sunt duae metae terreae erectae, quarum una separat dictae terrae Thopsa, et alia Domino Regi; deinde per idem Mogyoród vadit ad cacumen montis excelsi, in cuius cacumine est lapis magnus pro meta signatus, ubi metae terrae Thopsa praedictae terminantur, et jungitur metis Ecclesiae Vetero-Budensis; et abinde reflectitur ad partem orientalem, et transeundo quandam vallem pervenit ad quandam montem, in cuius fine est lapis alter, similiter pro meta signatus, circa quem sunt duae metae terreae, quarum una separat ex parte meridionali Domino Regi, et alia ex parte septentrionali eidem Ecclesiae Budensi; et abinde descendit ad eandem plagam orientalem in vallem ad duas metas terreas erectas circa quandam semitam, deinde inter vineas ipsa semita pervenitur ad magnam viam, quae ducit versus Albam Ecclesiam Beatae Virginis, et ibi circa eandem viam unam metam terream erexerunt, et inde per ipsam magnam viam venit circa dictam Albam Ecclesiam ad viam magnam Strigoniensem, circa quam sunt duae metae terreae, quarum una a parte orientali, et meridiei separat Domino Regi, et alia a parte occidentis Ecclesiae Budensi praedictae; deinde per eandem viam magnam Strigoniensem ad puteum sub monte fluentem, et ab ipso puteo circa eandem viam magnam ad unam metam terream circa fossatum vinearum erectam, et deinde perveniendo similiter circa fossatum vinearum, alia meta terrea est erecta, et abinde circa eandem viam eundo sub arborem pyri, similiter circa fossatum vinearum, similiter est una meta terrea erecta, et inde ad unam metam terream inter eandem viam magnam et quandam semitam erectam, et inde per eandem semitam currendo ad eandem plagam occidentalem ad tres metas terreas angulares, quarum una separat ex parte meridionali Ecclesiae Budensi et a parte occidentali, a parte orientali Domino Regi; et abinde transeundo ipsam viam magnam Strigoniensem versus plagam septentrionalem, tendit ad quandam montem Fenőmal dictum, et in latere ipsius montis est dumus nucis, juxta quem metam terream erexerunt; et abinde ascendendo per eundem montem venit ad quandam viam, per quam transitur per eundem montem juxta vineas, ubi unam metam terream erexerunt, et deinde per eandem vineam viam ascendendo ad verticem ipsius montis unam metam terream erexerunt; deinde per semitam ascendendo inter vineas per eandem plagam septentrionalem pervenit ad locum, qui dicitur Tabasere, et ibi sunt duae metae antiquae, ubi jungitur metis possessionis Meger; et ibi est una meta terrea erecta, et abinde reflectitur versus partem orientalem, per quandam viam transeundo eandem viam pervenit ad latus cujusdam prati magni, ubi est quaedam fovea, ubi olim erat lapis pro meta signatus, et ibi unam metam terream erexerunt: et abinde transeundo pratum illud venit ad lapidem perforatum, qui est juxta molendinum cruciferorum Ecclesiae Sancti Spiritus, et ibi jungitur iterato metis Ecclesiae, ita, quod a plaga occidentali separat Domino Regi, a plaga orientali Ecclesiae Budensi; abinde versus meridiem per

murum dirutum, cujus lapides usque ad finalem lapidem sunt pro metis assignati, et abinde pervenit ad metam terrae ad murum curiae Fratrum Minorum, cujus porta respicit versus Ecclesiam Albam Beatae Virginis, et abhinc transeundo vicum circa allodium seu domum coloni Reginalis currit per areas ad quoddam fossatum, quod est ante castrum, quod quidem fossatum dividitur per quandam viam magnam, per quam itur ad praedictam Ecclesiam Albam Beatae Virginis, in cujus fossati latere sunt duae metae lapideae, quarum una ex parte septentrionali separat portionem civitatis Ecclesiae cedentem, et alia ex parte meridionali separat portionem Regalem, per quam viam ante castrum tendit versus Danubium praedictum, qui inchoatur inter domos Ladislai Tompa dicti, ex parte, sub cujus domo est lapis longus fixus in terram, et ex altera parte Petri filii Emerici, venit usque in ripam Danubii inter domos maximi altaris Beatae Virginis, et Nicolai sitam ex alia parte; et abinde transit Danubium ad insulam leporum jam praedictam, juxta superiorem partem castrum diruti; et ibi terminatur. Salvis Ecclesiae et eorundem Praepositi et Capituli juribus tam in superiori parte, quam in inferiori metarum iam dictarum, quae in fluvio Danubii habere se praetendunt, per omnia remanentibus.“ —

A városnak jogi állását illetőleg, miután a király és a királyné arra vonatkoztak, hogy „ad oppidum seu civitatem ipsam speciali ducentes affectione duas solemnes ecclesias, unam videlicet pro collegio Praepositi et Capituli praedictorum nos Regina de nostris sumptibus Reginalibus; aliam in honorem Beatae Virginis pro usu sororum Sanctae Clarae ordinis B. Francisci ex nostris sumptibus Regalibus et Reginalibus de novo aedificari et construi fecimus;“ — továbbá azt határozzák: „Annuentes, quod in ea civitatis ipsius parte, quae nobis cessit, Ecclesiam parochialem de novo construendi, aut de Ecclesia Beatae Margarithae, quae ibi existit, parochialem deligendi habeamus facultatem, cujus plebanus per nos praesentatus et per Praepositum institutus, jura parochiae, quoad jus firmandi, et alia ecclesiastica sacramenta ministrandi, eo modo, quo plebanus Montis novi Pestiensis, possit exercere; sed in ipsam Ecclesiam, nec non plebanum, ac cives seu hospites nostros, quoad causas spirituales, ipsas audiendo, et modo debito terminando praedictus Praepositus eam jurisdictionem exercebit, quam Strigoniensis Archiepiscopus quoad plebanum, et civitatem novi Montis Pestiensis exercere consuevit; ita tamen, quod interdictum in civitatem, seu partem civitatis, quae nobis cessit, nequeat nisi in casu, quo cives, seu hospites ipsius, aut aliqui ex iisdem Praeposito, et Capitulo in solutione decimae vel chybrionum essent negligentes, vel remissi, etiamsi expediat suspensionem, excommunicationem et interdictum proferendo in eosdem, et specialiter pro decimis, quas eisdem reliquimus, sicut antea percipiebant, possidendas, ac aliis juribus Ecclesiae suae percipiendis, conservandis, et tuendis. Volumus tamen quoad residuum oppidi seu civitatis praedictae, quod sub distinctione metali in jus Praepositi, et Capituli ac Ecclesiae cedit

pleno jure, quoad temporalem et spiritualem jurisdictionem, et utriusque jurisdictionis exercitium eisdem remaneat perpetuo possidendum, in quo nullum jus nobis, aut nostris successoribus Regibus, et Reginis reservamus, quam partem eisdem juribus et libertatibus uti volumus, quibus pars, quae nobis cessit, uti dignosceretur. Praeterea ordinavimus, et disposuimus, quod si successu temporis contingat cives et hospites nostros cum civibus seu hospitibus Praepositi et Capituli in portionibus sic distinctis commorantes discordare, vel rixari contingerit, tunc in ipsorum dissensione, et sedatione ea consuetudo servetur, quae in *Alba Regali* civitate nostra observatur.“

„Ceterum quia castrum nostrum in ipsius civitatis seu oppidi latere constitutum in territorio jam dictae Ecclesiae Budensis aedificatum fuerat et constructum, et ob hoc castellanus noster nomine dicti castrum quolibet anno unam marcam auri Praeposito et Capitulo solvere tenebatur, quia jam in portionem nostri territorii cessisse dignoscitur, iidem Praepositus et Capitulum ab ipsius solutione unius marcae auri perpetuis temporibus expeditum et liberum reddiderunt, renunciando omni juri, quod in eo hactenus habuissent. *Quam quidem oppidi seu civitatis partem sic nobis cedentem civitatem Reginalem fore constituimus.*“ (J. E. F. Miller, Epitome vicissitudinum et rerum memorabilium de L. R. ac Metr Urbe Budensi, 9. l.; Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 2. r. 370. l.; szövegét javítva Podhradczky szerint, Buda és Pest stb. 35. l.)

339. 1358. februar 12-kén (Pridie Idus Februarii.) Lajos király megerősíti Margit, Magyar Pál hitvesének 1351. a budai klarissák számára tett alapítványát. (l. **336.** Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 2. r. 668. l.)

340. 1358. december 31-kén (Datum Avennionem II. Kalend. Januarii, anno VII.) VI. Ince pápa a budai klarissák minden jogait és szabadságait megerősíti. Ugyanő egyszersmind az Isten tiszteletének ottani módjáról intézkedik. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 3. r. 57. és 58. l.)

341. 1359. julius 30-kán (Datum apud Villam novam Avenionem III. kal. Augusti Pontificatus anno VIII.) VI. Ince pápa az esztergami és kalocsai érsekeknek és a váci püspöknek meghagyja, hogy a klarissák budai zárdáját és annak jogait védjék és pártfogásukban tartsák. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 7. r. 180. l.)

342. 1360. február 25-kén (VI. kalend. Martii) Lajos király megerősíti Erzsébet királynénak Monyorós helységről adományát a budai klarissák számára. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 3. r. 145. l.)

343. 1361. május 9-kén (VII. Idus Maji) Lajos király: „Universas possessiones dominarum sanctimonialium sororum Sanctae Clarae in Veteri Buda, quovis nominis vocabulo vocitatas, et in quibuslibet Comitibus Regni nostri sitas stb. tributa in se habentes, a solutione unius marcae, quam magistri agazonum regalium occasione tributorum nostris et reginalibus in processibus exigere sunt consueti, liberas commisimus et exemptas“ (Fejér u. o. 238. l.)

344. 1361. december 16-kán (Datum in² Vissegrad feria 5-a prox.

359. 1369. február 14-kén (Datum in Wissegrad in quindenis diei cinerum) László oppelni herceg és Magyarország nádora, hogy „nobilis domina Margaretha, filia Ladislai, filii Andree, filii Chapor de genere Nádasd relicta magistri Pauli dicti Magyar possessiones Hurziupah alio nomine Bempah ac Budugazzunpah totales, nec non portiones suas possessionarias in possessionibus Zenth-Andraspah et Nemuthpah alio nomine Fel Pah vocatis in Comitatu Zaladiensi existentibus habitas; ac etiam possessionem suam Tinnye vocatam in Comitatu Pilisiensi existentem cum omnibus suis pertinentiis stb. religiosis dominabus sanctimonialibus claustrum ecclesie B. Virginis de Veteri Buda tum ob remedium suae salutis, refrigeriumque animae Ladislai filii sui in dicto claustrum tumulati, tum etiam pro 5000 florenorum aureorum plene ab eisdem dominabus receptorum ac coram nobis persolutorum dedisset, tradidisset et vendidisset“ stb.; kik viszont „alias possessiones in Zaladiensi et Castri ferrei Comitatus existentibus dicto claustrum per praefatam dominam Margaretham quondam donatas nostri in praesentia eidem dominae Margarethae reddiderunt, restituerunt et resignaverunt“ stb. (Fejér, u. o. 202. l.)

360. 1369. „Ladislau Opulie Dux. R. H. Palatinus filiae suae in claustrum B. M. V. ordinis Clarissarum existenti tributum S. Jacobi ad dies vitae donat.“ (Fejér u. o. 210. l.) „Reddebat tributum illud 250 florenos auri annue.“ (U. o.)

361. 1373. június 11-kén (Datum in festo S. Barnabae apostoli). Lajos király: „Quod domina Ers vocata filia Jenslini dicti Kőhordó hospitis de Veteri Buda quamdam domum ejusdem cum ejus pertinentiis et terris arabilibus in territorio dominorum de Capitulo ecclesie Veteri Budensis adjacentibus cuidam religiosae sorori Kyngae vocatae, filiae incliti Principis Ducis Opuliensis in dicto claustrum degenti pretio vendidisset.“ (Fejér, u. o. 556.)

362. 1373. „Capitulum Budense super particula terrae arabilis 26 jugerum monialibus S. Clarae Vetero Budae vendita fassionales elargitur.“ (Fejér, u. o. 535. l.)

363. 1380. (Datum Budae 6-a die mensis Aprilis) Erzsébet királyné Lajos király anyjának végrendeletéből: „Primo et principaliter sepulturam elegimus in capella corporis Christi in Claustrum Beatae Virginis de Veteri Buda, in quo religiosae dominae Deo jugiter famulantur; quod per dominum Regem et nos est constructum, habita. Item — — curam totam animae nostrae ipsi domino Regi filio nostro et Reginae ejus consorti salubriter procurandam commisimus; quorum etiam salubri regimini et dispositioni claustrum praefatum Beatae virginis stb. Item jam dictae dominae filiae nostrae castrum Veteris Budae cum suis pertinentiis relinquimus. — — Litterarum nostrarum duo paria jussimus emanari, quorum unum in domo nostra reservamus, aliud vero ipsis religiosis dominabus de Veteri Buda relinquimus propter cautelam majorem conservanda.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 5. r. 400. l.)

364. 1380. december 21-kén („Diós-Győr in festo Thomae“) „Ludovicus Rex Petermano filio Kosa civi de Veteri Buda molendinum quoddam in calidis aquis prope ecclesiam hospitalis Sancti Spiritus Budae existens ea sub conditione confert, ut annis singulis tres garletas tritici vel farinam inde factam Elisabethae seniori Reginae matri suae vel castro ejus de Veteri Buda solvere teneatur.“ (Fejér, u. o. 452. l.)

365. 1381. october 5-kén (Datum dominico die prox. post festum B. Francisci confessoris). A pozsonyi káptalan bizonyágot tesz: „Quod Joannes filius Nicolai, Stephanus filius Pauli, Laurentius filius Nicolai, Petrus filius Michaelis, Nicolaus filius Nicolai et Paulus filius Simonis seniores et jurati hospites de villa Tinye, suis et universorum populorum et hospitum de eadem in personis;“ miután azért, hogy „a tribus annis vel citra de mandato abbatissae et sororum claustris B. M. V. ordinis S. Clarae de Veteri Buda, quae dominium temporale in villa obtinet praenotata, a solutione decimarum Archyepiscopo Strigoniensi cessassent et se retraxissent, communitas ipsius villae interdicto subjecta, quod animo sustinuissent indurato, et demum certae singulares personae propriis specificatis hominibus excommunicationis sententia fuissent innodatae;“ most igérik: „Quod ipsas decimas a modo et deinceps Ecclesiae Strigoniensi et Archiepiscopatus sine contradictione persolvent.“ (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 7. r. 441. l.)

366. 1381. december 29-kén. „Elisabeth Caroli olim Hungariae Regis relicta, filia Wladislai Loktek, et soror Casimiri Poloniae Regum, genitrix vero Ludovici Hungariae et Poloniae Regis XXIX. Decembris in aetate grandaeva in castro Buda moritur et in monasterio in insula Budensi (helyesebben, a klarissák budai zárdájában) sepelitur.“ (Dlugoss, Hist. Pol. lib. X. 48. l.)

367. 1382. május 2-kén (VI. nonas Maji) Lajos király bizonyos jószágok iránt a budai klarissákkal cserét kötven, ezen cserét privilegialis formában erősíti meg. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 5. r. 568. l.)

368. 1384. „Joannes Trefnant legum doctor Canonicus Assanensis“ mint VI. Orbán pápának auditora előtt foly a budai clarissáknak egy pere Benedek veszprémi püspökkel. (Fejér, Cod. Dipl. X. k. 8. r. 163. l.)

369. 1385. december kezdetén. Durazzo Károly a Mária és Erzsébet királynék uralkodásával meg nem elégedett magyarok által Magyarországra hivatván, miután Budára a királynék kíséretében bemenetét tartotta, rövid időig „a regalibus tectis (értetik az új-budai királyi palota) abstinuit.“ Egyébiránt „cum undique procerum catervis se late stipari, garrulamque gentem sibi favere, et Reginas contumeliis palam afficere conspicit: calliditatis arte quadam Gubernatoris sibi nomen usurpat, et nomine sub hoc castrum regale ingreditur.“ S Új-Budán történtek azután azon jelenetek, melyek Mária királyné lemondásával és Károly részéről a magyar korona elfogadásával végződtek. (Turóci, Descriptio miserabilis casus Karoli Regis, Caput VI.)

370. 1386. február 6-kán. Durazzo Károly magyar királylyá már

koronázva lévén, Új-Budán Lajos király palotájában lakott. Így történt hogy Gara Miklós nádor és Forgács Balással előleges összebeszélés után február 6-án „Regina Elisabeth illius diei circa occasum a marchione Sigismundo genero suo novas sibi allatas litteras Regi Carolo intimavit; rogans ipsum, ut suam descenderet in domum et dissolutionem simul et secreta litterarum intueretur, ac occulta, quae secum haberet, conferre audiret. Infelix Carolus Italicis comitatus aulicis reginale adiit hospitium (a királyné palotája Ó-Buda azon részén, mely 1355. a káptalan hatósága alól felszabadítottván Új-Budával egyesítettett). Eadem et palatinus Garensis hora plurimam secum trahens cohortem, castrum regale intravit: suisque catervatim in portis castrum remanentibus, ipse ad palatium, quod Regem ac Reginam simul tenebat conjuratum sub veste ense accinctum secum deferens, intravit. Regina igitur et palatino Regis ad latera sedentibus, et variis tractatibus incumbentibus, Italici sponte consilio cedunt, domoque egressi bini et bini, ut eorum moris est, per castrum feruntur. Dum ergo palatinus congestum ad facinus tempus se exhibere vidit, Blasium Forgach tantam rem audax qui susceperat, astantem obliquo lumine intuitus est. Ille, accepto signo, desub chlamyde mox rotulantem educens gladium, illum in Regem in tantum fulminat, et verticem simul et supercilium lumenque ejus medium miserabili vulnere scindit; et scelere commisso, aulam egrediens, Italicis ingenti undique clamore et concursu invalescentibus, ense cruento palatinales usque ad turmas sibi viam aperit. Rex vero Carolus, tanti vulneris acritate suscepta, minime cecidit, sed infelici surgens, in quo sedebat, de loco, lento nutantique gressu procedens, per pavimentum cruore longa vestigia signabat, e cubile, a quo sanus descenderat, aeger abiit. Regina autem Elisabeth, insuetae rei visu attonita, suae domus amens corruit in medio. Palatinus vero munimina castrum intrepidus aggreditur; portasque simul et arces Hungaricis reparat armis. Italici vero sine principe, sine armis, medios se volvi inter hostes, ac Regem sanguinem fundere dum conspiciunt, fugae praesidium ipsis tutius esse putant; et ut resumtis armis, viroque potentes in vindictam Regis redirent, castrum egressi totam percurrunt civitatem. Sed cum nullum Regia moveri ultione, arcesque captas et hostili satellite se ab ingressu castrum prohiberi advertunt, primae noctis sub tenebris, Regalibus comitati fautoribus, Italicis tendebant versus oras. Ejusdem tandem noctis sub conticinio reginales et palatini complices, non sine feritate regale irruentes ad cubile, sublatisque postibus Regem saucium extrahunt, et captum altae turri servandum tradunt. Nec minus noctis ejusdem obscura sub profunditate finitimas Reginarum gentes ad id servatas, tantique avidas spectaculi, in civitatem introducentes, vix indubii adventum diei expectabant. Et cum splendor solis aureus humentes depulit tenebras, cumulatis viribus plateas civitatis vagantur per omnes, et Regem regnare Mariam clamitant, ac ultrices per manus de Caroli fautoribus gravem talionem exigunt. Irrumpentesque domos Italicorum, congestas illorum gazas voraci praedae exponunt; nocentium un-

dique sanguinem in multa rabie fundentes. Et nisi ille Johannes Horvathii banus in forti suorum Croacorum manu portam Sabbati cruento certamine sibi vendicasset; ibidem graves sui demeriti poenas luisset.“ Károly király, mint tudva van, Vissegrádra vittetvén, ott februar 24-kén meghalt. (Turóci u. o. Cap. VIII.)

371. 1389. január 6-kán (Datum Budae in festo Epiphaniarum Domini) Zsigmond király az ország minden biráihoz: „Cum monasterium sanctimonialium B. Mariae Virg. in Veteri Buda Wesprimiensis dioecesis perclarae memoriae Illustrissimos Principes dominum Lodovicum Regem et Elisabeth Reginam patrem et matrem nostros carissimos sit fundatum, aedificatum et dotatum, et efficiente malitia temporis in sua dote notabiliter, ut intelleximus, diminutum, trahanturque coram vobis quotidie in causas, quas a iudiciorum strepitu convenit abstineri. Verum cum dictae dotis defensio et protectio ad nostram auctoritatem dignoscatur principaliter pertinere“ stb. azt rendeli: „Quatenus causas super possessionibus eis donatis coram vobis quolibet processu temporis institutas, sine certa et speciali nostra scientia, iudicare, determinare et finire nullatenus praesumatis, easque executioni demandare; (verum) siquis vel siqui aliquas actiones vel quaestiones contra eas habuerit vel habuerint, illum vel illos in nostram praesentiam debeatis pro recipienda finali decisione destinare.“ (Fejér, Cod. Dipl. X. k. 8. r. 282. l.)

372. 1390. május 6-kán (Datum Budae in festo S. Joannis Evangelistae ante portam Latinam). Zsigmond király az ország minden hatóságaihoz: „matura deliberatione cum Illustrissima Principe domina Maria Regina conthorali nostra carissima praehabita“ a budai klarissák birtok- és jogügyeire nézve ugyanazon oknál fogva azt rendeli: „Quatenus praedictas religiosas dominas ratione praedictorum iurium earum possessionariorum contra quospiam iudicare non audeatis; sed procuratores nostros nostra in praesentia coram domino Palatino causis in eisdem contra quospiam respondere admittatis.“ (Fejér u. o. 299. l.)

Új-Buda csak 1350. és 1355. óta emelkedvén megint nagyobb jelentőségre, története is leginkább ezen esztendőktől fogva, midőn királyaink rendes székhelyét képezte és királynéink különös városa vagyis „civitas Reginalis“ volt, válik érdekessé.

Egyébiránt alig tartott fél századig Új-Buda azon dicsősége, hogy a király székhelyéül szolgáljon. Már Lajos felváltva Vissegrádon és Diósgyőrön is lakott; Zsigmond pedig Buda városba, vagyis Pestújvárra tette által rendes lakását, ott kezdvén építtetni azon nagyszerű palotát, mely rövid idő

alatt Europa leghíresebb épületei közé számíttatott. Erről a legközelebbi szakban.

Mint „civitas Reginalis“ Ó-Budának azon része, melyet Lajos király 1355. az ottani prépostság hatósága alól felszabadítván, az „in ipsius civitatis seu oppidi latere constitutum“ királyi palotához közelebbi viszonyba helyezett, most már községi önállósággal birt. Jelentőségét mutatja a „Nagy-Buda“ neve, melyen gyakran említetik. Kebelében feküdt a királyné palotája, vagyis a régi Új-Buda, az u. n. „Castrum de Veteri Buda,“ hol Lajos palotájának felépítése előtt királyaink, s mint látszik Robert Károly is időről időre tartózkodtak, és a klarissák híres zárdája, melyről szó volt. Különös figyelmet érdemel, hogy községi szervezése a tulajdonképi Buda városától mindig független maradt; minek egyik főoka az lehetett, hogy Lajos királytól 1355. nem ennek, hanem Székes-Fehérvár városi szabadságát nyerte. S ezen ellentétet még inkább kiemeli azon körülmény, mikép 1355 után is maga magát folyvást Ó-Budának nevezte még, p. o. még 1493-ban : „Judex et jurati cives civitatis Reginalis Veteri Budensis.“ (Podhradczky, Buda és Pest 39. l.). De nagy hiba volna, ezen körülményből valami közelebbi viszonyt az ó-budai káptalanhoz, vagy az ennek hatósága alatt tovább is maradt és szintén Ó-Budának nevezett helységhez következtetni. Sőt inkább azt látjuk, p. o. Durazzo Károly történeteiből, hogy a királyok lakhelye Új-Budán a tulajdonképeni Buda város életével legszorosabb összefüggésben állt.

III. Ó-Buda.

Ó-Buda viszonyairól, mely a XIV. század alatt egyedül csak helyiségi érdeket gerjesztett és országos jelentőséggel egyáltalán véve nem bírt, csak keveset mondhatunk.

373. 1308. september 20-kán („in crastino festivitate B. Mathaei Apostoli“) „Karolus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque Rex omnibus Christi fidelibus presentem paginam inspecturis salutem in omnium salutare. Altitudo Diuini consilii, quod in sua dispositione non fallitur ad hoc nos gubernatorem super gentes et Regna disposuit ac principem esse voluit plurimorum, ut oppressionibus remediaremur singulorum et unumquemque in suo jure debeamus conseruare; maxime oculo pietatis respicere debemus personas

diuino cultui insistentes ac illis in temporalibus tam pie prouidere, ut pro nobis et Regni tutamine preces valeant fundere saluatori, cum non solum arma sed etiam preces juste uiuentium tueantur Regnum et Regium dyadema. Proinde ad uniuersorum tam presencium quam futurorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod cum Deo propicio suscepto Regni nostri gubernaculo in Budensem ciuitatem nostram principalem unacum Prelatis, Baronibus Regnique nostri nobilibus uenissemus ex quorundam relaccone et induccione indebita terram Buda et territorium Kerekud cum vineis in eisdem situatis et chybrionibus earundem in territorio Ecclesie nostre Budensis ad nostram Regiam Majestatem intellexissemus pertinere, et tanquam in jure nostro a uineis supradictis chybriones exigi facere uoluissimus, tandem Magister Gregorius Prepositus una cum Magistris Paulo Lectore, Johanne Cantore et aliis uiris discretis de Capitulo Ecclesie nostre Budensis ad nostram accedentes presenciam exhibuerunt nobis plura priuilegiorum et instrumentorum paria, uidelicet Dominorum Andree, Bele et Ladislai ac aliorum predecessorum illustrium Regum Hungarie felicium recordacionum progenitorum nostrorum, tam super donacione quam super confirmacione ipsorum territoriorum traditorum in dotem Ecclesie nostre Budensis confecta, presentibus Baronibus et nobilibus Regni nostri, qui tunc discussioni ipsius cause presencialiter in nostra curia affuerunt, que quidem privilegia seu instrumenta per dictos Barones et Nobiles, Vgrinum scilicet Magistrum Tauarnicorum nostrorum, Omodeum Palatinum, Magistrum Dominicum Comitem Neugradiensem, Magistrum Nicolaum dictum Wete, Magistrum Johannem filium Chak, Magistrum Johannem virum discretum Albensis Ecclesie electum aule nostre Vicecancellarium, Magistrum Jakow filium Jakow, Magistrum Dousa, Nicolaum filium Iwanka et fratrem Jacobum de ordine Heremitarum Sancti Augustini confessorem nostrum, Comitem J. de Panky, et Dyonisium filium Arnati ac Magistrum Gyletum de Pasaga nec non per certos nobiles examinari fecimus diligenter, qui post examinacionem factam mox ad nos reuersi nobis concorditer retulerunt, quod in eisdem predictorum Regum inclitarum recordacionum priuilegiis pro Preposito et Capitulo supradictis jura solidissima ualida et firma sine aliqua contradiccione inuenissent pariter et uidissent, quod dicta terra Bana et totum territorium Kerekud cum vineis et chybrionibus vinearum ac aliis utilitatibus uniuersis ad Ecclesiam nostram Budensem pertinerent pleno jure. Nos itaque qui ex officio suscepti regiminis unumquemque et potissime Dei ecclesias in suis juribus conseruare, manutenere et protegere tenemur atque gubernare, de consilio et consensu Baronum et Nobilium predictorum terram Bana et totum territorium de Kereked cum omnibus utilitatibus suis et pertinenciis uniuersis, vineis scilicet et chybrionibus vinearum ex certa sciencia reddidimus et restituimus eidem Ecclesie nostre Budensi irreuocabiliter et perpetuo possidendam, prout clare uidimus et uideri fecimus per Barones et nobiles supradictos in priuilegiis progenitorum nostrorum

Regum Hungarie felicium recordacionum ac aliis instrumentis prefate Ecclesie Budensis contineri; litteras insuper atque priuilegia seu munita predictorum progenitorum seu predecessorum nostrorum Regum Hungarie super donacione et confirmacione dictorum territoriorum et chybrionum de Bana et Kereked traditorum in dotem dicte Ecclesie Budensis confecta et pariter emanata de Regia benignitate suadenteque juris equitate et iusticia grata, rata et firma habentes auctoritate presentium confirmamus silenciumque perpetuum omnibus ipsam Ecclesiam nostram Budensem super premissis suis iuribus impugnantibus de cetero imponentes. In cuius rei memoriam et inuolabilem firmitatem presentes litteras concessimus duplicis sigilli nostri robore communitas. Datum in Lureu de magna insula per manus discreti uiri Magistri Johannis electi Albensis Ecclesie aule nostre vicecancellarii dilecti et fidelis nostri, anno Domini M^o CCC^o octauo in crastino festiuitatis Beati Mathei Apostoli et Ewangeliste Regni autem nostri anno similiter octauo. (V. ö. 377. sz.)

374. 1311. január 18-kán (Datum Budae in festo Cathedrae B. Petri Apostoli). „Ego Johannes Georgius de Castro Budensi, Lector Ecclesiae Beati Petri de Buda Veteri Canonicus, Juris Professor, Vicarius Venerabilis Patris domini Vincentii Archiepiscopi Colocensis Generalis (in honorem) B. Mariae Virginis et Beatorum Petri et Pauli ac Omnium Sanctorum et specialiter B. Nicolai Confessoris atque Pontificis laudem et praeconium ordinavi et constitui quendam Capellanum, qui super altare ejus in ecclesia B. Petri Apostoli inferius in kerepta constitutum in antea ab hac die, omni die missam debeat celebrare.“ stb. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 1. r. 445. l.)

375. 1326. Az ó-budai káptalannak a buda-pesti hajósokkal a hajóvám iránt kötött egyessége Róbert Károly király által megerősítettik.

376. 1328. martius 9-kén (VII. Idus Martii) Robert Károly megerősíti az ó-budai káptalannak 1148-ki (8.); és 1215-ki (15.) privilegiumait; az utóbbit Kún László király 1274-ki megerősítése (111.) szerint. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 3. r. 285. l.; VIII. k. 4. r. 630. l.; és VIII. k. 7. r. 212. l.)

377. 1332. Az ó-budai egyház többi privilegiumainak egybeállító átírása.

„Theophilus Prepositus Ecclesiae Strigoniensis et Capitulum Ecclesiae ejusdem universis Christi fidelibus presentibus pariter et futuris noticiam presencium habituris salutem in omnium salutis largitore. Ad universorum igitur noticiam harum serie volumus pervenire, quod discreti viri magistri Jacobus Custos et Petrus quondam Decanus Canonici Ecclesie Budensis in nostri presencia personaliter constituti exhiberunt nobis quedam privilegia Inclitorum Regum Hungarie super libertatibus et iuribus predictae Ecclesie Budensis emanata, suplicantes nos humili precum cum instancia, ut tenores eorundem ad cautelem transscribi sub nostro sigillo autentico facere dignaremur. Cujus quidem primi priuilegii

tenor talis est: (1212. Fejér, Cod. Dipl. III. k. 1. r. 121. l. fenebb a **13.** sz. a.) Item tenor secundi talis est: (1243. Fejér, u. o. IV. k. 1. r. 296. l., fenebb **108.** sz. a.) Item tenor tercii priuilegii talis est (1274. Fejér, u. o. VII. k. 2. r. 221. l.; fenebb **111.** sz. a.) Item tenor quarti talis est: (1288. fenebb **112.** sz. a.) Item tenor quinti talis est: (1308. fenebb **373.** sz. a.) Item tenor sexti talis est: (1315. fenebb **318.** sz. a.) — Nos igitur justis et legitimis petitionibus predictorum discretorum virorum Jacobi Custodis et Petri Decani in hac parte humiliter inclinati, predicta privilegia non abrasa, non cancellata nec alicujus littere vicio deformata, sed omni eorum parte juste et legitime emanata sine augmento et detrimento de verbo ad verbum presentibus inserta sub nostro sigillo duximus transscribenda. Datum feria tertia proxima post Dominicam Letare anno Domini M^o CCC^o XXX° secundo.“ (Eredetije a veszprémi káptalan levétárában.)

378. 1335. „Datum in quindenis festi B. Andreae Apostoli.“ Az ó-budai káptalan bizonyoságot tesz arról: „Quod Dominicus Carnifex de Veteri Buda ab una parte; item discretus vir et honestus magister Mannus dispensator vicesque gerens domini Willermi de Drugeth Palatini et Judicis Cumanorum ex altera coram nobis personaliter constituti, idem Dominicus Carnifex et Wudur orando vivae vocis sunt confessi, quod fundum curiae eorundem prope locum fori dictae Veteris Budae in vicinitatibus curiarum et domorum Fabiani dicti Thebus et ejusdem ecclesiae nostrae et Arnoldi Pistoris vacuae et desolatae, nunc magistri Joannis filii Stephani existentem emptionis titulo comparatum cum omnibus utilitatibus et pertinentiis universis ad eundem spectantibus, cellariis videlicet, lapideis domibus et aedificiis super eundem existentibus, ac horto ad eundem pertinenti, eidem magistro Mannus pro 20 marcis Budae currentibus stb. dedissent, vendidissent, tradidissent“ stb. (Fejér, Cod. Dipl. VIII. k. 4. r. 117. l.)

379. 1355. Az ó-budai káptalan több, Somogy és Zala megyében fekvő jószágokért átengedi Lajos királynak és Erzsébet királynénak Ó-Buda azon részét, melyből a „Civitas Reginalis“ keletkezett. (l. **338.**)

380. 1361. „Datum in octavis festi Epiphaniae Domini.“ Az ó-budai káptalan megerősíti ezen cserét. (Fejér, Cod. Dipl. IX. k. 3. r. 274. l.)

381. 1370. in festo Beati Thomae Apostoli.

„Nos Andreas Archidiaconus Budensis nec non Canonicus Ecclesiae Vesprimiensis memoriae commendamus significantes quibus expedit universis. : Quod nos ab honorabili Capitulo Ecclesiae Vesprimiensis praedictae quartas ipsorum in districtu Budensi quasdam existentes scilicet majores et minores, ac de Alba Ecclesiae ipsi provenientes et provenire debentes, conduximus per quinque annorum post sese consequenter currentium spatia ad omnem eventum per nos percipiendas plene et integre. Pro quibus tenemur ipsis solvere singulis annis singulas quadraginta quinque marcas denariorum pro tempore currentium, quamlibet eorum cum decem pratis (így) camputando, in duobus terminis; videlicet viginti

duas marcas cum dimidia in festo B. Regis Stephani, et totidem in festo B. Emerici Ducis, et consequenter in loco ipsorum cathedrali tali obligamine mediante, quod si ipsas quadraginta quinque marcas in aliquo anno et terminis superius notatis non solverimus, aut solvere non curaverimus, tunc poenam dupli ipsius pecuniae non solutae incurremus et incurrere debeamus ipso facto. Ad quae nos obligamus litteras nostras per praesentes. Datum in festo Beati Thomae Apostoli anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo.“

A veszprémi káptalan levéltárában létező hitelesített másolatból.

382. 1388. „Academia Vetero-Budensis a Sigismundo Rege fundata.“
(Fejér, Cod. Dipl. X. k. 1. r. 498. 1.)

És most visszapillantva a Budát képző három helységnek, azaz Pestujvár vagyis a budai vár, Új- vagyis Nagy-Buda és Ó-Buda városoknak az anjoui királyok korában (1308—1391) állapotára, a háromnak mind egyenkint, mind összevéve szép emelkedését tapasztaljuk; mely mindazonáltal Nagy Lajos király halála (1382) után némi borúval húzódik be.

A budai vár vagyis Pestujvár város mind politikai, mind társadalmi és községi tekintetben a felvirágzásnak félreismeretlen jeleit mutatja. Az ország politikai élete feléje gravitált; s valamint ezen idő kezdetén Gentilis bíbornok és pápai követ az országot illető legfontosabb ügyeket itt rendezte, úgy később Robert Károly ellenszenve, Lajos király és annak anyja, idősb Erzsébet királyné Új-Buda iránti különös előszeretete nem akadályozták, hogy itt keletkeztek azon momentumok, melyek a XV. században ezen várost Magyarország teljes értelemben fővárosává és Europa egyik legelőkelőbb városává tették. E mellett a községi szabadság és a lakosság vagyonossága nagyszerűleg kezdett kifejlődni; és több esetet láttunk, melyekben budai polgárok az ország fontosabb ügyeiben eljárással bíztak meg. Nemzetiségi tekintetben és nyelvszokásra nézve a polgárság leginkább három elemből állt; németekből, magyarokból és olaszokból, s a három természetszerű és történeti előzmények alapján egygyé alakulván, egyensúlyozta egymást. De Nagy Lajos király halála után ezen egyensúlyt azonnal zavarban látjuk. Az 1385. és 1386-ki események a magyar polgárságnak nem csekély elgyöngülését vonták magok után; az 1386. február

7-ki utcai kicsapongások pedig, melyek alatt az olasz polgárok vagyonsága a prédáló katonák és nép martaléka lön, az olasz polgárságnak társadalmi és községi súlyát csaknem egészen megtörte.

Új-Budának nagy lendületet adott a király székhelyének oda áttétele, s Ó-Buda egy részének 1355-beni királynéi várossá alakulása, melynek folytán ha ez egygyé nem olvadt is amazzal, mégis szoros összekapcsolásba hozatott. De ezen viszony nem volt tartós; mert Zsigmond alatt, midőna királyi székhely a budai várba tétetett által, Új-Budának jelentősége is megint háttérbe lépett. A „civitas Reginalis“ és a klariszáknak ott létező fényes kolostora alig tartotta fen alapítójának Erzsébet királynének emlékét; a királyi lakvár pedig, mely I. Lajos alatt Nagy-Buda neve alatt annyira el vala híresztelve, alig félszázad mulva már nem volt egyéb közönséges királyi várnál.

Ó-Buda város egy részének elszakítása által terjedelmében sokat vesztett ugyan. De miután, mint az árpádi korra vonatkozó fejtegetéseimben kimutattam, az községi tekintetben a tulajdonképi káptalani várossal soha egygyé nem olvadt vala, ezen veszteség is inkább látszólagos, mint valódi volt. 1355 óta azt találjuk hogy a káptalani város primitiv egyházi jellemét tökéletesen visszanyerte megint; sőt az egyetemnek már 1388-ban történt alakítása ezen jellemet még inkább emelte, és Ó-Budát tudományos jelentőségben is részesítette.

S ezen különféle társadalmi tényezők, melyek, ha nem ugyanazon egy községben is, de ugyanazon egy helyen összpontosultak, a legalább topographiaailag egy várost képező három helységnek nem csak nevezetes külső jelentőséget, hanem különös súlyt is adtak hazánk közviszonyaiban.

Nem szenved kétséget, hogy Magyarország ezen túli városélete általában Buda emelésében sokkal erősebb támaszt nyert, mint azelőtt bármelyik más hazai város még oly kedvező viszonyaiban is. Így lön, hogy Buda rövid idő alatt külső tekintélye nem kevesbbé, mint belső létmomentumai által Székes-Fejérvárat, és Vissegrádot túlszárnyalta. S innen sugárzott ki azon társadalmi erő, mely az országnak más ré-

szeiben a községi életet növelte és termékenyítette. Budának kereskedése a haza közgazdasági rendszerének egyik főtényezőjévé lett, s egy részről az összes üzletet az ország legszélső fokhelyéig központosította, más részről egyes vonalok szerint irányadásul szolgált annak. E mellett az ó-budai egyetemben egy intézet támadt, mely az ország szellemi életére a legkedvezőbb hatással birt.

De mi ilynemű viszonyok közt gyakran történni szokott, az itt sem maradt el. A három, egymás mellett létező helység egyike, t. i. a budai *vár* nagyra emelkedvén, a többit háttérbe nyomta és életerejöknek nagy részét magához vonta; viszont pedig a meghasonlás csiráját már magába foglalta, mely községének két részre szakadását idézte elő. Látni fogjuk, hogy Zsigmond korában a Duna bal partján fekvő városrész a jobbsparttól függetlenné vált, minek folytán kevés évtized múlva *Budával*, melyet a németek azontúl is Ofen-nek neveztek, és *Pesttel* mint két különböző várossal fogunk találkozni.

IV.

OKLEVELEK

BETHLEN GÁBOR MDCXIX—XXI. HADJÁRATAI
TÖRTÉNETÉHEZ.

KÖZLI

SZILÁGYI SÁNDOR.

Báthory Gábor megöletése Erdélynek egy véres és inségteljes korszakát fejezte be. Utódja Bethlen Gábor visszaadta a rég nélkülözött nyugalmat, s a dicsőség és hatalom oly magas polcára emelé, milyen sem azelőtt sem azután nem állott. Attól fogva negyvennégy évig határát nem lépte át ellenség, s ha voltak is háborúi, azokat határán kívül folytató, a reformált vallás vagy a testvér haza ügyében. Fentartá Kemény János (Önéletírásában, kiadta Szalay L. 147.) Pázmány szavait, ki Erdély önállóságát épen ez indokból szükségesnek vallá, s ki bár buzgó főpap, a protestans fejedelemhez lehet színleges, de minden esetre a körülmények s a bíbornok érsek mély belátása s eszélyes politikája által indokolt barátsággal viseltetett.

E hadak, s az azokkal kapcsolatban lévő alkudozások története még nincs eléggé kiderítve, s még maga a nagykárolyi conferentia eseményei, határozványai is nagy részben titokban valának. (Lásd Eszterházy Életét Toldy Ferencről, ki erre, a mit csak kaphatott, ismeretes alapos studiumával mindent összevetett). Katona, Pray, Miller, s újabb időben gróf Mikó, bocsátottak okleveleket közzé, e korszak eseményeit megvilágosítókat; azonban korántsem annyit, mennyi annak minden homályban lévő dolgára teljes fényt deríthetne.

Én most az 1619—21-ki hadjárat korából nyolc oklevelet mutatok be. Egy sincsköztök, mely egy vagy más tekintetben figyelemre méltó ne volna, némelyike új fényt derít egyes eddig vagy nem tudott, vagy még azon korszak történetei által is hiánosan s több esetben vastag pártszinezettel, ellenséges indulattal megírt eseményekre. De maga a hadjárat egyike a legfontosb történeti eseményeknek, s Magyarországra nézve annyival inkább, mert Bethlen azt kiválólag e haza érdekében részint külföldön folytatta s külföldi szövetséggel. A 30 éves háború történészei e szövetségre kevés figyel-

met fordítottak, s a mit fordítottak is, az sem érdemel köszönetet, mert olyanokkal vádolják Bethlent, mi inkább a válaszott cseh király fejére szállhat. Őszinte örömöm van, hogy oly okleveleket hozhatok a világ elé, melyek e vádakat cáfolják.

Nem ereszkedem az események taglalgatásába, kritikáját sem akarom az okleveleknek adni; a történész és buvár sőt maga a történetkedvellő sem fogja elveszettnek tartani az időt, mit azok elolvasására fordított.

I. A Ferdinánd és Bethlen Gábor biztosai közt tartott nagy-károlyi összejövetel végzése.

Kelt Nagy-Károlyban 1619. mart. 26-án.

Nos Nicolaus Ezterhási de Galantha Comes Comitatum de Bereg et Zolyom, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis Consiliarius Eques Auratus et Magister Curiae Regiae in Hungaria, Michael Károlyi de Nagy Károly, predictae Regiae Personalis Praesentiae in judiciis locum-tenens et Consiliarius, Andreas Lonay de Lonya Secretarius et Stephanus Pethő de Pethefalva Tabulae Judiciariae Assessor ex parte praelibatae Suae Majestatis : Itemque nos Simon Pécsi de Szent Erzsébet Cancellarius : Joannes Micola de Szamosfalva Arcis Kővár Capitaneus et Comitatus Colosiensis Comes, Blasius Kamuthi de Szent László, Dobocensis Comitatus Comes, Stephanus Kassai, Illustrissimi Principis Transilvaniae Consiliarii, Stephanus Frater de Bélmező Protonotarius et Joannes Makai de Várad Vice Comes Comitatus Bihariensis ex parte dicti Domini Principis ad Conventum tractatumque Karoliensem deputati Commissarii damus pro memoria, significantes quibus expedit universis : Quod cum vigore utriusque transactionis inter Sacratissimam Suam Caesaream Maiestatem et Illustrissimum Principem Transilvaniae eidemque subjectos Status et Ordines, in anno Domini millesimo sexcentesimo decimo septimo initae certisque utrinque diplomatis confirmatae ac roboratae, certae quaedam differentiae, causaeque et querelae ad conventum Caroliensem primum quidem ad divi Joannis Baptistae et post vero ad Beati Matthiae Apostoli et Evangelistae Festum tunc venturum jam vero

praeteritum aliisque subsequentibus diebus, ex qualibet partium sex et in universum duodecim adscitis, et admissis eodem Commissariis revidendae, complanandaeque relictae fuissent, ut videlicet post factam limitationem inter partes ad Hungariam et Transsilvaniam pertinentes atque in iisdem permanendas iuxta aequum et justum determinandam, sedatis quibusvis partium differentiis, suum cuique restituendo et satisfaciendo, occasiones querelarum, et semina discordiarum inter vicinos tollerentur, ac pristina concordia, tranquillitas, bonaque vicinitas conservaretur. Nosque suprafati ad id specialiter utrinque delegati fuisset Commissarii: ideo Nos quoque praenotatum finem potissimum spectantes ab ipsorum comitatum limitatione ordiendum duximus. Et siquidem a continentia praefate utriusque Transactionis Tyrnaviensis ne latum quidem unguem discedere integrum fuit.

Primo, et ante omnia communi voto conclusimus, quod juxta posteriorem Transactionem Tyrnaviensem, quae tempore pacifici Principatus Sigismundi quondam Bathory; ad alterutram partem possideantur et maneant.

Quantum vero ad oppidum Mako ceteraque bona Turcis subjecta in comitatibus Zarandiensi, Orodienſi et Csanadienſi existentia ac inter Suam Majestatem, et Illustrissimum Principem Transilvaniae controversa attinet, Sua Majestas Caesarea Regiaque suis Juribus insistit; Illustrissimus autem Princeps Transilvaniae Transactionem quandam per Sigismundum Bathorem quondam Principem cum divo olim Imperatore Rudolpho initam praetendit neque in eius sensu convenire potuerimus; ideo ratione eorundem bonorum in praescriptis comitatibus existentium differentia ipsius decisionis communi suffragio in suspenso est relicta.

De decimis Nadudvar, possessionum videlicet Újvár, Séts (?), Bayom, Kis-Rábé, Nagy-Rábé, Szent Miklós, Thorda, Szovath, Köteles, Ebes, et portionis in possessione Ladan omnino in comitatu Bihoriensi existentium, conclusum est; ita tamen ut decimatores in terminis officii sui sese continent viceversa autem decimae Ábrahámfalva, Buzita, Achiad, Martonfalva in comitatu de Szabolch pari modo ad rationem Transilvanicam,

Quod autem ad tricesimam bonorum in nonnullis pagis in comitatu de Szabolch existentibus, ad partem Transilvanicam exigi solitam, etsi compertum sit onerosam esse hanc exactionem, quia tamen ex praedicta parte Transilvanica usus continuus praetenditur, idcirco juxta novissimam Transactionem Tyrnaviensem, eundem unum reservatum sibi volunt; id quod et de censu sylvarum Ujváros et Szigeth in eodem comitatu adjacentium intelligendum.

Caeterum juxta Transactionem priorem Tyrnaviensem in anno domini millesimo sexcentesimo decimo quinto mense Majo celebratam profugi et coloni fugitivi dominis suis terrestribus quibuscumque ex locis, includendo etiam Hajdonum mansiones, comperta rei veritate in posterum a tempore notatae Transactionis Tyrnaviensis sexta videlicet die mensis Maji tunc praeteritis utrinque restituamur, lege et consuetudine Regni in talibus utrinque praesentatis, et receptis, et extraneorum semper priori ratione habita.

Super bonis Episcopatus Varadiensis nempe possessionibus Kis-Rábé, Udvarii et Barand et portione in Püspök-Ladan omnino in Bihariensi, item totali Füred in de Zabolts et Turpaszto in Hevesiensi Comitatibus existentibus, auditis partium allegationibus, productisque utrinque attestationibus ac documentis deliberatum est : Quod siquidem scopus huius conventus Transactionisque sit continentia Transactionis Tyrnaviensis et juxta eadem usus praefatorum bonorum ex utraque parte sufficienter est comprobatus. Ideo manere debere utramque partem in usu hactenus observato conclusum est.

De bonis Petrianis quoad magnificentum Dnum Sigismundum Praepostvari de Lokacz, Lazarum Horváth et Dominam Sophiam Nemethi Relictam Gabrielis Horváth de Fajdas, quia compertum est hos ante tempora in rejectione specificatorum principum Transilvaniae in reali dominio praetensorum Dominorum fuisse : Id circo causam eorundem bonorum praesentem conclusionem non concernere visum est : Si quod autem juris ulterius heredes Doboiani ad praetacta bona praetendere voluerint; id suo loco et tempore prosequantur.

Quod autem ad reliquos nempe Magnificum Dominum Davidem Zolyomi, Mathiam Szenasi atque Joannem Nagy

attinet, cum compertum sit in bonis eisdem Petrianis nullum seminis defectum intervenisse, per hocque collationi dictorum principum non potuisse subjacere, ideo vigore saepe dictae Transactionis Tyrnaviensis eadem heredibus Doboianis eo tamen et non ampliori quam quo et idem dominus Dobo possidebat jure possidenda restituantur.

Ratione querelae Relictae Joannis Bodog, cum eadem solum in portione sibi incumbenti conservari cupiat et Joannes quoque Agardi vicissim alteram portionem familiae Sárándi quem idem simul cum sua portione quibusdam Hajdonibus venditam abalienasset, legitimo heredi salvam velit.

Proindeque nec violentia aliqua simpliciter praetendi possit, ideo conclusum est : ut jus cuique suum salvum cuique permaneat. Et si dicti Hajdones ipsum de sua portione, ad evitandas violentias aliasque differentias exinde orituras contentare voluerint, liberum sit.

Super querela Leonardi Csukath contra Magnificum Dominum Milit Petrum quod quia vigore Transactionis Tyrnaviensis continuati utrinque usus ratio finaliter spectanda, atque ex allegationibus partium productis, et documentis compertum sit, in his quoque bonis usus utrinque continuatus est : Ut igitur etiam deinceps utraque pars in solito suo usu conservetur salvo tamen jure alieno deliberatum est.

In negotio quoque domini Davidis Zolyomi siquidem ex productis documentis constet, porcionem in possessione Vámos Percs partim in de Zaboltz partim in Bihar Comitatus existentem, ad eundem Dominum Davidem Zolyomi bono jure spectare, neque id ipsimet hajdones negent, ideo deliberatum est, ut hajdones cum domino ipso conveniant, et si ejus portionem possidendam volent, eundem superinde contentent.

Super querela autem pupillorum Francisci Szecheni cum constet ex productis pupillos memorati Francisci Szecheni in Szoboszlo certam portionem bono jure concernere, et alii nobiles ibidem portionati suis portionibus libere gaudeant, ideo conclusum est, ut istis quoque pupillis portio sua restituatur aut eosdem pupillos Hajdones ibidem degentes si eam pro se redimere voluerint superinde contentatos reddant.

Quod ad alias certas querelas et primum negotium Gene-

rosi Martini Moritz de Sevinhaza contra egregios Mathiam Szenási et Albertum Konta alias Zakay ratione totalium possessionum suarum aviticarum Mindszent, Körtvélyes, et Chupanch, itemque contra Petrum Kovátz Capitaneum Hajdonum in *Tepe* commorantium ratione possessionum Ferked vocatarum omnino in comitatu Chongradiensi existentium habitarum, quas iidem contra legitimum Jus ejusdem Moritz usurpare et occupare niterentur, motas et exhibitas, quoniam palam est Donationales eorundem Donatariorum post tempus pacifici principatus Sigismundi Bathorii quondam Principis emanatas esse: Ideo bona praeinserta antelato Martino Moritz restituere adjudicantur, et restituantur ipso facto, et ut ab iis abstineant memorati Donatarii conclusum est.

Ita etiam quoad querelam Stephani Duskas Debreceniensis contra Egregium Joannem Agardi Praesidiarium Kalloviensem ratione possessionis Chiege in Comitatu Zaboltz deliberatum est, ut si quid praetensionis alterutra pars habuerit, id coram competenti Judicio acquirat, de cetero tamen a violentiis inferendis utrinque abstineatur.

Querelae porro comitatus Maramarosiensis, in certa signatura comprehensae, si quidem ejus sunt conditionis, ut vicissim a comitatu Szathmariensi, ditioeque Suae Maiestatis Caesareae Regiaeque, ex adverso alia per provisorem Suae Majestatis Szathmariensem contra Hustienses et Szigethienses opponantur. Ea propter ad tollenda in futurum discordiarum, quaerelarumque semina statutum est: ut pro prima Junii infrascripti ab utraque parte delegati Commissarii, nempe ex ditioe Suae Majestatis Egregii et Nobiles Stephanus Pethó de Pethófalva, Tabulae Judiciariae Assessor, Franciscus Patho Vice-comes Comitatus Szathmariensis, Paulus Keszegey Judex Nobilium, Laurentius Ramochia, et Andreas Irinyi Juratus Notarius, ex Transilvania vero duo Vice-comites Comitatus Szolnok Mediocris, Ladislaus Balázsházi, alter Ladislaus Sármasági et Lazarus Horváth ad possessionem Suatagh congregati non solum revideant arbitrativae has circa metas, et alias utrinque vigentes controversias, sed et realiter complanent, et cuique quaeque pars sese deinceps accomodet, definiant.

Quod idem etiam de querelis Magnifici domini Pauli

Vesseleni de Hadad, Comitatus Szolnok Mediocris, contra subditos Suae Majestatis in possessionibus Dobra, Nádtó et Terebes commorantes, atque ad arcem praesidiumque Szathmariense spectantes, inque eodem Comitatu existentes ratione certarum metarum ad possessiones Korond et Bogdand, Farkasorra et onos Erdő vocatarum propositis, per delegatos commissarios ad primum diem mensis Maji in possessione praefata Dobra convenientes, loco absentium aliis per praetactum Vice Comitem Szathmariensem ubique substitutis, esse decidendas.

Quin etiam differentia illa quae ratione possessionum utriusque Szopor ex una, et Ilosva ex altera partium hactenus viguit, per hos vel alios uti opportunius Domino Generali videbitur, utrinque nominandos Arbitrarios Commissarios revideantur et complanentur.

Porro autem ad reliquas, sive in communi per certos Comitatus, sive privatim utrinque exhibitas querelas seu gravamina attinet, sicuti illa peculiaribus numero tribus assignationibus continentur, ita ut ad singula quoque puncta resolutiones et sublevamina habentur annotata, pariter per nos ab utraque parte subscripta juxta quae a modo deinceps, ut a quibusvis violentiis, injuriationibus, et abusibus inferendis utrinque absteineatur: atque hoc etiam pacto bonum pacis vicinitatisque conservetur, commercia reciproca promoveantur, reddendo quod unicuique competit pariformiter est. Denique ratione possessionis Kaba in comitatu de Zaboltz existente conclusum est, ut vigore saepe fatae Transactionis Tyrnaviensis jus utriusque partis sicut tempore pacifici Principatus Sigismundi Bathori quondam principis extitit observatum etiam deinceps maneat.

Quod ad nonnullos alios querelantes qui in Transilvania amissa bona praetendunt, et si nos prefati Suae Majestatis Commissarii restitutionem eorundem et satisfactionem urserimus juxta priorem Transactionem Tyrnaviensem diligenter, cum tamen ex parte domini Principis e contra continentia posterioris Transactionis Tyrnaviensis opponatur, res in suspenso est relicta.

Atque etiam ad uberiores prioris saepe fatae Transactionis Tyrnaviensis declarationem postea quam conclusio illa,

de litteris testimonialibus et aliis causalibus, authenticis mutuo in regno Hungariae, ditioneque Transilvanica acceptandis hactenus in usum revocata non est cum aperto causantium damno, ut deinceps si quidem diplomata utrinque communicata jam sunt, utrinque hujusmodi Testimoniales procuratoriae, fassiones, aliaeque causales in et extra judicia utrinque acceptentur, conclusum est: id quod ex parte Suae Majestatis praenominatus Dominus Generalis per vicinos comitatus proximo quoque tempore publicabit. In quorum omnium fidem certitudinem realemque effectuationem nos a principio nominati utriusque partis Commissarii praemissa quaevis et singula puncta, hasque nostris manuum nostrarum subscriptionibus, et sigillorum usualium appositione duximus esse roborandas. Actum et dat. in praefato oppido Nagy Károly, die vigesima sexta martii, anno Domini Millesimo Sexcentesimo Decimo Nono.

(Pontos és hiteles másolat; a kolozsvári év. ref. főtanoda könyvtára gyűjteményéből).

II. Az 1619-dik évben sept. 21-kén Kassán tartott országgyűlés végzései.

Kelt 1619. sept. 16.

Nos Gabriel Dei gratia Regnorum Hungariae et Transilvaniae Princeps, et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium signifacantes quibus expedit universis. Quoniam Spectabiles ac Magnifici, Generosi, Egregii et Nobiles cuiuscunque Status et Ordinis homines trium Statuum Regni Hungariae in civitate nostra Regia Liberaque Cassoviensi in Comitibus Comitatum Generalibus, ad vigesimum primum mensis Septembris Anno 1619 ex edicto nostro celebratis, congregati; exhibuerunt nobis et praesentarunt quosdam infrascriptos Articulos in iisdem Comitibus paribus ipsorum votis et suffragiis unanimoque consensu conclusos. Supplices nobis humillime, ut nos eosdem universos et singulos articulos omniaque ea ratificaremus et confirmaremus. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli Dominorum regnicolarum trium Statuum

Regni Hungariae in comitiis eorum generalibus, in civitate regia et libera Cassoviensi ad 21-m mensis Septembris diem a. 1619. indictis et celebratis conclusi.

Nyilván vagyon előttünk, Kegyelmes Urunk, mind Isten s mind világ előtt, mely nehéz ítéletet viseljenek azok, a kik az országnak régi szabadsága és megrögzött törvénye szerint szabadosan választott fejedelmekre, koronás királyokra ok nélkül támadnának: de viszontag mikor az subditusok az fejedelmektől és királyoktól nagy ártatlanul szép szabadságokban, jó rendtartásokban, mentül inkább pedig lelkesme-
reteknek tiszta szabadságában megbántatnak, háborgattatnak, különben eleit nem vehetvén, igaz igyek láttatik, ha ők is az olyan előttök járóknak nem kezdnek engedelmességet praestálni és mind hitek mind külső szabadságok helyreállításáért illendő gondviseléseket mutatják hazájokhoz és posteritásokhoz, holott a fejedelmek, noha közönséges tisztet viselnek, de az országok törvényéhez kötelességeket meg nem tartják, csak emberek és egy személybe lévén, egymás után az törvények őrizése nélkül, minden jó rendtartásokat és az országok boldog állapotját mind felforgatnák.

Mí is annakokáért, hogy ez mostani indulásunk miatt azok köziben ne számláltassunk, kik ok nélkül bontogatják hazánknak szép és békességes állapotját, és azt a terhes gondviselést csak nyughatatlanságunk miatt vettük volna fel, támadással, patvarkodással kárhoztatunk ellenkezőinktől; mely ügyünkben hogy vagy ő Felsége, vagy körül való szomszéd országok előtt, több szóval igazítsuk ki dolgunkat, szükségesnek nem itéljük. Mert valaki esmértes tudta állapotunkat, ha köztünk járt avagy tudakozta dolgainkat, különben nem tanálta, szemével láthatta, füleivel hallhatta: nem tudja ha valami régen ellenünk praconceptum odiumból volt, és bosszúállásból, avagy csak a religiónak disparitássa miatt, nem, hogy az ő Felsége tisztviselői, és a római valláson való papi rendek a bécsi pacificatio után absque discretionem religionis, egyenlő becsülettel, tiszték osztogatásával látogatták volna hazánknak tős gyökeres érdemes fiait: de inkább sőt hamis toldásokkal terheltetvén az clerusoktól, és vélek egyetértőktől, oly veszedelmes suspiciókban, gyaláza-

tos állapotokban forgottanak, hogy édes hazánkban az haza becsületes fiai nem különben mintha számkivetésben éltek volna.

Az religio dolgában pedig sok ecclesiákból predikátorokat deturbálván, templomokat elvétetvén, a hol magokat meghagyták, jövedelmeket elcsipdesvén, kikiről a tavalyi országgyűlésében Judex Curiae uramtól authentice protestációt is vettünk jövendőre a pesti elmúlt gyűlésen derekas és nyilván *fegyverrel való persecutióval fenyegettünk*. Mely nyomorult és keserves állapotunkban csaknem desperálván egyébüvé confugiálni nem tudtunk, hanem Felségedet mint magunk szerelmes nemzetünkől való Kegyelmes Fejedeleme s mind a közönséges igazságnak szeretőjének tudván lenni, nagy bizodalommal folyamodtunk a Felséged kegyelmes patrociniujához és hittünk és kívántuk ilyen igyünkben segítségünkre jöni, nem különben mint . . . régen, nem azért hogy vagy a romai vagy más religiót persequáljunk, opprimáljuk; hanem hogy nekünk is mind in exercitio religionis, s mind külső előmenetelekben, mindenekben szabadságunk restituáltassék; hívtuk pedig és obtestáltuk Felségedet, nem csak régen Erdélylyel való confoederatiónk szerént: hanem hogy mí is ennekelőtte Felséged aemulusi ellen egész országul fegyvert fogtunk volt, és oltalommal voltunk, most ilyen ügyünkben hasonló jó akarátját várhattuk Felségednek. Mely kívánságunkra és hivatalunkra Felséged kegyelmesen accedált és mind maga méltóságos személyében mind becsületes híveivel, számos hadaival, vitézeivel kifáradott, és már a magunk szép egyessége után, és vér nélkül ilyen szép progressust engedett, Istenünknek szent nevét nagy hálaadásal dicservén érette, Felségednekis minden időben alázatos hűséggel, igaz hálaadó szolgálatunkkal meg igyekezzük szolgálni.

Hogy pedig ilyen igaz ügyünknek promoteálásában Istennek segítségéből Felségeddel egyetemben jobb móddal progrediálhassunk, egyenlő szívből és szabad akaratóból, szeretetből Felségedet fejenként előttünk járónknak és fő gondviselőnknek választottuk, adván országul teljes hatalmat Felségednek mostani végezésünk szerént ebben az állapotunkban elől menni; kiben hogy az Úr Isten Felségedet minden kívánatos

jó szerencsével megáldja, ellenségítől oltalmazza, azokon velünk együtt diadalmassá tegye, és megromlott szabadságunknak és édes nemzetünknek nagy jó hírének nevének lehessen helyreállítója. Melyekért ő sz. Felségét szivből való áhítatos könyörgésünkkel áldjuk.

Azokat pedig, in regimine nostri és ennek a darab szegelet földnek is országunk guberniumjában micsoda módot kell Felségednek követni, ez alább való punctumokban Felséged kegyelmes szemeleiben praesentáltuk, kérvén alázatosan, mostani közönséges akaratunkból adatott authoritássából méltóztassék azokat acceptálni, approbálni, confirmálni és maga is azokat kegyelmesen követni, megtartani, egyebekkel is megtartatni, melyek így következnek :

Sokan a felső-magyarországiak közzül nyughatatlan elméjű, s papi nevekkel élők, kik az libera electio, bécsi pacificatio, szomszéd országokkal való confoederatiók és országnak törvénye, szabadsága ellen vétvén, az országból kimentek, némelyek pedig római hiten lévők közzül csak ez hirtelen indulattal megijedvén megfutamtanak, és szomszéd országokban avagy véghelyekben elvonták magokat, quin-dena adassék, melyre ha visszajönnek (exceptis omnibus publicae pacis turbationibus), melyre sub poena notae infidelitatis tartozzanak is, és kassai generális uram előtt compareálván, ha practicusoknak találtnának, abban jó módot szabván sine dilatione országunk nemes törvénye szerint megbüntessék, és ha kik büntelenek, mind személyekben marhá-jokban és jószágokban békével maradjanak, erős reversalis-sal országunkkal egyet érteni kötelesek légyenek.

A kik ez insurrectio alkalmatosságával felfuvalkodtsá-gokból vagy bosszúból egyébként másoknak kastélyjokra, városokra, udvarházokra rohanván, elprédálták, sok károkat tet-tenek, jószágokat elfoglalták, némelyeket megvertenek etc. és ezután is afféléket cselekednének : per vicecomites, iis non suf-ficientibus, a hol vadnak per supremos comites, iis non exi-stentibus vel non sufficientibus, generális uram által abscissis quibusvis iudicis remediis comperta rei veritate, feje jószága vesztése alatt, törvény szerént megbüntethessenek és exe-quáltathassanak.

Mivel szükséges hogy e felföldön itt Kassán generális legyen; erre a tisztre a ki vigyázzon, és minden rendek ő Felsége után a kitől függjenek : ő Felsége a nemes országgal együtt a nagyságos Felső-vadászi Rákóczy György uramot ő nagyságát cum plenaria autoritate, és bizonyos elrendelt állapottal választotta az ország gyűléséig.

Az fiscalis jószágokra ő Felsége méltóztassék gondot viselni; az káptalanokban ugymint : jászaiban, szepesiben és lelesziben, hazafiai és jószágos nemes ember, hiteles és nem suspecta, más personák rendeltessenek.

Az egri káptalanokban való levelek a jászai conventben különb ládáokban legyenek etc.

Az notata personáknak, kik ő Felségével és a nemes országgal egyet nem értenek, ő Felsége sine praescitu ac consensu regni gratiát ne adjon, se személyesen se javaiban és jószágában.

Miglen az ország birái és requisitorok helyekre állatnak, addig minden vármegyék ispáni, szolgabirói, prókátorok, vallások, fassiók, expeditiók per totum regnum deserviálnak.

A mely romai hiten való urak és nemes rendek a bécsi pacificációk után új kápolnákat erigálván a predikátoroknak és ecclesiáknak régi jövedelmeket elvették, viceispánok, iis non sufficientibus, generális uram által restituáltassanak, és exequálja ő kegyelme :

Hogy Pogrányi és Liptay uramék követségek helyett az ő Felsége erdélyi követivel, Magyarország részről is ez mostani dolgoknak a porta mentől jobb módjával való információjára követül rendeltetik Korlát István uram, és melléje a török nyelvnek értelméjért Gergelylaki Miklós is adjungáltatik, kiknek instructiójokra ő Nagyságának gondja leszen az országgal együtt.

Mivel már ő Felségét fejünknek választottuk, ki is nem szánta érettünk való fáradságát, s ezután sem szánja oltalmunkért, szép szabadságunkért magát minden szerencsére vetni, méltó- és szükségesképen kívántatik hogy mí is generaliter insurgáljunk mennél hamarébb a régi mód és büntetés alatt.

A szepesi 13 városok is tartozzanak ezen szükségre hadat tartani az vármegyék között, kik közzül kiket hagyhasson itthon kiket vihessen el ő Felsége.

A Dunán innen való végházaknak, kiket majd mindinkább tractálás által, vér nélkül vettek meg, fogyatkozott állapottal lévén, fizetésektől prospiciáltatik. De his et aliis particularibus quibusdam conclusum in hoc conventu.

Hos itaque praemissa supplicatione Dominorum Regnicolarum trium Statuum et Ordinum dicti Regni Hungariae nobis modo supradicto porrecta benigne exaudita praescriptos universos et singulos Articulos omniaque et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta, habentes acceptavimus, approbavimus, et ratificavimus: nostrum illis consensum pariter et assensum benevolum praebuimus: prout acceptamus, approbamus et ratificamus, et tam nos ipsi observabimus quam per alios quospiam observari faciemus, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in libera et regia civitate nostra Cassoviensi die 16. praedicti mensis Septembris anno Domini 1619.

Gabriel Princeps m. p.

(Pontos és hiteles másolat, a kolosvári ev. ref. főtanoda könyvtára gyűjteményéből).

III. Bethlen Gábor, Illyei Gábor damasdi kapitány s országposta által a portán levő követjeivel tudatja szerencsés előhaladását, Bécs ostromát, s a portán ellene emelt vádak alól kitisztítja magát.

Kelt 1620. febr. 20-án.

Generosi Fideles Nobis Dilecti.

Pozsonyból Kegyelmeteknek három levelet küldöttünk egymás után, kikben minden állapotinkról tudósítottuk Kegyelmeteket, de mi mind azolta is hogy Tergovistiáról elindultak, többet Bonyhaitól küldött leveleknél nem láttunk, hanem az havasalföldi szolgájától tegnap újabban, melyekben a porta változásit és a mi addig való állapotunkat is az országéval együtt bizonyosan értjük: melyekről mi is ide alább fogunk írni: mostan újabban akarjuk Kegyelmeteket ugyan historice minden itt kün lévő állapotokról igen bizonyosan informálni, mivel vézszük eszünkben hogy az levelek

emanálásának idején nem érthetett bizonyos híreket, kire nézve kételkedtünk abban, hogy talán nem mindenik levelünk fogott Kegyelmetek kezében jutni, mely ha úgy lenne, nem kevés búsulásunk lészen rajta. Pozsonban mint mentünk, mint hajtottuk meg a benne valókat, és a várat palatinus urammal, s az koronatartó urakkal együtt a koronával, az németet közel háromezeret mint vágattunk le, Rédei urammal tizezer magyar lovas hadunk Morvaországot mint segítette meg, Ferdinánd császárnak Dampyer gróffal való 15 ezer jó választott hadát mint futamtatta meg abból az erős sáncokkal megerősített helyből, melyben az morvaiak ellen 8 egész hétig laktak; mi magunk az bécsi hidakhoz mint mentünk, és a csehországi, morvai, sziléziai hadakkal megegyezvén, az egész császár hadait, kik bizonyosan voltak még akkor is 30 ezeren, mint tolytuk által az hidakon, nagy szégyenvallással, megbecsülhetetlen kárral, egynéhány ezer németnek spanyolnak, francuzoknak elveszésekkal, szörnyű erős sáncoknak elvételeivel, mely nagy erős bástyákkal volt megkészítve: mondom, semmit ezekről nem irok, mert ezekről azelőtt Kegyelmeteknek úgy, a mint a dolognak igazsága volt, s kívánta, megírtuk, és mostan nyelvvel is az országposta követe, Illyei János damasdi kapitány megbeszélheti, ki, mivel azokban jelen volt, szemeivel látta, maga is vitézül forgódott. Az bécsi hidaktól meg kellett venni térnünk, mivel az hidakat elhanyag és ott egészen által nem költözhetünk, hanem minden hadakkal Pozsonhoz menvén, a Dunát én is általköttetem és igen szép hadakkal u. m. 47 ezer válogatott haddal egyenesen Bécs eleiben szállék, azt reménylén hogy szégyenletekben is kijönnék előnkben és megvínak, minthogy a császár is csak alig szalada bé előljáróink előtt, akkor jöven Grätzből Bécsben szintén; mely előljáró seregek ha vétket nem tettenek és a kapsi nem estenek volna, kétség kívül kiszorult volna császár őmaga is, sőt szerencséje lett volna maga megmaradása is. Ott Bécs alatt három nap és éjtszakán minden nap az hóstátokban*) harcoltanak a magyar vitézek; mennyi németet vágtnak és fogtnak, annak bizony én számát meg nem

*) Értsd : külvárosokban.

tudnám írni; Ebestorfot, ki szép erős vár, és császári mulatóhely is egyszermind, melyben 400 — — német lévén megvettük, magam abban laktam; látván azonban, hogy ki nem jönnek, derekasan az napon akartam szintén a pusztá tókba bészállani, a mikor érkezék Homonnai felől való hírünk, hogy lengyel királytól küldetett hadakkal kikerkezett Homonnához és ott, a vigyázatlan, de tudatlan ifjú hadviselő emberek miatt azt az hadat, kivel Rákóczy uram hogy már vigyázott volna, megverték ki háromezer kétszáz volt, azokban veszett el hatodfélszáz, a kozákban annál is több, mert ha az előljárót megsegítették volna a vármegyék, és maga Rákóczy uram seregével, igen megvert had volt a lengyel; érkezvén az hír, de nem a mint volt, hanem ezerszerte rettenetesbül, a miatt minden dolgainkat félben kelle hadnunk és Bécs alól elszállanunk, félvén hátul nagyobb veszedelemtől, mert 32 ezernek hirdették az lengyel hadat, de több 8 ezernél nem volt, mert ha az a hír ne találjon akkor közinkbe jőni, bizony uram az nap az hóstátokba szállottam volna és Nagy-Bécset is meg kellett volna adni a nagy készületlenség és számtalan futott embernek szorulások miatt, holott csak az három nap alatt is immár színát, abrakot nem találtak az városban; egy ember 20 pénz árra kenyeret megehetett, fontját azhúsnak 15 pénzen adták, az bornak itcójét 75 pénzen a kicsiny itcét. Hetvenkilenc ezer lelket számláltak volt meg benne, 15 nap alatt éhhel kezdettek volna meghalni benne; mert soha senki arról nem is gondolkodott, hogy Bécs alá valaki merjen menni; de ha meg nem adták volna is, noha valóban készületlen állapottal voltak, de bizonyosan Ferdinánd ugyan ott is akkor kényszerítettett volna mind a két királyságnak renunciálni, és maga nekünk adta s engedte volna az országot, oly igen reá hevítettük vala : a lengyel így tartja az országokkal való frígyet és békességet. Bécs alól megtérvén, Német-Újhely felől jöttem csak a magyar hadakkal vissza, és Sopronig 9 várat vettünk meg Ausztriában. Sopront az egész Dunán túl való országoknak meghódítottuk, és a mi hűségünkre esküdtenek. Pozsonba visszatérvén, Ferdinánd császár azon túl requirála levelei és követi által a békesség tractátusa felől, mely dolgon sokat consultálódván az ország, kel-

lessék-é admittálni a követséget is, annál inkább véllek tractálni? azt találák rajta, hogy a követséget admittálni kell valaminemű lesz, nem kell megvetni, meg kell hallgatni, lássuk : mit akar császár; de az ország constanslégyen minden dolgai-
ban, egyszer feltett propositumától egy pontnyira se recedáljon : Quia constantia decet Regnum. Mely végezését az ország mind végig tökéletesen megállotta, mert noha a követséget admittálták, és a császár követeiért a szokás szerint zálogokat is küldöttek az urak közzül, mivel nagy urak voltak a követek : Ekkenberg, császárnak legtitkosb embere, Lichnainstaim a ki fejedelmi ember, Megaw a megholt császár főkomornyikja, Prayner a bécsi kamarának praefectusa, Leepes Bálint; ezek noha utban voltak jöttek, de arra az ország semmit nem nézván, propositumokat akarták promoteálni, és de electione mea 18 conditiókat küldének, kérvén azon hogy azokat confirmáljam, melyet ha megcselekeszem, ő kegyelmek is országul engemet választanak in regem Hungariae; mely conditiók mind legitimae fuerunt, illetlen semmi nem volt benne; mely conditiókat mikoron ruminálnánk, mí is azonban a követek is beérkezének és követségeket meghallgatván, kivánságokat beadván, császár nevel az ország is resolutiót adott rövid szóval nekik, mely ez volt : Ferdinándot uralni nem akarják, mivel sokképpen a nemes ország szabadságában megbántatott, rontatott, kikről noha sokszor ő Felségét az ország requirálta, instálván azon hogy kötelességéről emlékeznek, a státusokat ne háborgatná szabadságiban, de nemhogy valamennyiben méltó kivánságokra jó válaszok lett volna, sőt többülten többült a nyomorúság rajtok, és injuriák, melyeket tovább nem állhatván kényszerítettének fegyverhez nyulni és szabadságokat is azzal helyre állítani; mindazáltal kéri az ország ő Felségét azon, mint keresztyén fejedelmet, a keresztyén vérontástól szűnjék meg és ne igyekezzék ő Felsége fegyverrel az országokat subjiciálni, kiknek semmi kedvek ő Felsége alatt való lételhez nincsen, mint ezt a confoederatus országok új királynak választásával meg is bizonyították, Magyarország is megvetéséről való írásával, melyet mint kiadtanak ez világra, és nekem is az electiókról való conditiókat beadták, melyben nekem ígérték

a királyságot, nincsen semmi módjok abban és nem adja tisztességek, hogy örökké való gyalázatjokra egyszeri végezéseket retractálhassák, nem is cselekeszik soha, sőt készek magokat halomba rakatni fejenként, hogysémmint a mellől elálljanak. Ilyen perseverentiáját az országnak látván a követek, teljességgel desperáltak, és császárhoz a resolutiót felküldték. Lássá : mi választ ad reá.

Ilyen válaszszal mikor császárhoz a követek magok közül elválasztottak volna; azonban az ország elkezdett dolgaiban procedálván, én is a conditiókra való halasztásban munkálkodván, érkezék a záloguraknak Bécsből egy levelek, melyet az országnak írtanak, mást nékem, kiből tudósítanak bennünket, hogy a portáról egy csauz levelekkel érkezett Leopoldus herceghez, mely csauzzal szemben lévén publica audientia lett és mindeneknek hallatára nagy esküvéssel állatta, és mentette a portát, hogy sem híre sem akarátja császárnak és a vezéreknek az én indulásomban, melyet hogy elhidjenek, azzal bizonyítja meg a vezér, hogy engemet megbüntet, visszamenésemet megparancsolja, a magyar követtel szemben sem léssen, sőt a magyar nemzet ellen valamennyi had kívántatik, annyit bocsát, mert ő a magyarokért Ferdinánddal soha össze nem vész; ilyenformán való orációját a csauz elvégezvén, második napon Bécsben mitőlünk császár követiért bocsátott zálogurak szállására küldvén a csauzt, azok előtt is azon követséget mondotta, fenyegetvén őket és azok által az egész országot, mint járunk és mint veszjük el országunkat. Ilyen rettenetes fenyegető követségét értvén a csauznak, ígérőligére mindjárt értésünkre adták; melyet midőn az ország megértett volna, felette igen megbúsulánk, fejenként rajta, számtalan sokat panaszkodván énelöttem hogy a portáról ezt ők soha nem reménylették, és nem várták, mert okot arra soha nem adtanak; sőt a linci gyűlésben a megholt Mátyás császár, mikoron a németországi fejedelmeket és nagy urakat aláhívatta volt, maga személye szerint jelen volt s ő maga proponálta az egész gyűlésnek : mely nagy jó alkalmatossága volna akkor a török ellen való hadakozásban, holott a Kazullal békessége nem lévén császárnak, kényszerítettik minden erejét arra fordítani; mely Kazullal ő igen bizonyos tractátust indított

volna, akkor immár együtt a spanyol királylyal, kik immár készek is a hadak megindítására : kivántatnék csak az, hogy imperiumbeli fejedelmek keresztyén császárt is mind kincsel, haddal segítenék hozzá, igérvén arra magát császár az imperiumnak hogy maga helyett ezt a Ferdinándot bocsájtja az hadakkal és bizonyosok légyenek abban, hogy minden igyekezeteket jó végbe vihetik, csak ne mulassák el akkori jó occasiót, melyet értvén a német fejedelmek, ráigérték magokat fejenként hogy mellette lésszenek; de a Magyarország megérvén olyan intentumát császárnak, kiváltképen azt, hogy engemet vádolt az egész keresztyénség előtt, hogy én teljességgel török hiten volnék, mindenben császár kívánságának nem volnék bételjesítője, az várakat is meg akarnám adni, melyre nézve ő is Husztot, Kővárt elfoglaltatta, és Erdélyt is el akarná foglalni s azt akarná *Sedem belli* csinálni, ne jutna a török kezében; Erdélyből mely jó alkalmatossága lenne a keresztyénségnek a török ellen való hadakozásban; ezt sok szókkal declarálta. Értvén ilyen akaratját az ország császárnak, azontul Naprádit a győri püspököt és Leepes Bálintot a cancellariust több urakkal Lincben küldték követségben, császárnak megizenték, hogy annak a szándéknak békét hagyjon, az törökkel való frígyét Magyarországnak fel ne bontsa, mert ők isten s e világ előtt protestálnak, hogy abban a császárnak nem lésszenek engedelmesek; mert ők a frígyet a törökkel szentül meg akarják tartani, nem akarnának annál is inkább elpusztulni, romlani a mint elromlottak, ők tudnák immár jól a német hadak meddig futhatnak, országoknak jobb részét az ő segítség-adásokkal vesztették el mindenkor az elegendő segítséggel biztatván őket; azonban veszten vesztették el a sok végházakat. Másfelől az egész gyűlésnek azon követ urak megmondták ország nevével, hogy a magyar nemzetnek semmi bántása mostan töröktől nem volna, és minémű frígyet kötöttek volna Zsitvatorokban egymással 20 esztendeig, melynek még akkor csak 7 vagy 8 esztendeje tölt volna el; Erdélylyel is mint magok vérekkel nekik erős és örökös confoederációjok lévén, ők tudnák azt jobban, másoknál bizonyosabban, hogy ha a keresztyénség ellen Erdély országa és fejedelme akarna valamit moliálni, de ab-

ban semmi nincsen, sőt császár akar belénk grazdálkodni minden ok nélkül; azért a magyar nemzet abból semmiképpen nem consentiál, mert veszedelmeket látják abból következni, nem hasznót: kérik az egész gyűlést, császárnál instáljanak serio, hagyja le azt a propositumot, mert általán fogva magok veszedelmével nem cselekedhetik. Sőt volna erről való panaszokban előszámlált ratio, melylyel a magyar nemzet akkor az egész imperiumbéli gyűlésnek a török ellen való végezett igyekezetit elrontsa, melyeket én sem győzők megírni, azt hiszem, Korlát uram tudhat maga is akkori dologban, melynek in Martio lészen 6 esztendeje. Summája ennek csak ez hogy látván és értvén az imperiumbéli gyűlés a magyar nemzetnek a törökkel való békességét mely igen akarta oltalmazni, s nem vonhatták arról semmi uton, azontúl feltalálták hogy Magyarország nélkül ők sem kezhetnek semmit, mert minden dolog csak a magyar nemzet által vitethetnék jobb móddal véghez, úgy hadták el akkori szándékjokat és császárnak is azért kellett attól megszűnni, s akkor kezdék aztán újabban a frígyet tractálni, megint 20 esztendővel tovább vinni, mely akkori engedetlenségekért a magyar nemzetre a megholt császár valóban neheztellett.

Hogyha azért akkor is ilyen igaz jó akarattal voltak a frígynek megőrzői a magyarok, bizony ezt a nagy véletlen fenyegetést, mellőlök való elállását a fényes pertának nem érdemlették volna, sőt követivel hogy csak szemben sem lettek az országnak, felette nagy gyalázatnak tartják, mert azt mondják fejenként: hogy hatalmas császárnak, nem római császárral volt s vagyon mái napig is frígye, sem nem csehországi királylyal, hanem tulajdon csak Magyarországgal és magyarok királyával, mert ne gondolják, úgy mond ő hatalmassága, hogy római császár frígyet kötne véle: nagy gyalázatnak tartaná azt az egész imperium s római pápa, hanem római császár csak annyiban kötött frígyet hatalmas császárral, a mennyiben magyar király volt, követeit is azért nem küldötte német köntösbe bé, hogy azzal is megmutassa a több országok előtt is, hogy csak Magyarország részéről küld követeket bé, nem a több országokból, a mint azt magok látják a vezérek és mindenek, hogy az németeket magyar köntösbe öltöztették

s úgy küldötték bé, melyet a magyar nemzet igen bánt és nagy gyalázatnak tartotta, hogy az ő királyok nem hiszen nekik és noha sok becsületes okos nagyértékű urak vagynak még Isten akaratjából Magyarországon, kik közül eleget s illendőket talált és küldhetett volna a portára, és az ő országok dolgait ne ilyen nemzetből álló hanem magok közül való követek által traktálta volna, érthették volna ők is mit tractál ő nevekkal, s mit végez s mit nem, melyről sokszor tanálták meg a megholt császárt, instálván azon, hogy ne gyalázná azzal is a magyar nemzetet becsületiben, de hogy sem az, sem nem cselekedte, hanem törvények és szokások ellen mindenkor idegen követeket küldöttek bé, egyikért azért vetették meg királyságát. A több ratiókat, melyekért királyságát meg kellett vetni az országnak, arról való deákul írt dolgait tiz árkus papiroson lévő, mostan nem itéltem szükségesnek béküldeni, hanem az ország fő követi fogják bevinni magokkal. Ilyen akadály is találkozáván a dologban, voltanak felette nagy búsulásban, tanácskozásban minden rendek, kik nem kevesen voltak, mert csak nagyságos úr is 57 volt jelen a pozsonyi gyűlésben: Szechy és Rákóczy György uramék s több méltóságos urak is voltak ide alá a vigyázásért, ugmint Prínyi Ferenc, Gábor és György, Rákóczy Pál és Mélith Péter, Bocskay Miklós s többeken is. A Dunán túl a két Zrínyi úr, Battyáni és Nádasdi Pál uramék, Hagymási és Bánfi uraimék, kik az styriaiak ellen vigyáztanak szép hadal az ország akaratjából: de követjek mindenik úrnak és mindenik vármegyének egyről egyig jelen voltak, fejenként egy értelemben lévén, s az én választásom felől unanimiter napot mondtanak. Sőt a püspökök közül is négyen voltak jelen, prépostok is. És így minden dolgok igen szép renddel mentek vala elő nagy haszonnal csendesen; de hogy a csauz követsége érkezék, felette igen megzavará az állapotot; nem csak az ország elméjét, hanem az magam elméjét is igen megütözteté; és bizony megvallom, hogy egyszer soha többet nem gondolkodtam állapotom felől mint akkor, holott én az én házamból meg sem indultam addig, valameddig a fővezértől arról való szabadságom nem volt, melyeket Borsos uram jól tud; én mindenekben ahhoz tartottam magamot, valamit

a fővezér a megindulás felől való módokban nékem Mikó Ferenc, azután Borsos Tamás által előmbe adott; másfelől elméjét mint változtatta meg, s mely ellenkező követséget expediált Bécsben, nem győztem eleget csudálkozni rajta; az ország előtt is nagy hazugságban maradtam, kiket ha hatalmas császár jó akaratjával vele való frigyének megtartásával; sőt ha ő hatalmasságához a magyar nemzet jól viseli magát, kedvét keresi a miből illik, és felettébb meg nem bántódik az ország, segítség-adásában is ha kivántatik meg nem fogyatkozunk: ezekkel és ezekhez hasonló több dolgokkal mely igen biztattam légyen ő kegyelmeket, kiket az ország is teljességgel elhitt vala és abból is reménység alatt procedálnak vala oly bátran minden dolgokban; mert a némettől mí immár Istennek hála semmit sem tartottunk, de hogy oly aperte császár nevével a csauz az országot megfenyegette, az mi zálogink által, úgy mint Olaghy Menyhárt, Alia Farkas, Osztrogith István, Pogrányi János, Haller István és Kapi András uramék voltak a zálogok, Kapin kívül mind nagyságos urak: az ország abban kezde titubálni, hogy ha császár is ellensége akar lenni az országnak és magyar nemzetnek, és velünk együtt a confoederatus országoknak, úgy nem kezdünk elégségesek lenni a mi ellenségink ellen, mely casusban mit kellenék cselekednünk, sokat törődtünk és tanácskoztunk. Az ország mind olyan tribulációban is felőlem elvégezett akaratját tökéletesen végben akarván vinni; de én sokat gondolkozván az állapotról, magamban feltaláltam azt, hogy nem jó nékem hatalmas császár ellen semmit cselekednem. Nem akarván azért én magamnak a fényes portát ellenségemnek csinálni, tudván az ellen erőtelen voltomat, az országot is énmiattam veszedelemben való jutástól eltávoztatni igyekezhvén, én magam instáltam az országnál, hogy ő kegyelmek az én felőlem való akaratjokat halaszszák el egy kevésse, hanem cselekedjék azt, hogy a végezés szerint a fő követeket mentől hamarább lehet, készítsék el ő hatalmasságához méltóságához illendő ajándékokkal együtt és a confoederatus országok és cseh király követivel, kik által declarálván magokat hogy ő hatalmasságával való frigyet minden részeiben meg akarják tartani, sőt ő hatalmasságának minden illendő dolgokban

kedveskedni akarnak, Ferdinánd királytól minemű okokért kényszerítettnek elállani, azt akkor irás által adják^zértésére a portának, a mellett jelentsék meg a fővezérnek csauza által az ország és énellenem való igen fenyegetődző követségét; melyre minthogy semmi okot az ország nem adott, instáljanak ő hatalmasságának a fő gondviselő vezérek által, ő hatalmasága a magyar nemzettel való frígyet tartsa meg, Ferdinándért ne vesse meg, a kivel ő hatalmasságának semmi frígye nincsen a feljül megirt módok kívül, hanem csak annyiban mint magyarországi királylyal; de minthogy az ország őtet tovább uralni nem akarja, ő hatalmasága is a magyar nemzetet régi szabadságiban... és ne légyen ellensége; sőt ha kívántatik, segítségbeli kegyelmes jó akaratját méltóztassék ő hatalmasága hozzánk megmutatni : több eféle rátiókkal való utat és módot számlálván az ország eleiben. Jóllehet bizony igen megbántódtanak és idegenedtek úgy annyira, hogy semmiképen a követeket elválasztani nem akarják vala, elhívén teljességgel hogy császár nem fogja semmi jó akaratját hozzánk mutatni, ha megtanálják is országul, és csak haszontalan lenne és hiában való minden költsége az országnak, melyre nézve a confoederátus országok követei (kik teljes hatalommal, instructióval bocsáttattak vala az országoktól, hogy valamint legjobban lehet és tudják, a mi a mostani állapothoz kívántatik, mindenekről való tractálásra, concludálásra való szabadságok légyen), mondom hogy mind azelőtt addig véllek való végezésimet felbontották vala, azt vetvén okul, hogy, ha a magyar nemzettel való frígyet császár Ferdinándért meg akarja vetni, mi szükség volna nekik frígyet véllek kötni, kiknek soha a condito mundo csak követjek sem volt a portára, soha ők a török császárral való frígyszegés felől eddig nem is gondolkodtak, hanem mostan az én sok rátiókkal való tanácsadásimat meg akarván fogadni, azért deliberálták volt a beküldést, én sok rátiókkal élvén előttök, többi között kiváltképen kettővel. Első hogy ez a csauz követsége nem fogna igaz lenni, hanem sok fizetéssel corrumpáltathatott, és azt mondathatják véle a mit akarnak, melynek nem kicsiny jele volna azokról való irásoknak nem látása, küldenénk bé azért mindnyájan egyenlőképpen, és ott menjünk végére a

porta intentumának; a beküldendő ajándékok haszintén száz-ezer forintig extendáltak is, nem sokat térszen ennyi országnak ha bémennék a követek, és ennyi országnak követését, s csauzhoz való jó inclinációját a fényes porta a kövektől megérti; én kétség kívül elhittem hogy két kézzel kapnak ennyi ország jó akaratján. Másik az hogy, ha ellenség megérti hogy ennyi ország fejenként conjungálván magát, s a portával is meg akar egyesedni, nem kevés rezzenést hoz nékik, s ha békélleni akarunk véllek, könnyebben végbevihetjük azt is. Azért azaz okoknál is sok fáradságim után végbe vivém elébbeni elvégzett akaratjoknak continuállását, ujjabban elvégezték és nekem reá ígérték magokat, hogy ők is fő követeket készítenek ajándékokkal, és együtt a magyarországi követekkel béküldik s megpróbálják, ha vészi-e a porta ennyi országok jó akaratját. Minthogy pedig ennyi ország úgymint két koronás királyság és egynehány hercegségből való nagy úr követek mennek; ezek is mód nélkül menni nem akarnak, kiváltképen azért, hogy ily fenyegetődzéssel való követséget értenek a magyarok ellen fejenként, kételkednek a porta jó akaratjában. Másik oka az hogy a cseh királyság a többi confoederatus országokkal soha a portára követet nem küldtenek, végére akarnak elsőben menni ha kellemetes és kedves lészen-é követségek, bátorságos útjok lészen-é? Reputációjokat is mint ilyen és ennyi sok ország, benne lévő hatalmas király s fejedelmekkel meg akarván tartani az ő szokások szerént, nem úgy mint mi Erdélyből, hanem ők először minden dolgoknak végére akarnak menni. Mostan pedig azért előlmondani hogy követeket készítsenek és császári méltósághoz illendő ajándékokkal akarják mindezek az országok béküldeni, levelekkel a damasdi kapitányt Illyei Jánost küldte bé az ország énvelem egyenlő akaratból, melyben értésére adják csak igen rövideden, hogy mostan electiónkat bizonyos okokból elhalasztották jövő országgyűlésére, hogy ezalatt mind a fényes portát solenniter szükséges dolgokról requirálhassák, s mind egyébállapotokról jó móddal provideálhassanak; mindazáltal az idő alatt is engemet választottanak egyenlőképen fejedelmeknek teljes hatalommal. Aképen az egész confoederatus országoknak plenipotentarius követi és véllekegyütt a király

fő követi is, ki atyjafia a királynak, és mind az egész hadaknak főgenerálisa gróf Hohenloe a fővezérhez ezen dologról postájokat a mi postaképen való követünkkel küldtek levelet írván a vezérnek, hogy ők is az ő királyokkal együtt főkövetjeket bébocsátják. Kiknek hogy bátorságos útjuk legyen, és hogy tisztességgel fogadtatnak, ott ben meg nem késleltetnek, hanem követségek meghallgattatván, késedelem nélkül való válaszok és visszabocsátások lésszen s az uton gondviselés lésszen reájok gazdálkodásból, szekír-adásból és elegendő kísérek lesznek mellettök. Ezekről kívánnak császár neve alatt *salvus conductust*. Illyei Jánost csak azért küldték; kívánatitak azért, hogy ezek ott ha lehet csak egy hétig se késleltessenek; hanem a fővezér irasson szép leveleket mind Magyarországnak, mind a többi *confoederatus* ország követinek *de securitate passus itinerationis, et liberi reditus eorum*, biztatván őket hogy hatalmas császár grátiájában ne kételkedjenek, mert valakik ő hatalmasságához folyamodtak, ez ideig meg nem csalattattanak. Az útilevelet, mely egyszersmind *assecuratoria* is legyen *tam pro parte Hungariae quam confoederatorum seorsim*, küldjön a császár neve alatt. A budai vezérnek is *de honorifica eorum exceptione* parancsoljanak, ne késleltesse, elegendő kísérek, gazdálkodás, hajó, szerkér adassék a szokás szerint elég.

Ezek így lévén itt panaszkodjanak fővezér és az Hocsy gyalázatos felőle való irásokról érdeme kivül, scilicet Bethlen Gábor felől, de még sem hajlott el hatalmas császártól, hanem ennyi habok közt való hányattatási között ő hatalmasságához való jó akaratját ezzel is megmutatná s bizonyítaná, ezeket az országokat az ő hatalmassága jó akaratjához intette, kiket itéleti szerint nem hogy idegeníteni kellene a fényes portának, de sok kincsekkel is magokhoz kellene kapcsolni mint oly erős hadakozó potentátorokat, a kik 16 esztendőktől fogva erejekkel, kincsekkel *continuálták* az hadakozást, kik is intésekre nem ellenségi hanem igen jóakarói akarnak lenni a portának ha vérszi, ha nem, lássa, álljon szabadságában, ezeket könnyű összebékéltetni etc.

A mi pedig az én állapotomat illeti, hogy arról még is bővebben értsen *Kegyelmetek*, ut *supra*, a csauz követségében

fényesgetődzésén igen megbúsultam s ütköztem; mert ilyen nagy hatalmas fejedelmek közt és országok között való egyenetlenségeket békességre hozni s azt pedig viszont felbontani nem énhozzám illendő s nem az én elmémnek való, abbéli elégtelenségem miatt; mindazáltal ha az a követség elmémet meg nem ütközteti vala, ezen én Isten segítségéből általmegyek vala; de hatalmas császár ellen én nem akarván csak meg is motszanni és édes hazámnak veszedelmet hozni, a magyar nemzetre fegyvert vonni, noha a fővezér adott szabadságot a kijövetelemre; de értvén ilyen nagy megváltozását elméjének, szavainak retractálását, noha egy pénze sem költ hatalmas császárnak erre az hadakozásra, sem egy emberbéli segítése nem adatott, noha igen solicitáltuk; de ha ilyen igen megrémültenek Ferdinandustól, avagy minket egész magyar nemzetül így meg akarnak vetni, s ennyi sok országok barátságát nem akarják venni az egy emberért: mind ezeket elmémben igen megforgatván, azt tanáltam hogy jobb énnékem supersedeálnom és az én sorsommal contentusnak lennem, hogysémmint énmiattam keresztyén vérontások, hadakozások következzenek; én nem tudtam hogy olyan szerelmes barátja legyen a portának Ferdinandus, és mái nap is nem tudom maga személyével való frígyét ő hatalmasságával, hanem csak Magyarország részéről; de ha így tetszik az ő hatalmassága bölcs tanácsinak, ám meglátják, legyen az Isten akaratja mindenkben, csak jövendőben meg ne bánják; mert Ferdinandus az hispániai király, lengyel király és florenciai herceg feleségével egy testvér: az franciái király felesége megint az hispániai király leánya, kinek az anyjával egy Ferdinandus; ezeknek fejek a pápa, kitől mindezek hallgatnak mint véle egy hiten lévőekkel: ezt a Ferdinándhoz való nagy szeretetét az confoederatus országok (kik mostan ő hatalmasságával is frígyet akarnának kötni) eszekben vévén ők is nem fogják többé országokat periclitáltatni, hanem meg fognak békélleni; megbékélvén mindezek, azután mi következhetik, csak isten tudja. Én veszteg ülök és az ő hatalmasága hűségében akarok megmaradni, a mivel tartozom, azt esztendőnként, valamint lehet, beszolgáltatom az Isten segítségével. Mindazáltal azt sem akarom eltitkolni, hogy Ferdi-

nandus császár engemet sok ígéretekkel próbálgatott meg igyekeztvén minden módon melléje vonni és kapcsolni. Az Fátaráig egész Magyarországot akará még nekem adni Erdélyhez. A Tiszánt túl négy vármegyét Szatmárral Ecseddel Munkácsal Kállóval örökben fiúról fiúra nekem adni, és ha absque haerede decedálok, az erdélyi fejedelmeké legyen, Sziléziában egy hercegséget, Csehországban 200,000 forint erő várat jószágostúl, Imperiumbeli fejedelmi titulust és hogy Magyar- és Erdélyország fejedelmének irattassam, a mint immár maga is annak ír, melylyel én contentus lettem volna s volnék mostan is; de az ország híre nélkül semmit nem akarván cselekedni; sőt érettek halált is szenvedni készebb volnék inkább, hogysen mellőlek elállanék, annak csak gondolatjától is az Úr Isten oltalmazzon! Császár híre nélkül is nem akarván sem királyságot sem részszerint való fejedelemséget felvenni, sem békélleni, sem tovább hadakozni, mihelyt a csauz követségét megértettem. Az országnak mindeneket megjelentettem, megértvén ő kegyelmek a dolgot sokat tanácskoztak, s éntőlem kívántak igen értelmet venni: post multam consultationem végtére a csauz követségére nézve, Ferdinánd császárral sz. Mihály napig való indúciákat frígyet kötöttünk, úgy hogy az idő alatt mindenfelől a fegyver letéttessék, az országoknak újabban gyűlések legyen és a békesség tractáltassék, jó móddal végben vitessék hasonlóképen a confoederatus országokkal. Az idő alatt pedig én az országot absoluta potestate gubernáljam dirigáljam, donálhassak inscribálhassak mint szintén koronás királyok; mind palatinus, és minden rendek éntőlem dependeáljanak. Minemű conditiókkal csináltuk az indúciákat, im egy exemplárt küldöttem kigyelmeteknek, abból megértheti. Az ország gyűlésében is pedig mik végeztessenek; arról való articulust is egy exemplárt küldöttem, melyet mostan az én nevem alatt bocsátanak ki nyomtatásban. A confoederatus országokkal is mely erős frígyet kötöttünk, im azt is in paribus kegyelmeteknek megküldtük: mindazokból megláthatja kegyelmetek ha volt-é dolgunk, gondunk; azonban a fegyvert is igen sokszor kellett-é zörgetnünk.

A fővezér és az Hocsá minemű leveleket irattanak és

küldtenek volt a csauztól Leopold hercegnek, im azoknak is páriáját küldtem kegyelmeteknek, nékem Ferdinánd császár küldte a páriákat, Bécsben fordították deákra a török irásokat : ha úgy írtak énfelőlem, isten s a világ megítélheti mely ártatlanul szenvedjem a méltatlan irásokat. Hogy pedig Gratián se maradjon üresen, hanem megbizonyítsam a porta ellen való hamis cselekedetit : Szkender passa és ő írta volt a szászoknak írván : mivel én Erdélyt pusztán hagytam, ők gondot akarnak reá viselni, Begner Jánost küldjék be hozzájuk, őáltala minden dolgokat értésekre adnak etc., mihez tartsák magokat a mint ez kegyelmeteknél nyilván vagyon. Én erről Szkendert akarván meginteni hogy afféle dolgoktól supersedeáljon, ne igazgassa Erdélyben az én dolgaimat a mit nem őreá bíztak, a mint én hogy az ő dolgait nem igazgatom. Minémű levelet írtam volt magam kezével néki, im igaz páriáját küldtem kegyelmeteknek. Azt a levelet Gáspár vajda elvette a postától a ki vitte, arra felelvén, hogy ő megküldi a passának, ijesztvén a postát hogy a tatároktól el nem mehetne Fejérvárra, a levelet elvette, felnyitotta és azontúl lengyel királynak küldte, melyben hogy azt írtam, hogy én is vagyok ő hatalmasságának olyan igaz szolgája mint Szkender, melyet most is cselekedettel bizonyítok, holott az egész Magyarországot szintén olyan igaz jóakarójává csináltam hatalmas császárnak mint Erdélyt etc, hogy abból a punktból kihozhassák és megbizonyíthassák, hogy én teljességgel császár addictusa vagyok, a keresztyén országokat pogány kezében akarom ejteni, mindenütt mostan lengyel király és Gáspár vajda azt hirdetik felőlem a keresztyén országokban nagy hamisan. Az én levelemnek páriáját lengyel király maga secretáriusától küldte ki az országnak mostani gyűlésében, azzal akarván nem csak elidegeníteni az országot tőllem, hanem ellenem támasztani, kiben noha kedve nem tölt, de azért sokaknak elméjét megtántorította; kik a *török frázessel való íráshoz nem tudnak semmit nem tudván azt, hogy senkinek nem engedi török császár maga kezeit illetni, hanem lába feje felett való részit köntösinek adják a követeknek megcsókolására* ; de azt is nem szabadon hanem rabúl kezeket megfogván. Ő maga pedig Gratianus a len-

gyel cancelláriusnak minemű gyalázatos szidalmazásokkal való levelet írt énfelőlem, im a levélnek páriáját kigyelme-
teknek megküldtem, melyekből eszébe veheti akárki, minemű
szívvel légyen a portához, és ennek az én igyekezetemnek
mely igen meggátolója, egyszersmind hatalmas császárnak
nagy árulója, mert az bizonyos hogy én sok országokat akar-
tam s akarok ő hatalmasságának jóakarójává szerzeni, kik az-
előtt régen ellenségi voltak, és soha követjek a felé sem
volt; ellenben ő újabban mindazokat ellenséginé akarta
csinálni, azt akarván elhitetni vélek hogy én török kezében
akarom őket örök rabságba ejteni, énnekem semmit ne hidje-
nek, hanem reám támadjanak mint hitetlenre, ő is minden
órában a portától szabadságot vár énellenem való indulásra.
Azért uram ilyen nagy akadályom lévén ilyen nagy dolgokban,
bizony nem volt volna csuda hogy ha, mit véghez nem vihettem
volna, hanem azt csudálhatnák inkább, hogy magamra nem
támadtanak. Hatalmas császárért én ilyen tribulációkban
voltam és vagyok, mindazáltal én még is mind addig fáradoz-
tam, hogy e sok országok jóakaróját ő hatalmasságához
megtartottam, és csak idegenséget a fényes porta ilyen méltó-
ságos nemzetekhez ne mutasson, ezek ő hatalmasságának
nem ellenségi, hanem baráti, jó szomszédi lesznek; hát bezzeg
nem érdemlenék én gyalázattal való írást ő nagyságoktól,
de mind ezeket ebben hagyom és elvégezem írásomat. Értvén
kigyelme-tek mindennyi hosszas írásomból, melyet magam
kezemmel minutáltam az ideki való állapotoknak igazán való
mostani forgásán, ahhoz képest kigyelme-tek a fővezérnek s mufti-
nak Artiának Kezler agának ő nagyságoknak eleibe adhatja,
én mint viseltem legyen magamat, melyért büntetést érdem-
lek-e avagy praemiumot : álljon ő nagyságok ítéletin.

Az királyságot mért nem siettem minden részeiből fel-
venni, megírtam, mindazáltal az országokat ő hatalmasságához
való jóakarójának megmarasztásában mint igyekeztem, melyet
effectuáltam is immár azt is érte kegyelme-tek, és kegyelme-tek
által ő nagyságok; kell-é nem-é ennyi országok barátsága, azt
magok tudják : ha kell, a követeknek küldjék meg az úti
levelet, ezeket én olyképpen tartom hogy nihelyt ez levele-
ink megvívó követink megérkeznek, azontúl megindítjuk

őket; mert sz. György nap előtt egy héttel minden felől való követek itt lésznek énnállam Kassán, minden ajándékokkal, és azontúl megindítom őket szép módjával. Oly urak és oly ajándékokkal mennek bé, minemüekhez hasonlók azt hiszem a portára ezekről az országokról sok esztendőktől fogva nem mentek. Jut mindennek az ajándékban. Én pedig mihez tartsam magamat, örömet bizonyos informátiót vennék a fővezértől császár neve alatt, nem verbis a mint eddig, hogy mindenkor az orátor által resolválta magát a vezér, hanem irás által, hogy ne tagadhatná meg szavát.

A mint megirtam, én örömet megbékéllek, mint a mazulla tétetett. Fővezér arról Borsos uram által iratott is ezen formán, a mit elvehet magának a maga országához vigye el és békélljek meg, melyben én is megoltalmazom ezután etc, melyre Istennek hálá semmi szükségem nincsen, mert én megbékélhetek Isten akaratjából, el is lehetek én a királyság nélkül, énmiattam ő hatalmassága ne veszszen senkivel össze a mint kegyelmetek is írja, hogy frígyét Ferdinandus császárral meg akarja tartani. Ha pedig más kívánságok vagyon és más discursusok, arról is vegyen kegyelmetek bizonyos informátiót, és ha lehet, pünkösdre jöjön is meg kegyelmetek, értvén a porta állapotját idején, mí is provideálhassunk magunk és az ország dolgairól; mert ha a gyűlésnek idején kegyelmetek Besztercebányán nem lészen, későn jó meg, késő azután végezni ha a kegyelmetek megérkezése előtt a békesség végben mégyen, arról kegyelmetek úgy gondolkodják, hogy ezután nem retractálhatni semmi dolgot. Nékem ő felsége sok jóval igéri s ajánlja magát, kegyelmeteknek szóval isizentünk, *et bene valeant*. Ex Cassa Die 22. Februarij 1620.

Gabriel. m. p.

(Pontos és hiteles másolat. Eredetie a károlyfehérvári káptalanban).

IV. A cseh fölkeltek a magyarországiaktól mint szövetségeseiktől segítséget kérnek.

Kelt 1620. maj. 4.

Salvere Illustrissimas, Illustres, Spectabiles et Magnificas Dominationes Vestras Comprecantes amicitiam et officia

nostra omni tempore, ac occasione promptissima paratissimaque iisdem constare volumus.

Reapse deprehendimus Domini Amici et confoederati nostri dilectissimi, et observandissimi, nihil a nobis profici patientia modestiaque quam ut subinde experiamur ex facili creduli aut obsequentes. Nam dum Inducias cum Serenissimo principe Illustrissimas Illustres Spectabiles et Magnificas Dominationes Vestras nobiscum paciscendas apud Caesarem bona fide, indefesso studio, summo denique conatu urgent, ac ineundae tutae pacis tolerabilia media et aequas condiciones Potentissimus rex Bohemiae Dominus noster Clementissimus cui a nobis integrum illud negotium humillime est commissum proponit : ecce interim e recessu Poloniae in Moraviam Silesiam Lusatiamque irrumpentes hosti nostro Cummuni addictorum latronum globos; ferro flammaque horrendum in modum saevientes latrociniis depraedationibus et nefandis Spurcisque Sceleribus sacra profana humana divinaque polluentes; et ut paucis omnia ipsorum praeclara facinora comprehendamus, summa imis petulanter commiscentes. Sane nunquam sperassemus Submissionem nostram tam iniquo pensari posse premio caeterum quoniam nunc vel orbi testatum relinquitur, hostis immanitatem, et animi sangvinolenti truculentiam nullo obsequio nulla modestia effugi posse, quin omne id tempus, quod placationi eius, impenditur compendio illi, nobis vero fraudi fieri; et nisi tempestive et undiquaque copias contrahenti iis, quibus par est viribus et alacritate occurratur ipsum summam quod ajunt aliam jacturum adeoque succisis forte nobis (quod Deus clementer averruncet) etiam inclyto Regno Hungariae inhiaturum, illudque sub jugum pristinae servitutis retrahi amissurum esse. Quo circa pro mutua animorum nostrorum, beneficio confoederationis Coalitione communis salutis cura et libertatis a majoribus parte vindicandae studio amici et officiose Illustriss. Illust. Spectabiles et Magnificas dilectiones et Dominationes vestras rogamus ut non solum serenissimo incl. Regni Hungar. principi Domino nostro gratiosissimo submittendarum Nobis quam celerrime fieri potest auxiliarium copiarum authores sint, sed etiam eam rem suo consilio opera fideque sedulo promoveant. Quo nimirum

hostis immanitas non solum coerceri sed etiam secunditas universis istis confoederatis Regnis ac provinciis feliciter parari possit. Qualem Illustrissimarum, Illustrium, Spectabilium et Magnificarum dilectionum ac Dominationum vestrarum erga socios fidem benevolentiamque Nos non solum grata memoriaque laude concelebrabimus sed etiam pro re nata pari promptitudine compensare non intermitteremus. Valeant Illustrissimae, Illustres, Spectabiles et Magnificae Dominationes vestrae. Dabantur in comitiis Generalibus Pragae die 4 Maji Anno 1620.

Illustrissimar. Illust. Spectab. et magnificar. Dnaonum vestrar.

Amici et vicini confoederati ad serviendum paratissimi
N. N. N.

N. N. N. Status regni Bohemiae et eidem incorporatarum Provinciarum Marchionatus Moraviae Silesiae et utriusque Lusatiae nec non confoederatorum Inferioris et Superioris Austriae Archiducatum legati.

(Erantque sigillis quindecim signatae.)

Boríték-czím :

Illustrissimis, Illustribus, Spectabilibus & Magnificis Dominis N. N. N. Comiti Palatino Ceterisque Serenissimi Principis & Inelyti Regni Hungariae Consiliariis dignissimis, Dominis, Amicis, Vicinis Confoederatis dilectissimis & Observandissimis.

(Pontos és hiteles másolat, a kolozsvári ev. ref. főtanoda könyvtára gyűjteményéből).

V. A Beszterce-bányai egyezkedés Bethlen Gábor és a magyarországi RR. közt.

Kelt Beszterce-Bányán 1620. július 14-dikén.

Nos Gabriel, Dei gratia regnorum Hungariae Transylvaniaeque Princeps, et Siculorum Comes. Item comes Sigismundus Forgach de Ghymes, Palatinus regni Hungariae et

Judex Cumanorum etc. Nec non universi status et ordines Regni Hungariae, nempe Barones, Magnates, Nobiles, Liberae Civitates, et Oppida privilegiata. Memoriae commendamus tenore praesentium ac pro nobis, et eorum nomine a quibus missi ad praesentem Diaetam sumus testatum facimus. Quod cum superioribus non ita diu praeteritis temporibus propter asserendas libertates, in quibus Status et Ordines praedicti regni Hungariae diversis modis praemebantur, componendosque tumultus bellorumque fomites qui in Regno Bohemiae, incorporatisque eidem provinciis confoederatis nimirum nostris carissimis vigeabant praefatus serenissimus Princeps tanquam ex sanguine nostro progenitus et confoederatus, adeoque patriarum legum et libertatum amantissimus, in auxilium et patrocinium, nobis et universis confoederatis advenisset; eundemque unanimi voto et consensu pro principe nostro in novissima Diaeta Posonii pro undecima die Mensis Novembris Anni 1619. proxime evoluti celebrata constituerimus et nuncupaverimus; placuit nobis omnibus, nos invicem et reciproce unitatis et sinceritatis vinculo hisce obligare, renovatoque articulo tricesimo primo in praescripta Diaeta Posoniensi superinde edito arctiorem animorum unionem pro libertatum assertione patriaeque nostrae dulcissimae permansione et omnium nostrum commodo nexu praesenti (salvis nostris universis libertatibus votisque liberis, et autoritate Palatinali permanentibus) inire eo nimirum fine quod tam in pacis aequae confoederatis ac nobis communi tractatione vigore Judiciorum instituenda (quam omnes animitus ante omnia amplecti studemus et a Deo optimo Maximo exoptamus) quam vero si eadem non successerit (quod Deus procul avertere dignetur), in nostra defensione bellicoque apparatu, et mutuis auxiliis ac suppetiis nobis invicem et confoederatis nostris non deerimus sed tanquam in communi periculo Nos et nostros omnes et singulos ratione hujus vinculi interestatos, tueri, defendere, juvare, ac propterea simul vivere et mori tenebimur et obligati erimus. Neque quispiam nostrum sive clam sive palam scriptis aut verbis, dolose manifeste aut occulte, Illis cum quibus nobis negotium erit, quippiam tale, quod in perniciem nostri, et confoederatorum foret, revelabit,

consultabit aut consilium dabit, donaque propterea huic conjunctioni qualitercunque nocitura accipiet, si qua autem a quibuspiam darentur, non occultabit sub poena in declarato Articulo trigesimo primo Diaetae novissimae, comperta rei veritate, praevia citatione per Regnicolas, praesentibus etiam iudicibus regni ordinariis, si qui in regno essent et tali casu praesentes adesse valerent; alioquin etiam illis absentibus statim et irremissibiliter iudice infligenda: Propter suspicionem tamen aut simplicem delationem nemo per quospiam vel capiatur, vel prosequatur, vel in bonis qualitercunque damnificetur. In cuius rei fidem et certitudinem perpetuamque firmitatem, hasce nostras sub sigillis et Chyrografis futura pro cautela dandas duximus et expediendas. Datum Novisolii in Generalibus Comitibus Regni die decima quarta Mensis Julii anno Domini Millesimo sexcentesimo vigesimo.

Gabriel m. p.

Comes Sigismundus Forgach de Ghymes, Comes Stanislaus Thurzó m. p. Petrus Révai, Stephanus Pálffy, Georgius Széchi, Comes Emericus Thurzó, Georgius Rákoczy, Comes Christophorus Erdódi, Franciscus Réday, Comes Paulus de Nádasd, Melchior Alagi, Paulus Rákoczy, Comes Illyesházi, Andreas Jakusith, Paulus Apponi, Emericus Czobor, Ioannes Czobor, Prinyi Ferencz: et alii magnates Comitatum, Civitatum liberarum, oppidorum privilegiatorum Minorumque Magnatum & Nobilium Legati quam plurimi etc. etc.

(Pontos és hiteles másolat, a kolozsvári ev. ref. főtanoda köyvtára gyűjteményéből).

**VI. Bethen Gábor levele testvére Bethlen Istvánhoz,
melyben érsekujvári diadalmát s Bouquoi elestét
írja le.**

Kelt 1621. jul. 11-kén.

Gabriel Dei gratia Electus Hungar. Dal. Croatiae Slavoniae
etc. Rex, Transsylvaniae Princeps ac Sicularum Comes.

Illime Comes Frater nobis honorand. salutem et benevolentiam nostram. Az Felghes Úr Isten ingien valo nagi Kegel-

messegebül minemü io szerenczevel latogatott legien tegnapi napō bennünkōtt akarunk keldnek ertesere adnunk. Szep rendelt seregekkel Buquoj taborabul az elmult szombathō ugj mint tegnap egj nehani feō kapitanit kibocsiatva hogi az mi mezei hadainkba ha kiket eleō vehetnek meg trefalnak, mivel cziak füert sem iarhatnak mar ki küleōmben miattok hanem seregheket kell kibohcziatani az sakmaniosok eörzesere interim az sakmanios hogi buzat arattanak kaszallianak es az harc alatt be vigjek Generalis uram vigiazvan az bastiarul maga vette eszeben az sereghek ki jeoveset es azonnal hirre adva az Kapitanioknak ighen hirtelen valami VI szaz loval fel ülvén kj menthenek. Az ellensegh is mint harczhoz keszult ighen valoghalott vitezekkel sereghben reajok indulva szemben mentenek szepen eleol jaroba Horvat Istvā uram Kapitaniunk ighen vitez ember mint egj negy szaz loval uthana az teobb sereghek ott azok vitezul megh harczolva az ighen szep sik mezeon az ur Iñ az io seghedelmet az mienknek atta es sokaigh üzven azokat harom szaz muskaterosra vittek eokeot kik megh leoveoldözven azokba megh sem kantostanak hanem eltappottatva az szep Franczus Spaniol Nemet cornetakat az tabor szeleig hajthák, melyet Bugoy latvan ighen hamar az feō feō Kapitani hadnagi emberekkel mint harom szaz feō feō személyekkel fel ült ki jeött segitsegekre. De imezek semmit azokban megh nem kantzva, vitezül reajok mentenek, és azok is a nagi Tisztviseleo urak megh futamodtanak Buquit elevenen adta volt az ur Iñ kézbe, de az eghez tabor (mivel csak a tabor szelén volt is már az harcz) mind lovas gialogh ki alvan rendelt seregekben és reajok indultanak, a mely két katona fogta volt félvén attul hogj elszalad levágták, és vele egjütt sok feō feō Kapitaniokat hadnagiokot, három feō Kapitánt elevenen fogtanak el, legh alább ötszaz lovast vagtak le kik az java voltak az hadnak. Tegnap ez az harcz tiz orakor kezdetve tizenegy orá uthán vegzeodeott el, es a mieink szep giozedelemmel két kathona elvesztésével niolcz katona megsebesítésével jötenek be Uyvarba. Ezt oly bizonioson higje keld az mint levelünköt olvassa, engedje az mindenható felges Iñ ennél is örvendetesebb hireket hallhasson klmed feleolunk. Eszében tarthatia ezt is kelmed hogy a magyar Ge-

neralist Palfit az elmúlt este szombaton fogták el s verék megh hadát, az fő Generalist tegnap szombaton fogtak volt s vaghták le, oly nagy éhség vagion imár keözeöteök, hogy az keözönséges nép eöt s hat nap alatt sem ehetik kenieret, husz pénz áru kenieret egiszer egi ember megh ehetik, a bornak iceje eötven s hatvan penzen iár, ha az úr Iñ oda vezere tudom inkább meg szorulnak. Mi bizoni soha magiar hadat ennit nem láttunk mint ez mostani. ha öszve mehetünk az három taborral Uyvar alatt valokkal és Thurzo Imre uram alatt valokkal, kedvek is ighen io vagion. Keldnek még csiak azt akaránk ertésére adnunk, Pentheken Iñ velünk levén Uyvarra erkezünk az Teörök had is az héten Rákos mezejere száll, de rettenetes rut ideo tamada reank, negyed naptólfogva szüntelen esik az eso ránk, éjjel nappal, el kell szenvednunk ezt is. Generalis ur feö komornikia Plathi Ferencz maga hozza az hirt may nap indult Uyvarból hajnal előtt ejjél uthan egi orakor, itt volt hat orakkor delután az Rabokat is el hozta, kiket az Teöreökeök az harez után estve felé foghtanak az tábor szelen szemeökkal láttak neztek mikor az feö komornik az több feö emberekkel Buquoi testét kinyujtoztatták az sátorába, ma vittek el onnét Bécsben viszik Bene valeant Cui de cetero gratia nostra Regia benigne propensi manemus. Datum in castris ad Gyarmath positis die 11. Julii anno Dni 1621.

Gabriel m. p.

(Dózsa Daniel másolata után. Eredetije ennek családi levéltarában.)

VII. Bethlen István tudósítja a vezírbasát Bethlen Gábor hadjárata s diadalairól.

Kelt 1621. aug. 7-én.

Az én kgmes uramnak Királyomnak eö felgének igaz hivateöl az mostan Hats. csiaszárunkk finies Portajan levö Kapitanjatol az nemzetes és vitezlö Daniel Doah uramtol értem azt nagd panaszkodott volna azon mij volna az oka hogi en ngodat levelemmel ñ latogatnám. Ez okon akarvan az nagd parantsiolatianak engedelmes lenny az levelembek akartam tudositani nagdot az ide ky valo állapotunk felöl,

szinten az mai nap érkezett Postam megh kiraly urunktol eö Felgeteöl ki altal írja eö Felge nekem méltatlan szolgálának hogy az miniemy egy nehany rendbely sok szép szerencsiekkel az szent Isten eo szent felge kiraly urunkot eö Felget hatalmas Csiaszarunkk szerencsejevel latogatta volt az `elmult napokban ugy mint az Palfy Istvan nevü Ferdinandnak egyik Generalisának elfogásakor az derek nemet hadnak feö generalissanak Bukoynak elveszésekor az uthan egy héttel minden leöveö szerszáminak elnierésekor, mikor egy nehany ezer ember kárral az Nytra vizen valami igen ereös szoros vizek keöze sok kár és szegyen vallással kellett elkeölteözniek, noha derekatt az sok kopias hadak anny viz keözeött hozzajok nem férének melyeket nagd eddig az eö felge kapithaniatol beöseoggel megerthetett. Ezeknek utána azokban az ereös heliekben az sok vizek közzé ugy mint a Vagh és Duna közzé besanczolná magokat az németek , kik szent Jakab havanak 17-ik napjan szállottanak oda niolez egész nap minden nap ujjabb ujjabb seregekkel szüntelenül ostromoltatta király urunk eö Felge eöket nem hagiva az niolez nap alatt semmit nyugodniok. Végtere ez alatt Szent Jakab havának 25-ik napján költöztenek által a Dunán . . . sok kárral mind vitezleö népbeöl, de kiváltképpen rakott szekerekböl és lovakbol s egiéb portekajokból egy nehany száz Tár szekeret hanytak az Dunaba sok egiéb Portekaijokat latva hogy el nem vihetyk annyira bele hanyták az Dunába hogy nagi helien befogta az Duna vizet az sok portéka. Magok keözül és az niolez nap alatt veszett két ezerigh való el ki fegiver myatt s ky az hajonak be silliedése miatt a mint az rabok mondiák. Királyunk eö felge így kiseré altal az Duna főhez sz. Jakab havának 28-ik napján, szállott nagy szombat fala, kiben egy nehany száz nemet gialogh és egy nehany száz lovas fegiveres vagyon, Istennek szent segítsegebeöl Halš Csiaszarunk szerencséjével ott is megh akarja eö felge keresni azokat az németeket.

Az ur isten nagy szombat alatt is az eö felge hadát kit a varos allianak megh niargalására bocsiatott volt ugian szent Jakab havának 28-ik napián illies szerencsével látogatta : hogy az martalékot az varos ala beküldven melyre

képezt inkább kivehetnék eöket megmutatná magát az martalék, eöt száz valogatott lovas feöt ky es annak hata meget két száz io gialog az feö kapitannak, az ellenseg neki eörülve és azt gondolva, hogy immár annál több nem volna uthannok indultanak, az mieink pedigh magyar fel mert földön kihoztak az szep sikra szinten az lesre az eöt száz lovast, az Gialog is egy taraczk lövesni földön volt uthannok, az Király urunk eö felge serege az lesből kiütve magát az ellenseg hátat adott es szinten az város kapujaig hájták őket, az Lovasából vészett el két száz eötven az gialoghyából egi sem ment be mind künn vészett, az feö feö Tisztviseleök és Jova az hadnak mind ott maradott az feö nemet kapitant is elevenen fogták el, most eö felge rabja, az ur Istennek szent segítsegeből illien serénien forgolodik nagos uram az mi kgs urunk királyunk eö felge Hatls Csaszarunknak jó szerencsejével csakhogi nem tagadhatiuk nagos uram hogy mind ez ideig is ugy mint ezelött niolcz napig a Teöreök vitezekbol negi száznál több nem volt eö felsege mellett. Az Lengiel hadak állapotiat is nagos uram nagon vigiaz takarodnak alá az Lengiel hadak Podoliara az szenth taborra. Ferdinand is bizonios dolog hogy eöt ezer nemetet küldött segítsegekre az magok nemet hadain kívül. Szándeka bizonioson az volt, hogy 11 ezer nemet gialogot és öt ezer német fegiverest akart melleje küldeny ha az királyunk eö felge hadanak meggyülekezese az felmenetely megh nem gatolta volna. Hogy pedigh en nagok eddigh nem írtam oka ñ egieb hanem tudvan a Nagodon forgo csiudára melto nagy gondokat ñ akartam enys írásomal Nagodnak bántalmára lenny kireöl nagodtol bocsianatot várok. Ezutan is ha my bizonios hireim lesznek nagdat eöreömest tudositom rola.

Mind ezek utan akarom nagdnak azt is értesere adny nylyvan vagon nagdnak Kiraliunk eö felge mint keöneörgeött sok uthal Hats Csaszarunknak az segítségh feleöl mind teöreök es tatár hadak feleöl. Ertem pedigh eö felgeteöl hogy Doah Mehmet Passa Erdelien akarna az Tatár segítséget által hozny ez okon mind az vitezleö Hadfi Jussufh Agha által s mind az vitezleö es nemzetes Ebeni Sigmond nevü feö ember által teörekedek Nagodnak eö felge ez előtt is hogy

nagd ne bocsiátana Erdelien által hanem az Duna mellett parancsiolna nagd felmenny. Most is annak okaert nagos uram azon dolog felöl nagdat keönieörge sem által megtalálni az levelemet viveö nemzetes es vitezleö Balintyt János nevü feö ember által kenöeörgeök is nagdk az nagd megtekintven az mi kegielmes urunkk kiraliunkk eö Felgének es szegeny hazanknak Hats Csaszarunk húsége mellett enny szorgalmatossagot es nagy költseggel valo faradságit nagd parancsiolion valoyaba hogy ha eö Halga kgmessegebol azt Tatár segítsieget elbocsiatia ne Erdelien hñ menienek az Duna mellett fel kik melle nagd rendelien kemény feö embereket, a kikteöl varyanak, es az mit azok az feö emberek nagd parancsiolattiból eleikbe adnak tartsiak ahoz magokot nagod Hls Csiaszarunktól veven ereös parancsiolatot az Tatarok es keözeönsegesen az Murzakra s az egész eö felge segítsegere meneö Tatar vitezekre hogi kar nélkül menienek Hals Csaszar országán, holott megh itelheti azt Nagod bölcsien hogy ha azok erre az my szegeny hazankra kezdenenek által jeöny az mi edig az sok veszedelmek myatt megh maradt szegeny hazankba azokat is most mind elrablanák magyar orszagot is mind hosszatataba elrablanak s egiszer csak meg keöteözeött az rabokkal vissza térnének es így talán az maga nemzeteböl igaz vereinek eö felge s az hogy eö felge lenne oka a Hals Csaszár itt valo országának elpusztulasanak is kijert melto büntetést erdemlene eö felge ha eö felge adna okot az illies dologhra. Ennek okaert megys alázatosan kerem nagdot nagd semmyt megh ne engedie erre a my szegeny hazankra valo jöveteleket mert jobb inkább anélkül ellennünk nagos urunk hogi sem szegeny hazankot azok rabolyak es pusztitsiak el mely nagod kegyelmesseget egész országul mind kyrali urunkat eö felgevel együtt alazatos es hüseges szolgulatunkat akarjuk nagodnakmeghszolgálny Eltesse Isten.

Datum Alba 7. augusti 1621.

(Dózsa Dániel másolata után. Eredetije ennek családi levéltárában. — Jelen levél úgy látszik impuruma egy a vezér basához írott levélnek, s Dózsa Dániel elfogadható állítása szerint — ki ezt Bethlen István családi levéltárában levő többi leveleivel összehasonlította — a fejdelem testvérének kézírata.)

VIII. Bethlen Gábor levele a cseh rendekhez az ottani ellenséges törekvések kitudására.

Kelt Magyar-Bródon 1621. november 5-dikén.

Gabriel Dei Gratia electus Hungariae Dalmatiae Croatiae Slavoniae etc. Rex, Transilvaniae Princeps ac Sicularum Comes etc. etc.

Illustrissimi Principes, Illustres, Spectabiles, Magnifici, generosi egregii, nobiles, prudentes item ac circumspecti vicini et confoederati, nobis benevoli et sincere dilecti : Salutem et Benevolentiae gratiaeque nostrae Regiae Incrementum.

Quae voluntatis Regiique animi nostri signa, hoc praeterito maximeque necessario rerum suarum statu erga dilectiones Vestras universosque vicinae illius provinciae Ordines demonstraverimus, ea ulterius enumerari non esse necessaria arbitramur, cum haec tam ipsismet, quam etiam omnibus late Christianis populis nota sint, adeo ut arctissimis confoederationum vinculis cum iis conjuncti nihil magis in votis haberimus, quam ut optatum votisque omnibus expectatum pristinae eorum libertatis Statum post tot aerumnas laetis animis, securaque in posterum tranquillitate cerneremus. Qua in re cum nihil intermisso studio in id etiam unum pactum esse demonstrarem : repente ultra omnem expectationem post habito omnibus semper gentibus sacro sancto foederum vinculo, longe diversas rationes ab ipsis initas esse, non sine gravi animi nostri moerore et incomparabili harum provinciarum detrimento aspicere coacti fuissetus. Et licet ea gravia indignaque nobis accidisse nobis inficiari neutiquam possumus, ita ut his etiam nihil ulterius opus esse arbitraremur, tamen ex eo quo semper erga commune Christianorum populorum vicinarumque gentium commodum animo affecti fuimus, praetermittere haud quaquam debuimus quin ipsas hisce nostris requirendas benigneque admonendas hac occasione duceremus; Quae licet in peius forsitan a plerisque verti non ignoremus, tamen nos in hoc summe necessario tempore officio benignitatieque nostrae erga eas nos defuisse, Christianoque affectui satisfacisse, haud in ultimis volumus, adeo ut nos eo

animo, eaque voluntate semper fuisse toti orbi demonstraremus, ut ante omnia Christiano Sangvini maxime parcendum regnorumque et Provinciarum aerumnis et vastitatibus in primis occurrendum esse arbitraremur; hocque solum spectaremus ut post tot calamitates bellorumque furores optatam tranquillamque pacem, nobis, confoederatisque nostris restitueremus.

Ne igitur vota nostra hac in parte plane irrita esse viderentur, easdem benigne adhortandas, admonendasque volumus, ut omnem hac in re voluntatem nobis quamprimum declarandam non intermittant, nosque quanto celerius edoceant : Quod earum circa confoederationem nobiscum initam propositum? Quis erga studium nostrum animus? Quis denique erga Serenissimum Regem Bohemiae Fridericum legitimis Suffragiis ab iis electum riteque coronatum affectus? Quaeve voluntas sit? Ut iis intellectis eo commodius regis illius Fratris compatris confoederatique nostri charissimi rebus omnibus, Deo ceptis nostris favente, consulere valeamus, ne si his praetermissis, sui que officii sanctissimo iusjurando post habito obliti alias rationes (quas minime speramus) sibi ineundas arbitrarentur, responsumque quam primum nobis ad haec dare praetermittant; extremam patriae suae calamitatem non sine maximo nostro dolore justaque Divini numinis vindicta perpeti prope die necessario cogantur. Qua in re DEUM in primis omnes denique Christianos populos, testes invocamus, nos invitos planeque coactos ad haec extrema descensuros; neque alios quospiam quam ipsosmet tantae innoxii populi cladi causam praebituros. Quibus de caetero ut omnis sinceri affectus benignaeque Regiae voluntatis et gratiae nostrae Signa referimus ita ad haec absque omni mora responderi volumus. Eisdemque omnium prosperitatem exoptamus. Datum Hunno-Brodae Moravorum die 5 Mensis Novembris Anno 1621.

Post scripta. Ut autem praesentium Latorem Tubicinem, intra decem dierum spatium neque terminum hunc ulterius differendum existiment, quam maxime benigneque volumus.

Gabriel m. p. L. S.

(Pontos és hiteles másolat, a kolozsvári év. ref. főtanoda könyvtára gyűjteményéből).

V.
RÓMAI
MAGYAR REGESTÁK.

DUDIK UTÁN KÖZLI
N A G Y I V Á N.

RÓMAI REGESTÁK

Hogy Róma könyv- s levéltáraiban hazánk történelmére vonatkozó tömérdek adat lappang, azt régen sejtjük, sőt tudjuk is; mindeddig azonban ezeknek még csak kivonatait sem birjuk. Nem akarom most ismételni azon már elégszer elmondott eszméket, s következtetéseket, melyeket a fölebbi körülmény eszmeláncolatnál fogva mind annyiszor ébreszt, s melyeket azokból rendszerint meríteni szoktunk; csak röviden említem meg tehát, miszerint addig is, míg a külföldön létező történelmi kútfőinkről s adatainkról saját szemünkkel szerezhethetnénk meggyőződést, s tüzetesen ültethetnők át történelmi irodalmunkba, nagy hézagot pótoland, s a forrásismeretekre nézve hasznos kalauzúl szolgál, ha legalább a külföldiek által tett történelmi nyomozásokból adjuk jegyzékét a külföldön itt-ott létező történelmi adatainknak.

Ily szempontból készültek e *registák*.

A m. morva tartományi választmány — miután Svédország könyv- s levéltárait Morvaország históriája s irodalma érdekében dr. Dudik által kikutattatá, — és ebbeli nyomozása eredményeit a világgal megismerteté, — elküldé a nevezett tudóst a római könyvtárakbani adatok kiaknázására is. Ezen utóbbi nyomozások sikeréről s eredményeiről dr. Dudik jelentését a világgal: „*Iter Romanum*“ című, Bécsben 1855. megjelent két kötetes munkájában közölte. Sok oly adat van megemlítve e munkában, mely minket fölötte érdekel.

E munka nyomán készültek e *registák*.

A nevezett tudós bűvár Romában — hol 1852-ki oct. 30. — 1853. jul. 4-kig időzött, — 10 magán részint könyv-, részint levéltárban, 1 félnyilvános, 2 nyilvános könyvtár-

ban, s végre a Cassino hegyi levéltárban fáradozott kutatásával. A mik ezekben reánk nézve érdekesek, azok a könyv- s levéltárak szerint itt következnek.

MAGÁN KÖNYV- S LEVÉLTÁRAK.

I. Vallicelli-könyvtár.

E könyvtár az Oratorianus szerzeteseké, fekszik a „Sta. Maria in Vallicella“ zárdában, mely „chiesa nuova“ néven ismeretes. Van e könyvtárban mintegy 1800 kötet kézirat. Ezekről dr. Dudik egy részben csak a könyvtári katalógusokból közöl kivonatokat, és csak egy részben vizsgálva a köteteket, ismerteti azokat saját tapasztalata szerint.

A könyvtári katalógusokból kivonat szerint minket érdekelnek a következők :

1) Augustae Vindelicorum comitia et res pro Religione Christiana in iis gestae anno 1530. N. 21. Fol. 36.

2) Catharensis Ecclesiae in Dalmatia status expositus Apostolicae Sedi a Marino Drazo Episcopo anno 1691. L. 35. Fol. 521.

3) Chronica Gothorum. C. 15. Fol. 45. a tergo. (Tán ebben is találtatik történeteinkre vonatkozó.)

4) Gazzette et Avvisi variarum rerum, quae acciderunt in Italia, Hispania, Gallia, Germania, Belgio, *Hungaria*, *Transylvania*, Constanti-nopoli et alibi ab anno Domini 1536. ad 1706. N. 26.

5) Relatio de rebus germanicis et imperii, itemque Regionum Imperatori parentium *et aliarum finitimarum* facta a Friderico Badoerio oratore Reipub. Venetae ad Carolum V. Imperatorem L. 32. fol. 1.

6) Acta quaedam Card. Gentilis, tituli Sti Martini in Montibus, Legati Apostolici in Regno Hungariae anno Domini 1308. sub Clemente V. ex codicibus Mss. Bibliothecae Vaticanae. Ibidem fol. 312.

7) Tartarorum excursio in Hungariam, facta anno 1594. N. 34. fol. 331.

8) De Hungaria vexata a Turcis bello, et capta in eodem regno urbe Jaurino. N. 31. fol. 64.

9) Idem Regnum iterum vexatum a Turcis bello anno 1594. N. 36. fol. 330.

10) Instructio data Commissario Apostolico de Auria vulgo Doria, iussu Clementis Papae VIII. misso ad exercitum instructum contra Turcas. N. 33. fol. 166.

11) Relatio proelii commissi adversus Turcas in Regno Hungariae ad Agriam anno 1596. Ibid. fol. 117.

12) Discursus Friderici Ghisleri de modo facile expugnandi arcem Canissam, missus Romam mense Augusti anno 1602. N. 35. fol. 301.

13) De bello Hungarico gesto adversus Turcas a Leopoldo I. Impe-

ratore cum notitia felicis successus armorum catholicorum et liberationis Viennae anno 1683. Ibid. fol. 147.

14) Literae processus Clementis XII., quibus excommunicatur Joseph Ragozius eiusque complices ob foedus initum cum Turcarum tyranno contra Carolum VI. Imperatorem, Regem Hungariae, et contra Regem Hispaniarum anno 1738. N. 36. fol. 571.

15) De Jaurinensi insula in Hungaria, eiusque fortuna varia. N. 16. fol. 45.

16) De eiusdem situ, obsidione, et expugnatione a Turcis, facta anno 1594. Ibid. fol. 205. a tergo.

17) Relatio historica de ingressu solemniori oratoris Turcarum in urbem Viennensem pro stabilienda pace cum imperatore, mense Maio 1615. M. 10. fol. 278.

18) Aaron vaivodae principis Moldaviae, res gestae contra Turcas anno 1592. N. 16 fol. 38.

19) Relatio historica belli gesti inter Polonos et Michaellem Vajvodam in Moldavia et Valachia sub anno 1597. N. 39. fol. 271.

20) Strigoniensis urbis expugnatio, historice descripta a Francisco Maria Cassiano ex litteris, datis ex Castris Strigoniae, mense septemb. 1595. N. 26. N. 3. et ibid. N. 35.

21) De Transylvania monumenta varia. N. 16. N. 34. N. 35.

22) Instructio tradita Attilio Amaltheo a Clemente Papa VIII. misso in Transylvaniam anno 1592. N. 33. fol. 216.

23) Epistola memorabilis Amalthei ad eundem Sum. Pontificem de negotiis ab eo tractatis cum Principe Transylvaniae, una cum aliis monumentis, historicis ad eandem legationem pertinentibus. Notitia reconciliationis stabilitae inter ipsum principem, et fratres Battoreos, itemque conjurationes contra ipsum principem initae a perduellibus. N. 33. fol. 217.

24) Instructio tradita iussu Clementis papae VIII. Episcopo Cervinensi (sic!) profecturo ad Principem Transylvaniae, in qua multa scitu digna recensentur, quae pertinent ad statum religionis catholicae ejusdem temporis in principatu Transylvaniae et de discordia orta inter Principem Transylvaniae et fratres Battoreos. Ibid. fol. 244.

25) De bello Transylvaniae illato a Turcis et Tartaris anno 1603. et de prodigioso successu pro confirmatione catholicae fidei contra Arianos, qui accidit Claudiopoli, historica narratio, scripta Patribus Soc. Jesu ad illorum patrem generalem. L. 22. fol. 200.

26) Notitia historica Petri Morini de rebus per Turcas gestis ab Anno 1300. usque ad tentatam expugnationem Viennae in Austria et Insulae Melitensis, in quibus expeditionibus frustra Tyrannus laboravit et cum dedecore discessit. N. 36. fol. 46.

27) Catalogus officialium Militiae creatorum a Sum. Pont. pro bello gerendo in Hungaria adversus Turcas. Ibid. fol. 46.

A nevezett buvár által saját kezűleg átforgatott codexek közül pedig a következőkben találhatók hungaricák :

A) A „*Collectio literarum Summorum Pontificum, Regum, Principum, et aliorum publicorum monumentorum historicorum et notabilium spectantium ad XV. Jesu Christi seculum*“ című 15. századbeli ívrét. 220 levelet tartalmazó, B. 19. jegyű codexben ezek :

1) Concordia inter Matthiam Ungariae et Vladislaum Bohemiae reges facta in civitate Olomucensi die lunae in octava sancti Andreae apostoli a. D. 1478. A 177—177. l.

2) Summarium Ligae contra Turcos inter Regem Ferdinandum et Venetos tempore ducis Geleatii. s. d. A 181—183. l.

3) Contractus obligationis, contributionis et taxationis triaennis Potentatum Christianorum contra Turcum dto 1479. Indict. XIV. A 212—215. l.

B) A „*Collectio antiquorum instrumentorum, diplomatum et literarum summorum Pontificum, Imperatorum, Regum, Cardinalium, Legatorum, et aliorum insignium monumentorum*“ című XV. századbeli 490 levélnyi ívrétü, és B. 12. jegyű codexben :

1) Ludovicus rex Hungariae, quod haeretici et Chismatici Rasciae, quod regnum proprie ad Hungariam pertinet, Hungariam perturbant; petit a papa remedium dto Zagrabiae Ind. 8. mensis Junii die IV. a. D. 1356. — A 146—147. l. (Ez oklevél már kiadatott Raynald Annalisaiban az id. évre.)

2) Liga agente Urbano V. ad tuendam in Italia pacem contra tyrannicam Bernabonis et Galeatii ambitionem ac foederatorum Veronensium cum Carolo Imper. *Ludovico rege Ungariae* et aliis. dto. Viterbii Nonis Augusti Pontif. nostri (V. Urbán) a. quinto. A 186—193. l. Raynald ezt csak említi.

3) Georgius, rex Bohemiae promittit Callisto III. fidem et subjectionem et reductionem schismaticorum in regno Boh. ad Eccl. Romanam. dto. Pragae die VI. mensis Maii a. D. 1458. Ebben aláírva találatnak a többi közt ezek : Ego Orsvaldus (sic!) Rozgon comes Siculorum, Ego Magister Michael de S. Nicolao sacre theologie licentiatus ac decretorum doctor ecclesie Waciensis canonicus et Archidiaconus cathedr. Ego Thomas de Thrutus decretorum doctor, cantor et canonicus ecclesie Jauriensis etc. a 193—194. l. — (Raynald hibásan és aláírások nélkül közli.)

4) Mathias Hungariae rex, confirmat Georgii regis Bohem. supra numeratas literas dto. Samaria 10. Nov. 1466. Raynald közli de 1458-ki kelettel, és a két jegyző aláírása nélkül, ezek azok : Ego Michael Jwsch (sic!) natus Jodoci de civitate quinqueeccles. clericus ipsius quinqueeccles. dioec. S. Imp. auctoritate Notarius publicus. ect. Et ego Benedictus natus Georgii, de Gara dictus, S. Imp. auct. Not. publ. dioces. quinqueeccles. etc. A 194. lapon.

5) Litera clausa cum bulla aurea regis Belae Hungariae ad Innocentium IV. de Credentia venerabilis B. Quinque eccl. episcopi. Datum in die S. Martini episc.-confes. tertio Idus Novemb. év nélkül. A 230.

lapon. Közli ezt Fejér a Codex Dipl. IV. vol. 1. 298. lap. az 1243-dik évre.

6) Alia litera clausa cum Bulla aurea regis Belae Hung., in qua supplicat sedi apostolicae de dando sibi auxilium contra Tartaros, qui regnum Hungariae invaserant. Datum in Potoka, in die S. Martini epis. et confes. III. Idus Novemb. — A 230—232. l. Raynald 1243. évbelinek sejti. — Fejérnél megvan az 1254-ik évre. L. Cod. D. Tom. IV. vol. II. pag. 218—224.

7) Alia litera clausa cum bulla aurea Regis Belae Hungar. excusationes continens, ut ad mandatum sedis apost. et Gregorii IX. non teneatur occupare terras Assani tanquam schismatici etc. datum in Zolum septimo Idus Junii a. gratiae 1238. regn. autem n. a. tertio. A 232. lap.— Raynald közli, utána Fejér is IV. vol. I. 111. lap.

8) Bulla Innocentii IV., in qua inseruntur nonnullae literae regum Hungariae. dto. Lugdun. III. Idus Julii Pontif. nostri anno 3. (1245). In margine annotatum : In medio erat plumbum ipsius Innocentii IV. cum chordulis sericis rubri et galguli (sic!) sive crocei coloris, lateraliter pendebant XXXX sigilla cerea praelatorum hic nominatorum cum chordulis fili albi. Hae literae sunt :

a) Lit. Andreae Regis Hung. ad H(onorium III.) de sua profectioe ad Terram Sanctam et affinitate contracta cum quibusdam principibus paganis conversis ad christianismum, et de excusatione vilium donorum quae misit suae Sanctitati. Sine dto. — Nincs meg Fejérnél. —

b) Literae ejusdem regis ad G(regorium IX.) summum pontificem de accusatione injuriae, acceptae ab Archiep. Strigoniensi dto in insula Bubalorum in proxima dominica ante ascensionem Domini regni nostra. XXIX. Kezdetik e levél ekép : „Sanctissimo patri etc. Sanctissime pater, a vestra non credimus excidisse memoria, dum adhuc . . . praedecessor vester Innocentius summus apostolicae sedis Antistes divina gratia praesentis seculi dispensator extiterat X Parati tamen de die in diem abundancius vestrae Sanctitatis usibus de cetero providere. Ez sincs meg Fejér Codexében.

c) Literae eiusdem regis ad I(nnocentium III.) summum Pontif. de vocatione filii sui ad novum regnum et de petitione I. Strigoniensis Archiepiscopi ad inunctionem ipsius filii. Item de accusatione Colocensis Archiepiscopi, qui subtraxit septem millia marcharum auri et argenti. Sine dato. (Raynald közli 1214-re. — Fejér is közli III. v. 1. 163. lap. év nélkül.)

9) Instrumentum declaratorium pro electo rege Hungariae et praelatis et principibus regni, quod confirmatio pertinet ad Summ. Pontif. et Romanam ecclesiam. Kezdetek : Anno milesimo trecentesimo octavo, indictione sexta, mense Novemb. die XXVII. Pontificatus Clementis papae V. anno tertio etc. Actum . . . prope civitatem Pestem. ultra ipsum Danubium ex opposito dicti castris. — A 455 - 457. lapon. — Fejérnél nincs. —

10) Instrumentum delegati Domini Benedicti papae XII. continens literas Domini Ladislai regis Hungariae de parendo in omnibus sedi Apostolicae, et reducendis Comanis ad fidem Christianam cum restitutione possessionum et bonorum ablatorum ecclesiis. dto. Budae per Manus Magistri Nicolai aulae nostrae vice cancellarii et fidelis nostri a. D. MCCLXXIX. Non. Kal. Julii. Regni autem nostri anno VII. — A 471—474. lap.

11) Constitutiones Regni Hungariae editae anno 1309. Indict. VII. Pontif. Clementis V. anno quarto per rev. patrem dom. G(entilem) Dei grat. tit. Sancti Martini in Montibus presbyterum Cardinalem in regno Hungariae ac partibus illi conterminiis apostolicae sedis legatum *a.* De Statu regis — *b.* de immunitate regis. — *c.* de corona regis. — *d.* de bonis regalibus et reginalibus non occupandis, et occupatis restituendis. — *e.* de non offendendis praelatis. — *f.* ut nulla ecclesiastica persona praebeat auxilium, consilium vel favorem alicui laico contra ecclesias ecclesiasticasque personas. — *g.* ne quis recipiat ecclesiasticum beneficium de manu laici. — *h.* de non occupandis et occupatis restituendis bonis ecclesiasticis. *i.* de Magistris habendis in ecclesiis cathedralibus. — *k.* de poena publicorum concubinariorum. — *l.* de practica electionum habenda. — *m.* de observantia divini cultus. — *n.* de prohibita depraedatione. — *o.* nequis nuntios vel literas legati impediatur, et de citatione in sua curia facienda. — *p.* de his, qui contumaciter substinent excommunicationem. — *q.* de receptione et publicatione constitutionum in synodis ad requisitionem regis. — *r.* incipit decretum electionis. — Az 505—520. lapon. — 33 soros 16 oldalt foglal el. E rendeleték május, jún., július havában Budán s Pozsonyban kihirdették. — Eredménye ez azon zsinatnak, mely 1308. sz. Márton napján Budán Gentilis bíbornok alatt kezdetett meg. Az oklevélről kender zsinóron függött a viaszpecsét. Megvan ez oklev. in libr. privileg. Rom. eccl. Tom. I. p. 192. — Fejéernél Tom. VIII. Vol. I. 270—325. lapon, de csonkán, és hibásan.

12) Constitutiones Hungariae Philippi Firmani Episcopi quondam legati circa reformationes Praelatorum et cleris, dato consensu totius regni in concilio celebrato in castro Budensi a. 1279. die quarta decima intrante Sept., in quo terminatum fuit concilium supradictum. — Az 520—534. lapon öszvesen 27 oldal. — A végén csonka. — Raynald közli XIV. a toldalékban.

13) Instrumentum, in quo declaratur per sedem apostolicam, Regnum Hungariae non competere filio regis Bohemiae electo, sed Mariae et Carolo haeredibus beati Stephani. Hoc instrumentum datum est a Colocensi Archiep. et Zagrabiensi Episcopo Pontifici Bonif. VIII. dto. in Vasea in dioecesi Zagrabiensi quinto Idus Sept. a. D. 1304. Indict. I. Az 544—547. l. — Raynald közli 1303. évre, de csonkítva, s eképen utána Pray is Annal. rer. Hung. I. 373. lap. s k.

14) Bela rex Hungariae recommendat Clementi IV. oratorem suum magistrum Demetrium Archidiaconum dto in Crchy? V. Kal. Maii 1266.

— Fejéernél Tom. IV. vol. III. 341. lapon megvan, hanem *Erchy* áll *Crchy* helyett, s valószínűleg helyesen. —

15) *Duae literae recommendationis ad I. papam Belae Hungarorum regis.* *a.* dto. apud castrum Ferreum XVII. Kalend. Decemb. — *b.* apud Budam 7. Idus Septemb. év nélkül.

C) Az „*Acta Consistorialia Summorum Pontificum ab Alexandro V. ad Innocentium XI.*“ című XVIII. századbeli 347 levélnyi I. 60. jegyű codexben 1409. évtől 1688-ig kelt okmányok találtnak, hanem sok hézaggal; minket érdeklők benne ezek :

1) Az 1572. FERIA VI. 26. Januarii. Sanctissimus dispensavit cum Stephano Foyrchay (sic!) Ungaro ad Episcopatum Tiniensem ad praesentationem Imperatoris, tanquam Regis Hungariae, promovendi eo, quod non esset Doctor, neque ab aliqua Universitate doctrinae suae testimonium haberet, cum propter consuetudinem illius provinciae, in quo Doctores fieri non consueverunt, tum vero, quia constat, ipsum esse virum eruditum, veterem sacerdotem etc. —

2) Az 1595. die 11. Sept. Res feliciter ac fortiter ab exercitu Christiano contra Turcas in Pannonia gestas, Strigoniaeque arcem munitissimam, quam Turcae retinebant, a nostris captam, magno cum gaudio significavit (kicsoda?) — A 181. lap.

3) A. 1600. die 20. Dec. Referente Cardinale Gesualdo ad nominationem Caesariae Majestatis, ut regis Hungariae, providit ecclesiae Bsnsensi, a longissimo tempore certo modo vacanti, de persona presbyteri Aloyisi de Vallasii Vesprimensis. A 195. lapon.

D) A „*Raccolta di Scritture, spettanti alla Germania.*“ című 18. századbeli 3 kötetes codexben M. 19. 20. 21. jegy alatt; és pedig

Az első kötetben N. 19. alatt : 1) *Relazione del clarissimo San. Michele Suriano ritornato Ambasciatore da Ferdinando d' Austria re de Romani l' anno 1557.* — A 274—277. lapon. 2) *Literae Copiae Rudolphi II. dto in curia nostra Pragae die 3. Febr. 1594. quibus Theodoro Ivanovic, Caro Russiae, Aroni, Principi Valachiae, et aliis indicat, se generosum et nobilem Stanislaum Chlopicki, Seniore exercitus Zaporoviensis, cum 8 vel 10 millibus Kosakorum in suum recepisse servitium, ut Tartaris a Turcis vocatis, viarum transitus intercludat et bellum in Turcarum regiones, trajecto Danubio, transferat.*

E) „*S. Helisabeth regis Hungariae filia*“ élete, mely így kezdetik : *Unum admirabile opus.* Találtatik a G jegyű codex 401. lapján, és a H. alatti Codexben is 215. lap.

II. Laterani sz. János egyházi levéltár..

(Basilica S. Giovanni in Laterano.)

Ezen levéltárban 864 oklevél, és 82 darab hártya codex őriztetik, de a tudós bűvár olyast, mely minket érdekelne, nem jegyzett föl; úgy szintén a

III. Az Ir domokosiaknak a sz. Kelemen egyház melletti könyvtárban (Die Bibliothek der irischen Dominikaner bei der Kirche des h. Klemens.)

reánk nézve érdekeset Dudik jegyzeteiből nem találunk.

IV. Bilincses sz. Péter zárdája melletti könyv- s levéltár.

(Bibliothek und Archiv bei dem Kloster S. Pietro in Vinculis.)

E könyvtárban a 87. számú 4. rétű 16. századbéli kéziratban adatok találhatók II. Ferdinánd haláláról; — a Bécsben is működött Caraffa bíbornokról, és Waldstein árulásáról s haláláról. Továbbá figyelmet érdekelnek még néhány kötetek, melyek valószínűleg a r. Datariából származtak ide, ezekben a kostneci zsinat idejéből a püspökök, prépostságok, káptalanok, s zárdák által a római udvarnak évenként fizetett *Annaták* összegei foglalhatók. Az esztergami érsek fizetett 4000 frtot. A sz. mártóni Bencések fizettek 200 frtot.

V. S. Angelo in Pescheria társas egyházi levéltárban részünkre semmi érdekes följegyezve nincs; ugy szintén

VI. S. Maria in Via lata társas egyház levéltárban történeteinkre vonatkozó nincs.

VII. S. Maria dei teutonici all' Anima című német apolda, vagy hospitale levéltárban

figyelmünket egyedül a „*Liber Confraternitatis B. M. V. de anima teutonorum de Urbe*“ című névjegyzékes könyv érdemli. Ebben következő hazánkfiainak neveire akadunk

A 14. lapon : A. D. 1493. Antonius Nitrensis Episcopus consecratus in dicto hospitali de anima 7. Januarii; anno ut supra fui ad confraternitatem receptus, cui dedi unum Ducatum, et me manu propria subscripsi.

89. lap. Thomas Rothenselin Magr. Decanus eccl. Olumuc. et Canonicus, Hungar. et Boh. regis Wladislai Nuntius X. Januar. 1508.

166. lapon : Stephanus et Joannes Pálffy ab Erdöd etc. 12. Decemb. 1606.

VIII. S. Pietro in Vaticano egyház levéltára

(Archiv der Basilika S. Pietro in Vaticano).

E levéltárban figyelmünket egy kis 4. rétű hártýára írott Martyrologium veszi igénybe. Található ez H. 56. jegy alatt. E Martyrologiumban az év minden napjának egy lap van szentelve aképen, hogy arra egy szent neve jegyeztetett föl, alább pedig az egyház jöltévóinek nevei irattak, úgy hogy ez méltán egy nekrolognak tekinthető. Gyakorta ezen jöltévók vagy pártfogók alapítványlevelei is egészen ott állanak,

utána az ajánlott pénzösszeg és egyéb; valamint a jóltévők évünnepei. Keletkezett e Martyrologium 1304. De néhány század múlva a gyakori belétoldások által a szöveg nagyon rendetlenné, s összeszorúttá lön benne, ezért 1397. a basilika apátura Moroni Kristóf bíbornok azt lemásoltatá, és a másolatot használtatá a további leírásokra. Író hártýából s pedig 185 ivrétű levélből áll e másolati példány is, az év minden két napjára egy levelet szánva, hanem egy napra több szentnek neve is található. Kezdetik e másolat eképen : *In nomine domini. Incipit Martiologium* (így; az eredeti példányban áll : Martirologium) *per anni circulum*. Reánk vonatkozólag a 131. lapon ezek vannak :

„Quarto decimo Kalend. Octobris. In nomine domini Amen. Anno M. trecentesimo quadragesimo quinto Pontificatus domini C. pape VI. (Clementis VI.) Indictione XIII. mensis Septembris die XVIII. Obiit, bone memorie dominus Andreas Jerusalem et Sicilie rex, filius bone memorie domini Karoli regis Ungarie, cuius dicto regis Andree mater, videlicet domina Helysabeth, consors relicta dicti domni Regis Ungarie, et filia bone memorie domni Ladislai regis Polonie, veniens ad Urbem ante mortem dicti domni Regis Andree filii sui, donavit nostre basilice unum pulcerrimum calicem de auro puro, multis pretiosis lapidibus et margaritis ornatum, et unam tabulam depictam cum figura unius angeli auro, argento, gemmis et margaritis mirifice ornatam, et insuper largiflua reginali clementia donavit pro helymosina canonicis beneficiatis et clericis ipsius basilice in uno siffo de argento sexcentos florenos auri, et multa alia jocalia clementia reginali donavit; fiat anniversarium pro dicto domno Rege Andree et oretur perpetuo devote pro anima sua et pro felici totius domus regalis Ungarie.“ —

A 40. lapon pedig ezek olvashatók : „Christophorus Kerestulius (így!) Transylvanus velum argento contextum et corporale operis egregii ad Basilicam misit 1592.“ —

Dr. Dudik megjegyzése szerint pedig Johannárol a nápolyi királynéról I. Károlyunk menyéról igen sok jellemzetes található; kár, hogy ezeket nem közlötte.

IX. S. Spirito in Sassia zárda levéltára.

(Ospedale di S. Spirito in Sassia)

E levéltárban reánk érdekkal bir a következő című hártýa codex : Liber confraternitatis hospitalis s. Spiritus in Sassia Romae.“ — Ez 4. rétű 340 levelet tartalmaz, aranynyal áttört vörös kelmébe van kötve kapsokkal, és található a levéltárban 32. sz. alatt. Megnyílik ez emlékönyv IV. Jenő pápának 1446-ban kelt bullájával, mely által a társulat (Confraternitas) életbe lépett. Hogy pedig ez intézet célját megismerjük, jónak vélem a bulla után a 2-ik lapon vörös tintával írott eme bevezetést ide iktatni : „In nomine patris et filii, et spiritus sancti. Incipit liber fraternitatis s. Spiritus et Sancte Marie de Saxia in Urbe. Et omnes qui sunt de hac Sancta confraternitate, vel se scribere facient,

consequuntur plenariam remissionem omnium peccatorum suorum in mortis articulo. Et quod in ingressu confraternitatis ipsius possint etiam in reservatis de preteritis pro semel absolvi. Solutis tamen primo tribus ducatis et annuatim uno grosso, quorum decem faciunt ducatum, pro sustentatione pauperum egrotantium et projectorum dicti hospitalis. Sic apparet in privilegio domini Eugenii pape quarti ex scripto in antecedenti folio huius libri.“ Az említett bullában mondja Jenő pápa, hogy e kóroda mellett már az ősidőkben létezett ily társulat (Confraternitas) mint a régiebb könyvek mutatják, ő csak föléleszteti kívánta ezt, kiadván : „Decernentes . . . qui in confraternitate recepti et in libro huiusmodi descripti fuerint, ac tres florenos auri de Camera in principio receptionis ipsorum, nec non successive annis singulis unum grossum, quorum decem unum ex dictis florenis faciunt, Camerario praefati hospitalis . . . ad hospitalis ejusdem et ad illud pro confluentium pauperum usus et utilitatem per se vel alium seu alios posuerint et assignaverint, quod singuli sacerdotes, quos singuli fideles predicti post receptionem, descriptionem et solutionem trium florenorum huiusmodi, in eorum confessores duxerint eligendos, eis in sinceritate fidei, unitate S. Rom. ecclesie ac obedientia et devotione nostra vel successorum nostrorum Rom. Pontif. canonice intrantium, persistentibus, omnium peccatorum suorum, de quibus corde contriti ex ore confessi fuerint, in mortis articulo plenam remissionem concedere, et insuper Confessores ydonei, quos dicti fideles elegerint, ut prefertur, pro commissis per eos criminibus, excessibus et peccatis, etiam sedi apost. reservatis casibus infra duos menses a tempore receptionis, descriptionis, et solutionis huiusmodi computandos, eis et eorum cuilibet semel dumtaxat in vita, plenam et debitam absolutionem . . . impendere et penitentiam salutarem iniungere valeant . . . indulgemus.“ etc. Az üres hártya lapokra vannak a nevek írva, és pedig többnyire eredeti saját kéziratok. Legrégiebb az 1446. évből, legújabbak az 1653-ból. A 60-dik lapon kezdődik a második rész, vagy is a hol a nevek betűrendben állanak. Az olaszokon kívül legtöbb *magyar* név fordul benne elő; a följegyzettek közül találjuk ezeket :

A 46. lapon: Matthias Episcopus Vesprimensis de Ungaria, intravit confraternitatem S. Spiritus die V. mensis Junii 1447., pro quo venerabilis dominus Paulus de Emenudeiusdem eccles. prepositus soluit ducatos tres et grossos duos. Item dom. Thomas Cantor et Canonicus ipsius eccles. Vesprimensis soluit pro eodem pro aliis acto annis die XXII. Sept. anno ut supra.

A 34. lapon : Ego Christoforus Seratoris de Gursing unacum Dorothea uxore mea intravi, et frater Joannes de Megies et frater Wolfgangus de Ebersdorf ordinis st. Benedicti similiter intrarunt. Ego Andreas plebanus in Encisdorf majori intravi 1452. (Mind sajátkezüleg.)

A 65. lapon IV. Sixtus pápának 1477-ki bullája áll, mely megemlíti,

hogy a Confraternitást III. Ince (1198—1216) pápa alapítá „pro animarum — ugymond — et corporum evitandis periculis et expositorum infantium ac pauperum miserabiliumque et infirmorum subsidio et subventionem. Említették e bullában az is, mikép alapítá IV. Jenő e Confraternitást, s végre hogy ez ujólag is megerősítették a következő hozzáadással : „quod pro illorum ingressu ac descriptione ad solutionem alicujus quantitatis pecuniae, aut rerum aliarum, nisi quantum sua sponte elargiri voluerint, aut cuiusque devotio dictaverit, minime teneantur.“ — Ezután a nevek rend nélkül iratvák be, egész a 85. lapig, hol a betürend ismét előáll ; ezen részben kivált az 1497—1500. évszakban különösen sok magyar találtatik benne. Följegyzettek részünkre ezek :

A 95. lapon : Ego Albertus de Wethes, Episcopus de Wesprim, cancellarius reginae Hungariae 1487.

100. lapon : Andreas provincialis magister hospitalis s. Elisabeth agriensis dioe. 1499.

154. l. Dna Dorothea priorissa in Eccl. S. Spiritus in civitate Quinque ecclesiensi et Veronica et Anna et Christina, et Barbara Moniales dictae eccl. intraverunt hanc s. confraternitatem die XVI. Martii 1497.

165. l. Ego Joan. Episc. Warasdinensis (igy) an. 1582. die 22. Junii.

304. l. Ladislaus de Bozkowitz et nigro monte praepositus Vespriensis maior, 6. Febr. 1582.

368. l. Ego Petrus Boskai Vicebanus seren. Regis Hungariae super totam Selavoniam cum uxore Margaretha 29. Martii 1487. procuratorio nomine intravi.

274. l. Ego Stephanus de Werbewcz personalis praesentiae serenissimi regis Hungariae Locumtenens, et eiusdem ac Regni sui ad S. Sedem Apost. Orator, una cum uxore Catharina, et Filiis Francisco, Petro, Johanne, Emerico, et Elisabeth et Ursula. 7. Mai 1519.

E codex mellett található itt még egy másik is 1600. évből, melynek címe ez : „*Compendium et Repertorium provisionum quorumcunque Prioratum ord. S. Spiritus in Sassa de Urbe ubicunque locorum existentium ab anno 1431. usque ad an. 1600.*“ Ez három részre van osztva, részei ezek: a) Index seu tabula alphabethica provisionum Prioratum omnium S. Spiritus. b) Compendium quam plurimorum Prioratum diversis in regionibus existentium; és c) Repertorium ipsum omnium, qui reperiuntur, Prioratum, provisionum ac dispositionum ab anno 1431. usque ad an. 1600.

E codexnek második részéből azt látjuk meg, hogy ezen sz. lélekről nevezett társulatnak Magyarországon következő prioratusai valának :

- 1) De Buda in Ungaria. (Budán)
- 2) De Septem castris. (Erdélyben)
- 3) De castro Mariae in provincia Bursiae Strigon.

Hogy pedig e prioratusokról többet tudhasunk meg, szükséges lesz még az ugyan ezen könyvtárban található „*Liber Expeditionum*“ ból, mely 1502—1503-ki okiratokat tartalmaz, s B. alatt áll, a következőket

egy 1503-ki okmányból is ide iktatni; olvasható az ott a 101. s követ. lapon :

„Benedictus de Senis sacri et apostolici hospitalis S. Spiritus in Sassia de Urbe praeceptor et totius ordinis eiusdem generalis magister, universis et singulis etc. praesertim infrascriptorum hospitalium, seu domorum aut locorum dicti ejusdem ordinis sub nomine Sancti Spiritus, seu alio quocunque nomine nuncupatorum prioribus et magistris, ad quos venerabilis et religiosus Fr. Philippus Turrianus, magister et prior S. Spiritus de Vienna, vicarius in proventibus, pervenerit, salutem et praesentibus indubiam adhibere fidem ac praefato domino Fr. Philippo vicario nostro reverentiam, obedientiam et juxta nostrarum constitutionum tenorem, caritatem, et dilectionem eidem exhibendas (mandamus) etc. In libro Censuali antiquo S. Spiritus de Roma hoc scripserunt, taxarunt et annotaverunt, prout in eodem censuario libro sunt delata et descripta, quae in praesenti nostro mandato ad instantiam venerabilis fratris Philippi Turriani, prioris Viennensis, vicarii nostri annotari et describi fecimus, iussimus et volumus, ne aliquis propter ignorantiam se excusari posset, quod effectum rei mutasse videatur, et ne inter vos aut successores et inter praeceptorem S. Spiritus de Vienna vicarium nostrum, lis aut aliqua in futuro oriri possit dissensio :

Imprimis domus s. Spiritus, seu hospitale de Vienna in Austria pro terminis suis in pataviensi, viennensi, et Olom. partibus cum membris suis infrascriptis sex marcas, hoc est XXIII. ducatos, quamlibet marcam ad rationem quator ducatorum, tenetur solvere apostolico hospitali.

Item primum membrum eiusdem praeceptoris Viennensis est domus de Pulgarn (ob der Enns); tenetur stb.

2-dum membrum est sat.

3-um membrum est domus, seu *hospitale S. Spiritus de Buda in Ungaria*, cum suis membris solvere tenetur priori et magistro Viennensi marcas duas, quae sunt ducati octo.

4-tum membrum est domus seu *hospitale s. Spiritus de Septem Castris (Erdély)*, cum membris suis solvere tenetur unam marcam, seu quator ducatos et vocatur domus de *Cibinio* et est membrum de Buda.

5-um membrum est domus seu hospitale s. Spiritus *de Castro Mariae in provincia Bursiae Strigonien.* dicti ord. s. Spiritus, quod recipit pauperes de novo.¹⁾

6-um membrum sat.

Et hoc loco superscripta sunt membra prioratus Viennensis, et singulis annis tenentur nobis per dictum Priorem Viennensem transmit-

¹⁾ Dr. Dudik ezen „Castrum Mariae“ felől nem tud eligazodni jegyzete szerint; annyit bátorkodom megjegyezni, hogy az vagy az Esztergamtól nem messze eső „*Maria Nostra*“ zárdára (Hont vgyében), vagy épen magában Esztergamban ily nevű várra vonatkozik.

tere et solvere pro die penthecostes unus quisque locus taxam suam, ut inferius (*superius* helyett) patet.“

Ugyan e codexben a 107. lapon ezek olvashatók :

„Constituimus.... Vicarium et commissarium dicti nostri apostolici hospitalis .et nostrum visitatorem, reformatorem . . . generalem quam specialem in partibus alemanie inferioris, videlicet in Austria, Stiria, Carniola, Carinthia, Moravia, Slesia *et terris illis adjacentibus* in regnis Bohemiae, Polonie, *Ungarie* et Septem Castris ac domus de Pulgarn Patav. dioe . . . fr. Philippum Turrianum s. theolog. licentiatum et baccalaureum ord. nostri professum, Magistrum ac Priorem Viennensem dto. Rome in dicto hospitali s. Spiritus et in loco nostre solite residentie sub anno a nativ. D. 1503. indictione VI. die 21. mensis Julii.“ sat. —

Hazánkra vonatkoznak még a következő kijegyzések :

A *budai hospitalére nézve* lib. XXI. fol. 57 : „Fiunt Procuratores et quidem D. Prior Viennen. et D. Paulus praepositus et canonicus ecclesiae Vesprimen. in hospitali s. Spiritus in suburbio civitatis Budae an. 1452. die 10. Januarii.“

E rendnek voltak nőtagjai (schwestern) Pécssett (a 86. l. szerint).

Ezen fölül volt még ily szentléleki ispotály Erdélyben: Baiersdorfon 1519-ben, Zeckel- (így) és Vásárhelyen 1510.

X. A római sz. Rota levéltarából.

Nincs részünkre semmi kijegyzve.

FÉLNYILVÁNOS KÖNYVTÁRAK.

XI. Corsini-könyvtár.

Nevét e könyvtár alapítójától Neri Corsini bíbornoktól († 1678) kapta. A kéziratokról van egy ily című névjegyzéke : *Indice generale de libri manoscritti, che si conservano nella libreria dell' eccellentissima Casa Corsini, diviso in tre parti.* Nella prima si comprende l'inventario di dd. libri secondo l'ordine, con cui sono disposti, intitolati e numerati (egészben 1449 szám). Nella seconda, il Catalogo degli Autori di dd. libri e scritture in esse comprese. Nella terza, l'indice alfabetico delle cose notabili, l' Anno 1738. Composto e manoscritto da A. R.

Ezen katalogus kalauzólása mellett, és pedig az I. rész szerint találatnak ott hungaricumok ezek :

1) Osservazioni Storiche delle cose piu notabili accorse in Germania e Corte di Vienna durante la nunziatura di M. D' Elce Arcivescovo di Pisa; vi e una breve Relazione de trattati fatti negl' anni 1658. et 1659. per l'elezione all' Impero Leopoldo I. — Fol. N. 288.

2) Relazioni e scritture diverse appartenenti alla guerra d' Ungheria e assedio di Vienna et liberazione dell' anno 1683. con altre notizie e memorie di guerra et di politica concernenti le Corti di Roma, dell' Impero et di Francia. Fol. N. 334.

3) Chronica Fr. Joannis de Capistrano ex exemplari Mss. Jacobi Boncompagni ducis Sorae transcripta a. D. 1586. — Fol. N. 776. — (E szerint meghalt Capistran 1456. oct. 23.)

A katalogus II. része szerint ezek :

4) Botzkay literae ad Leitschovienses. N. 677. fol. 436.

A III-dik rész szerint ezek :

5) Quod Ungaria est de dominio s. Petri. N. 244. f. 420.

6) Documenta compositionum factarum a Bela rege cum sede Apost. N. 246. fol. 432.

7) Stato della Religione in Ungheria. N. 244. f. 420.

8) Prognostico del dottore Arquati fatto nel 1480. al re d' Ungheria. N. 677.

9) Missioni apostoliche in Ungheria. N. 238. f. 47. 92.

10) Memoria della guerra fatta in regno Ungheria nel 1595; N. 677.

11) Lettere scritte dai Rebelli d' Ungheria nel 1622. N. 677.

12) Ricorsi fatti all' d' Imperatore sopra le gravezze e pesi imposte all' Ungheri e Risoluzioni. N. 677.

13) Ristretto delle querele date al Imperatore dal re Ferdinando di Boemia ed arciduca Massimiliano contra il Cardinale Khlesel. 5. kis levél. N. 690. fol. 138—143. et N. 293. fol. 26. sat. sat.

Ezen kívül egy XV. századbéli N. 821. jegyü codexben, melyben legelül „Dai fatti di Alessandro Magno. Poesie diverse in lingua tedescha.“ címü munka áll, taláztatik a 127. laptól kezdve egykorú írással az osztrák fejedelmekről emlékezet, mely e családnak mintegy nekrológját képezi. Ebből érdekesnek hittem a következőt ide jegyezni :

Albert német királynak, ki 1308. május 1-én Prucknál esett el, 10 gyermeke volt. A 6-ik volt *Agnes magyar királyné, ki 1367. június 10-én halt meg.*

NYILVÁNOS KÖNYVTÁRAK.

XII. Casanatai könyvtár.

Ezen könyvtár, mely Romában nyomtatott munkákban leggazdagabb, a spanyol eredetű Casanata Jeromos bíbornok által alapítottatott, föl van állítva a s. Mária Sopra Minerva Domokos szerzetesek zárdájában. A mi reánk nézve érdekes taláztatik benne, azt a katalogus szerint kijegyezve a következőkben tudjuk meg.

Giovanni da Capistrano. Profezie del medesimo. Miscell. E. IV. 45.

Ferdinandus I. Imp. circa cessionem Imperii eidem factam a Carolo V. -- Sig. X. VII. 48.

Lettera che descrisse il misero Stato dei Catholici in Hungaria. Misc. X. VI. 22.

Professores Jaurinenses vindicantur a calumnia, quod docuerint propositiones damnatas. X. VI. 28.

De origine vitae eremiticae in Ungaria, de modo vivendi monachorum, et de illorum in regno propagatione. XX. I. 15.

Status Imperii Bohemiae, Ungariae, incorporatarumque provinciarum. fol. X. VI. 30.

XIII. Az apostoli vaticáni könyvtár.

(Bibliotheca Apostolica Vaticana.)

Ezen nagyszerű kézirat-gyűjtemény több osztályra áll elkülönítve, és mindenik osztály mintegy külön egészet képez. Ezen osztályok nevei ezek : 1) *A Bibliotheca Vaticana* szorosabb értelemben, melyet jobban „*Vaticano-Sixtina*“-nak lehetne nevezni legnagyobb pártolója V. Sixtus pápáról. — 2) *B. Palatina* a pfalzi grófról így nevezve. 3) *Urbinas-féle*, melyet Urbino herceg alapított, s VII. Sándor pápa alatt a Vaticanával egyesített. 4) *A Bibliotheca Reginae*, mely azelőtt Krisztinasvéd királynőé volt. A tudósok pártolójáról VII. Sándorról *Alexandriná-nak* is nevezik. 5) Az *Ottoboniana*, mely az Ottoboni római családtól XIV. Benedek alatt 1749. a Vaticanába került.

Mik találtaknak ezekben minket érdeklők, elmondjuk Dudik feljegyzése után osztályonként.

A. Bibliotheca Reginae.

Ezen osztályban — nem számolva a leltár szerint a hiányzó, avagy kettős példányokat, valósággal 2322 számnyi kézirat őriztetik.

Minket érdeklők ezek :

1) Egy görög codex e cím alatt : „Claudius Ptolomaeus mathem. Exscripsit Andreas Dudith Cracoviae manu sua 1570. chart. 20. 4.

2) Philippi Callimachi libri tres de rebus gestis in Hungaria contra Turcas per Vladislaum Poloniae et Ungariae regem. XV. századbeli n. 4 rétü hártya codex. 98 levélből. — 681. szám alatt. Nagyon ismerjük, jó azonban tudnunk, hol található ime legrégebb szép aranyzott kezdő betűkkel ellátott régi példány. Jónak vélem továbbá Dudik után ennek kiadásairól is a következő adatokat ide jegyezni. E codex ily cím alatt : De rebus ab Uladislao Hungariae et Poloniae gestis ad Casimirum V. libri III. 4. rétből először Krakkóban nyomatott ki 1582. Ugyan ott ért másod kiadást is 1584-ben. Továbbá 1589-ben Cromer Lengyelország történetében látott napvilágot. Azután megjelent Bonfin mellett is, és végre Schwandtner Script. Rerum Hung. gyűjteményében minden kiadásban. — Callimachus életét Giov. Michele Bruti a velencei († Erdélyben 1594. táján), ki Báthori István lengyel király történetírója, és II. Rudolf császár historiographusa volt, — adta ki Krakkóban n. rétből 1582. ily cím alatt : „*Vita Callimachi experientis.*“ E nevet Buonacorsi Fülöp akkor vevé föl, midőn Pomponius Laetus, s más tudósokkal egy társulatot (akademiát) alakítottak. Hazájából üldöztetve jött ő Lembergbe és ott III. Kázmérban pártfogójára akadt, ki által mint a

királyfiaknak nevelője csak hamar hatalomra, s tekintélyre vergődött. Meghalt Krakkóban 1496-ban.— E codex Bécsben egy forintért vétetett. mint a végére egy 1592. aug. 12. tett jegyzés bizonyítja.

3) *Descriptio peregrinationis Georgii Huszthi XVI. századbeli* papiros codex ivr. 30 lev. — 931. szám alatt. E könyv az olvasóhoz intézett versekkel, és egy epitaphiummal kezdődik. A 3-ik lapon áll az ajánló-levél eképen : Magnifico D. Hyeronimo Bech a Leopoldstorff S. Rom. Caes. Reg. Maiest. Consiliario, Camerae aulae et supremo annonae praefecto, Georgius Huszti de Raszinya S. P. D. dto. in Sarendorf. die 27. octob. 1566. — E példány eredeti, s Huszti sajátkezű igazításai láthatók rajta. Sajtó alá készült, megjelent-e? Dudik sem tudja. Tartalma a 4-ik lapon : Compendiosa ac brevis peregrinationis meae enarratio. Kezdeté ez : Anno ab incarnatione Domini 1532 cum Turcarum Caesar Suliman nomine . . . in Hungaria civitatem . . . Güns, adjacentem finibus Austriae oppugnaret, et re infeliciter gesta, per Slavoniam, patriam mihi dulcissimam, iter faciendo, ad propria ire contenderet, vastatis compluribus locis, ac depopulationibus factis, inter captivam multitudinem comprehensus et ipse, rectaque Constantinopolim perductus sum, — hol Huszti négy évet töltött rabságban a fő kincstárnoknál. Törökül kellett volna tanulnia, ő inkább lön csibukhordozó. — 1533-ban a magyar királytól egy követség érkezett Verbőczy István alatt Konstantinápolyba. Ezzel ő megmenekült, de Magyarország határánál rajta vesztett, és visszahurcoltatott Konstantinápolyba. Ura nemsokára a perzsa háborúba menvén, neki miután a talpára vertek, és körül is metéltetett, ismét gazdáját mint csibukhordozónak kelle követnie. 1536-ban a nagyúr (szultán) szolgálatába jutott, és szabad lön; azután mint trombitás szolgált egy arab hajóskapitánynál, és elment vele Égyiptomba. Innen nyert alkalmat Égyiptomról, népéről és sajátságairól sokat beszélhetni. 1538-ki január és februárban látta a pyamisokat. Égyiptomban két évet töltött, azután egy hadi expedícióval Palaestinába huzódott. Fölkereste és beutazta 1540-ben Sínait, Jeruzsálemet, Bethlehemet, Arábiát stb. Tíz évi távollét után érkezett Zágrábba, és így hazájába vissza, keresztülvutazta Stájerországot, Austriát, és megtelepedett öregségére Pozsonban, *quae me alit*, ugymond. — Nagyon érdekes volna e déli utazónk leírását birnunk. *)

4) A „*Catalogus numismatum antiquorum et modernorum Viennae in aula Imperatoris servatorum*. XVI. századbeli 70 levélnyi codex, 661. sz.

*) Husztiról és utijegyzeteiről emlékezik Istvánffy is az 1532-ik évben Horvátországban Rasin melletti ütközetről szólóban, hol ezeket írja : „Ubi captus et abductus fuit Georgius Hustius : qui deinde totum fere orientem usque ad Indos pervagatus, peregrinationis et itinerum suorum commentarios posteris reliquit.“ — Historia R. H. az 1685-ki kiadás 122-dik lapon.

alatt, mely csupán annyiból érdekel bennünket, mert I. Ferdinánd királyunk családjának teljes matriculárisát képezi. A 68-ik lapon ezek állanak :

„Ferdinandi et Annae reginae Roman. Hungariae et Bohem. etc. proles. — Oldalszélén pedig imez : Lincii anno domini milesimo quingentesimo vigesimo primo, XV. Maii seren. princeps Ferdinandus Dei gratia Archidux Austriae etc. duxit serenissimam príncipem Annam Ludovici regis Hungariae unicam sororem, ex qua sequentes suscepit liberos.“ (Következik a 15 gyermek neve következő rovatok alatt) Nativitatis locus, Nomina, Annus, Mensis, Hora, Obitus, úgymint : 1. Lincii, Elisabetha, 1526. 9. Julii, 4. ante meridiem. † Posonii 15. Junii a. 1545. — 2. Viennae, Maximilianus, 1527. 1. Augusti. 2. post merid. — 3. Praegae, Anna, 1528. 7. Julii. 4. ante merid. — 4. Lincii, Ferdinandus 1529. 14. Junii, 3. post merid. — 5. Praegae, Maria, 1531. 15. Maii, circiter 4 unius horae post merid. — 6. Oeniponti, Magdalena, 1532. 14. Augusti, 9. post merid. — 7. Viennae, Catharina, 1533, 15. Septembris, 5. ante merid. — 8. Viennae, Leonora, 1534. 2. Novembris, ante 5. ante merid. — 9. Oeniponti, Margaretha, 1536. 16. Februarii post 2. ante merid. — 10. Praegae, Ioannes, 1538. 10. Aprilis, Mane. † Oeniponti 22. Martii a. 1539. — 11. Viennae, Barbara 1539. ultima Aprilis, mane inter 3. et 4. — 12. Viennae, Carolus, 1540. 3. Junii, inter 3. et 4. antemeridianam. — 13. Nova Civitate, Ursula, 1541. 24. Julii, 12 minutas inter 4. et 5. postmeridianam. — 14. Viennae, Helena, 1543. 7. Januarii, 8. ante meridiem. — 15. Praegae, Johanna, 1547. 24. Januarii, 8. ante meridiem. A legutolsó vagyis 70-dik lapon pedig ezek olvashatók : „Praegae eodem anno et mense vigesima septima Januarii obiit serenissima et potentissima domina, domina Anna Rom. Hungariae et Bohemiae etc. regina regis Ferdinandi conthoralis clarissima, cuius anima Deo vivat in aeternum Amen.“

5) *Sbignei, episcopi Cracoviensis, ad Aeneam Sylvium, et Aeneae ad Sbigneum literae.* XV. századbeli kis ivr. hártýára irt codex 29 levelen, 1878. szám alatt. E codex, mely, mint a benne látható (fehér mezőben kék kereszt és öt arany félhold) címer mutatja, II. Pius, vagy is Aeneas Sylvius tulajdona volt, reánk nézve horderővel csak annyiban bír, mennyiben Ae. Sylviusnak Ulaszló magyar királyról írt azon kifejezése, hogy ez az országot *elfoglalta* : „Wladislaum regem Hungariae regnum occupasse“ — itt a két barát közt vitatárgyképen említették. — Sbigne a krakkói püspök levelében Ae. Sylviushoz kárhoztatá, és alaptalannak állítá ennek felelbbi állítását Ulászlóról. Aeneas Sylvius e pontra vonatkozólag levelében ezt válaszolja : „Dixi prioribus epistolis meis, nobilissimum adolescentem Uladislaum Polonie regem, suorum consilio victum, *regnum Hungariae occupasse*; hoc durum et a vero remotum tua dignatio esse contendit, affertque rationes, que iustum illum Hungarie regem possint ostendere, quarum maxima illa est, quia defuncto Alberto regina et nniversi regni accole Vladislaum regem accersuerunt, cuius ope et

auspicio, et catholica fides et regni populus ab infestatione turchorum defendi posset, qui tunc hungarie vicini clades quam plurimas inferebant. Addis et oratoribus qui ob eam causam missi fuerant, aperte dictum exstitisse, quia Regina ex Alberto praegnans remansisset, non licere regem externum in id regnum transire, illosque confutasse — quidquid petitionibus eorum obiceretur. Mittis insuper et decreti copiam, quo regni praelati, et proceres, quecunque adversus coronationem Vladislai dici possent, inania esse diffiniunt. Fateo omnia ita gesta esse, ut scribis.... sed audi, quid me moneat.“ — Végre azután megmaradva nézetében, azt mondja, hogy az „occupare“ szót jól választotta.

6) *Tractatus inclyti Universitatis studii Cracoviensis super auctoritate Sacrorum Conciliorum editus, et super institutione sacri Basiliensis Concilii et depositione quondam Eugenii IV. cum variis arrestis, bullis, tractatibus spectantibus ad libertatem ecclesiae Gallicanae.* XVI. századbeli ivrétű codex 1034. szám alatt. Ez csak annyiban érdekel minket, mivel a krakkói egyetem Ulászló királyunknak mint az említett egyetem pártfogójának ajánlá. A tractatus az 1—28 levelet foglalja el, és a befejezésnél szakad meg. Kezdődik eképen :

„Glorioso et illustrissimo principi et Domino D. Wladislao Poloniae et Hungariae Regnorum Regi ac almae Universitatis Studii Cracoviensis patrono ac domino Gratosissimo. Rector, doctores et magistri etc Deliberantibus nobis quid super instanti requisitione etc : X. quodsi huiusmodi portio per duos menses animo indurato“ stb.

7) *Relazione dello stato dell' Impero e della Germania per tutto l' anno 1628.* — XVII. századbeli codex 4 rétű 738 levelen 887, szám alatt.

Fölötte érdekes adatokat tartalmaz II. Ferdinánd korára és kormányára nézve, s legyenek azok bármily érzülettel irányunkban irva, fontos körülményeket, viszonyokat tárnak föl a financialis állapotokról, jellemzéseket hoznak az uralkodó ház tagjairól stb. Érdekes tartalmát sejteni lehet a fejezetek következő címeiből : Divozioni usate dall' Imperatore Ferdinando II.; trattenimenti di sua Maesta; dell' entrate di Sua Majestá; corte dell' Imperatore; figli dell' Imperatore; Candore e costanza dell' Imperatore di non offender Dio; Entrate che caua ogni anno S. M. da suoi stati; Valore de boni confiscati; Successo dell' Electione di Ferdinando III. alla corona d' Ungheria; Relazioni della solenne entrata di S. M. nella città d' Edenburg etc.; Statura della corona d' Ungheria, e del suo accompagnamento da Posonia a Edenburg; Relazione del Leopoldo Guilielmo figlio secundo genito dell' Imperatore; Relazione della figlia maggiore Anna Maria etc.; Relazione degli officii che sono nella corte Cesarea etc.; Buona inclinazione dell' Imperatore verso la sede apostolica ; S. M. e suoi Ministri non hanno troppo buon inclinazione verso la republica di Venezia etc; Interessi ch' ha l' Imperatore col Turco etc.; Perfidie e macchine del Gabor contro l' Imperatore etc; Macchine degli nemici di casa d' Austria etc; Buon affezione dell'

Imperatore verso il re di Polonia etc.; Narrazione degli circoli del Romano Impero"—(Itt minden azonkori világi, és papi souveraineknek, és tartományaiknak történeti s államgazdászati nézpontbóli lerajzolása adatik) Ezen államtudósítás kezdődik az 1. lapon emigy : „La Grandezza del Impero occidentale. Il stato dell' Impero circa li suoi confini ha hanuto in diversi tempi variazione grande etc.“

B. Az Ottoboni-könyvtár.

(Bibliotheca Ottobiana.)

E könyvtárban, melyet Dudik csak futólag, s félig meddig kutatott föl, egy betűrendes katalógus, és egy két kötetű leltár találtatik. Ez utóbbinak kimutatása mellett reánk nézve érdekesek őriztetnek a könyvtárban a következők :

1. „Revelationes ad s. Elisabetham filiam regis Hungariae factae.“ Hártya codex 4-rét 13. sz. alatt. Kezdeté ez : Die quadam. etc. 372 lev., a végén csonka

2. Andreae Nicolai de Hungaria Coenobii Cassoviensis, Ordinis . . . Alumni de Historia sacra eiusque mysteriis libri septem additis Expositionibus in Evangelia, exarati anno 1454. — Papiros codex 4-rét 26. szám alatt.

3. Regni Hungariae Chronicon a s. Stephano usque ad Andream filium Belae. „Anno Domini etc.“ ívrétű hártya codex 479. szám alatt.

4. Relationes de Hungaria et Germania. Papiros codex 4-rét 115 lev. 489. sz. a.

5. Friderici . . . Episcopi Viennensis de reconciliandis in religione christiana dissensionibus Consultatio pro Hungar. et Bohem. rege et Archiduce Austriae Ferdinando. 8-rét 122 lev. 706. sz. a.

6. Pii II. responsio ad Oratores Bohem. et plura de hoc pontifice et bello Turcico in Hungaria. 4-rét 67 lev. 905. sz. alatt.

7. Oratio Ungarorum in susceptione Wladislai in regem facta per Johannem Episc. Warasdinensem (?) irva 1499. Találtatik ez egy XV. századbéli papiros codexben 2068. sz. alatt a 115. s köv. l.

C. Bibliotheca Palatina.

A Vaticanának ez osztályát tevő kézirat-gyűjtemény Heidelbergből került Rómába. Irtak róla Blume „Iter Italicum,“ et Bibl. mss. italica ; — Greilh, Spicil. Vatic. ; — Pertz, Archiv III. című munkáikban. Dudik csak három codexet nézett által. Reánk vonakoznak ezekben a következők :

1. Epistola contra Sigismundum regem Rom. edita clanculo et per quendam se non nominari volentem insinuata : „Dictat iuris naturalis aequitas.“ A „*Diversa analecta historica.*“ című XV. századbéli 719. sz. alatti codex 84. s köv. l.

2. „*Diversa ad historiam pertinentia*“ XIV. századbeli ivr. hártýára írott 968. sz. alatti codexben a 200—207. ll. „De facto Ungariae magnae a fr. Ricardo ord. praedicatorum invento tempore Gregorii X.“*)

3. *Joannis Leodiensis sermones per annum*. XIII. századbeli ivr. hártýára írott 443. sz. alatti codexben Plano Carpini-nak a tatárokhozi követnek tudósítása szlávul. De közlé az eredetit Fejér, Cod. Dipl. Tom. IV. Vol. I. 421—428. l.

D. Bibliotheca Vaticana.

A szoros értelemben vett vaticáni osztályban semmi reánk vonatkozó érdekes följegyezve nincs. Említést érdemel azonban, mi itt ritkaság gyanánt az idegeneknek mutogatgatik : Breviarium Mathiae regis Ungariae a Martino Antonio presbytero pridie Kal. Novemb. 1497. transscriptum. N. 4-rét. 777 l. Gyönyörű festésekkel ellátott kiállítása, mely valószínűleg Florencből ered, azon kor írás- és rajzbani jártasságáról és nagy királyunk izléséről tanúskodik.

XIV. Casinohegyi levéltár.

A kézirat-gyűjtemény 795 kötetet számlál, melyek között 490 hártya levél és 350 papiros codex van. Ezek között találatnak-e történetünkre vonatkozó adatok, buvárunk nem jegyzé föl.

XV.A pápai titkos vagy is vaticáni levéltár.

Dr. Dudik úr az ezen levéltár felől szerzett ismereteinek, - mik annak történeti viszontagságaira és használati módjára vonatkoznak, — továbbá benne tett kutatásainak egész kötetet szentelt. Mí mind ezekre nézve igen rövidek leszünk, annál is inkább, mivel a tudós történetbuvár az általa fölfedezett és történelmünkre vonatkozó adatokat nem közlé, más alkalommal igérvén azoknak világ elé bocsátását. Érdekes lesz mind

*) Kiadta ezt Fejér, Cod. Dipl. Hung. Tom. IV. Vol. I. 50—57. l. az 1236. évre, de hibásan. Igy péld.: „ibi intrantes in mare per *triginta* dies“ — *triginta tres* dies helyett. Tanácsosb tehát Desezicky kiadását (*De initiis et majoribus Hungarorum Commentaria* I. 170—176. ll.) használni. — E codex után 1746. kiadta Asseman Jo. Simon is; de ez is hibás. Assemannál így van : Tempore arandi, omnes unius villae homines simul ad Campum vadunt, simul et omnes metunt etc. A codexben így : omnes unius ville homines *armati* simul. — Assem. : quia tam *princeps*, quam populus illius regionis; — *principes* helyett. — Assem. : ubi praedictus frater irfirmus nomine *Bernadus*; — *Berardus* vagy *Gerardus* helyett. — Assem. : quia omnino *habebant* Ungaricum idioma; — omnino *habent* helyett.

a mellett itt a pápai levéltár keletkezéssel s viszontagságaival röviden megismerkednünk.

A Nagy Konstantin korában támadt egyházi munkás élet eredménye lön egy saját iroda és egy állandó levéltár. E levéltár (sacrum scrinium) eredetileg a lateráni palota egy melléképületében állott, és a lateráni sz. János egyháznak levéltárától különbözött. Ez iroda s levéltárnak, — mely a római egyház chartariuma volt, — élén az országok szerint rendezett (regionarii) jegyzők, és ezeknek főnöke állottak. Ezekből azután idővel, — midőn az iroda vezetése a római sz. egyház könyvtárnokára bízott, az ugynevezett scriniariusok és tabelliók nőlték ki magokat, kik a pápai levelek, okmányok írásával voltak foglalatossak, és ismét egy zárt céhet képeztek, élőkön a főlevéltárossal (Proto- v. Archiscriniarius). E viszony fen maradt egész a XIII. század belsejéig, midőn azután a római udvar a máig is szokásos alakot ölté föl, és a levéltár a kincstárral egy saját kincstartó alatt egyesítettetett.

Alig történt ez meg, midőn XIV. században a római széknek Avignonba tett szerencsétlen áthelyezése által nem csak az egyház, de a levéltár is szomorú időszakot ért. Ennek egy része V. Kelemen alatt Avignonba vándorlott, másik része pedig Assisibe a ferences barátok zárdájába, hol 1320-ban egy népzendülés alkalmával némely regest-könyvek és okmányok elvesztek. Így szétszórattván az egyház leveles-kincse, a következő pápák XXII. János és XII. Benedek mindent elkövettek, hogy a szétszórattakat összeszedhessék és Avignonba gyűjthessék, vagy legalább, miket Assisiből visszakapni nem lehetne, azoknak másolatait vehessék. Legalább némi régi lajstromok arra mutatnak, hogy Assisiben nem kevés eredeti okmányok maradtak el. A pápai levéltárnak Avignonból Rómába lassú visszazállítása IV. Jenő pápa által 1441-ben kezdetett meg, és huzódott egészen VI. Piusig (1775—1800), ki kevéssel korábban, mielőtt a város a római sz. széknek örökre elveszett, az utolsó levéltári maradványt onnan Rómába szállíttatá, és ott elhelyezteté. Rómában a vaticáni titkos levéltár alapítójának IV. Sixtust (1471—1484) tarthatjuk. Valamint a vaticáni könyvtár, úgy ezen levéltár is tőle származik, akkor azonban még ez egy egyesített apostoli titkos vagy vaticáni könyvtárban őriztetett, mely a szoros értelemben vett kéziratokon kívül csupán a pápai regesta-könyveket tartalmazta, a mint azok Avignonból megkerültek. — Az iroványokat (instrumenta névvel neveztetnek azon iroványok, melyek eredetiek, és a regesta könyvekben elő nem fordulnak vagy pápák által adattak ki) és fontosabb okmányokat kivált melyek az egyház kiváltságait, és jogviszonyait tárgyalták, nagyobb biztosság végett az egyház kincseivel az Angyalvárhoz tétette. Elrendelte azután mindjárt a fontosabb okmányok lemásoltatását, és egy lajstrom készítését is. (l. ezt Mabillon : Iter Ital. I. p. 66. l.) Az így elrendezett irattár maradt változatlanul egész 1518-ik évig. Ekkor X. Leo (Medici) az angyalvári levéltárnak ujjalag átnézését, és elrendezését vette sikerbe, minek ismét egy lajstrom lön az eredménye. (Ezt hibás

példányból közli Montfaucon is Bibliotheca Bibl. Manuscript. I. 202—215. ll). Szükségesnek tartom itt megjegyezni, miszerint az így keletkező pápai levéltárnak minden korban készített lajstromaiból található másolatok példányokat imitt amott Roma egyéb könyv- s levéltáraiban*) is, melyek noha már a későbbi új rendezések és változtatások miatt útba nem igazítanak, mégis legalább az adatok létezéséről tanúskodnak. Ily lajstromok mutatják azt is, mikép a levéltárban az okmányok földíratilag is rendezve valának külön külön fiókokban vagy ládákbán. Így a római császári irományok két zöldre festett,—amagyar-, cseh- és osztrák-félék pedig barnasárgás színű ládákbán valának.

IV. Sixtus pápa alatt az általa alapított „*vaticáni titkos könyvtár*“ kéziratok között szorosabb értelemben csupán Regesta-könyveket vagy Bullariumot tartalmazott, de benne semmi iroványok nem voltak. A pápai iroványok még a XV. század végén és a XVI. elején is igen szét szórva voltak. Volt belőlök Avignonban, az Angyalvárban, az apostoli kamrában és a vaticáni titkos könyvtárban és még egyebütt is. Ekkor tehát még pápai vagy jobban mondva egyház-állami levéltár nem létezett. IV. Pius (1559—†1565) jött legelőször azon gondolatra, egy egyház-állami levéltárt alapítani, és ennek valóztatásához hozzá is fogott élete utolsó évében kiadott brevéje által, mely által minden, bárhol található és a sz. széket illető okmányokat fölkerestetni, és vagy eredetiben vagy hű másolatban összegyűjtetni rendelt. Utódja V. Pius (1566—1572) ezen alig kivihető tervet összéb vonva, oda módosítá 1568-ban, miszerint minden, a Romában, a pápai államban, és Avignonban akár köz, akár magán levéltárakban találtató okmányokat följegyeztetni rendelt. Menynyi sikere volt ezen rendelkezésnek, nem tudni; annyi bizonyos, hogy V. Pius Avignonból 158 regesta-könyvet a mostani levéltárba áthozatott. A következő pápák alatt csak anyag gyűlt össze az okmányok fentartása által egy ily levéltárra. Csak VIII. Kelemen élleszté fel ismét a régi eszmét egy középponti állam-levéltár felállítására, és erre mint legalalmas helyet az Angyalvárat szemelte ki. Minden állam-levelek, melyek a római udvarra vonatkoztak, habár eddig magán római családoknak avagy községeknék birtokában voltak is, továbbá a curia-, a római kamra és titkos könyvtár könyveiből is kifirttak mind azok, melyek bármely tekintetben a kormányt érdeklétek, és ide mint ugynevezett kincstárba letétettek. Az így keletkező állam-levéltárnak rendben tartására levéltárnok neveztetett. Később 1772. Garampi bíbornok levéltárnok tanácsából XIV. Kelemen ezen levéltárnak és a vaticáninak egy igazgatót nevezett, a nélkül azonban, hogy a két levéltarat helyiségre nézve is egyesítette volna.

Mint említök : az angyalvári levéltár mellett állott a vaticáni titkos könyvtár is, melyben a pápai bulláknak és a regesta-könyveknek egy

*) Így például találtatnak a Vallicelli-könyvtárban s egyebütt is, a mint ezekre később vissza fogok térni.

része visszamaradt, és mely más fontosabb kéziratoknak tárául is szolgált. Ezen titkos vaticáni könyvtárból képződött V. Pál alatt a mostani *Vaticáni Levéltár*, melybe ő 1611-ben a titkos könyvtár, az apostoli kamara minden leveleit áthordatá, és a vaticáni palota 28 szobájában — melyek közt három terem is — elhelyezteté. Ide gyűltek lassanként a III. Ince, V. Sixtus alatt kelt regesta-könyvek, a IV. Sixtus és V. Pius által készítettetett lajstromok, melyek eddig az apostoli titoknoknál valának, és végre Avignonból is több regesta-kötetek. Gondot fordított V. Pál az állam-iratokra is, és a nuntiosokkal, a küludvarokkal, bíbornok követekkel s egyebekkel vitt politikai levelezésekre is, melyek eddig nagy részben római magán családi levéltárakba vándorlottak. Utódai e példát követték. E levéltárnak külön igazgatója volt, kik közül Contelori alatt 1626, és később XII. Ince alatt vált szokássá a regesták egybekötése.

Mint főlebb mondva volt, mind a két — az angyalvári és titkos vaticáni — elválasztott levéltárnak 1772-ben csak egy igazgatója neveztetett. 1799-ben kiütvén a köztársasági forradalom, az akkori igazgató biztosság okáért jónak látta az Angyalvárból a levéltárt a vaticániba át- és összehordatni. Így történt azután, hogy a két levéltár, mely már egy igazgató alatt előbb egyesítve volt, most helyiségre nézve is valósággal egyesítetett, és e mai napig úgy áll. Itt azután ismét úgy állítottak össze az okmányok, hogy nagy részben még a Garampi-féle lajstromok is útba igazítanak.

Ezen állapotban találta Napoleon császár a vaticáni levéltárat, midőn VII. Piusnak fogságba-vitele és az egyházi államnak megszállása után 1810. február 2. kiadott rendeleténél fogva a pápai titkos vagy vaticáni levéltárat Párisba hordatni parancsolta. Még azon évben a regestáknak, és fontosabb okmányoknak Párisban a Rohan Joubise hercegi palotában kellett lenniök; és ott maradtak 1815. decemberig. Nem kis érdemet szerzett ezen nehezen visszacsikarható okiratoknak visszaszerzésében a mostani levéltári igazgató Marino Marini*).

Ezekben röviden elmondván a pápai levéltár történeteit, hátra volna még szólanunk annak használati módjáról, mi leginkább a lajstromok ismeretére vonatkozik. Azonban éppen ez az, miről kielégítőt nem írhatunk. Az eddig ott buvárkodott tudósoknak hallgatagsága, vagy tétova jegyzetei azt látszanak sejtteni, hogy ily lajstromok ha vannak is, azok igen tökélytelenek és hiányosak, minden esetre pedig arról győznek

*) A francia megszálláskor még nagyobb sérelmet szenvedett a *Dataria* levéltára, melynek Párisba vitt okmányait ismét a főlebb említett Marini igyekezett visszaszerezni. E levéltárban — hova azon ürügy miatt, hogy még rendezetlen, bejutni nehéz, — tömérdek, még ismeretlen adatkincs létezik. (A *Dataria* törv.-székről egész könyvet adott ki Bernini.) 1810-ben Párisba szállítatott a sz. hivatal vagy Inquisitio irattára is, mely még 1817. nem egészen vitetett vissza. Még akkor 2000 ivrét kötet hiányzott belőle.

meg bennünket, miszerint ott a kutatás igen nehezítve van. Tudós történeti nyomozó Dudik úrnak meg kellett neveznie folyamodványában a kort, a rendszert, és célzt, melyre nézve buvárkodni szándoka. Ő 59 ívrét kötetet nézett át a vaticáni levéltár könyveiből, és ezekben 68,000 okiratot lelt, melyekből 60,000 az 1316—1334. korszak 18 évére esik. Kezdte pedig az 1307. éven, épen ott, hol előbb a cseh tudós (Palacky) végezte. Mind ezen kötetet a könyvtárnok szállásán forgatá át, magába a levéltárba bejutni neki sem lehetett.

A vaticáni könyvtár miképeni használhatóságáról ezeket tudva, tanulságul megérthetjük, mily horderővel bírnak a történet-buvár előtt azon lajstrom-másolatok és kivonatok, melyek Rómának más, könnyebben hozzáférhető könyv- és levéltáraiban találtak. Ezekből tudomást szerezve az adatokról, melyek a vaticáni levéltárban találtak, kiki tudhatja, mit keressen s mire alapíthassa kutatási kéréseit. És már e szempontból tájékozásul szolgálhatnak ezen itt közlött regesták.

És épen e nézetből kívánom közleni itt a *Vallicelli-féle* könyvtárban lévő lajstromokból azon minket illető történelmi adatokat, melyek a vaticáni levéltárban őriztetnek, mert bárha ezen régi lajstromok újmutatása mellett nem lehetne is reá találni a kívánt tárgyakra, legalább tájékozásul szolgálnak; és minden esetre ezen okmányok létezéséről (vagy történt dologról) tesznek tanuságot.

I. A Vallicelli-könyvtárban 38. 39. szám alatt*) találtak két kötet XVIII. századbéli ivr. lajstrom ily címmel: *Indices et excerpta variorum monumentorum Codd. Mss. Archivorum, Bibliothecarum et historicorum ad historiam ecclesiasticam conscribendam pertinentium, qui in archivo Palatii Avinionensis tempore legationis Octavii Card. de Aquavina an. d. 1594. reperti sunt.* E lajstrom a vaticáni titkos levéltár eredetijéből van lemásolva, és e szerint találtak a vaticáni levéltárban minket érdeklők ezek:

1) Bulla fr. Gentilis in regno Ungariae Legati, qua excommunicat Matthaeum palatinum ob enormia scelera contra regem Hungariae et totum regnum commissa sub Clemente V. anno eius an. sexto. 1310.

2) Instrumentum procurationis Ludovici regis Ungariae et Stephani ducis Transylvaniae, quo mandant dimitti summo Pontifici Clementi terras, quas habent in regno Siciliae citra Pharum, duabus exemptis, principatu Salernitano et Monte s. Angeli. (Sig. Nr. 113.)

II. A Vallicelli-könyvtárban Sig. I. 60. jegy alatt létezik ily című leltár: *Inventario della casa bianca d' Avignone*, melyben 112 okmány-nak tárgy-kivonata van. Ezek is a vaticáni levéltárban lehetnek, a leltár V. Pius korából 1566. évből való. Belőlők minket illetnek ezek:

1) Imperatoris Caroli IV. ratificatio coronationis per praelatos Ungar.

*) E számu codexben a Vallicelli-könyvtárban még egyéb fontos adatok is találtak, kivált László és Zsigmond kir. korából Magyarországra nézve.

- 2) Ungarorum regis Caroli coronatio.
- 3) Ungarorum regis Caroli de impedimento Laurii (sic) elect. sub Bened. XII. an. I.
- 4) Ungariae regis Ladislai donatio hospitali.
- 5) Ungariae Denarii B. Petri solutionis literae.
- 6) Ungariae Statuta facta per legatum Sedis Apost.
- 7) Ungariae literae de censu solvendo sub Honorio III.
- 8) Ungariae rex de restitutione furti sub Innocentio III. ad annum VIII. et IX.
- 9) Ungariae regis iuramentum a praelatis praestandum sub eodem Innocentio.
- 10) Ungariae census sub Innocentio III. an. III. et IV.
- 11) Ungariae rex de insultu (sic) Siciliae sub Clemente VI. an. VI.
- 12) Ungariae archiepiscopis et episcopis de rectoribus instituendis sub Joh. XXII. an. XIII.
- 13) Ungariae monast. S. Augustini concessio sub Joh. XXII. an. III.
- 14) Ungariae de remissione peccatorum in praelio hostili morientium sub Benedicto XII. an. V.

III. Szinte a Vallicelli-könyvtárban egy XVIII. századbeli Sig. I. 60. jegyű papiros codexben egy ily című lajstrom találtatik : „*Tabulae scriptorum Archivi Castri S. Angeli*,” mely több részre oszlik, és a vaticáni levéltár XV. századi rendezését tünteti elő. Ebben nevezetesek ezek :

- 1) Ungariae regis pacis compositio a legato Clementis V.
- 2) Ungariae Reginae Elisabethae literae de eliminanda haeresi.
- 3) Ungariae regni privilegia in bulla Innocentii IV.
- 4) Ungariae reg. bullae literae Innocentis IV. de petitione confirmationis Episcopi Strigoniensis.
- 5) Ungariae regis literae cum bulla Innocent. IV.
- 6) Ungariae regis Ladislai literae ad Johannem XXII. de eliminandis haereticis.
- 7) Ungariae regis Ladislai literae Benedicto XII., quibus promittit obedientiam Rom. Eccl. et industriam de conversione Cumanorum et bonorum ecclesiae restitutione.
- 8) Ungariae regis Ladislai privilegia duo.
- 9) Ungariae regis literae Innocentii IV. de fide erga Pontificem et Rom. Eccl.
- 10) Ungariae regis Matthiae instrumentum de non exequendo iuramento fidelitatis Rom. Eccl. a Georgio ante coronationem praestitum.
- 11) Belae regis Ungariae literae petitionum secretarium.
- 12) Eiusdem regis literae de matrimonio eius filii cum nepte papae Johannis.
- 13) Eiusdem regis literae credentiales pro Jacobo Ministro fratrum minorum.
- 14) Eiusdem regis conquestio de non obtenta promotione Episcopi E. Segonesten (sic!).

- 15) Eiusdem regis literae anni 1265, in fratrum Paulum Ord. Minor.
 16) Eiusdem regis postulatio confirmationis episcopi Jenuensis (sic).
 17) Eiusdem regis postulatio confirmationis archiepiscopi Elosan (sic) ad ecclesiam Strigoniensem.
 18) Ungariae regis Belae privilegia de hortatione sua ad Gregorium, facta Vadacantio Graeciae Imperatori ad obediendum Rom. ecclesiae et de electione Praelatorum et imploratione auxilii contra Saracenos.
 19) Ungariae constitutiones factae Nicolao IV.
 20) Ungariae regis Caroli Martelli privilegia tria.
 21) Ungariae regis Ludovici privilegium.

Ezeket felül magának a vaticáni levéltárnak átforgatott 59 darab regesta-könyveiből, — Magyarországra nézve a következőket jegyzé föl Dudik úr :

1) 1323. 28. febr. Johannes P. P. XXII. mandat Andreae, episcopo Nitriensi aliisque, ut Episcopum Olomucen. et fratres Ord. Minor. Conventus Brunensis ad restitutionem bonorum ecclesiae Albensi pertinentium, quae Martinus ord. fr. minor. praedecessor Andreae, in dioecesi Olomuc. acquisiverat compellant. dto. Avin. II. Kal. Martii an. VII. Commun. Pars I. an. VII. epist. 733. Ennek másolatát a tudós buvár úr haza vitte.

2) 1323. 30. octob. Idem committit executoribus, praeposito ecclesiae Tinen. Pragen. dioeces. et aliis, ut Joannem Boëmum, monachum Monasterii Sexardiensis Strigoniensis dioecesis faciant recipi in monachum monasterii Sangvinis Christi in Vingart in Altdorf Constan. dioec. dto. Avin. III. Kal. Novemb. an. VIII. Commun. Pars I. an. VIII. epist. 235.

3) 1364. 30. Mai. Urbanus V. episcopo Olomucensi concedit facultatem dispensandi super matrimonio inter Johannem marchionem Moraviae Germanum imperatoris et Margaretham filiam quondam Alberti ducis Austriae in signum pacis contracto, quam Carolus Imperator, Ludovicus Ungariae rex et Rudolphus dux Austriae post gravissimas dissensiones inierunt. dto Avin. III. Kal. Junii an. II. Literae de indultis an. II. epist. 231. — Ennek másolatát a tudós buvár szinte haza vitte.

Ezek tehát azok, melyeket az annyiszor nevezett történeti buvár könyveiből ez úttal részünkre kijegyezhetünk. Azonban ő többet is feljegyzett és lemásolt olyant, mi Magyarországot érdekl, hanem azokat ígérete szerint csak később fogja közleni. Közlött egyébiránt ez alkalommal is néhány okmányt egész terjedelmében, melyeket itt Függlékben adni annál inkább szükségesnek véltünk, mert részint kiadatlanok, részint hiányos kiadottakat helyre igazítanak. És ha majd Dudik úr szavait beváltandja, résen leszünk, hogy azokat is legalább megismer-

tessük. Végül nem kell felednünk a vaticáni levéltárról, hogy abban a regesta-könyveken, pápai hivatalos okmányokon kívül egyéb becses emlékiratok és történeti adatok is vannak.

F Ü G G E L É K.

I.

Johannes Episcopus Servus Servorum Dei. Dilecto filio Nobili viro Ladislao primogenito carissimi in Christo filii nostri Caroli Ungarie ac dilecte in Christo filie Nobili mulieri Anne nate carissimi in Christo filii nostri Joannis Boëmie Regum Illustrium Salutem et Apostolicam Benedictionem.

Precellens Romani Pontificis auctoritas nonnunquam rigorem mansuetudine temperans quod negat iuris severitas de gratia benignitatis indulget, personis presertim sanguinis claritate sublimibus, in quibus affectum pure dilectionis agnoscit, prout personarum conditione pensata id in Deo conspicit salubriter expedire. Sane petitio Clarissimorum in Christo filiorum nostrorum Caroli Ungarie tui filii Ladislæ et Johannis Boëmie Regum Illustrium tui filia Anna parentum nobis exhibita continebat, quod ad bonum pacis inter eos et Regna ipsorum stabiliter nutriendum, et periculosam sedendam discordiam, quam inter prefatum Boëmie Regem et Clarissimum in Christo filium nostrum Wladislaum regem Polonie Illustrem hactenus suscitare studuit hostis pacis, inter ipsos Reges et utriusque ipsorum communes amicos tractatum extitit, quod inter te prefate Ladislæ Polonie nepotem, ac te filia Anna Boëmie Regum predictorum natam, matrimonium de nostro et apostolice sedis beneplacito contrahatur, set ex eo quod tertio consanguinitatis gradu invicem vos contingitis, predictum Matrimonium nequitis licite contrahere, dispendatione super hoc sedis apostolice non obtenta. Quare dicti Ungarie et Boëmie Reges pro parte vestra nobis humiliter supplicarunt, ut providere super hoc vobis de oportune dispensationis beneficio dignaremur. Nos autem qui Salutem querimus Singulorum et libenter Christifidelibus quietis et pacis commoda procuramus, ob bonum pacis huiusmodi et sedendam discordiam supradictam dictorum Regum, vestrisque in hac parte supplicationibus inclinati, vobiscum quod, impedimento, quod ex dicta consanguinitate provenit, aliquatenus non obstante, huiusmodi matrimonium invicem libere contrahere, et in sic contracto remanere licite valeatis, auctoritate apostolica de speciali gratia dispensamus. Prolem suscipiendam et huiusmodi matrimonio legitimam nuntiantes. Nulli ergo etc. nostre dispensationis infringere etc. Datum Avinione 17. Idus Septembris anno duodecimo.

Jegyzet. XXII. János pápának ez oklevele, melynek kelete 1328-ra esik, lemásoltatott Dudik: *Iter Romanum*“ II. r. 196. lapjáról.

II.

Urbanus Episcopus Servus Servorum Dei. Venerabili Fratri . . . Episcopo Olomucen. Salutem et Apostolicam Benedictionem.

Exhibita nobis pro parte Nobilis Viri Johannis Marchionis Moravie et Nobilis Mulieris filie quondam Alberti Ducis Austrie petitio continebat, quod nuper in pace seu concordia inter Carissimos in Christo filios nostros Carolum Romanorum Imperatorem semper Augustum et Boëmie Regem Illustrem ex parte una, et Ludovicum Ungarie Regem Illustrem, ac nobilem virum Rudolphum Ducem Austrie ex altera super gravissimis dissenionibus inter partes ipsas subortis Deo auctore inita et firmata, inter cetera tractatum extitit et conventum, quod pro ipsa pace et concordia firmiter observanda Johannes Marchio Germanus Imperatoris et Margarita prefati Soror Rudolphi Ducis predictorum deberent invicem matrimonialiter copulari, propter quod postmodum dicti Marchio et Margarita non ignorantes se tertio consanguinitatis gradu invicem fore coniunctos, matrimonium inter se per verba de presenti insimul contraxerunt, illudque carnali copula consummarunt. Quare pro parte Regis Ungarie ac Johannis Marchionis et Margarite predictorum fuit nobis humiliter supplicatum, ut cum ipsi Johannes et Margarita in dicto matrimonio licite remanere non possint, dispensatione super hoc apostolica non obtenta, providere ipsis Johanni et Margarite de opportunis absolutionis beneficio ab excommunicationis sententia quam propter premissa incurrisse noscuntur, nec non dispensationis super hoc gratia misericorditer dignemur. Nos igitur, qui animarum periculis libenter occurimus et inter tantos principes pacem et concordiam ferventibus desideriis affectamus, fraternitati tue per apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus si est ita, et tibi expediens videatur, quod dicta dispensatio concedatur, super quo tuam conscientiam oneramus, ipsis Johanne et Margarita separatis ad tempus, de quo tibi videbitur expedire, ipsos a sententia excommunicationis quam ut premittitur incurrerunt auctoritate nostra iuxta formam ecclesie absolvas, iniunctis eis inter alia sub virtute juramenti prestandi, quod similia de cetero non committant, nec facientibus prebeant consilium, auxilium vel favorem, ac etiam penitentia salutari et aliis que de iure fuerint iniungenda, et demum cum eisdem Johanne et Margarita, ut impedimento huiusmodi non obstante matrimonium insimul de novo contrahere et in eo postquam contractum fuerit licite remanere valeant, eadem auctoritate dispenses, prolem susceptam et suscipiendam ex huiusmodi matrimonio legitimam decernendo. Datum Avinione III. Kalendis Junii Anno Secundo.

Jegyzet. V. Orbán ez okmányának kelete 1364. évre mutat. Lemásoltatott Dudik : II. R. 216. s köv. lapj.

III.

Adalék a tatár-jarás történelméhez.

B. Hormayr József az Arany Krónika című könyvé második részében közli Julián magyar domokos barátnak a mongolok eredetéről és hadakozási módokról irt tudósítását; ez azonban oly hibás és csonka, miszerint az egész tudósítást ujjolag itt dr. Dudiknak a vaticáni könyvtár-

ban a Palatina Bibliotheca XIII. századbéli hártya codexében levő eredetije után vett másolata szerint közleni nem lesz fölösleges, a mint következik.

Viro venerabili in Christo Patri Dei Gratia Perusino Episcopo Apostolice Sedis Legato, frater Julianus¹⁾ fratrum Ord. Praedicatorum in Ungaria Servus Vestre Sanctitatis, Reverentiam tam debitam quam devotam. Cum secundum iniunctam mihi Obedientiam ire deberem ad magnam Ungariam cum fratribus mihi adjunctis iniunctum nobis iter arripere cupientes, cum ad ultimos fines Brussie devenissemus, rei dedicimus veritatem, quod omnes thartari, qui etiam Vngari pagani vocantur et Bulgari, et regna quam plurima a thartaris penitus sunt devastata²⁾. Quid autem sint thartari, cuiusve secte sint prout melius potuimus directe Vobis tenore praesentium enarrabimus. Relatum est mihi a quibusdam, quod Thartari inhabitabant terram prius, quam nunc Cumani inhabitant, et dicuntur in veritate filii Ysmahelis, unde et ysmahelite volunt nunc thartari nuncupari. Terra autem, de qua prius sunt egressi, Gotta vocatur, quam Ruben Gottam vocavit. Primum autem bellum Thartarorum sic est inchoatum : Dominus erat in terra Gotta, Gurgatam nomine, qui sororem habebat virginem, parentibus defunctis sue familie presidentem et more virili, ut dicitur, se gerentem. Expugnabat quemdam ducem vicinum, et eundem suis spoliabat. Elapsis autem quibusdam diebus, cum ducem iterum predictum thartarorum natione sicut consueverat expugnare niteretur, ille sibi precavens, commisso bello cum puella supradicta, prevaluit in pugna, et eam, quam prius habuit adversariam, captitavit, conversoque in fugam suo exercitu, ipsam in captivitatem positam, violavit, et in signum maioris vindictae defloratam iam, turpiter decollavit. Quo audito frater Puella memorate Gurgatam supradictus dux, nuntio ad prefatum virum delegato, tale fertur mandatum transmisisse. Intellexi quod sororem meam captam et defloratam decollasti; noveris quod opus mihi contrarium exegisti : Si soror mea tibi forsitan fuit inquieta, dampnificans te in rebus mobilibus, poteris ad me accedere, aequum de ea iudicium petiturus, vel si, volens te propriis manibus vindicare, debellatam captivasti, et deflorasti, ducere eam poteris in uxorem. Si autem eam occidendi propositum habuisti, nullatenus debueras eam deflorare. Nunc vero in duobus dampnificans, et virginali pudicitie turpitudinem intulisti, et capitali eam morte miserabiliter condemnasti. Propter quod in vindictam necis puella nominate scias, me tecum totis viribus congressurum. Hoc audiens dux, necis perpetrator, et videns, se

¹⁾ Julián azon magyar Domokos barát, kit IV. Béla más három szerzetes társával a magyarok ős helye fölkeresésére kiküldött 1236. És kik közöl Rikárd tudósítása a magyaroknak a Volga vizénéli megtalálásáról olvasható Fejér, Cod. Dipl. IV. vol. I. p. 50—57.

²⁾ Hormayrnál : Oy res miseranda et omnibus stupenda! Ungari pagani et Bulgari et regna plurium a Tartaris sunt destructa.

non posse resistere, fugit cum suis ad Soldanum de Ornach, terra proprie derelicta. Hiis itaque gestis erat dux quidam in terra Cumanorum, nomine Vithût, cuius divitie tam preclare predicantur, quod etiam pecora in campis in aureis canalibus adaquantur. Quem dux alius Cumanorum de flumine Buc, nomine Gureg, expugnavit propter divitias, et devicit¹⁾. Qui devictus cum duobus filiis et quibusdam paucis, qui de belli periculo evaserant, ad jam dictum Soldanum de Ornach transfugerunt. Soldanus vero memor iniurie, quam sibi quondam forte intulerat qui vicinus extiterat, receptum in porta ipsum suspendit, et populum suo dominio subiugavit; duo vero filii eius ad Euthet fugam protinus arripuerunt, et quia refugium alias non habebant, ad prefatum Euthet, qui patrem eorum et eosdem ante spoliaverat, sunt reversi²⁾. Qui ferali attritus rabie cum equis cupiens maiorem interficere (sic); Minor autem cupiens fugere, venit ad Gurgatam ducem Thartarorum iam ante nominatum, rogans eum obnoxius, ut de Euthet, qui patrem spoliavit et fratrem interfecit, vindictam exerceret, dicens, quod ista duo, videlicet quod Gurgatam honor remaneret, et sibi pro nece fratris et patris spolio, retributio fieret et vindicta³⁾. Quod ita factum est. Hac habita victoria rogavit alterum ducem Gurgatam iuvenis prefatus, ut de Soldano de Ornach vindictam acciperet pro miserabili nece patris, dicens quod etiam populus relictus a patre, qui ibi quasi captivus tenebatur, esset in presidio sui exercitus in progressu. Ille iam de victoria duplici corde et animo debaccatus, sedulo concepit, quod iuvenis postulavit, et egressus contra Soldanum victoriam habuit sibi glorificam et honestam. Igitur quasi undique victoria fretus laudabili Gurgatam, supradictus dux thartarorum, cum toto impetu belli progressum fecit contra Persas pro quibusdam Guerris, quas primitus habebant ad invicem, ubi victoriam habuit perhonestam, et Regnum Persie sibi totaliter subiugavit. Ex hiis audacior effectus, et fortiorem se reputans omnibus super terram, cepit facere contra regna, totum mundum sibi subiugare proponens. Unde primum ad terram Cumanorum accedens, ipsos Cumanos superavit, terram sibi subiugans eorundem. Inde reversi ad magnam Ungariam, a quibus nostri Ungari originem habuerunt, expugnaverunt eos XIV annis et in XV° optinuerunt eos, sicut nobis ipsi pagani Ungari retule-

1) *Hormayrnál igy* : de flumine Buchs nomine Urech.

2) *Horm.* : Duo filii Witoph fugam protinus arripuerunt. Et quia refugium alias non habuerunt, ad prefatum Urech, qui patrem ipsorum et ipsos iam antea spoliaverat, sunt reversi.

3) *Horm* : Qui ferali concitatus rabie cum equis maiorem rapiens interfecit. Minor autem fugiens ivit ad Gurgutham regem Tartarorum, rogans eum obnoxius, ut de his, qui patrem eius et fratrem interfecerunt, vindictam exerceret, dicens, quod isti duci videlicet Gurguthe honor remaneret si sibi pro nece patris et spolio fratris retributio fieret et vindicta.

runt viva voce. Illis obtentis reversi versus occidentem spatio unius anni vel parum amplius, V-que regna maxima Paganorum obtinuerunt. Sasciam (sic), fulgariam, etiam LX-ta castra munitissima capiebant tam populosa, quod de uno eorum poterant exire 50 milia militum armatorum¹⁾. Ceterum quoque et Wedin et Merowiam, Poydowiam, Mordanorum regnum expugnabat²⁾, cuius duo principes fuerunt. Et unus princeps cum toto populo, et familia thartarorum dominio se subicerunt. Alter vero munitissima loca ad tuendum se petiit cum paucis populis, si valeret. Nunc autem cum nos in finibus Ruscie maneremus prope rei scimus veritatem, quod totus exercitus thartarorum veniens ad partes occidentis in IV partes est divisus. Vna pars ad fluvium Ethil in finibus Ruscie a plaga orientali ad Sudal applicuit. Altera vero pars versus meridiem iam fines Recennie, quod est alius ducatus Rucenorum (sic) quam nunquam expugnabant³⁾. Tertia autem pars contra fluvium Den prope Castrum Ovcheruch, qui est alius ducatus Ruthenorum residebat⁴⁾; hi (hoc) tamen expectantes, quod sicut et ipsi Rutheni, Ungari et Bulgari, qui ante eos fuerant, viva voce nobis referebant: quod, terra fluviis, et paludibus in proxima hieme congelatis, totam Ruziam toti multitudini sic facile est eis depredari (sicut) totam terram Ruthenorum. Sic tamen intelligatis hec omnia, quod ille Gurgatam dux, primitus quibellum inchoavit, est defunctus. Nunc autem filius eius Chaym⁵⁾ regnat pro eodem et residet in civitate magna Ornach, cuius regnum obtinuit pater eius prima fronte. Residet autem tali modo: Palatium habet tam magnum quod mille equites intrant per unum hostium, et iidem (eidem?) inclinantes equites exeunt nihilominus insidentes. Dux autem prefatus paravit sibi lectum grande et altum, columnis auræis inixum. Lectum inquam aureum, et pretiosissime coopertum, in quo sedet quasi gloriosus et circumdatus gloriosissimis indumentis. Hostia autem ipsius palatii per totum aurea sunt. Per que equites sui transeunt inclinantes, et incolumes, et imunes. Alieni sui nuntii si equites transeunt per hostia, vel pedites, si pedibus limen hostii tangunt, ibidem gladio feriuntur⁶⁾. Sed

1) *Hormayr*: Faschiam, Meroviam, regnum expugnarunt Bulgarum, quod quadraginta castra munitissima continebat etc.

2) *Horm.*: Ceterum et Wedint regnum expugnabant, cuius duo principes erant etc.

3) *Horm.*: Iam fines Rissenie . . . expugnabat.

4) *Hormayr*: castrum Orgenusin . . . resistebant.

5) V. ö. Joan. de Plano Carpino és fr. Ascellinus előadásait Fejér Cod. Diplom. IV. vol. 2. p. 434. és 425. lapokon. — Chaym, a Gurgata fia nem más Dudik szerint, mint Kujak az Ogotai fia. L. Hammer Purgstall, Kiptschak 131. lap. E munka szerint Ogotai 1241. halt meg. 1246. lön channá Kuják; de 1247. tavaszán már meghalt. Tehát e tudósitása fr. Juliánnak 1246. augusztusban kelhetett.

6) Ez előadás megegyez teljesen Ascellinuséval.

cum summa reverentia oportet alienum quemlibet transire. In tali ergo pompa residens, misit exercitus suos per diversas terras, videlicet ultra mare sicut credimus, et quanta ibi fecerit etiam vos audivistis, alium autem exercitum copiosum misit iuxta mare super omnes Cumanos, qui ad partes Ungarie transfugerunt. Tertius autem exercitus obsidet totam Rusciam sicut dixi¹⁾. Verum ut de bello vobis significem, dicitur quod longius iaciunt sagittis quam ceterae consueverint nationes, et in prima congressione belli sicut dicitur, non sagittare, sed quasi pluere sagitte videntur. Gladiis et lanceis dicuntur minus apti ad bellum. Taliter enim suum cuneum ordinant: quod X hominibus unus thartar preest. Item centum hominibus unus centurio preest; hoc in tali astucia faciunt, ne exploratores supervenientes possint aliquatenus latere inter eos. Et si forte contingeret eorum aliquem diminui propter bellum, possit restitui sine mora, et populus collectus ex diversis, infidelitatem aliquam facere non possit, quem ex diversis linguis et nationibus collegerunt²⁾. Omnium regnorum, que obtinent, duces et magnates, de quibus est spes, quod aliquando possint facere resistentiam, interficiunt sine mora. Milites autem, et rusticos fortes ad prelium ante se mittunt armatos ad preliandum sine sponte. Alios autem rusticos ad preliandum minus aptos relinquunt ad excolendam terram, et omnium occisorum, quam ad prelium missorum uxores et filias et cognatas dividunt ad singulos viros cultui terrae relictos, cuiuslibet XII vel plures assignantes, et imponunt eisdem, ut thartari de cetero nuncupentur³⁾. Milites vero, qui ad preliandum compelluntur si bene pugnant et vincunt, parva (eis) gratia: si vero in prelio moriuntur, nulla cura. Si vero in prelio retrocedunt, sine mora a thartaris occiduntur. Ideoque preliantes appetunt occidi potius in prelio, quam gladiis thartarorum feriri. Pugnant ergo fortius, ut non vivant in posterum, sed ut citius moriantur. Castra munita non expugnant, sed prius terram devastant et populum depredantur, et eiusdem terre populum simul congregant, et compellunt ad pugnam, ad expugnandum ipsum suum castrum. De multitudine omnium exercitus sui vobis non rescribo aliquid, nisi etiam quod omnium regnorum, que obtinuit, milites ad pugnam aptos ante se compellit preliari. Fertur a pluribus re certa, et dux de Sudal mandavit per me regi Ungariae viva voce⁴⁾, quod die noctuque consilium habent Thartari, qualiter veniant et obtineant regnum Ungarie christianum⁵⁾. Propositum enim habere dicuntur, quod veniant

1) Ez események még nem Kujakra, hanem atyjára vonatkoznak.

2) *Hormayr*: Quemlibet denarium ex lingvis diversis collegerunt.

3) *Horm.*: Cui libet decem vel plures assignantes. etc.

4) Ekkor Ascellinus szerint a sudali vezér vagy fejedelem *Jeroslau* volt. — A magyar király pedig IV. Béla.

5) Ez bizonyítja, hogy fr. Julián ott 1241. mart. előtt tartózkodott, mert ekkor már a tatárok betörték honunkba. Az előbbiekből az tűnik ki, hogy Julián 1236. tartózkodott ott, mint Dudik megjegyzi.

et expugnent Romam et ultra Romam. Unde legatos misit regi Ungarie, qui venientes per terram Sudal captivati sunt a duce Sudal mihi datos ad regem Ungarie deportavi. Littere autem scripte sunt litteris paganis, sed lingua thartarica. Unde rex eas qui possint legere multos invenit; sed intelligentes nullos invenit. Nos autem cum transiremus per Carmaniam¹⁾ civitatem magnam paganam, quemdam invenimus qui eas nobis est interpretatus. Est autem hec interpretatio :

Ego Chaym nuncius Regis coelestis cui dedit potentiam super terram subiicientes in se exaltari, et deprimere adversantes. Miror de te Rex Ungarie, quod cum miserim ad te iam tricesima vice legatos, quare ad me nullum remittis ex eisdem? sed nec nuncios tuos vel litteras mihi remittis. Scio, quod rex dives es, et potens, et multos sub te habes milites, Solusque gubernas magnum regnum. Ideoque difficile sponte te mihi subiicis, melius tibi tamen esset, et salubrius, si te subiiceres sponte mihi. Intellexi insuper, quod Cumanos servos meos sub tua protectione detineas. Unde mando tibi, ne eos de cetero apud te non teneas, et me adversarium tibi non habeas propter ipsos, facilius est enim eis evadere quam tibi, quia illi sine domibus cum tentoriis ambulantes, possunt forsitan evadere, tu autem in domibus habitans, habens Castra et civitates, qualiter effugies manus meas?!²⁾

Sed hec non pretermittam. Iterum dum ego remansi in curia Romana, precesserunt me ad magnam Ungariam quator fratres mei, qui pertransientes per terram Sudal, in finibus regni eius occurrerunt quibusdam Ungaris paganis fugientibus a facie thartarorum, qui libenter fidem catholicam recepissent. Et dum versus Ungariam Christianam venissent, audiens dux predictus de Sudal indignatus, fratribus predictis revocatis inhibuit, ne legem Romanam predicarent Ungaris memoratis, et propter hoc expulit fratres predictos de terra sua, tamen absque molestia, qui nolentes redire, et viam factam facile dimittere, declinaverunt ad Civitatem Recessue, si viam haberent, ut in magnam Ungariam, vel ad Morducanos, vel ad ipsos thartaros pertransirent. Duobus autem fratribus ibi relictis, ex ipsis, conductis interpretibus, in festo Apostolorum Petri et Pauli proximo transacto, venerunt ad ducem Morducanorum alterum, qui eodem die egressus quo isti venerant cum toto populo et familia, sicut superius diximus, thartaris se subiecit. De cetero, quid de

¹⁾ Dudik szerint épen e szónál legolvashatlanabb a kézirat. — Hormayrnál „per Cumaniam“ van: de ez nem áll.

²⁾ Hormayr kiadása itt végződik ezen toldalék-jegyzettel : „Notum sit omnibus Christi fidelibus, quod hoc scriptum Rex Hungarie delegavit patriarche aquilegiensi et patriarcha transmisit Episcopo brixinensi et comiti tyrolensi, ut et ipsi universis Christi fidelibus transmittant admonendo eos, ut deum pro ecclesia exorare studeant. Preterea scire desideramus omnes, ad quos presens scriptum pervenerit, quod lator presentium iustus et veredicus est.“

duobus fratribus illis factum sit, utrum mortui sint, vel a duce iam dicto ad thartaros deducti, penitus ignoratur. Duo fratres relictii ammirantes de mora eorundem circa festum Michaelis proximo celebratum miserunt quemdam interpretem, de eorum vita cupientes certificari, quem etiam Morducani invadentes occiderunt. Ego autem, et socii mei videntes terram a thartaris occupatam et regiones munitas, conspicientes etiam nullum fructum fructificandi, reversi sumus ad Ungariam, et licet per multos exercitus et latrones transivimus, sancte tamen Ecclesie orationibus, et meritis suffragantibus, pervenimus ad fratres nostros, et claustrum incolumes et immunes. Ceterum cum tale Deiflagellum adveniat et adproximet ad filios ecclesie sponse Christi, quid fratribus his agendum, quidve faciendum sit, Vestre Sunctitatis discretio dignetur sollicitate providere. Preterea, ut nihil ex his maneat pretermissum, Paternitati vestre significo, quod cum quidam Clericus Ruthenorum nobis aliqua rescriberet de historia libri Judicum, dicebat, quod thartari sint Madyanite, qui cum cethym (sic) pariter contra filios Israel expugnantes, devicti sunt a Gedeone, sicut in libro Judicum continetur. Unde fugientes dicti Madianitae, habitaverunt iuxta fluvium quemdam nomine Thartar, unde hi Thartari sunt vocati.

1207 8/7905

MAGYAR

TÖRTÉNELMI TÁR.

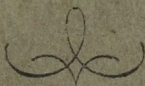
KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTMÁNYA.

NEGYEDIK KÖTET.

Ára 1 ft. 20 kr.

PESTEN.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI, UGY GEIBEL, HARTLEBEN,
KILIÁN EGYETEMI, LAMPEL, LAUFFER ÉS STOLP, PFEIFER PESTI, HAAS
BÉCSI KÖNYVÁRUSOKNÁL.

MDCCCLVII.

A purple circular stamp, partially overlapping the text 'MDCCCLVII'. The text inside the stamp is illegible.

1857

